

KOROŠKI

svžinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXX, št. 1

Ravne na Koroškem, 8. februar 1990

Cena 10 din

D 192 300/40
SREČO SI
VOŠČIMO,
VSEM
NAM
IN NAŠEMU
KONVERTIBILNEMU
DINARJU

BELA OPOJNOST,
KJE SI?

Jože Žunec

302

KAKO NAPREJ?

S kolektivizmom nismo želi uspehov. Prerokovanja, kakšno blestečo prihodnost bo prinesel, so se popolnoma izjavila. Politične in gospodarske krize ni bilo mogoče razrešiti z idealiziranim pristopom. Za obvladovanje takšnih dejanj so potrebne povsem druge razmere; takšne, ki ženejo v boj za uveljavljanje posameznika, ki je motiviran. Tega ni mogoče doseči s kolektivizmom. Tam so vedno nekateri, ki se skrijejo. Žanjejo, ne da bi sejali. Na koncu pa zmanjka še semena in tedaj je hudo. Dolgo smo potrebovali da smo to spoznali. Toda, ko smo spoznali, še nismopriznali. Ali že priznavamo resnice, ki jih razviti svet že desetletja upošteva in se po njih ravna?

Spoznanju, da je posameznik tisti, ki se bo uveljavil kot ustvarjalec in tvorec dejanj, s katerimi bomo premagali krizo, je treba dati vso prednost. Posameznik je sicer lahko v skupini, vendar je njegov prispevek merljiv. Ve se, koliko kdo naredi. Ve se tudi, komu pripada žetev. Tu smo pa še popolnoma na začetku, rezultate bi radi enako delili. Pravimo, da bo tako pošteno, saj imamo vsi enake potrebe. Takšno razmišljanje in idealiziranje ter priseganje na nemogoče dosežke kolektivizirane družbe vodi nujno k nazadovanju.

Minulo desetletje smo začeli z velikimi obeti za prihodnost. Večino stvari smo reševali na sestankih, konferencah, kongresih. Od vsega pa ni ostalo skoraj nič oprijemljivega in materializiranega. Namesto napredka in večanja standarda smo postajali siromašnejši. Vsaj v primerjavi z razvitim svetom. Včasih smo rekli, da mlatimo prazno slamo. Kriza pa se je poglobljala. Krčevito smo se oklepali sistema, ki so ga zagovarjali njegovi tvornici, čeprav ni bila uresničena nobena pomembnejša prvina, ki bi obetala obvladovanje težav, ki so postajale stresne.

Idealiziran sistem nam je zamegljeval dejansko stanje. Reševali smo se z zadovoljevanjem, ne da bi se zavedali, da bo nekoč treba vse vrniti. Ko smo spoznali dejstva, proti koncu desetletja, smo že globoko zabredli v skoraj neobvladljive težave. Spoznali smo tudi, da bo lahko samo človek, ki ustvarja in ne prerokuje, premagal krizo.

Inflacija je strahovito rasla, razvrednotila je tudi tiste občasne rezultate, ki bi lahko pomenili vrnitev na boljše. Prisegli

smo na vključevanje v mednarodno delitev dela. Vsakega, ki je to vzel zares, pa smo hitro (z ukrepi ekonomske politike) prepričali, da se to ne splača. Vsaj kratkoročno ne. Ali smo sedaj dosegli stanje, ko bomo stalno ustvarjali pogoje, da bo izvoz enakovreden domači prodaji? Upam, da! Le tako se bomo izognili velikim socialnim pretresom, da bomo

mag. Jože Žunec, dipl. inž. met.
predsednik PO Železarne Ravne

ublažili, če ne rešili, grozečo nevarnost povečevanja števila nezposlenih.

Kako se bomo obnašali v Železarni Ravne? Čim bolj se bomo vklopili v mednarodne tokove. V prihodnje bo najvažnejše, kako nadomestiti zamujeno in doseči takšno storilnost in kakovost, da bomo konkurenčni na svetovnem trgu. Odločili smo se za samostojno pot, to pa hkrati pomeni, da bomo sami svoje sreče kovači. Dosledno bomo ugotavljali učinke vsakega posameznika, temu prilagodili stimulacijo in motivacijo za uspešno delo. S svojim delom bomo zagotovili takšno poslovanje, da bo rasel osebni in družbeni standard, hkrati pa ustvarili dovolj skladen razvoj, ki bo osnova za zaposlitev oziroma delo tudi za naše potomce.

Strésno stanje, v katerem je jugoslovansko gospodarstvo, vpliva na Železarno Ravne. Razmere so nenormalne, so celo izredne. Takšnemu stanju morajo biti prilagojeni tudi naši ukrepi. Kratkoročno je

najvažnejše tekoče obvladovati problematiko, tako da več ne slabšamo položaja podjetja, ampak gaboljšujemo. Posledica tega bo ob prehodu iz krize boljši izhodiščni položaj in hitrejši prehod v normalno stanje. Ne smemo si dovoliti, da biboljšanje gospodarskega položaja bilo zavrtto zaradi nemotiviranosti, ki bi v prihodnjih mesecih nastala zaradi zamrznjenih osebnih dohodkov. Ti bodo namreč slej ko prej sproščeni in samo s popolno sanacijo razmer v podjetju bomo lahko tedaj takšno možnost tudi celovito izrabili. To pa je treba dohodkovno doseči ob prav nič manj pomembnem (dolgoročno pa gotovo pomembnejšem) dejstvu, da bomo le z dobrim poslovanjem zagotovili razvoj in nova delovna mesta.

Gospodarska reforma bo brez dvoma delovala v smislu jačanja ekonomskega položaja sposobnih in dobro organiziranih podjetij. Slaba podjetja bodo propadla. Pri tržni koncepciji drugo tudi ni možno. Zanašati se na pomoč od drugod je nestvarno in tudi ni produktivno. V teh težkih časih se je treba strezniti in se opreti na lastne moči. Mirno lahko trdimo, da bo naša prihodnost v pretežni meri le odvisna od nas samih. Kako hitro se bomo razvijali, bo odvisno od našega dela.

Zaupati vase, v naše sposobnosti in znanje, hkrati pa imeti dovolj volje za premagovanje nakopičenih problemov, je realen porok, da bodo delavci Železarne Ravne dosegli svoj cilj: ustvarili moderno evropsko podjetje.

Zlatko Škrubej

SLOVO STAREMU LETU

**Nas staro leto zapustilo je,
za njim so le težave nam ostale,
ki še ne vemo, ali bodo se
v novem letu vse iztrebit dale.**

**Če bistra misel v nas bo vse prišla
in če moči bomo združili svoje,
bo tudi mora iz sanj nam vsem odšla,
to sem prepričan, to so misli moje.**

**V NOvem LETU vsem bi zaželel
obilno zdravja, nasmejan obraz,
vse manj problemov vsak naj bi imel,
če temu bo tako, bom srečen jaz.**

Dušan Vodeb
Brane Žerdoner

332

Začetek novega desetletja

Prišli smo iz leta 1989 v leto 1990 in s tem doživeli konec predzadnjega desetletja v tem tisočletju. Priznati si moramo, da smo v zadnje desetletje prišli s kopico dogodkov, ki že meje na klasično definicijo revolucije. Tudi sistem Železarne Ravne ni bil izvzet iz teh burnih časov. Doživeli smo notranje in zunanje strese, poizkušali smo oceniti smer in moč novih tokov ter poiskati priključek k njim. Na zunanje impulze smo gradili lasten jaz, ki se odraža v novi kvaliteti: **znanje, kvaliteta in humanost** na vseh nivojih dela in upravljanja.

Sistem železarne v novem desetletju stoji pred jasno določenimi poslovnimi cilji, ki nam edini zagotavljajo uspešno preživetje ter dostojen zaključek konca tisočletja. Cilji, katerim bomo podredili naše aktivnosti, so vsi grajeni na zgornji paradigmi, ki je temelj nove filozofije podjetja. V prejšnjem desetletju smo imeli v Železarni Ravne filozofijo kvaliteta in humanost, za zadnje desetletje smo jo dopolnili še z znanjem. V teh treh besedah se odraža globina in moč firme, izraža se kontinuiteta vsega dobrega v sistemu in postavljeni so kriteriji za eliminacijo neuspešnega. Vsak zaposleni si bo moral glede na naravo svojega dela poiskati pravo razmerje med znanjem, kvaliteto in humanostjo, kajti spremembe v okolici in nujnost priključitve na svetovne trende zahteva od vseh zaposlenih identifikacijo z osnovno filozofijo firme. Ravno proces identifikacije zaposlenih z novo razvojno tržno orientacijo podjetja bo ena izmed najzahtevnejših nalog. Zunanje indikacije nam kažejo, da imamo na kupu same negativne trende, če jih gledamo z očmi dosedanjega vedenja in poslovanja. Trg zahteva večjo fleksibilnost, roke in kvaliteto, ni več velikih in malih, vsi so potrebni, delež novih proizvodov se mora povečati, pričakuje se socialni udar, imeli bomo stranke, sindikat je partner poslovodstvu itd. Navedene spremembe so samo posledica širših družbenih procesov v svetu, kjer so spoznali, da so se posamezni ideološki sistemi iztrošili, postali so sami sebi v napoto, začeli so močno zavirati rast in razvoj družb kot edinega priznanega merila uspešnosti v svetu. V železarni smo v sredini prejšnjega desetletja ugotovili, da se naša uspešnost zmanjšuje. Iskali smo rešitev v različnih možnostih in odgovorih, kako so uspešni v svetu reagirali na podoben problem. Vsi so ravnali

sila preprosto, poiskali so novo strukturo proizvodnje, in to tako, da so obdržali vse uspešno iz starega sistema. Ohranjeno staro strukturo so povezali z novim po sodobnih načelih organizacije in informatike, dopolnili so filozofijo vedenja v firmi in rezultat ni izostal. Nekaj podobnega se dogaja v sistemu železarne, na dobrih osnovah uspešnih programov gradimo nove po dopuščenih organizacijskih shemah ter odnosih, kjer si želimo zagotoviti maksimalno odprt in svoboden poslovni prostor za nadaljnje povezovanje v poslovne in denarne sisteme.

Za novo desetletje si je sistem Železarne Ravne postavil naslednje poslovne cilje, ki jih mora doseči, da bo ostal še naprej gospodarsko koristen in uspešen. Iz osnovne filozofije **znanje, kvaliteta in humanost** ter poslovne spremembe v razvojno tržni sistem sledi cilj, da se bomo preoblikovali v **evropsko uspešno podjetje**. Za doseganje tega poslovnega cilja se bo moral sistem podrediti evropskim normam v poslovanju, doseči njihovo produktivnost, gospodarnost in notranjo organiziranost med posameznimi proizvodnimi enotami. Sočasno s preoblikovanjem podjetja mora teči tudi vzporeden projekt družbene transformacije, ker preoblikovanje ne sme teči na račun delavčevega standarda. Za zunanjo družbo mora potekati projekt **evropske kakovosti življenja**, ki naj sočasno gradi »**novi socializem**«. Vzpostavitev novih kvalitet vedenja, upravljanja in gospodarjenja v podjetjih mora biti uglaseno z vzpostavljanjem novih kvalitet v družbi. Nove paradigme ne operirajo več s pojmom delo in oblast, ampak s popolnoma novimi kvalitetami, znanje, kvaliteta in humanost, v primeru Raven, vendar tudi mnoga slovenska podjetja imajo podobne paradigme. Sodobna informacijska družba zahteva višji nivo vedenja in obnašanja poslovnih in družbenih subjektov, spremembe morajo biti uglasene ter si ne smejo medsebojno nasprotovati. V SR Sloveniji so se sprožili novi tokovi pluralizacije družbe, kot osnovni pogoj sprejemanja novih paradigem v najširši družbeni sloj, v železarni smo tudi izdelali model organiziranja in obnašanja v novih pogojih poslovanja. Realizacija novega na prostoru, kjer živi sistem Raven, bo odvisna od sprejemanja družbenopolitične skupnosti. Ali bo zmožna v kratkem času sprejeti nase osnovno pobu-

do in odgovornost, da se uresniči program sprejetja evropskega delovnega časa in čiščenje programov železarne. Le s takim skupnim pristopom proizvodnje in širše družbe se bo možno dvigniti iz sivine samozadovoljstva v novo kvaliteto življenja. Bližja meja pri tem naj ne bo ovira, ampak kvaliteta, ki jo moramo maksimalno izrabiti v poslovnih procesih.

Zelo zahteven cilj, ki ga bomo morali uresničiti v novem desetletju, je **EVRO-PA 92**. Cilj je vezan na več paralelnih akcij in poslovnih posegov, od razvoja, kvalitete, marketinga do proizvodnje. Skupni imenovalec vseh naštetih aktivnosti je inovativnost, saj se bo le inovativen sistem sposoben spoprijeti z izzivi nove Evrope. V novi organizaciji se ločijo dejavnosti nastajanja novih proizvodov od inovacije obstoječih proizvodov in marketinških aktivnosti. Dejavnosti se profesionalizirajo in opredeljuje se odgovornost za delo ali aktivnost. Vzpostavila se bo projektna organiziranost, da bomo maksimalno izrabili znanje in materialne možnosti za realizacijo novih izdelkov ali organizacijskih shem. Uspešnost naše inovativnosti se bo odrazila v realizaciji postavljenega cilja, da se v **EVROPO 92** vključujemo kot proizvajalec in predelovalec plemenitih jekel, izdelovalec zahtevnih izdelkov iz plemenitih jekel. Na tem trgu želimo prodajati nove izdelke na osnovi specialnih zlitin in poleg programa predelave in finalizacije jekla se bomo v nove tokove vključevali tudi z izdelki strojogradnje. Inovativnost se povezuje s projektno organizacijo, kjer naj vsak zaposleni dobi možnost, da predlaga novi izdelek. Smiselno je, da se mu v primeru sprejetja njegovega projekta omogoči tudi realizacija prek akcijske skupine, ki jo sestavljajo ljudje iz razvojnih služb, proizvodnje, marketinga in financ. Skupina skonstruira izdelek po principu, da je razvojna dokumentacija že proizvodna, predlaga, kako bi ga izdelovali in prodajali. Če predlog prestane vse teste in se uspešno prodaja, sodelavci v skupini ustrezno napredujejo. Preprost model, ki pa v sebi skriva tudi veliko pasti, ki se izražajo v naslednjih preprostih mislih. Misli ali resnice so iz izkušenj uspešnih v svetu. Inovativnost temelji na grenki izkušnji iz preteklosti. Podjetje naj podpira eksperimentiranje in tveganje, saj je le tako dana možnost, da se vpelje novi izdelek ali tehnološki proces. V vsaki poslovni enoti mora biti najmanj 25 % izdelkov mlajših od pet let. Zamisli je treba iskati povsod. Raziskovalci naj 10 % svojega časa porabijo za povsem svoje zamisli. Laboratoriji morajo biti odprti 24 ur na dan. Oddelki morajo biti majhni, da se v njih razvije duh pripadnosti, ki edini lahko ustvari tržne uspešnice. Raziskovalne skupine se oblikujejo skupaj s svojimi strankami. Samo tveganje prinese dobiček. Vsakdo ima pravico do zmote.

Nenehno išče nove izdelke. Izziv EVROPA 92 za nas pomeni, da sprejmemo in vpeljemo nekaj svetovnih spoznanj in tveganj v naš poslovni sistem, posebno težo mora imeti inovativnost, ne tista prisiljena, ampak tista, ki se poraja iz izkušenj, sposobnosti tveganja ter strokovne obdelave od ideje do uveljavitve novega izdelka na trgu.

Kakovost izdelkov je naš naslednji cilj v zadnjem desetletju. Iz teorije vemo, da imamo tri stopnje kakovosti v proizvodnem procesu. Stopnja dosežene kakovosti nam pove največ o zrelosti podjetja ali poslovnega sistema. Prva razsežnost kakovosti je pojmovanje kakovosti kot nadzora kakovosti. Pri tem gre za prilaganje proizvodnih tokov in izdelkov posameznim specifikacijam. Za strokovnjake je to področje metod in tehnik, kot da/ne metoda, kontrolni list, sprejemljiva raven kontrole, analiza variance itd. Kakovost je v tej razsežnosti mogoče natančno in objektivno določati. Naslednja razsežnost ali druga stopnja je pojmovanje kakovosti kot primernosti za uporabo ali zadovoljstvo porabnika. Ta postaja pomembna zadnjih deset let. Pojmovanje postaja bolj celovito, ker vključuje tudi ljudi, porabnike oziroma uporabnike. Druga razsežnost kakovosti ne nado mešča prve, temveč ji dodaja le nova spoznanja in znanja. Za strokovnjake je druga razsežnost bolj subjektivno obarvana, red in poverljivost pa nista več tako jasna kot v prvi razsežnosti. Karakteristično za podjetja, ki so osvojila drugo razsežnostno stopnjo kakovosti, je, da so si postavila kakovost kot cilj za vse poslovne funkcije in ne zgolj za proizvodnjo. V tretji razsežnosti kakovosti pojmuje kakovost kot stanje duha in jo tesno povezujemo z osmišljanjem dela. Delitev sega na prvi pogled v področje psihologije in sociologije, vendar v luči sprememb paradigem filozofij podjetij, pa je jasno, da so ustvarjalci kakovosti izdelkov ljudje in da človeška razsežnost kakovosti dopolnjuje prvi dve razsežnosti. Med kakovostjo življenja ljudi na splošno, zlasti med kakovostjo njihovega poklicnega življenja in med kakovostjo izdelkov, ki jih proizvajajo, ter storitev, ki jih opravljajo, vlada medsebojni odnos. Resnično izboljšanje prvih dveh razsežnosti kakovosti je namreč mogoče, če se izboljša tudi tretja, človeška razsežnost kakovosti. Strokovnjaki na področju kakovosti morajo razvijati to novo, širšo perspektivo tehnologije kakovosti, da bi z njo lahko reševali pomembne družbene in tehniške probleme kakovosti. Ta izziv je vse močnejši tudi zaradi dejstva, da v podjetju ni discipline, ki bi bila močnejša in bolj tesno povezana z vsakim zaposlenim, kot je to prav kakovost. Kakovost ni skupek opravil, podprtih s pravilnikom ali navodili, temveč je dosežek odnosa in ravnanja vseh so-

delujočih v podjetju. Kakovost so ljudje.

Novo desetletje je prineslo v življenje podjetij nova razmišljanja o delu in vedenju. Ta razmišljanja so dobila nove razsežnosti, ko spoznamo, da je tudi na teh področjih prišlo do spreminjanja paradigem – znanstvenih – in nastajanje novih – kulturno – civilizacijskih. Bistvo dojetja sprememb paradigem izhaja iz spoznanj, da je zmotno prepričanje, da znanje in znanost naraščata linearno in se kopičita. Nimamo enosmernega toka

in pritoka znanja, temveč občasne koritenite preskoke. Pride namreč čas, ko s starimi teorijami in načini razmišljanja preprosto ne moremo več razložiti nekaterih pojavov in ko novih spoznanj nikakor ni mogoče vključiti v stare teorije. Takrat je potreben preskok, ki ga spremlja nova paradigma. Značilno je, da takšni preskoki ne potekajo mirno; spremljajo jih zmeda in ogorčenje ter nasprotovanje privržencev stare paradigme. Sistem Zelezarne Ravne je ob prehodu v novo desetletje v takem stanju.

979

NAGRADA AVNOJ HERMANU RIGELNIKU

Ko smo tovarišu Hermanu Rigelniku, »naše gore listu«, iskreno in pristrčno čestitali k nagradi AVNOJ 1989, na katero smo zaradi njega vsi Korošci še posebej ponosni, saj je prvi in edini Korošec, ki je zaslužen prejel najvišje priznanje naše države, smo mu postavili tudi nekaj vprašanj, na katera je rade volje odgovoril, za kar se mu v imenu bralcev in uredniškega odbora KF najlepše zahvaljujemo.

Tovariš Rigelnik, v letu 1989 ste edini nagrajenec Avnoja v Sloveniji, kar daje najvišji jugoslovanski nagradi v slovenskem merilu še posebno vrednost. Kaj za vas pomeni ta nagrada?

Nagrada Avnoj pomeni zame predvsem veliko čast in zadovoljstvo in tudi kanček zadoščenja za vse napore in odrekanja v preteklih letih. Razumem jo kot priznanje celotnemu kolektivu Gorenja in tudi vsem tistim, ki so kakorkoli prispevali k saniranju in razvoju tega poslovnega sistema. Občutim pa jo tudi kot neke vrste breme, kot veliko odgovornost za uspešno poslovanje v prihodnje. Gospodarski uspehi za razliko od uspehov v znanosti, umetnosti in kulturi namreč niso nikdar doseženi enkrat za vselej. Nепrestano in vedno znova je treba vlagati sebe celega v gospodarska prizadevanja, sicer se uspeh kaj hitro prelevi v svoje nasprotje.

Ste Korošec, ali se vedno počutite Korošca, kaj vam pomeni vaša rojstna Mežica pod mogočno Peco, kaj vam pomeni Koroška?

Čeprav sem del življenja preživel v drugih okoljih, ki so me po svoje oblikovala, sem v osnovi seveda še vedno pristni Korošec. Rojstna Mežica in Koroška mi z eno besedo pomenita dom. In tudi v resnici imam v Mežici svoj pravi dom, kjer sem obnovil hišo svojih staršev. Ona pomeni zame trden privez v domačem pristanišču, stisnjenem med mogočne gore, ki ga varuje pred viharji in kamor se vedno znova vračam iz plovbe po razburkanih morjih, da bi ujel drobne trenutke miru in osebne

sreče. Seveda pa stisnjenost v ozko dolino, obdano z gorami, človeku na določen način tudi omejuje horizonte, ga vedno znova vrača v sklenjen krog istih stvari, istih težav, istih radosti, istih razmišljanj in istih obrazov. Zato ni čudno, da se, kakor se z radostjo vedno znova vračam domov, tudi z veseljem podajam v širni svet in sprejemam njegove izzive.

Koroška pa pomeni zame enega najboljših koščkov slovenske zemlje, kjer žive pošteni, skromni, delavni, neposredni, družabni, dobrovoljni in tudi trmasto vztrajni ljudje. Takšne nas je oblikovala narava v večstoletnem boju za preživetje. Biti pravi Korošec je lahko človeku le v velik ponos.

Koroška regija stagnira. Tudi najbolj razvita koroška občina izmed štirih nazaduje. Ravne na Koroškem so bile že 5., pa 13., sedaj pa so na 27. mestu med slovenskimi občinami po narodnem dohodku na prebivalca. Kot magistru ekonomskih ved in priznanemu gospodarstveniku torej vprašanje, kje in kako vidite »ozdravitev« koroškega gospodarstva?

Težko je takole na hitro, kot iz roka, stresti recept za »ozdravitev koroškega gospodarstva«, kot temu pravite. Mislim, da je v razmerah tržne ekonomije, demokracije in pravne države, za kar se zavzemamo in kar se bo slej ko prej uveljavilo, težko govoriti o ozdravitvah nekih regij ali področij kot celote, kot npr. tudi govore o saniranju celotnega mariborskega gospodarstva ipd. Pod lupo bo treba vzeti vsako gospodarsko enoto posebej, ne glede na to, ali bo šlo za državno, za zasebno ali za mešano podjetje. Seveda pa bo njihova revitalizacija morala potekati v okviru globalnih razvojnih konceptov in načrtov, sprejetih z demokratičnim dogovorom, kjer bo vsakdo v polni meri sprejel odgovornost in vse posledice svojega ravnanja. Tako pozitivne kot negativne. Takšen globalni razvojni koncept pa bi moral najbrž temeljiti na tistih komparativnih prednostih, s katerimi Koroška nesporno razpolaga, in te so:

Herman Rigelnik

Vsa ta vprašanja, ki smo vam jih postavili, se nanašajo na Koroško in naslovljena so na pomembnega Korošca, ki je svoje sposobnosti že dokazal. Sicer ne na Koroškem, a vendar blizu, da smo lahko razcvet Gorenja spremljali. Ob vsem spoštovanju ob doseženih uspehih v Titovem Velenju, po dveh ekipah neuspešnih sanatorjev Gorenja, pa vendar vprašanje: ali je bilo težko?

Da, bilo je zelo težko. Človek bi že večkrat obupal, se vdal in vrgel puško v koruzo, če ne bi imel ob sebi dobrih in predanih sodelavcev, marljivega kolektiva, pripravljenega na velika odrekovanja, in vsestranske ter iskrene družbene podpore, pa najsi je šlo za občinsko, regionalno ali republiško raven.

Menim, da je šlo za saniranje največjega slovenskega povojnega gospodarskega problema, ki bi se v primeru neuspeha katastrofalno končal tudi za celotno Slovenijo. Prepričan sem, da se takšna nevarnost za Gorenje ne more več ponoviti, saj smo ga temeljito reorganizirali in vsebinsko preoblikovali, ravno sedaj pa je v teku še nadaljnja temeljita programska, organizacijska in kadrovska preobrazba v smeri sodobnega evropskega koncerna.

Gorenje je danes uspešen gigant tudi v mednarodnem merilu. V čem vidite njegov nadaljnji razvoj?

Na to vprašanje sem delno že odgovoril. Najkrajše rečeno vidim njegov nadaljnji razvoj v tem, da postane v kratkem času takšen, ali vsaj približno takšen, kot so njemu sorodne firme v Zahodni Evropi.

Ali kdaj razmišljate, da bi se »ustalili« na Koroškem?

Odgovor na vprašanje v zvezi z »ustalivijo« na Koroškem je odvisen od tega, kaj si kdo pod tem pojmom predstavlja. S tem, ko sem obnovil svoj dom v Mežici, kjer z družino preživim skoraj vsak prosti

dan, sem se na določen način že »ustalil« na Koroškem, čeprav hodim na delo v drugi kraj. Seveda pa kot vsakdo tudi sam včasih razmišljam o svojem bodočem delu, kot drugi ljudje si tudi jaz želim sprememb, razbremenitve, pa tudi novih izzivov. Žal pa me dosedanja izkušnja uči, da sem vselej »pristal« tam, kjer sploh nisem premišljeval, kaj šele načrtoval. Zato naj odgovorim z besedami, ki so moderne v teh nemirnih časih: odprte so vse opcije.

Kako usklajujete vaše delo z družinskim življenjem, kako preživljate vaš prosti čas, če ga sploh imate?

Pri vsem tem delu, naporih in odsotnosti mi je najbolj žal ravno za družino, ki ji ne morem posvetiti toliko časa in moči, kot bi ji moral in kot bi ji rad. Na svojstven način je največja žrtev mojega dela in načina življenja, kar ne more ničesar odtehtati. Zato si tudi prizadevam, da sleherni prosti trenutek preživim z ženo in sinom. Včasih kam odpotujemo, radi hodimo v hribe in se rekreiramo. Sicer pa je zame zares prostega časa, ko človek ne bi vedel, kaj početi sam s sabo, zelo malo ali skoraj nič, saj obnova in oprema doma še ni dokončana, prebrati je treba na kupe službenih gradiv, zelo rad prebiram tudi strokovno, zgodovinsko, družbeno-aktual, no, memoarsko in literarno domačo in tujo publicistiko, prelistam številne časopise in revije, v redkih trenutkih pa tudi posedim pred televizijskim sprejemnikom.

Ali bi še sami radi dopolnili najin pogovor?

Želim se vam zahvaliti za povabilo na tale pogovor. Naj izkoristim priložnost in zaželim vsem bralcem Koroškega fužinarja obilo uspehov, zdravja in osebnega zadovoljstva v tem letu.

Tovariš Rigelnik, še enkrat hvala za odgovore.

Urednik

bližina državne meje, lepota in neokrnjenost naravnega okolja kot turistična možnost, znanje in delavnost ljudi ter potencialne možnosti izkoriščanja naravnih virov, ki so nam še preostali. Zlasti pa je ob tem vprašanju treba pogledati resnici v oči in se sprijazniti s tem, da nam v prihodnje ne bo ničesar podarjenega, vse, kar bomo dosegli, bomo morali ustvariti z znanjem, trdim delom in velikimi odrekani. V vsakem primeru bo torej najprej treba preživeti še sedem suhih let, da bo prišlo sedem debelih let, kot pravi ljudski pregovor.

Geografsko smo Korošci čisto blizu Evropi, kaj pa gospodarsko? Kaj moramo na Koroškem po vašem storiti, da se bomo Evropi dejansko približali?

Evropi se lahko približujemo kot država Jugoslavija, kot republika Slovenija, kot regija Koroška, kot posamezno podjetje ali kot občani in krajanji neposredno. Po mojem mnenju je predvsem pomembno, da ne sme nihče izmed nas niti za trenutek čakati in oklevati, kaj se bo v tej smeri zgodilo v Jugoslaviji, Sloveniji ipd. Občine, krajevne skupnosti, vsako družbeno ali privatno podjetje zase in na kraju vsak posameznik, bi morali storiti vse, da se po svojih možnostih povežejo s tujimi družbenimi skupnostmi, podjetji, ustanovami, društvi in posamezniki in stkejo z njimi trajne in vsestranske vezi poštenega gospodarskega, kulturnega, športnega in družabnega sodelovanja. Šele celovita vpetost in neprestano izmenjavanje materialnih in nematerialnih dobrin bosta na kraju pomenili resnično vključenost v Evropo. In tega nam ne more država s svojo mejo niti dati niti odvzeti, temveč nam lahko pogoje takšnega sodelovanja le bolj ali manj oteži ali olajša. Kakor vse kaže, nam jih bo precej olajšala, zato velja: Uspel bo tisti, ki ima pogum!

Gore vabijo

Informatika v koroški regiji

(REZULTATI RAZISKAVE JAVNEGA MNENJA)

Uvod

Vse vrste gospodarskih dejavnosti v svetu in tudi pri nas so v zadnjih letih dopolnjene in vedno bolj prepojene z novo obliko dejavnosti: informatiko.

V obdobju tretje informacijske revolucije je sodobni tehnološki razvoj, predvsem zaradi lastnih potreb, spodbudil iz-

jemno hiter razvoj informacijskega trga.

Kmalu si ne bo več mogoče zamisliti učinkovitega in uspešnega poslovnega sistema brez sodobnega informacijskega sistema, priključenega na informacijski trg, ki bo omogočal celovit pregled nad dogajanjem v poslovnem svetu.

Poslovna nujnost

Trenutno se vsa ustrezna svetovna strokovna literatura ukvarja z raznovrstnimi idejami z isto temo:

Podjetja, ki se ne bodo uspela organizirati tako, da bodo imela prave podatke v pravem času na pravem mestu, ne bodo poslovno uspešna.

Samo tisti, ki bodo uspeli prepoznati zahteve tržišča in jih primerjati z lastnimi notranjimi možnostmi na eni in s pomočjo jasnih predstav upravljati proizvodni proces na drugi strani, bodo lahko realizirali proizvodnjo **just in time**.

Krizno stanje

S trenutnega časovnega pogleda, ki je v znamenju vsesplošne razvojne krize pri nas, predstavljajo te misli sodobno pravljico. Približno takšen je tudi naš odziv.

Našemu navdušenju nad domiselno organiziranim in do potankosti izpeljanim poslovanjem razvitih sledi »hladna prha streznitve« ob misli o trenutnem stanju pri nas. Naši birokratski modeli sistemov informiranja ne zadovoljujejo potreb neposrednih uporabnikov.

Pri tem se postavlja množica neprijetnih vprašanj:

- ali je trenutno krizno stanje pri nas res tako brezizhodno?
- ali je vsako prizadevanje za pozitiven premik že vnaprej obsojeno na neuspeh?
- ali se kljub vsemu da kaj narediti?

V začetku lahko, neodvisno od trenutnega razpoloženja okoli nas, ugotovimo, da zaradi biološko vgrajenega mehanizma človek nikoli ni zadovoljen z doseženim.

Torej, če samodejno sledimo notranjemu vzgibu in če k temu dodamo zavestno in preišljeno koncentracijo razpoložljivih sil v jasno zastavljen skupni cilj, sledi takoj druga premisa človeštva:

- Razvoj gre zaradi te notranje inercije **naprej** posamezniki smo le bolj ali manj aktivni statisti.

Kaj pa mi v lastni poslovni enoti ali nekoliko širše v regiji?

Analiza raziskave

Zamisel o morebitni skupni izgradnji regionalnega poslovnega informacijskega sistema smo v obliki vprašalnika poslali več ko sto poslovnim delavcem v Koroški regiji.

A. TRENUTNO STANJE INFORMATIKE

Izjemno pospešen razvoj informacijskega trga v svetu se vidi v obliki:

- naraščanja količine informacij
- hitrem zastarevanju informacij
- širjenju informacij prek meja.

Vpliva na to, da postaja kvalitetna informacija vedno bolj cenjeno tržno blago.

Najprej smo skušali posneti splošno mnenje o stanju informacijskega trga pri nas. Zato smo povprašali po trenutnem stanju informiranja v regiji in enoti in po primerjavi z našo republiko in z razvitiimi.

1. informatika v regiji in enoti

Že odgovori na prvo vprašanje prenetijo z izrazito črnogledostjo pri ocenjevanju stanja informatike v regiji. Stališče večine anketirancev je enotno in pomeni zelo neprijetno presenečenje.

Le desetina ocenjuje trenutno stanje za dobro in nihče za odlično.

Ocena stanja informatike v lastni poslovni enoti je le nekoliko boljša (ena tretjina ocenjuje trenutno stanje za dobro), toda še vedno je negativna.

Že zaradi teh dveh odgovorov smo lahko upravičeno zaskrbljeni. S stanjem informiranja je pri nas nekaj hudo narobe. Kdo bo odgovoril na vprašanje, ki se ob teh ugotovitvah zastavlja:

1. vprašanje:

Kaj smo pravzaprav počeli in kaj počnemo sedaj vsi, ki smo za informatiko odgovorni?

Mnenje o razvitosti informatike v regiji

Splošno mnenje, ki je, kot smo videli, izjemno negativno, je samo en kazalec dejanskega stanja; skušajmo ga dopolniti še z drugimi, npr. s primerjavama:

V primerjavi s Slovenijo bi, kljub delni nerazvitosti in perifernosti naše regije, pričakovali slabo oceno tudi v primerjavi z našo republiko. Pa ni tako.

Absolutna večina namreč meni, da razkoraka ni ali da je majhen, le šestina meni, da je velik in prav nihče ne trdi, da je zelo velik.

Primerjava z razvitim svetom daje diametralno drugačno sliko, saj dosledno vsi menijo, da je razkorak zelo velik in da se povečuje; polovica celo, da je izjemno velik in le dvajsetina jih meni, da razkoraka ni ali da se zmanjšuje.

Prispeli odgovori so neizprosni:

- informacijskega trga še ni
- morebitna pot do njega nam uhaja
- smo informacijski analfabeti.

B. ŽELJE IN PREDLOGI

V naslednji skupini vprašanj smo želeli anketirancem dati priložnost, da izrazijo svoje želje in predloge, kako spremeniti nezavidno stanje informatike v našem okolju.

B1: Bodoči razvoj informatike

Odgovori v tem delu so vse zle slutnje iz predhodnih vprašanj postavili na glavo. Pesimizem obstaja zares le, ko gledamo sedanost, medtem ko je pogled v prihodnost skrajno optimističen, kar dokazujejo odgovori.

Možne kategorije pogledov vnaprej bi bile:

DA	MOTIVIRANI	NE/OSTALO

Tema E1: sposobnost lastnih strokovnjakov

DA – PRI NAS	DA – NE PRI NAS

Tema E2: možnost skupnega razvoja

POSPEŠENO	POLAGOMA

Tema E3: hitrost izgradnje IS

MAX	OPTIMALNO	MIN

Tema E4: vloga neposrednega uporabnika

Želje in predlogi poslovnih delavcev

- **optimizem:** spremembe čim prej in bistvene
- **realizem:** spremembe polagoma
- **pesimizem:** nobenih sprememb.

Dosledno vsi si žele, da bi se stanje informatike izboljšalo, od tega je dve tretjini pravih optimistov, ki si žele sprememb čim prej in bistvenih, tretjina pa je realistov, ki si žele sprememb polagoma.

B2: Dilema: enota ali regija

Če torej želimo stopiti korak naprej, je treba pričeti na pravem mestu. Toda kje? Možnosti rešitev bi bile naslednje:

- **parcialna:** pospešen razvoj perspektivnih poslovnih enot ne glede na regijo
- **globalna:** istočasen razvoj vseh enot v regiji in tako tudi razvoj regije v celoti
- **regionalna:** poudarek na razvoju regije, kar bi kasneje vplivalo na razvoj samih enot.

Več kot tričetrt se jih je odločilo za globalno varianto in le vsak sedmi daje prednost parcialni varianti. Skoraj nihče ni za regionalno varianto razvoja.

B3: Oblika razvoja informatike

Da ima informatika pri nas tudi prihodnost, dokazujejo odgovori na vprašanje o tem, kako bi se naj spreminjala informatika pri nas. Na razpolago so tri možnosti:

- **aktivna:** lasten razvoj in lastni strokovnjaki
- **pasivna:** tuj razvoj in lastni strokovnjaki
- **usodna:** tuj razvoj in tuji strokovnjaki.

Dobra polovica se je odločila za aktivno varianto razvoja informatike, le tretjina je za pasivno varianto in le neznat-

na peščica še koleba med pasivno in usodno varianto.

2. vprašanje:

Želje in predlogi so popolnoma jasni, ali smo jih pripravljene tudi realizirati in kako?

C. INFORMACIJSKI TRG

Vsaka poslovna enota stoji sredi vedno bolj živahnega pretoka informacij iz ožje in širše okolice, v katero je bolj ali manj aktivno vključena.

Z naslednjim sklopom vprašanj smo skušali ugotoviti:

- kako je s trenutnim aktivnim sodelovanjem lastne enote,

- kaj bi bilo tisto, kar bi na informacijskem trgu iskali.

C1: Trenutna izmenjava podatkov

Podobno kot splošno mnenje o trenutnem stanju informatike je tudi mnenje o medsebojni izmenjavi podatkov med lastno poslovno enoto in okolico izrazito negativno.

Dobra polovica jih meni, da je izmenjava podatkov na nizki ravni in da so dopolnitve nujno potrebne, polovica pa meni, da je izmenjava še na primerni ravni, toda dopolnitve so potrebne.

Nihče ni odgovoril, da je izmenjava na visoki ali na primerni ravni in dodatne dopolnitve niso potrebne.

C2: Posredovanje lastnih podatkov

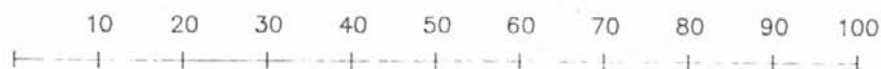
Glede posredovanja lastnih (javnih) podatkov v okolico, ki bi bilo posodobljeno v obliki:

- avtomatskega izpolnjevanja dokumentov in
- prek sodobnih informacijskih poti, so skoraj vsi za predlagano idejo. Dobra polovica je takoj za, tretjina pa bi še počakala na odločitve drugih.

Zanimivo je še, da je le eden za sedanje stanje in le nekaj jih meni, da so stvari še nove in nepreizkušene.

C3: Zunanji podatki

Avtomatski vnos zunanjih podatkov iz tekoče urejenih baz podatkov služb družbenega informiranja po sodobnih komunikacijskih poteh je bilo naslednje vprašanje.

SLABO	PRIMERNO

Tema C1: stanje trenutne izmenjave podatkov

TAKOJ ZA	POČAKAJMO

Tema C2: avtomatizirano posredovanje lastnih podatkov

TAKOJ ZA

Tema C3: avtomatski vnos zunanjih podatkov

NUJNI	POTREBNI

Tema C4: potreba po mednarodnih podatkih

Razvit informacijski trg je naša izrazita želja

Tudi tu ni nobenega oklevanja. Skoraj vsi so za avtomatski vnos teh podatkov in le dvajsetina teh podatkov ne potrebuje. Spet ni nihče za sedanje stanje.

C4: Mednarodni podatki

Najkvalitetnejšo dopolnitev vsake baze podatkov predstavljajo tuji podatki, ki jih je sedaj prek sodobnih komunikacijskih mrež tudi že lahko dobiti.

Skoraj vsi so za dopolnjevanje »domačih« podatkov z avtomatiziranim črpanjem natančno določenih podatkov iz mednarodnih baz podatkov. Razlika je le v nujnosti uporabe, saj jih dve tretjini zares nujno potrebuje, tretjini bi prišli le občasno prav. Proti taki ideji ni nihče.

D. BAZA PODATKOV

Naslednja skupina vprašanj je konkretnjša in izrazito vsebinsko orientirana. Vso razpoložljivo množico »domačih« in »tujih« podatkov je treba nekako urediti. Ideja o tekoče vzdrževani bazi podatkov je takoj na dlani. V naslednjih vprašanjih smo hoteli izvedeti, ali sploh je in v koliki meri je upravičena.

D1: Informacijska postaja

Če predpostavimo, da podatke že ne kje imamo, jih moramo nekako tudi uporabljati.

Ena sodobnih oblik je avtomatska, s pomočjo vnaprej določenih postopkov prek ekrana na določenem računalniku. Taka 'informacijska postaja' bi naj bila na mizi vsakega upravljalvskega delavca.

Odziv je presegel pričakovanja. Le dvajsetina tega ne bi uporabljala, preostali pa skoraj vsi, več kot tričetrt redno, le petina samo informativno pri svojih poslovnih odločitvah. Nihče ne trdi, da take postaje ne potrebuje.

D2: Kakovost informacij

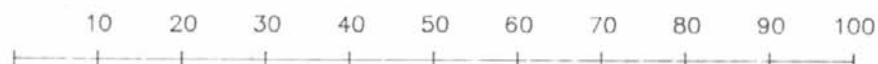
Naslednji kriterij upravičenosti ideje o skupni bazi podatkov je zaradi obsežnosti, ažurnosti in raznovrstnosti v kakovosti informacije, ki vpliva tudi na kakovost poslovnih odločitev.

Odgovor na to je spet enoumen. Velika večina meni, da je dobra informacija, dobljena pred konkurenco, izjemno pomembna za odločanje. Desetina ne bi iskala dodatnih informacij še drugod.

D3: Informacijska neodvisnost

Tretji kriterij upravičenosti ideje je dosežena stopnja informacijske neodvisnosti enote pred konkurenco po načelu:

Kdor ima informacijo, ima moč!

Tema B1: bodoči razvoj informatike v regiji

Tema B2: prednost razvoja – enote ali regije

Tema B3: oblika razvoja informatike

Vpliv vrste informacije na odločanje

Tudi s tem se skoraj vsi strinjajo, saj bi se dve tretjini odločilo takoj, petina bi počakala še na odločitev drugih, dvajsetina bi bila odvisna od konkurence.

Da, dovolj kvalitetna lastna informacija vpliva tudi na neodvisnost lastnih poslovnih odločitev, kaže na soodvisnost obeh slednjih kriterijev, kar se jasno zrcali tudi v analizi odgovorov.

Dve tretjini odgovorov sta istočasno podprli oba kriterija in nihče ni bil istočasno proti obema.

bolj organizacijsko usmerjena.

Gre za informacijski sistem, ki bi bil zasnovan na predstavljenem konceptu baze podatkov, ki bi ga skušali razviti z lastnim razpoložljivim in neizrabljenim strokovnim znanjem in dovolj motiviranim razvojnim delom s končnim ciljem, da se priključimo svetovnemu razvoju.

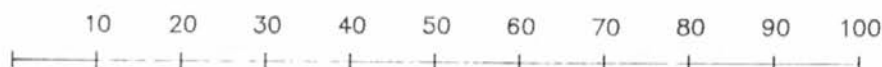
Pri tem smo izpostavili štiri (po našem mnenju) osnovne probleme.

E1: Strokovnjaki

Z aktiviranjem vseh razpoložljivih strokovnjakov različnih profilov bi dosegli kon-

E. NAČIN IZGRADNJE IS

Zadnja skupina je konkretnjša, toda

Tema D1: potreba po namizni informacijski postaji

Tema D2: prednost kvalitetne lastne informacije

Tema D3: informacijska neodvisnost

Izgradnja informacijskega sistema

centracijo strokovnega potenciala in z zagnanim in motiviranim delom uspeli.

Dve tretjini anketirancev verjame v hipotezo, ostala tretjina vanjo ne verjame, večina predvsem zaradi neustrezne motiviranosti strokovnjakov.

E2: Integracija

Sam projekt je gotovo zahteven tako strokovno kot finančno. Razviti se zahtevnejših projektov lotevajo »z roko v roki«, ne glede na konkurenco. Gre za integracijo tako razvoja kot kasnejše koriščenja in celo trženja.

V idejo integracije med firmami skoraj vsi verjamejo, dve tretjini v uresničitev pri nas, tretjina v integracijo pri nas ne verjame. Le ena dvajsetina je proti integraciji.

Od teh, ki verjamejo v integracijo pri nas, so tri četrtine za globalni razvoj v regiji in petina za parcialnega. Tri četrtine si želi spremembo informatike čim prej in bistveno.

E3: Hitrost izgradnje

Vprašanje je bilo zelo preprosto: kdaj začeti in kako hitro graditi regijski informacijski sistem.

Skoraj vsi so za takojšnji začetek izgradnje. Glede hitrosti je tretjina za pospešen razvoj, dobra polovica za razvoj brez naglice. Neodločena ali proti je le peščica.

E4: Vloga neposrednega uporabnika

Kako bi naj pri izgradnji sodelovali vodilni, vodstveni in strokovni neposredni uporabniki, so se odločili takole:

- polovica optimalno v vseh odločilnih točkah
- petina minimalno le v kritičnih točkah
- šestina maksimalno v vseh točkah.

Proti sodelovanju ni bil nihče in le ena dvajsetina se ni opredelila.

F. ZAKLJUČNE MISLI

V naši regiji je blizu sto po velikosti in programu različnih poslovnih enot, ki imajo tudi zelo različno razvito informiranje.

Skupno se odločimo, da ne bomo samo nemočno opazovali ali se celo branili pred to vsiljivo »navlako« razvitih in se bomo, ker nam to neprestano nekaj veleva, odločili ter se odločno spoprijeli in dokazali, da tudi sami nekaj zmoremo v dovolj primernem okolju.

Treba se je odločiti in začeti, kar je včasih zares težko.

Pa vsaj poskusimo!

Milivoj Zajc . 326. G. 1.

Poročilo o realizaciji plana investicijskih projektov

Objavljamo kratko poročilo o izvršenih investicijskih projektih v Železarni Ravne v preteklem letu.

V glavnem je bila investicijska izgradnja, planirana za leto 1989, izvršena v celoti.

Zaradi stalne nelikvidnosti Železarne Ravne je bilo z investiranjem veliko dodatnega dela, natančnega planiranja rokov in izvajanja.

Likvidnostna problematika je vplivala tudi na obseg uresničevanja plana nadomestitev, ki je zaradi prioritete investicij manjši od planiranega.

Poročilo o realiziranih nadomestitvah v preteklem letu bo opisano v prihodnjem Fužinarju.

I. RACIONALIZACIJA IN EKOLOŠKA SANACIJA V JEKLARNI II

1. Osnovni podatki o investiciji

Obseg investicije;

- Postavitev nove 45-tonske elektroobločne peči v jeklarni II in zaustavitev proizvodnje na sedanjih dveh elektroobločnih pečeh.

Zamenjava zajema peč št. 8, vključno s transformatorjem in 36 MVA novo pečjo.

- Postavitev odpraševalne naprave za potrebe nove peči in razreza EPŽ ingotov ter protihrupna zaščita na novi peči.

- Nadomestitev pretočnega vodno-hladilnega sistema z recirkulacijskim hladilnim sistemom zaprtega in odprtega tipa.

2. Planirana dela v letu 1989

V preteklem letu je plan zajemal;

- Podpis pogodb za domačo in uvozno opremo, izdelavo dokumentacije do 3. 1989.

- Začetek gradnje vodno hladilnega sistema (3. 1989) in začetek gradnje odpraševalno protihrupnega sistema (9. 1989).

3. Realizirana dela v letu 1989

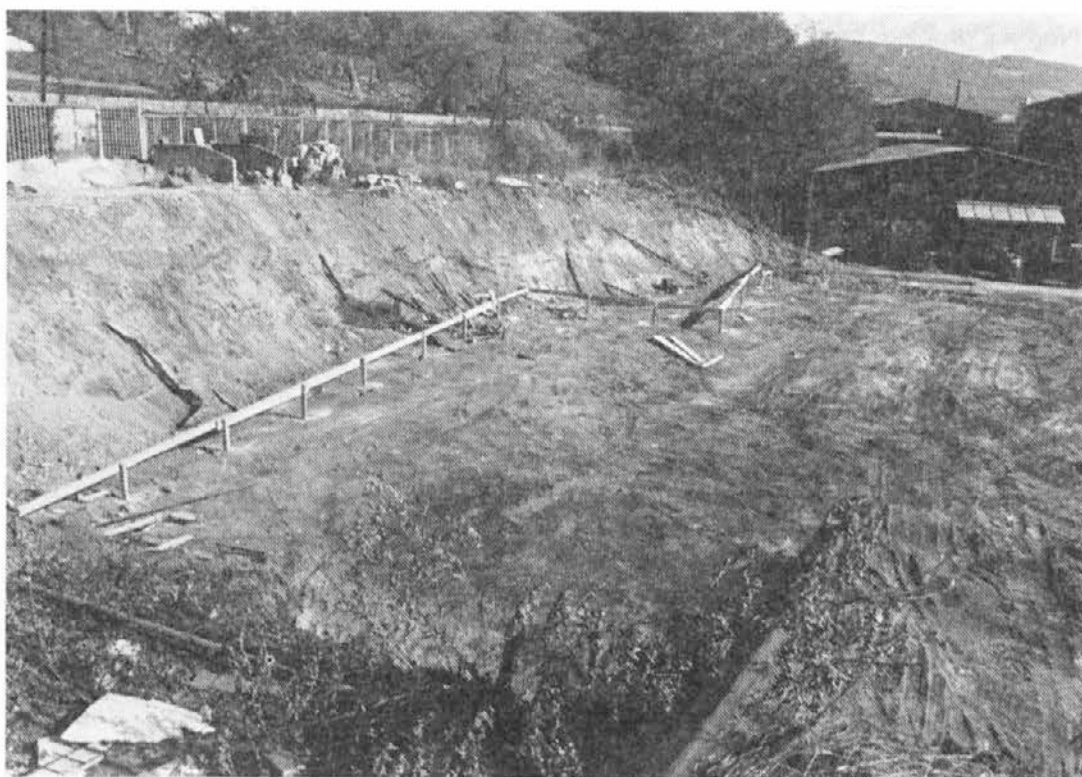
Podpisovanje pogodb

Uvozna oprema;

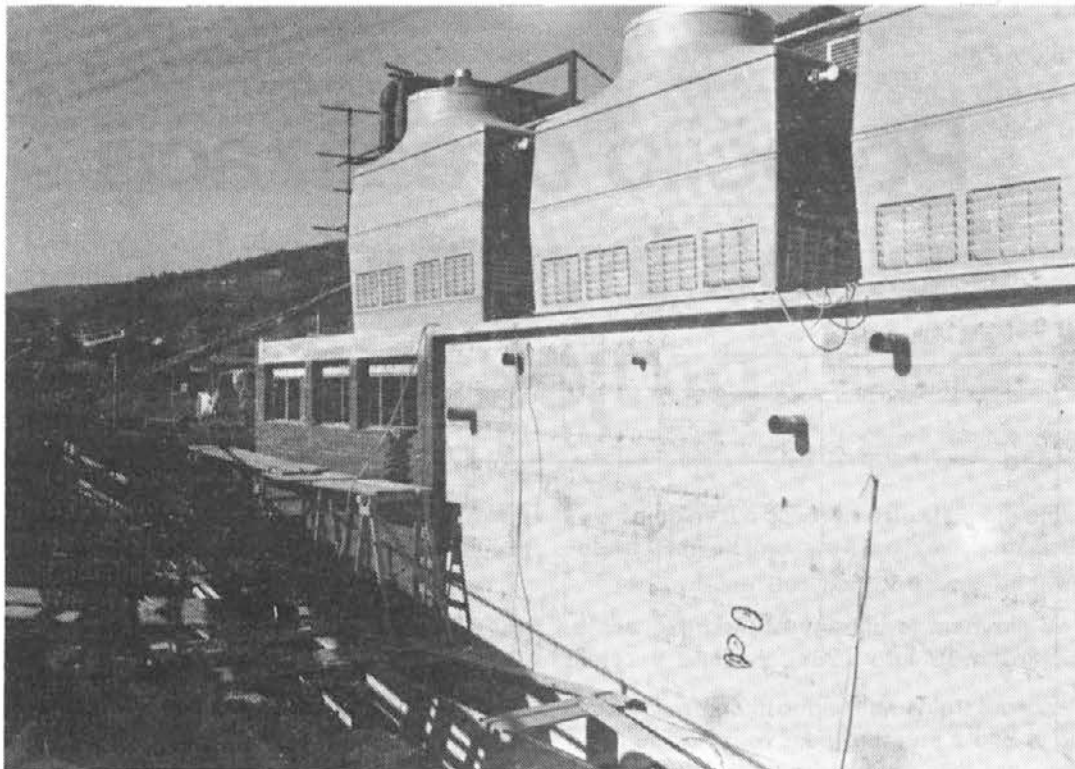
- EOPŠ–OBT s firmo FUCHS, 11.5.1989
- Odpraševalno protihrupna naprava s firmo FLÄKT, 7.7.1989

Domača oprema;

- EOP–OBT s firmo METALNA Maribor,

Izkop temeljev za odpraševalni sistem

Recirkulacijski vodni sistem

29. 9. 1989

- Odpraševalna protihrupna naprava – HIDROMONTAŽA, 25.7.1989
- Tehnološki temelji odpraševalne naprave – KOGRAD, 30.10.1989
- Recirkulacijski sistem hladilnih vod – TIM Laško, 15.5.1989

Izdelava dokumentacije

Dostavlja se sukcesivno za peč in odpraševalno napravo in še ni zaključena.

Pri investiciji je prišlo do prekoračitev, ki so jih povzročile tečajne razlike in veliko višja inflacija, kot jo je napovedala banka pri izdelavi programa.

4. Problematika in ocena

Največji problem pri uresničevanju nalog v letu 1989 je predstavljalo financiranje uvozne opreme. Saj se je sklenitev kreditnih pogodb zavlekla v december 1989 in za EOP-OBT v januar 1990, kar bo povzročilo, da se bo začetek proizvodnje zavlekel za 2 do 3 mesece. Pri domačih pogodbah pa so nastajali problemi pokritja pogodb zaradi likvidnostnih težav v našem podjetju – visoka inflacija pa je s tem povečevala vrednost pogodbe.

Investicija ne glede na omenjene težave poteka zadovoljivo, saj je vodni sistem že v zaključni fazi, tehnološki temelji odpraševalnih naprav so v izvajanju in prav tako je v izdelavi oprema. V tem mesecu starta z izdelavo domače opreme EOP-OBT tudi Metalna. Letos so po planu predvidene izdelava, dobava in montaža domače in uvozne opreme ter testiranja.

II. PRESTRUKTURIRANJE IN PROIZVODNJA JEKLA – I. faza

1. Osnovni podatki o investiciji

Obseg investicije:

- Pripravljalna zemeljska dela – pilotiranje
- Prestavitev nadstrešnice – kinete energetskih medijev
- Izgradnja hale z aneksom – oporni zid
- okolje
- Izgradnja tehnoloških temeljev s kletjo
- Priprava temeljev za žarilno peč
- Izgradnja strojno energetskih instalacij za vse plinske medije
- Izgradnja tehnološke opreme (bunkerji za ferolegure, naprava za rušenje, naprava

za ogrevanje žlebov)

- Toplotna postaja
- Vodni sistem za hlajenje Baltimor-črpališča
- Dobava in montaža elektro opreme – domače in uvozne
- Dobava in montaža žerjava
- Dobava in montaža nadstreška livarne – hale
- Dobava in montaža zračne pošte
- Dobava in montaža naprave VIDP-200
- Dobava in montaža žarilne peči

2. Planirana dela v letu 1989

V letu 1989 smo planirali zaključek izgradnje s toplim zagonom (dne 25.12.1989).

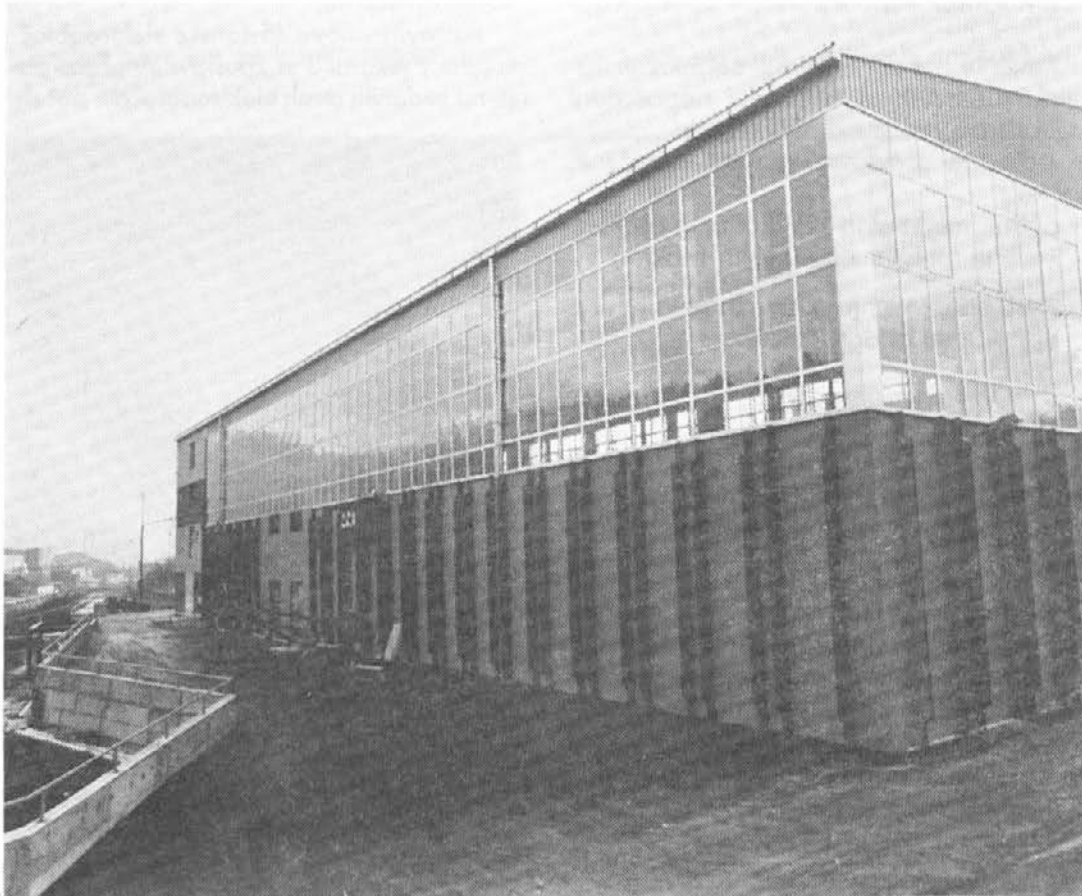
3. Realizirana dela v letu 1989

Zamujamo s toplim zagonom peči za približno 4 mesece. To smo ugotovili na skupnem sestanku med investitorjem Železarno Ravne in izvajalci – Metalna-Leybold. Vzroki so v načinu sklepanja pogodb ter v neusklojenem podpisu pogodb z Metalno in Leyboldom.

Dela, ki so sklenjena z domačimi izvajalci, razen z Metalno, so zaključena 95 %.

Realizirali smo:

- Hala z aneksom je realizirana 95 % in v času montaže naprave bo vse opravljeno 100 % razen žarilne peči, ki naj bi jo postavili do konca poletnih počitnic 1990.
- Tehnološki temelji so končani in delno popravljeni po nalogu Leybolda.
- Temelji za žarilno peč so zgrajeni.
- Strojno energetske instalacije so končane.

Hala za PPJ

Tehnološka oprema:

- bunkerji v končni fazi, potrebna elektro oprema in vibratorji
- komore za rušenje v fazi montaže
- naprava za ogrevanje žleba v fazi razreza, v Metalni – končana do konca februarja 1990.
- Toplotna postaja je končana – rešiti je treba še problem izolacije posode.
- Vodni sistem, črpališče v fazi montaže, končano bo do 20.1.1990.
- Elektro oprema – domača, ETS je izdelal trafo napravo, stikalnico, komandno kabino itd. Ostalo v času montaže naprave VIDP-200.
- Dobava in montaža žerjava je končana.
- Nadstrešek med livarno je končan.
- Zračna pošta je v zaključni fazi.
- Naprava VIDP-200 je na testiranju v Metalni. Zadnja informacija iz Metalne je, da so 5.1.1990 proti večeru zaključili testiranje ter dali odobritev za demontažo naprave in barvanje ter za prevoz na Ravne. Tako bo naprava VIDP-200 okoli 15.1.1990 na Ravnah, kot je spremenjen terminski plan. Montaža in poskusi hladnega in toplega zagona naj bi trajali do srede aprila 1990. Prva šarža pa konec aprila 1990.

– Žarilna peč je v fazi projektiranja (Projektivni biro PII) in izdelave (Monter Dravograd). Planirana dobava do konca letnih počitnic 1990.

4. Problematika in ocena

Projekt PPJ je startal z zelo veliko intenzivnostjo in primerno temu smo gradili objekt. Inflacija je naredila navidez velike prekoračitve pri določenih spremembah, vendar se je pri preračunavanju v DEM izkazalo, da je to znosnih 12 %. Pogodbe so sklenjene v decembru 1988. Sprememba lokacije in zračne slike je povzročila 10-dnevno zamudo. Ocenjujem, da je Metalna povzročila dva meseca zamude, Leybold pa 1 mesec.

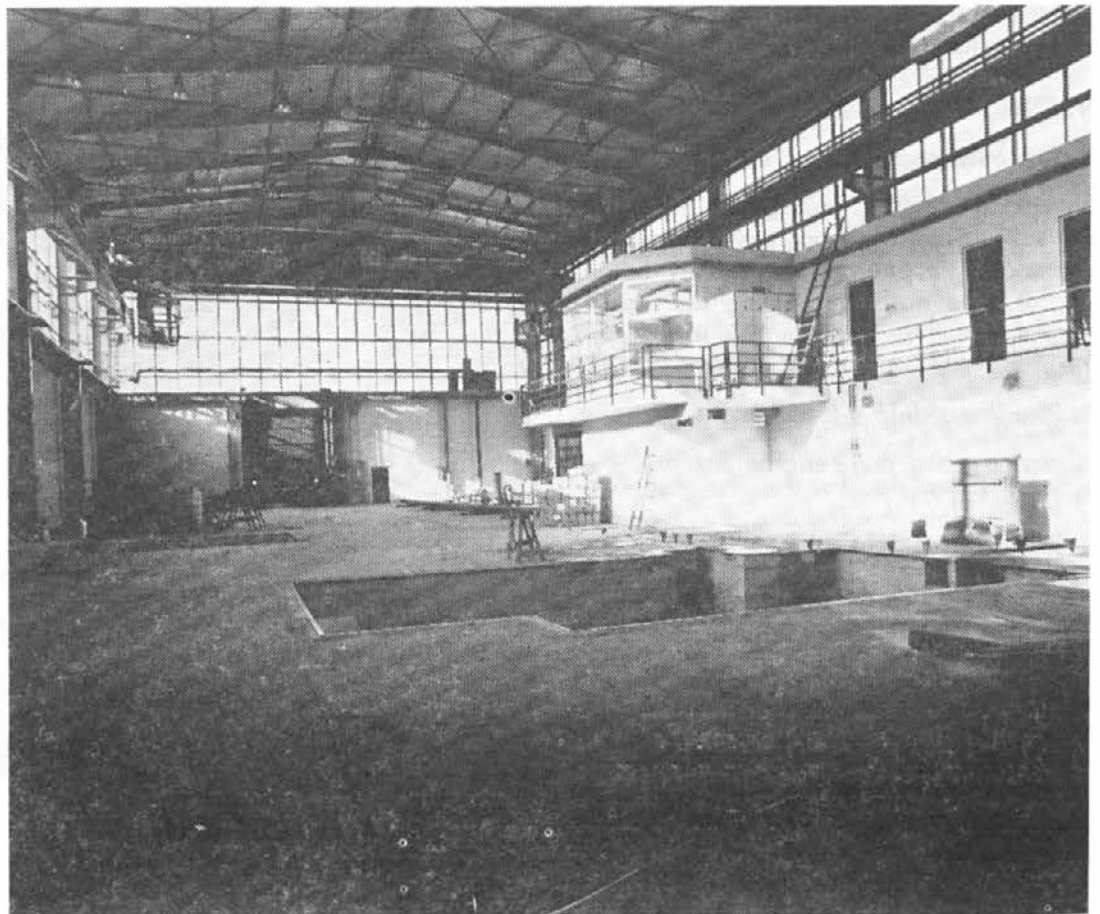
Na objektu je prihajalo do določenih sprememb zaradi neusklajenih in nedorečenih projektov, vendar smo vse sproti usklajevali. Ogromno smo kontaktirali z Metalno zaradi skrajšanja rokov.

Objekt je kvalitetno zgrajen, ni pa naročena pisarniška oprema.

III. RADIOGRAFSKI LABORATORIJ Z MERILNICO**1. Osnovni podatki o investiciji**

Obseg:

- Objekt je tehnično pregledan; za uporabno dovoljenje je še potrebno:
- Oprema RTGB laboratorija oz. njeno klima napravo usposobiti za po projektni nalogi
- Dobava granitnih mernih plošč, in dodatna finančna sredstva so nepotrebna,

Notranjost hale PPJ

razen za nabavo dodatne opreme za razširitev dejavnosti.

2. Planirana dela v letu 1989

V letu 1989 smo načrtovali odpravljanje pomanjkljivosti izvajalcev.

3. Realizirana dela v letu 1989

Realizirali smo vse razen postavk, ki jih izvajalci zavlačujejo:

- Poraba delovanja ionizacijskih javljalcev požara; tozid ETS do danes ni uspel realizirati rešitve.
- Klima naprava za Merilnico še ni preizkušena in prevzeta glede na razpisne pogoje, vendar smo v letu 1989 intenzivno pritiskali na IMP, da se dosežejo pogoji in naprava prevzame. Akcija se nadaljuje v letu 1990.
- Vgrajena je klima naprava za prostor Fernati 700
- Merilne granitne plošče niso dobavljene zaradi težav pri proizvajalcu. Obveščeni smo, da sta dve končani, tretjo pripravljajo. Dobava bo februarja 1990.

4. Problematika in ocena

Problemi, ki jih imamo pri zaključku in pridobitvi uporabnega dovoljenja, so večinoma lokalne narave in so tradicionalni.

Zato smo v zadnjem letu posvetili večjo pozornost njihovem odpravljanju.

OPOMBA:

ZAKLONIŠČE V RTG LABORATORIJU je predano uporabniku.

IV. ENERGETSKA IN KOMUNALNA URE-DITEV HALDE**1. Osnovni podatki o investiciji**

Obseg investicije;

- Gradnja poslovno gradbenih prostorov za Železarno Ravne, pribl. 200 m²
- Oprema halde z energetskimi mediji: topla in mrzla higienska voda, ogrevanje, elektrika ter komunalna ureditev: odvod atmosferskih voda in fekalij.
- Gradnja novih prostorov za zunanje izvajalce – investirajo jo sami izvajalci.

2. Planirana dela v letu 1989

- V letu 1989 so bili odkupljeni poslovno-garderozni prostori v površini 200 m².
- V letu 1989 je bilo planirano dokončanje del na haldi.

3. Realizirana dela v letu 1989

- Dela so v zaključni fazi.
- Prevzem je predviden v I. kv. 1990.

4. Problematika in ocena

Problemi so bili naslednji:

- Več investitorjev za skupna dela povzroča zelo velike težave pri financiranju, ker se investitorji ne držijo dogovorov; še sedaj niso vsi poravnali svojih obveznosti.

– Projekti so pomanjkljivi, predvsem zaradi pomanjkanja predhodnih raziskav, zato je več dodatnih del. Za predhodne raziskave pa ni ne denarja ne časa.

- Zaradi pomanjkanja denarja se črtajo

dela, ki uporabe ne pogojujejo, bila bi pa potrebna (asfaltiranje ceste mimo objektov).

V. ENERGETSKI MOST

1. Osnovni podatki o investiciji

Energetski most nosi energetske instalacije čez reko Mežo. Most sicer spada v projekt komunalna in energetska ureditev halde. Zaradi zahtevnosti pa smo ga gradili z gradbenim dovoljenjem, torej kot samostojno investicijo.

2. Planirana dela v letu 1989

Planirano je bilo, da se energetski most zgradi v letu 1989.

3. Realizirana dela v letu 1989

Most smo zgradili v letu 1989, ni pa še prevzet. Načrtujemo, da bo tehnični pregled v I. kv. 1990. leta.

4. Problematika in ocena

Z gradnjo ni bilo večjih problemov. Kot dodatno delo se je pojavila zaporna ograja. To pa zato, da ne bi bil možen direktni dostop na skladišče profilov.

VI. SKLADIŠČE NA HALDI, I. faza

1. Osnovni podatki o investiciji

Namen skladišča je, da se nadomestijo dotrajane barake na lokaciji transporta.

2. Planirana dela v letu 1989

- V letu 1989 so bila planirana pripravljala dela.
- Gradnjo smo načrtovali za IV. kv. 1988 in za I. kv. 1989.

3. Realizirana dela v letu 1989

Glavna dela so bila zaradi zamude plačila tudi realizirana z zamudo, in sicer v III. kv. 1989. Opravljen je bil tehnični pregled. Pomanjkljivosti so odpravljene in čakamo na uporabno dovoljenje.

4. Problematika in ocena

- Pomanjkanje finančnih sredstev je povzročilo podaljšanje roka gradnje, s tem pa je bilo nekaj podražitev.
- Naknadne zahteve po prostoru za skladišče modelov, carinsko in investicijsko skladišče so povzročile povečan obseg del.

VII. NADZIDEK ANEKSA KALILNICE

1. Osnovni podatki o investiciji

Nad starim objektom aneksa kalilnice smo zgradili prostore za tehnološke pisarne. S tem smo odpravili prostorsko stisko tehnologov in razširjene dejavnosti vodenja in nadzora proizvodnje s pomočjo računalnika. Objekt je tudi arhitektonsko zaključil »S« fasado kalilnice.

2. Planirana dela v letu 1989

V oktobru leta 1988 smo pričeli graditi aneks kalilnice. Gradbena dela je opravil

Peč na »hladnem testu« v Metalni

Gradis, strojna in elektro-instalacijska dela pa Instalater. Dokumentacijo je v letu 1988 izdelal Projektivni biro Kograd.

3. Realizirana dela v letu 1989

Objekt je bil končan in predan s primopredajnim zapisnikom 16.8.1989. Od planiranih sredstev je objekt uspešno končan s pozitivnim saldrom brez prekoračitev.

4. Problematika in ocena

Problem je predstavljala izvedba strehe, ki jo je bilo nemogoče izvesti po projektu. Zaradi pomanjkanja strokovnega kadra s področja gradbeništva v preteklem obdobju so se pojavljale težave pri rokih gradnje.

VIII. MODERNIZACIJA IN RAZŠIRITEV PROIZVODNEGA PROGRAMA V BRATSTVU VARVARIN

1. Osnovni podatki o investiciji

Investicija v Bratstvu Varvarin je obsegala razširitev in dopolnitev proizvodnega programa pil, delno pa tudi vlaganje v program pil.

2. Planirana dela

V letu 1989 je ostal le še manjši del nerealiziranega programa, saj naj bi po prvotnem planu investicija bila zaključena že v letu 1988.

3. Realizirana dela

V letu 1989 je bilo realizirano naslednje:

- dobavljena je bila računalniška oprema in nabavljen še en tiskalnik
- naročene so bile posode za toplotno obdelavo
- naročene orodne omare
- dobavljen pribor za rezkalni stroj
- dobavljen ostrilni stroj OKT-1250 za os-

trenje krožnih žag.

4. Problematika in ocena

Investicija v Bratstvu Varvarin še ni končana, ostal je le še manjši del neporabljenih sredstev. Po planu bi morala biti investicija zaključena že v prvi polovici leta 1988, vendar je izpadel skoraj ves proizvodni program, ki ga je RPT planiral kot dodatno dejavnost v Varvarinu. Tako je bila glavna dejavnost investicije usmerjena v rešitev splošnih problemov, ki so bili najbolj pereči, kot je gradnja aneksa za deponijo in jedilnico, s čimer so se preselila kovaška kladiva iz proizvodne hale in s tem je rešen največji problem hrupa. S preselitvijo jedilnice so v upravni zgradbi pridobili prostore za tehnologijo in konstrukcijo, česar prej ni bilo. Nabavili so tudi osnovne univerzalne obdelovalne stroje za opravljanje raznih uslug strojne obdelave.

Osnovni namen investicije ni bil dosežen zaradi izpada proizvodnega programa, še vedno pa ostaja pereč problem opreme za proizvodnjo pil, ki je dotrajana in tudi tehnološko zastarela. Še naprej iščemo dodatne proizvodne programe.

IX. ODLAGALIŠČE ODPADA

1. Osnovni podatki o investiciji

Obseg investicije:

- Ureditev lokacije za odlagališče odpada
- Gradnja dostopne ceste z mostom čez železnico
- Gradnja nadomestnega stanovanjskega in gospodarskega poslopja

2. Planirana dela v letu 1989

V letu 1989 je bila planirana pridobitev upravne dokumentacije, izdelava izvedbe-

nih projektov, poravnava odškodnine, odkup zemljišč.

V I. kv. 1990 začetek gradnje
V III. kv. 1990 poizkusna uporaba

3. Realizirana dela v letu 1989

Z realizacijo smo v zamudi za 7 mesecev. Smo v fazi pridobivanja upravne dokumentacije. Pripravljena je pogodba za projektiranje izvedbene dokumentacije.

4. Problematika in ocena

Največji problem je zamujanje rokov pri pridobivanju upravne dokumentacije (KVUP) in nelikvidnosti železarne, ker ne moremo pravočasno naročati dokumentacije.

X. REKONSTRUKCIJA ODPRAŠEVALNEGA SISTEMA V KOVAČNICI

1. Osnovni podatki o investiciji

Projekt je ekološke narave in rešuje mikro klimo v kovačnici pri plamenskem izžiganju in brušenju ingotov (flemanje in brušenje z rafamami). Projekt rešuje tudi makro klimo Raven. Odpraševalni sistem za plamensko izžiganje ingotov je povezan z že delujočo odpraševalno napravo FLÄKT. Odsesovalni sistem pri brušenju ingotov je rekonstruiran, tako da se odbruski zajemajo s cikloni.

2. Planirana dela v letu 1989

Na osnovi pogodbenega roka in terminskega plana mora biti investicija zaključena v decembru 1989. Gradnja se je pričela 2. teden v oktobru tega leta.

3. Realizirana dela v letu 1989

Delo je prevzel MP »Instalater Prevalje«. Strojna in elektro oprema je bila 70 % dobavljena v letu 1989. Zakasnitev je nastala zaradi nepredvidenih prestavitve energetskih medijev, izdelave gradbenih temeljev in zakasnitev dobave elektro omar. Pojavila so se dodatna dela zaradi prestavitve energetskih medijev in demontaže zastarele opreme na »S« fasadi kovačnice. Projekt bo predvidoma končan 15. februarja 1990. leta.

4. Problematika in ocena

Projekt je pomemben za reševanje ekološke problematike. Pri razpisu del ni bilo možno upoštevati vseh nepredvidenih del (prestavitve, demontaže, spremembe v dokumentaciji). Projekt je izdelal projektivni biro v PII.

XI. NAPRAVA ZA ČIŠČENJE ODPADNIH OLJNIH EMULZIJ

1. Osnovni podatki o investiciji

Investicija je ekološkega značaja. Rešuje nezakonito odlaganje odpadnih oljnih emulzij in gošč na haldo ter ustreza zakonsko predpisom o odpadnih vodah. Ur. list SRS št. 18-1985. Izpolnjuje zahteve inšpekcijskih služb ob izdaji raznih soglasij. Ureja red in disciplino pri uporabi in distribuciji tovrstnih odpadkov. Vrača odpadne surovine v repro-

dukcijsko. Znatno pripomore k ureditvi ekoloških razmer v Železarni Ravne in njeni okolici. Celoten sistem čiščenja bo v prostorih stare minilivarne.

2. Planirana dela v letu 1989

Planirano je bilo:

- pridobivanje upravne dokumentacije
- obnovo zbiranja ponudb ter
- sklepanje pogodb
- čiščenje prostora in demontaža stare opreme
- gradbena dela
- izdelava opreme in montaža strojne, elekto opreme in tehnični prevzem

3. Realizirana dela v letu 1989

Upravna dokumentacija je bila pridobljena v roku. Pogodbe so bile sklenjene z IMP Maribor za izdelavo in montažo strojno-tehnološke ter strojno-inštalacijske opreme za gradbena dela z Gradisom Ravne, elektro instalacije naj bi opravil Instalater Prevalje. Sklenjene so bile tudi pogodbe z drugimi dobavitelji domače opreme.

Končana je demontaža stare opreme in izdelava nove tehnološke opreme ter dobavljena oprema domačih dobaviteljev. Gradbena dela so v zaključni fazi. Montaža opreme se prične 8.1.1990. Predvidoma bo investicija zaključena v prvem kvartalu 1990. leta.

4. Problematika in ocena

Podpisovanje pogodb ni potekalo v skladu s pridobljenimi ponudbami zaradi likvidnostnih težav podjetja. Nastala je tudi sprememba v tehnološkem delu projekta, kjer smo vključili v sistem del stare opreme. Priprava prostor za novogradnjo ni bil pripravljen v roku zaradi nedokončanega skladiščnega prostora na haldi. Temu primerno smo morali premakniti vse ostale aktivnosti, glede na

zasedenost izvajalcev. Nastali problemi so investicijo zamaknili za določen čas, vendar je zdaj v zaključni fazi. Finančno investicija ne bo preseгла revalorizirane planirane vsote.

XII. ADAPTACIJA RIMSKEGA VRELCA

1. Osnovni podatki o investiciji

Obseg investicije:

- sanacija in rekonstrukcija kuhinjskih prostorov in prestavitve kuhinje iz kleti v pritličje
- ureditev skladišč v kletni etaži z garderobnimi in sanitarnimi prostori
- ureditev prostorov kluba Rimski vrelci v kletni etaži z recepcijskim prostorom
- gradnja osebne in tovornega dvigala
- zunanja ureditev

2. Planirana dela v letu 1989

Plan je zajemal celotno rekonstrukcijo oziroma adaptacijo, vključno z notranjo opremo, vendar brez dokončne zunanje ureditve.

- Začetek adaptacije 8. september 1989
- Končanje adaptacije 25. november 1989

3. Realizirana dela v letu 1989

Podpisovanje pogodb:

- gradbene pogodbe - KOGRAD
- pogodbe za osebno tovorno dvigalo - IMP
- pogodbe za opremo - SLOVENIJALES
- aneksa h gradbeni pogodbi - KOGRAD
- pogodbe za projektno dokumentacijo - SLOVENIJALES

Pri investitorju je prišlo do prekoračitev zaradi nekaterih del, ki jih ob popisu ni bilo mogoče predvideti, pokazale so se ob rušitvi objekta.

- Adaptacija je bila končana in tehnični pregled opravljen 22.12.1989.

Začetek del ob prenovi Rimskega vrelca

4. Problematika in ocena

Največji problem v letu 1989 je pri izvajanju nalog predstavljal zagotavljanje finančnih sredstev, kar izvira iz nelikvidnosti podjetja, in seveda nenormalna rast inflacije.

Investicija je po osnovnem programu sicer kasnila za 30 dni, vendar je izvedena zadovoljivo, kar je glede na obseg in kakovost del pri nas še vedno zelo težko doseči.

XIII. INVESTICIJSKO TEHNIČNA DOKUMENTACIJA

1. Osnovni podatki o investiciji

Finančne potrebe za kritje dela predhodnih del k investicijskim projektom smo zagotavljali s posebnim projektom. Gre predvsem za izdelavo investicijske dokumentacije v fazah idejnih študij, elaboratov in osnovnih sintetičnih študij. Obseg dokumentacije je tak, da zajema večino predvidenih in potencialnih investicijskih projektov v bližnji prihodnosti. Najpomembnejši segment v tem obsegu je bila dokumentacija za investicijo v sekundarno tehnično obdelavo.

2. Planirana dela v letu 1989

Predvidena je bila izdelava nad trideset vrst dokumentacije za 17 tozdov železarne. Namenjena sredstva v višini 2,8 milijarde realno niso mogla pokrivati količine in kvalitete predvidene dokumentacije. Kot vir so bila predvidena lastna sredstva železarne.

3. Realizirana dela v letu 1989

Sredstva so se začela uporabljati šele v juniju. Gledano s stališča vrste in količine dokumentacije smo plan realizirali le 25 do 30 %. S stališča porabe sredstev je plan realiziran 80 %. Nekaj dokumentacije, za katero so pogodbe sklenjene, še ni dokončane, in bo oddana letos.

4. Problematika in ocena

Nizka realizacija glede na planirano vrsto dokumentacije kaže na nedorečene odločitve glede zastavljenih projektov. V prihodnje bi kazalo nameniti več časa temu delu predinvesticijske faze projektov.

Vzrok, da tudi finančno nismo realizirali plana 100 %, je v slabi solventnosti v zadnjih mesecih leta. Glede na to, da je ostalo za projekt le še 0,58 milijarde din, lahko v teh razmerah le minimalno popravimo realizacijo plana.

Realizacija projekta ni zadovoljiva. V prihodnje bo treba planiranju projekta nameniti več pozornosti.

XIV. POSODOBITEV SEKUNDARNE TOPLOTNE OBDELAVE

Čeprav ta projekt ni bil zajet v operativnem planu naložb za leto 1989, je bil v tem času najpomembnejši projekt, ki se je pripravljal v predinvesticijski fazi za svojo verifikacijo. Ker je bilo zanj porabljenega veliko časa, znanja (kadra) in nekaj stroškov, podajamo

poročilo o delu na tem projektu kot dodatek k ostalim poročilom o investicijah.

1. Osnovni podatki o investiciji

Osnovni namen naložbe je posodobiti in centralizirati toplotno obdelavo finalnih izdelkov Železarne Ravne. To pomeni racionalizirati proizvodnjo končnih izdelkov in znižati stroške finalizacije. Za doseg teh ciljev je treba postaviti linijo vakuumskih peči in linijo peči z zaščitno atmosfero. Liniji bi bili dopolnjeni z opremo za plazmanitriranje, kasneje pa bi se dograjevala oprema za vakuumsko tehnologijo za posebne postopke. Predvidena tehnologija zahteva nov gradbeni projekt z vso potrebno infrastrukturo.

2. Planirana dela v letu 1989

Medtem ko so bili v prejšnjem obdobju pripravljene osnovni tehnično-tehnološki podatki in je bil na osnovi teh projekt evidentiran, smo za leto 1989 planirali izdelavo nekaterih separatnih študij: tržne, finančne, energetske, varstva okolja, lokacijsko-tehnološke in gradbene idejne rešitve. Na

osnovi teh naj bi se izdelala predinvesticijska študija do 31.12.1989. V ta namen je bil določen tim za speljavo investicije.

3. Realizirana dela v letu 1989

Končni cilj, t.j. izdelava predinvesticijske študije, je bil uresničen točno do določenega datuma. Treba pa je povedati, da nekatere študije niso bile oddane, oziroma so bile slabo obdelane. Slabo obdelana je bila tržna študija (in jo moramo zdaj dopolnjevati) in neoddana finančna študija.

4. Problematika in ocena

Kljub temu da je bil dosežen končni cilj, t.j. priprava PŠ, pa z delom nismo zadovoljni, saj nekateri podatki v tej študiji ne slonijo na avtentičnih dokumentih. Problem je predstavljalo tudi prepočasno in neučinkovito odločanje, ki ni v kompetenci tima.

Menim, da ima projekt glede na stopnjo gotovosti velike možnosti, da ga v letu 1990 prijavimo kot operativnega. Do aprila bo izdelan investicijski program, ni še rešena problematika financiranja, program sloni na predpostavkah.

Tone Sušnik

ČEZ GORO K OČETU

(Prežihovi jubileji - njenih 90 let in 40 let od Vorančeve smrti)

Kadarkoli sem vodil dijake po Prežihovih hotuljskih poteh, sem se ustavil pri Prežihinji, Prežihovi bici. Rad sem izzval pripoved o dolgem pohodu za božični večer iz Kotelj v Črno pod sveto Anjo in Jeklnom, mimo mejnih straž v dolino Lepene in Železno Kaplo. Vso pot peš, deklici sta bili še majhni. Naprej so se peljali. Opoldne so prišli v Logo vas ob Vrbskem jezeru, k Miglerjevim, Vorančevi teti. In ko bi se naj srečali z Vorancem, so ga aretirali... Dijaki so zbrano prisluhnili. To je bila lepa ura slovenščine.

Za svečnico ji bo devetdeset let. Stari spomini še živijo. V prijetni domači govorici pripoveduje, kako sta se z Vorancem spoznala. Saj bi bilo zanimivo takó pisati, pa vsi ne bi lahko brali, zato bo pripovedovanje prilagojeno knjižni slovenščini.

Njen bratranec pa Voranc sta se poznala iz fabrike. »Čez čas mi začne praviti, da se zanima (Voranc!) zame, sem mu pa kar rekla: Kar lepo povej mu, da je on komunist in da ne more biti. Enkrat pa smo prišli na Rimskem vrelcu skupaj, takrat ga še tako dobro nisem poznala. Pa je bratranec pravil: Vidiš, tam je pa Prežihov Voranc. Jaz sem pa rekla: O, a ta ded je! No, pol se je pa on že kar tam zanimal zame. Jaz sem pa rekla: Veš kaj, ti si boš napravil družino, sem rekla, pol boš pa raztrgal vse skupaj. Pa ne boš ti srečen pa ne bom jaz srečna, sem rekla. Taki ljudje se ne smejo ženiti, ki so politični. Sem rekla: drugega

ni, ko pa sama sirovšna. No, seveda, pol je pa tako šlo naprej. Pa so mi ljudje rekli: Poslušaj, ja, a ni škoda za tebe, ko je on tako strašno vnet, pa političen, ne, ne boš imela kaj prida... in tako dolgo, tako dolgo, da sva se res oženila...«

Intermezzo iz pariškega življenja

»...Se peljema čez Seno, tam na Seni je pa Tito stal. In jezus, kako je bil zrihtan! Bele čevlje pa bele hlače pa belo srajco, tako navzven vrženo, imel je tak bel klobuk, tako da se je vse skozi videlo. Pa na enem dolgem onegu (misli na špic, T.S.) cigareto, da je kadil tam, pa vpraša, kam pa greva, pa je rekel (Voranc T.S.), da greva na sonce; je rekel, da me bo malo sonce ožgalo. Je Tito rekel: Ja, tudi za mene bi bilo dobro. Bil je pa že tako zrihtan, tako kakor bi ga iz škatle tja postavil. Sem mu še pol rekla, ko sva bila doma: A si videl, kako je bil zrihtan? Kar vidim ga, kak je. Voranc je pa rekel: Menda se boš zaljubila v njega. Sem pa rekla: Ja, res, ferdamani ded, kako je lep. Res, tako lep je pa že bil, tako!...«

Vorančeva smrt

»Dopoldne in celo popoldne so bili ljudje (mišljeno obiski, T.S.). Tovariš Ingolič je bil pa stalen gost. Pa žena. Je bila pustna sobota, no, pol so ga še tisti prišli obiskat, ki so ga v lagerju skrili. To je bil neki Bruno, eden od mariborskih brivcev, še tista dva sta ga prišla obiskat. No, pol je prišel še zdravnik, kako se je le pisal, je

Tone Sušnik

Iz rodu smo samorastnikov

(Portreti nekdanjih ravenskih dijakov)

Uvodna beseda

Letos bo petinštirideset let, leta 1995 bo zlata obletnica »naše« gimnazije. V dogovoru z urednikom KF. bomo skušali predstaviti naše uspešne dijake. Domenili smo se za nekaj portretov na številko. Do petdesetletnice naj bi jih bilo petdeset. Jasno je, da bo tak izbor zelo zelo omejen. Najbrž tudi subjektiven. Zavedamo se, da bo marsikdo – morda zelo imeniten – izostal. Upoštevati bomo skušali generacijski razpon, pestrost poklicev in ne nazadnje mora biti pravično razmerje med »dekleti« in »fanti«. Pisci naj bodo praviloma nekdanji dijaki.

»Bakla, ob nje rojstvu vžgana, dediščina izročena, mladosti svetla nam odstira obzorja...«

(dr. F. Sušnik)

Kot uvertura portretom »naših dijakov« bodo spomini dr. Draga Plešivčnika na strica in profesorja dr. Sušnika.

V mesecu kulture 1990

prišel zdravnik in tako dobre volje in tak smeh je bil tam notri v sobi, sem mislila, no, le kaj imajo? Po deveti uri sem še jaz za zdravnikom stopila, sem pa rekla: Hvala lepa, da ste ga pregledali in bi prosila, da bi ga še prišli pogledat. Je pa rekel: Ja, jaz bom stalni gost, je rekel, bom prišel vsak dan, bodite brez skrbi. No, oni grejo, pa sva sama ostala, pa sem rekla: Bi zakurila nočoj? Je pa on rekel: Kar spat, si z menoj vred zmatrana (utrujena T.S.). In jaz grem v posteljo, sem časopis vzela, malo sem ga pogledala, takrat je on, kot bi hotel zahrkniti. Sem pa rekla: Voranc! Je pa bilo čisto tiho. Jaz pa skočim gor in treščim tja v njega, ga stresem, sem rekla: Voranc! In on je že bil na drugem svetu. Klicala sem sestro, naj pride z injekcijo, pa on je bil že mrtev. No, pol pa smo ga imeli v Mariboru dva dni in še nismo nič vedeli, kam ga bojo pokopali. Hoteli smo ga pokopati na svoje stroške, Tito je pa rekel: Ne, na državne stroške ga boste pokopali.«

Te zapise mi je dal na razpolago režiser Prodnikov Igor, ki je Prežihovo tudi posnel na film. Govorila je o Titu, Kardelju, Kidričevi Zdenki (Vida je pribila: Zdenka je pa s hudiča bila).

»Naš ata bi raje umrl, on bi umrl, ne bi hotel na noben stol. On je bil vesel, da je po toliko letih na Prežihovem zaživel; rad je imel šeti kraj... To je bilo enkrat za njega, ne?« Je pribila svoja spoznanja Vida. Naj bodo te besede tudi Vidi v spomin. Bica prezimuje v Domžalah, pri Mojci. Za svečnico pa bo že prišla k Prežihu. Zdi se mi, da je Prežihov vrh vedno v soncu. Ta lepota bodi vam za častitljivo obletnico.

Drago Plešivčnik

929

Moji spomini na dr. Franca Sušnika

Bil mi je stric in profesor. Jaz sem bil njegov nečak, dijak, včasih pa tudi zdravnik.

To sem moral najprej zapisati, da bo lahko vsakdo sam presodil, če me bo pri pisanju zaneslo in se bodo ti pojmi na nepravem mestu prepletali. Mislim pa, da sma te odnose znala oba dobro in spodobno ločiti.

Bil mi je stric, sem napisal kot prvo.

Bil je mož Tončke Plešivške, moje tete po rodu, sestre mojega očeta. V svoji doslednosti se mi je zaradi tega nekoč podpisal – tetič. Na ta izraz pa se očitno nisva mogla privaditi in ga sicer nisva uporabljala.

Ne morem natančno ugotoviti, od kdaj ga poznam. Vem, da sva se videla kmalu po mojem rojstvu. Toda od kdaj ga pomnim?

Ko brskam po spominu, se ta zaustavi na tepežni dan, ko mi je bilo 4 leta. Običaj še danes ni izumrl, je pa komaj še opazen. Tedaj pa smo se otroci po-

samič ali v gručah podili po vasi in otepili z brezovo šibo vsakega, ki smo ga ocenili, da je že odrasel. Ti pa so nas nagrajevali z denarjem, jabolki, krlji suhega sadja, potico, rožiči in še kaj. Tega dne je prišla k nam na obisk teta Tončka, ki je bila z družino na Prevaljah na počitnicah. Sicer so živeli v Mariboru. Stric je bil profesor slovenščine na klasični gimnaziji. Tudi njo sem otepel. Povabila me je, naj grem z njo in ošibam še strica.

V njenem spremstvu in z našo najstarejšo dekle Franco, da bi me pripeljala nazaj, sem jo mahnil s šibo v roki čez farško polje proti rumeni hiši z modrimi polknami, k prevaljskemu domu Sušnikov, ki je bil slab kilometer oddaljen od nas. Dandanes piše na hišni tabli Na Produ 33. Ni mi bilo lahko dvigniti šibo in zamahniti proti velikemu in močnemu možu, ki me je predirljivo gledal z jekleno sivimi očmi, da sem skoraj otrpil. Danes vem, da je meril 180 cm. Na bodrilno prigovarjanje tete sem le začel udrihati proti njemu. Skozi usta pa sem komaj iztiskal: »Rešite se, rešite se Novega leta, da bi bili zdravi, veseli in dolgo živeli.« Prej resen obraz se je nasmehnil. Pogladil me je po glavi in prižel k

Dr. Franc Sušnik

sebi. In presenečenje! Za nagrado nisem dobil denarja niti rožičev, ampak drobno knjižico s trdimi rjavimi platnicami, ki je imela že na naslovni strani barvasto sliko. Take podobe so bile tudi v njej. Brati še nisem znal. Mati mi je doma razložila, da je v knjigi napisana in narisana molitev Oče, naš.

Moj spomin na dr. Franca Sušnika se torej začne s knjigo in se pozneje še tolikokrat potrjuje. Kako tudi ne!

Knjige in beseda, še sam glas povezan v zlog, so bili zanj zakladi tega sveta, slovenski pa še prav posebno.

Tako sva se potem v počitnicah redno videvala. Rad sem zahajal k njim, saj je vedno kaj zanimivega povedal, še bolje, hudo zanimivo pripovedoval. Pa tudi njegovi trije sinovi, Janko kot najstarejši, Franček in Tonček, so bili družina za me. Prihajali so iz mesta z novotarjimi, da je bilo prav veselo. Matjaž, najmlajši sin, je bil rojen šele med vojno.

Potem je bila tu še gruča Lodrantovih otrok. Bilo jih je 10. Lodrantovi so imeli hišo v Sušnikovi soseščini. Oče Lodrant, Ožbi, nadučitelj in šolski nadzornik, je bil Sušnikov mladostni prijatelj in poročen z njegovo najstarejšo sestro Micko. Blizu Sušnikove hiše je bila hiša Filipovih, kjer je živela stričeva druga sestra Pavla, poročena z moškim tega imena. Sestra Justa in najmlajša sestra Pepca, poročena Pogorevčnik, pa sta stanovali v Sušnikovi hiši in skrbeli za okolico, ko so bili drugi v Mariboru. Četrta sestra Trezka pa je z Ivartnikovim Nantinom ustvarjala družino v Guštanju. V isti hiši je živela tudi njegova mati. Prijazna in dobrodušna ženska. Iz njenih ust nisem slišal hude, zadirčne in ostre besede. Njenega imena še danes ne vem. Vsi pa smo vedeli, za koga gre, če se je zaslislala beseda – mati.

Svojo mater je neizmerno spoštoval, rečem lahko, oboževal.

Onikal jo je. »Mati so rekli...« Le stvari, ki so zanj pomenile nekaj silnega, veličastnega, je tako poimenoval. »Uršlja gora, ki kakor košata mati...« Ni bil velik planinec. Ni ljubil vseh planin. V Uršljo goro pa je bil zaljubljen.

Družine vam nisem predstavil le zato, da bi jo spoznali, temveč zato, da bi zabeležil njegovo pomembno strast. Rodovi, rodbinska imena. Skoraj za vse starejše prevaljske, leške in šentanelške družine je vedel na pamet povedati, kdo se je s katero oženil, čigava je bila Urša, ko se je omožila z Jakom, včasih celo, koliko sta bila stara, ko sta se vzela. Meni se je večkrat vse zmešalo, ko je tako povezoval enega z drugim, daleč nazaj. Naš rod je izpisal tja do leta 1560, ko so predniki živeli še na Plešivcu.

Bil je živi leksikon domačih imen, besed, ki jih je nabral pri domačih ljudeh, in zgodovine kraja.

Vrniti se moram zopet k božičnim praznikom. Se dobro, da danes to ni več tako pogrešno.

V tistih dneh l. 1936 smo se zopet znašli pri Sušniku, šara otrok. Rečeno je bilo, da bomo zaigrali igro »Rojstvo Jezusa«. Režijo je imel Janko, saj je bil med najstarejšimi in najbolj naučen. Jaz sem dobil vlogo gostilničarja. Dokončno nas je v izgovarjavi in pri igranju popravljaj stric sam. Mislim, da je tudi besedilo on napisal ali ga vsaj priredil. Nismo imeli veliko vaj in že smo zaigrali pri sosedih in bližnji okolici, potem pa v gosjem redu naredili v hudem mrazu, da je sneg škripal, svojo gaz prav do Dobje vasi in odigrali še na Dobjem dvoru.

Stric pa nam je v teh dneh govoril o domačih navadah in skušal dopovedati, da jih moramo ohranjati. Ko sem bil starejši, sem imel občutek, da se je vidno prestrašil ob misli, da bi kakšna šega za vedno utonila v pozabo.

Ni bil veseljak, a se je prav raznežil, če je slišal, da so imeli na kakšni ohceti veliko šranganje in je camar zbadljivo, veselo pel.

Bil je velik čuvar ljudskih običajev in jih je cepil na vsako deblo, če je le malo upal, da bo rodilo sad. Z naših podstrešij pa je pobral vse starinske predmete in jih izročil etnografskemu muzeju v Mariboru, kjer je bil ravnatelj profesor Baš, njegov prijatelj.

K birmi sem moral. Njega sem poprosil za botrstvo. Ni mi odklonil. Zato sem se za birmo še bolj pridno pripravljaj, saj je kljub dobrotljivosti vzbujal rešpekt. Huda zadrega je nastala na birmanski dan. Bil je na orožnih vajah. S starši sem ga čakal na njegovem stanovanju v Smetanovi ulici v Mariboru. Že sem se sprijaznil, da z birmo ne bo nič. Tedaj pa je prijezdil na konju iz Slovenske Bistrice, da bi izpolnil obljubo. Še preobleči se ni utegnil. V stolnici je stal za menoj boter v škornjih, kapetan prvega razreda. Taka sva potem odhitela k fotografu. Pred slovesnim kosilom na njegovem stanovanju mi je izročil žepno uro Junghaus z zlato verižico. Pa tudi knjiga je bila. Zajeten molitvenik. Vanj je napisal:

Dragecu

boter

29. 5. 39.

Pa mi povejte, kdo bi dandanes prijezdil na konju 60 km, da bi šel fantu za botra? Pa ne zato, ker konj skoraj ni več. Komu se ljubi dandanes kaj takega še storiti zastonj?

Sam sem si pa za vse čase zapomnil, kaj pomeni, če daš besedo.

Iz četrtega razreda osnovne šole se nisem smel vpisati na gimnazijo, ker še nisem dopolnil 10 let. To sem storil leto pozneje. Zelo me je bilo strah sprejemnega izpita. Morda sem si zato izbral Aškerševu pesem: »Mi vstajamo, a vas je strah«. Vsak kandidat je moral namreč pri sprejemnem izpitu deklamirati tudi kako pesem. Moja intonacija pesmi je bila dokaj samouka, saj tedaj nismo poznali televizije, radio komaj, da bi videli ali slišali, kako se to naredi. Ob veliki noči, ko je za praznike zopet prišel na Prevalje, me je vprašal: »No, Drago, katero pesem pa boš predstavil na izpitu?« Bil je očitno zadovoljen, ko sem mu omenil Aškerca. Potem sem moral deklamirati. Že tedaj mi je šinila kri v glavo, kako bo šele na izpitu, me je spreletelo, ko sem začutil uhlje, kako žarijo. Popravil me je pri nekaterih naglasih, potem pa zopet pogladil po laseh in dodal: »Če znaš tudi drugo tako, kakor si povedal pesem, potem bo že šlo.« Lahko mi verjamete, kako silno mi je odleglo.

Sušnik je znal vzburiti in pomiriti.

Sicer pa ni nikoli očitno povedal, kaj se naj učim, marveč, kako se naj učim, kako naj izboljšam svoj izdelek, ne delo drugih.

S sprejemnim izpitom se je srečno izteklo. Jeseni 1940. leta sem se vpisal v prvi razred ne klasične, ampak l. realne gimnazije. Taka je bila volja očetova.

Starša sta poprosila Sušnika in teto, če bi lahko pri njih stanoval. Nista odrekla. Svoj spalni prostor sem dobil v zadnji sobi petsobnega stanovanja s kuhinjo, ki sem ga delil z dvema Lodrantovima fantoma, Pepijem in Stankom, v 1. nadstropju mariborskega učiteljskega. Stric je bil tedaj ravnatelj te šole. Vsi dijaki, mi trije in trije Sušnikovi, pa smo imeli skupno učilnico, vsak s svojim prostorom pri mizi in v knjižni omari. Ostali so imeli pouk dopoldne, jaz pa popoldne. Zato strica čez dan nisem videl nikoli, razen ob nedeljah. Mislim pa, da ga tudi ostali niso videvali, saj je vedno prihajal v stanovanje skozi vrata, ki so se neposredno držala njegove pisarne, šele zvečer.

Skupaj smo večerjali, preprosto jed, vendar zelo dobrega okusa in obilno. To so bili najbolj prijetni trenutki dneva, saj smo govorili vsi vprek. Vsak je hotel povedati, kar je imel v mislih. Do besede priti ni bilo lahko, saj nas je bil okrog mize lep venec. Večerja je bila sicer kratka. Potem smo vsak dan odmolili rožni venec, tako, da smo otroci ob stolih klečali, Sušnik je sedel in molil naprej. Otroci smo v tej pobožnosti teže vzdržali resnobo, obnašali smo se pač otroško. Stric je bil videti zamišljen (zamaknjen). Potem smo morali hitro v spalnice, da

sta ostala stric in teta v kuhinji sama. Ni ga motilo ropotanje posode, ko je teta pomivala posodo. Tam je pisal skoraj vsak večer, kako dolgo v noč, ne vem.

Čeprav smo trije »tujci« gotovo utesnjevali njegovo družino, ni tega nikoli omenil, čeprav nismo bili vedno najbolj prični in pri miru. Nasprotno! Če je le mogel, je tudi sam pomagal tako ali drugače, da bi lahko čim več mladine iz Mežiške doline hodilo v srednje šole. Do kraja ni mogel preboleti, da sta bila v njegovih dijaških letih v taki šoli le dva s Prevalj.

Na zimske počitnice smo se tokrat odpeljali z vlakom skupaj. Vozili smo se podnevi. Če nismo počenjali kaj drugega, smo zrl v deročo Dravo, ki je brzela v nasprotno stran kakor vlak. Na vsaki postaji pa smo pokukali skozi odprto

okno, da je kar mrzlo zapihalo po vagonu III. razreda. Pred Dravogradom me je stric poklical k oknu na drugo stran vagona. S prstom je pokazal proti sivi, mogočni zgradbi: »Glej, Drago! Mogoče boš drugo leto lahko hodil v drugi razred gimnazije že v to hišo.« Imena si tedaj nisem zapomnil, videz hiše pa. Pozneje sem zvedel, da je pokazal na graščino Pukštajn (Buchenstein), danes je tam vojašnica Bukovje. O tem je pozneje večkrat pripovedoval. Z upravo banovine so imeli že zelo daleč zgovorjeno, da bi odprli na Pukštajnu vsaj prva dva razreda in ju potem razširili v nižjo srednjo šolo s štirimi razredi.

Učečo se mladino je imel resnično rad. Tudi tega ne znam drugače povedati, kakor da ga je »nekaj« od znotraj gnalo. Prinesti je hotel mladini mežiške in okoliških dolin učenost knjig čim bliže in

čim večjemu številu. Ustvarjal je vtis, kot da so sicer meščani nekaj ugrabili, kar ni samo njihovo. Takrat je to preprečila vojna.

Marca 1941 je moral zopet na orožne vaje. Sredi meseca se je pojavil doma v civilni obleki. Ukazoval je tiho in nestrpno. Videti je bil zaskrbljen. »Hitro pospravite svoje stvari. Pohištvo ostane tu. Ostalo pa zložite v avtobus, ki čaka pred učiteljskem. Odpeljal vas bo na Prevalje. Najbrž bo vojna.« Menil je, da bo za njegovo družino in za nas bolj varno v naročju Uršlje gore. Sam ni šel z nami. Vrnil se je v vojašnico.

In potem je bila vojna napoved zares.

Ne vem natančno, kdaj se je potem še sam vrnil na Prevalje. Mislim pa, da kmalu po zasedbi naših krajev po Nemcih in kapitulaciji jugoslovanske vojske.

Erwin Wlodyga

929

80 LET- guštanjski župani in ravenski predsedniki občine od leta 1909 do 1989

Zamisel, da bi napisal kroniko o naših županih oziroma predsednikih občine ter razne dejavnosti v času od 1909 do 1989 v Guštanju – Ravnah oziroma celi Mežiški dolini se mi je porodila že pred leti. Imel sem namreč vse slike županov od leta 1909 do 1945.

Želel sem to delo opraviti čim preje.

Z dovoljenjem predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem dipl. inž. agronomije Jožeta Pratnekarja sem se lotil dela, iskanja podatkov in slik predsednikov občine od leta 1945 dalje. Pregledal sem vso razpoložljivo dokumentacijo, mnogo stvari, ki so morda že šle v pozabo, sem našel v teh dokumentih.

Precej pa je bilo del na terenu, o katerih pa žal nisem našel pisanih podatkov in razne letnice. Zato se vsem bivšim predsednikom občine že v naprej opravičujem, če sem kaj izpustil, kar bi moral omeniti.

Zavod za spomeniško varstvo Maribor je za občino Ravne izdal brošuro, kjer so navedeni razni kraji in delno letnice o spomenikih ljudske revolucije in delavskega gibanja, ki pa niso popolni, zato sem navedel le nekaj teh spomenikov. Da marsikaj nisem opisal, ni moja krivda, manjkali so mi podatki. Prosil pa bi vse, ki še kaj vedo, kar ni bilo objavljeno v tej številki Fužinarja, da to sporoče uredništvu Koroškega fužinarja. Dospеле podatke oziroma opozorila na nepravilnosti bo Koroški fužinar objavil v eni naslednjih številki.

Prav lepo se zahvalim vsem, ki ste mi kakorkoli pomagali pri iskanju podatkov za to kroniko.

Viktor Eicholzer

V 80 letih je predsedovalo guštanjski in ravenski občini 25 županov oziroma predsednikov. Največ jih je bilo iz ravenske železarne, in sicer 15, ostali pa: po dva iz Rudnika Mežica in kmeta, po eden pa učitelj, direktor KZ, sodnik, gostilničar, kovaški mojster, upokojenec.

VIKTOR EICHOLZER

Župan v Guštanju je bil od leta 1909 do izbruha prve svetovne vojne leta 1914. Ne vemo, kdaj in kje je bil rojen, niti kdaj in

kje je umrl. Vemo le to, da je bil prokurist v tovarni.

V letih 1909–1910, torej za časa njegovega županovanja, so generalno obnovili guštanjško župnišče. (povzeto iz guštanjске cerkvene kronike.)

Volitve v dunajski državni zbor so bile 13. junija 1911. Krščanski socialisti z Grafenauerjem so dobili 53, Tv. 198 glasov, socialnodemokrati s Siterjem 173, nem. nac. Vinzenz Schumi 42 glasov.

Osma zmaga Slovenca Grafenauerja nad obema nasprotnikoma tudi tokrat. (Grafenauer je na teh volitvah dobil v Guštanju 53 in na Tolstem vrhu 198 glasov.) Skupno so v okrajih Spodnje Koroške dobili: krščanski socialisti 4117 glasov, socialni dmokrati 1546 glasov, nemški nacionalisti 2430 glasov. Zmaga torej Slovenec Grafenauer nad obema nasprotnikoma tudi tokrat.

MATIJA ČAS

Rojen 24. 2. 1860 na Prevaljah, umrl 14. 8. 1944 na Preškem vrhu, pokopan pri sv. Antonu v Guštanju. Bil je uradnik in kmet. Zaposlen je bil v tovarni kot vodja meznega in personalnega oddelka. Kmetoval je na svojem posestvu na Preškem vrhu – pri Prežihu, kjer je bil do leta 1945 tudi lastnik. Župan v guštanjski občini je bil od izbruha prve svetovne vojne leta 1914 do konca vojne leta 1918.

1914

Izbruhnila je prva svetovna vojna. Tovar-

Guštanj okoli leta 1910

no prevzame vojna oblast. Kmetje izgubijo svoje najboljše moči. Rdeči križ nastopa pri vsakem vlaku. Pridejo prvi Rusi – ujetniki, pojavijo se živilske karte – izredna podražitev.

1916

Guštanjska župna cerkev je morala oddati za vojsko svoj veliki zvon (1658 starih funtov), ulit 1854, podružnica sv. Antona je morala oddati en zvon (1100 funtov), ulit 1882. leta.

1917

Oddati so morali dva zvonova, težka 364 in 720 funtov, ulita leta 1854, ostal je le navček, 87 funtov, in najmanjši zvon 214

funtov, tega pa so zamenjali z drugim zvonom pri sv. Antonu (ulit 1882. leta). Pri sv. Antonu sta ostala dva zvonova ulita 1882. in 1854 leta.

Šestega oktobra so pobrali veliki zvon, težak 1854 kg.

Do srede leta 1917 je padlo 49 guštanjskih faranov.

Od 7. do 9. septembra so bile procesije za mir.

1918

Devetega februarja mir z Ukrajino, 11. februarja mir z Rusijo, 10. marca mir z Romunijo. Konec vojne z zrušenjem bolgarske fronte, tudi italijanske.

27. oktobra razglasijo Čehi svobodo in vsi gredo domov.

FRANJO LEČNIK

Rojen 4. 3. 1889 na Koroškem Selovcu, umrl 11. 12. 1964 na Ravnah – prekopan na Barbaro leta 1971. Bil je gostilničar in hišni posestnik v Guštanju. Leta 1918, takoj po končani vojni, ga je vlada v Ljubljani imenovala za gerenta guštanjske občine. To funkcijo je opravljal do 9. 4. 1921.

1918

Plenjenje vagonov in trgovin v Guštanju. Pride četa celjskega pešpolka s Franjem Malgajem na čelu.

4. novembra je bil pri Osetu na Tolstem vrhu ustanovljen Narodni svet za občine Guštanj, Tolsti vrh in Kottlje. Člani Narodnega sveta so bili: Andrej Oset, Dominik Kotnik – starejši, Luka Kotnik, Franc Kotnik, Franc Lečnik, Ferdinand Lečnik, Franc Mrkva in Lenart Kuhar. Ta Narodni svet se je pozneje razširil na vso Mežiško dolino.

Že takoj po razpadu Avstroogrske, to je meseca novembra, je prišlo podjetje pod državni sekvester.

V začetku decembra je bila železniška zveza med Celovcem in Mariborom prekinjena, s tem je bila Mežiška dolina odrezana od zunanjega sveta.

1919

6. maja zavzamejo Avstrijci Guštanj. Tega dne je na koroškem bojišču pri Blatniku na Tolstem vrhu blizu Guštanja padel junaški branitelj slovenske Koroške, jurist nadporočnik Franjo Malgaj iz Št. Jurja pri Celju. 28. maja so Jugoslovani pognali Avstrijce nazaj do Celovca.

V mesecu juliju se je v jeklarni oglašil dr. Heinrich Luckmann, strokovnjak montanist in rutiniran izvedenec v upravljanju montanističnih obratov. Sporočil je, da ga je grof Vincenc Thurn kot lastnik podjetja pooblastil, da bo zastopal njegove interese.

Načelnik ministrstva za trgovino in industrijo M. Savič je obiskal Ravne. Presojal je vse probleme prvenstveno z vidikov državne obrambe. Nasprotoval je težnjam po razvoju jeklarni na Ravnah in železarne na Jesenicah. Preblizu meja.

Meseca septembra je bila podpisana Saintgermanska mirovna pogodba; za Mežiško dolino je nastopila konsolidacija, ker je bila po tej pogodbi brez plebiscita dodeljena kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.

22. novembra je bilo ustanovljeno Sokolsko društvo Guštanj. Prvi starosta je bil dr. Maks Obersnel, državni nadzornik jeklarni. Ta datum šteje tudi TVD Ravne na Koroškem kot ustanovni datum. V tem letu Sokolsko društvo ustanovi Malgajevo knjižnico. Ob velikem razpela na farni cerkvi so vgradili dve plošči z imeni petdesetih v prvi svetovni vojni padlih vojakov iz te župnije.

Guštanjska župna cerkev je morala oddati za vojsko svoj veliki zvon 11. junija 1916. Levo na sliki Luka Kotnik, p.d. Jug, poleg njega pa župnik Avgust Križaj

Matija Čas

24. junija je bilo v tovarni uvedeno državno nadzorstvo, ki je trajalo do 30. junija 1922. Za državnega nadzornika je bil imenovan dr. Maks Obersnel. S prihodom državnega nadzornika na Ravne je bil ukinjen sekvester, ki je bil uveden zategadelj, ker je bil lastnik nemškega rodu, Thurnov svetovalec dr. Heinrich Luckmann pa jugoslovanski državljan.

1920

1. maja so na Ravnah ustanovili prvo celico Komunistične partije. V arhivu Slovenije se je ohranila vloga na okrajno glavarstvo Velikovec (31. 5. 1920) z željo po ustanovitvi delavskega izobraževalnega društva Svoboda. Podpisniki: L. Kuhar, M. Građišnik in G. Kastelic.

20. marca je bilo pogajanje za povišanje mezd v Guštanju. Delavstvo je zastopalo devetnajst delegatov pod vodstvom strugarja Miloša Štora st. 15. avgusta je bil v parku na Ravnah organiziran prvi veliki župni zlet mariborske sokolske župe.

V juniju je bil v Vukovarju II. kongres SDSJ (komunistov). Na tem kongresu se je stranka preimenovala v KPJ. Na ta kongres je tudi ravenska organizacija poslala svojega delegata, in to Antona Metarnika.

10. oktobra plebiscit. Nihče tu ni verjel v možnost izgube Slovencev.

15. oktobra se okrajno glavarstvo iz Velikovca preseli v Guštanj in uraduje v hiši ravnateljstva jeklarne. Okrajno sodišče se preseli na Prevalje, prav tako carina in Mohorjeva družba.

28. novembra so bile volitve v ustavno skupščino v Beogradu. Volitve so bile po proporcijem sistemu in s kroglicami: nastopilo je 7 strank – volišča Guštanj – Tolsti vrh. Komunistična stranka Jugoslavije 18 + 15, Slovenska ljudska stranka 121 + 95,

Nar. soc. stranka 12 + 2, Jug. demokrat. stranka 5 + 4, Jug. soc. dem. stranka 71 + 41, Samostojna kmetska stranka 9 + 5, Prekmurska stranka 2 + 2 – skupaj 238 + 164. V Guštanju je volilo 66 %, na Tolstem vrhu 61 % volilnih upravičencev.

30. decembra je bila izdana tako imenovana obznana, s katero so bili prepovedani KPJ, SKOJ, sindikati in vse revolucionarno delo.

1921

15. januarja je bila v tovarni sklenjena druga kolektivna pogodba. 6. februarja so takratne oblasti registrirale ravensko Svobodo. Ko se je po nesrečnem Koroškem plebiscitu situacija kolikor toliko razčistila in je gasilska zveza ustanovila za našo dolino gasilsko župo korotansko, so v zimi 1920/21 tudi gasilska društva vzeli v roke novi, slovenski odbori. Društvo je 1. maja 1921 pristopilo k jugoslovanski gasilski zvezi Ljubljana. Pokrajinska uprava je prek okrajnega glavarstva na Prevaljah naročila gasilskemu društvu v Guštanju, naj čim prej sprejme vzorna pravila, ki jih je izdala Jugoslovanska gasilska zveza. Kraljeva oblast je v avgustu izdala zakon o zaščiti države.

FRANC KOTNIK

Rojen dne 27.11.1860 na Dobrijah, umrl 13.4.1931 v Ljubljani, pokopan pri sv. Antonu v Guštanju. Bil je železniški uradnik v pokoju. Od vlade iz Ljubljane je bil dne 10.4.1921 imenovan za gerenta (drugega) občine Guštanj. Na tem mestu je ostal do decembra 1922.

1921

Nova pošta v hiši dr. Boštjana Erata – sedaj Trg svobode 1. Pošta v Guštanju je bila ustanovljena 28.4.1872 z odločbo trgo-

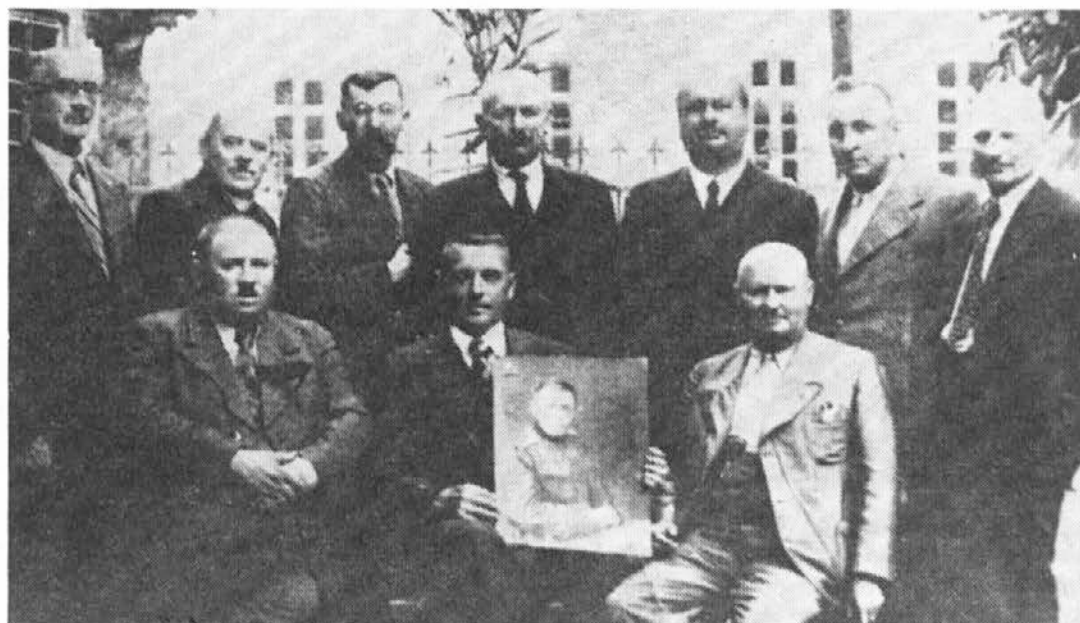

Franc Lečnik

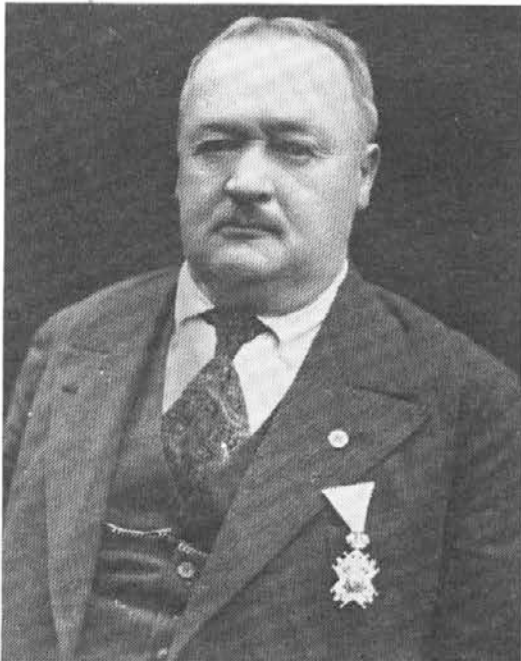
vinskega ministrstva na Dunaju. Bila pa je v hiši Ivana Veršnika, sedaj Partizanska 4. Grof Vincenc Thurn je zaprosil za jugoslovansko državljanstvo, ki mu je bilo tudi priznано.

1922

Do leta 1922 je družina grofov stanovala v svojem gradu v Pliberku, kjer je bila tudi gozdna uprava. Po letu 1919, ko je nastala državna meja Jugoslavije, so bila posestva grofa Douglasa Thurna na območju Raven, Mežice, Slovenj Gradca, Prevalj in Radovljice ločena od gozdne uprave. Z ozirom na to je bila leta 1922 za te posesti osnovana gozdna uprava grofov Thurn na Ravnah. Tudi družina grofa Thurna se je preselila za stalno v grad na Ravnah. Državni nadzornik dr. Maks Obersnel 30. junija zapusti Guštanj, ker je prejel dekret za generalnega

Narodni svet za Mežiško dolino (ustanovljen 4.11.1918 pri Osetu na Tolstem vrhu); stojijo od leve proti desni: Franc Mrkva, župnik Hornböck, kmet Komprej – p.d. Ploder, Franjo Lečnik, Rozman, dr. Franc Sušnik, Beno Kotnik, sedijo: Rifel, Oset, Lahovnik.

Franc Kotnik

Gregor Pipan

Luka Juh

tajnika Kranjske industrijske družbe na Jesenicah.

GREGOR PIPAN

Rojen 25.2.1875 v Rudi, umrl 8.9.1954 na Ravnah. Pri občinskih volitvah v Guštanju meseca decembra 1922 je bil na socialistični listi izvoljen za župana, kar je ostal do leta 1925. Bil je kovaški mojster in hišni posestnik v Guštanju.

1923

Osrednje društvo kovinarjev je skupaj z obratnimi zaupniki sklicalo meseca aprila sejo ter po dobrem premisleku ustanovilo jeklarniško godbo. Prvi načelnik in ustanovitelj je bil Luka Juh. Godbenike je vodil Maks Štuk, pozneje pa Alojz Kostwein. V odboru je bil tudi Matija Gradišnik, ki je bil tudi nekaj časa godbeni predvodnik.

V Kefrovem mlinu je bil od 24. do 26. junija II. kongres SKOJ (12 delegatov). V tem letu so dobili na guštanjski pošti prvi telefon z ročno centralo.

1924

Na Dobrijah je bilo odkritje spomenika Franju Malgaju na Blatnikovem klancu. Far-na cerkev v Guštanju je dobila tri nove jeklene zvonove, ki so jih blagoslovili in potegnili v zvonik 24. in 25. marca 1924. Zvonove je pod vodstvom livarskega mojstra Franca Torkarja ulila Kranjska industrijska družba na Jesenicah.

Kumovali so: pri velikem zvonu guštanjska jeklarna, ki sta jo zastopala uradnik Anton Konečnik in delavec Franc Sušnik. Srednjemu zvonu, ki sta ga tudi kupila, sta kumovala Flora in Beno Kotnik p.d. Lubas iz Podkrajja, tretjemu zvonu pa sta kumovala Liza in Anton Šteharnek s Tolstega

vrha. Zvonove so v stolp dvignili pod vodstvom tesarskega mojstra Franca Kavca jeklarniški tesarji. Cena za kg je bila 14 din. Zvonove so z Jesenic prepeljali skozi Celovec v Guštanj.

1925

Iz prvih zapisnikov je razvidno, da je bila godba jeklarne na Ravnah ponovno ustanovljena 10. novembra 1925. Kapelnik je bil Alojz Kostwein.

LUKA JUH

Rojen 14.10.1889 na Prevaljah, umrl 7.3.1974 v Slovenj Gradcu, pokopan pri Barbari. Zaposlen kot delavec v tovarni. Za župana je bil izvoljen leta 1925 in je opravljal to funkcijo do leta 1927.

Pipan (skrajno desni) pred svojo kovačnico leta 1931

1925

Rdeči križ Guštanj je bil ustanovljen 8. junija. Zaradi boljšega medsebojnega sodelovanja so na Ravnah ustanovili okrožni komite z imenom SEVER. Sekretar okrožnega komiteja je bil najprej Prežihov Voranc, od leta 1928 do 1930 pa Ignac Teršek.

1926

III. kongres SKOJ je bil od 17. do 20. junija v Kefrovem mlinu. Potujoči kino v Guštanju, ki ga je vodil Josip Kratil, je bil ustanovljen pod okriljem Rdečega križa dne 19. julija.

1927

Po navodilu dr. Heinricha Luckmanna je bila ustanovljena delniška družba podjet-

Franc Šuler

ja. Ustanovni občni zbor je bil 24. junija v Mariboru. Thurn je prejel 35 %, dejanski lastnik je postal Böhler – velepodjetnik. Minister za trgovino in industrijo dr. Mehmed Spažo je z odločbo VI, števil. 2273 dne 31. marca dal dovoljenje za ustanovitev delniške družbe. Higijenska razstava Rdečega križa v Guštanju je bila od 10. do 17. julija.

Rokodelski pomočniki v Guštanju so ustanovili svoje društvo. Predsednik Jamšek. Nov reševalni in prvi avtomobil Rdečega križa Guštanj so pripeljali 6. decembra, ko so ga na trgu blagoslovili. Ta datum se šteje kot ustanovitev Reševalne postaje Ravne na Koroškem.

Tega dne je Magistrat Guštanj pristopil kot pravna oseba k društvu Rdečega križa. Uspeh so poželi ravenski komunisti leta 1927 na volitvah predstavnikov občinske in okrajne oblasti. Na Ravnah (Guštanj) so komunisti v dogovoru s socialdemokrati postavili za kandidata Luka Juha, ki je bil izvoljen za župana.

1928

Zgrajena je bila občinska (ubožna) hiša, ki so jo porušili leta 1978. Dogradili so prizidek gasilskega doma v Guštanju za potrebe gasilstva in garažo za novi reševalni avtomobil.

FRANC ŠULER

Rojen 25.3.1878 v Guštanju, umrl 4.1.1946 v Guštanju. Bil je jeklarniški kovač. Za župana je bil izvoljen leta 1928, do 1932. leta. Bil je tudi posestnik.

1928

Začetek odbojke pri Sokolskem društvu v Guštanju.

1929

6. januarja je bila uvedena kraljeva diktatura. Razpuščena ravenska socialdemokrat-

ska stranka Jugoslavije.

Kralj Aleksander II. je z ukinitvijo ustave in z zakonom o kraljevi oblasti in vrhovni državni upravi postal edini zakonodajalec. 24. januarja so bile vse stranke v državi, in s tem tudi delavske, z zakonom ukinjene. Minister za notranje zadeve pa je že 11. januarja prepovedal delo centralnemu delavskemu sindikalnemu odboru Jugoslavije in vsem organizacijam neodvisnih sindikatov, ki so bile včlanjene v CRSOJ (Centralni radnički odbor Jugoslavije).

Do leta 1929 so delavci v Mežiški dolini dosegli lepe politične uspehe, saj so na volitvah bili dokaj uspešni in so imeli tudi precejšnje število članov v občinskih odborih in svojega župana na Ravnah (Guštanj), to je Luka Juh, pozneje pa Franc Šuler.

S kraljevim zakonom o spremembi občinskih in oblastnih uprav je režim razpustil izvoljene občinske odbore, veliki župan – mariborski pa je imenoval nove uprave v občinah. Tako so delavci v mežiškodolinskih občinah izgubili zadnje politične pozicije.

Župan Franc Šuler pa je še naprej ostal župan. V odboru je bil med drugimi tudi Lovro Kuhar.

1930

Policija je lovila Lovro Kuharja, 10. maja ob 5. uri zjutraj pa aretirala Ivana Ditingerja.

Meseca maja je policija odkrila tajne komunistične kanale, ki so vodili iz Ljubljane na Ravne. Takoj so zaprli in v verigah odgnali iz Guštanj 40 komunistov. Iz Ljubljane pa naprej v Beograd.

Otvoritev novega Sokolskega doma je bila 22. novembra. Decembra in januarja 1931 tolstovski in guštanski župan poročata okrajnemu glavarju, da namerava ravenska jeklarna odpustiti večje število delavcev.

1931

Klerikalno glasilo Slovenec 13. februarja poroča, da so v ravenski jeklarni odpustili 40 delavcev.

Pred beograjskim sodiščem je proces proti komunistom trajal 28 dni in se končal 26. marca.

Od novembra 1930 do marca 1931 so bili tečaji prve pomoči v Guštanju in Kotljah. Tečaje je vodil dr. Boštjan Erat. Politično brezpravje in nasilje v popolni ustavni praznini je trajalo do leta 1931, ko je Aleksander II. v začetku septembra izdal oktroirano ustavo. Volitve so bile 8. novembra 1931.

1932

Zaradi izdaje so 13. aprila aretirali Ivana Kokala, toda temu je uspelo pobegniti.

FRANC MRKVA

Rojen 9.1.1883 v Veseli nad Lužnico – Tr-

Franc Mrkva

ebon, ČSSR, umrl 1.10.1954 na Ravnah Bil je obratovodja v tovarni v Guštanju. Za župana je bil izvoljen leta 1932, to je ostal do 14.10.1933.

1933

Otvoritev letnega kopališča v Guštanju je bila 13. avgusta. Pri tej otvoritvi je bil slavnostni govornik župan Franc Mrkva.

V začetku septembra so izvedli združitev občin. Kraje Podkraj, Navrški vrh, Dobja vas in Stražišče so pripojili k guštanski občini.

Ta prireditev občin je gotovo imela določen pomen za politično življenje in volilni

Člani odbora RK Guštanj leta 1928. Sedijo od leve proti desni: Franc Kotnik, Janko Gačnik, dr. Boštjan Erat, Rajko Kotnik, neznan; stojijo: neznan, neznan, Emica Kotnik, neznan, neznan Janko Rožman, Jurij Cvitanič, Luka Močnik, Maks Leš, neznan, Edvard Perključ, neznan, neznan, Viljem Jevšnikar, Jaroš Kotnik, Engelbert Gostenčnik.

Dominik Kotnik

boj. Predvsem je to očitno v Guštanju, kjer je bila občina v rokah delavcev do leta 1929, po prvih občinskih volitvah po uvedbi diktature pa do propada Jugoslavije jo je obvladala SIS in njen edini župan je bil Dominik Kotnik. Volitve so bile 15. oktobra 1933, kjer je Franc Mrkva (JNS) dobil 244, Dominik Kotnik pa 341 glasov.

Na zborovanju podružnice Zveze kovinarskih delavcev Jugoslavije, ki je bilo 24. septembra na Ravnah, je oblast dovolila razpravljati le o volitvah v Delavsko zbornico, ki so bile 21. in 22. oktobra 1933, ne pa o občinskih volitvah. Občinske volitve pa so bile 15. oktobra 1933. Na Ravnah je bilo 975 volilnih upravičencev, volilo jih je 585 (60 %), Mrkva – JNS je dobil 244 glasov. Kaže, da je jeklarniška godba zaživela leta 1933. Na pobudo nekaterih posameznikov, posebno zaupnikov Jugoslovanske zveze kovinarskih delavcev v Guštanju, je določil direktor jeklarne na Ravnah Maksa Viternika za predsednika godbe.

DOMINIK KOTNIK, p.d. ŽUPANC

Rojen dne 29.7.1889 na Dobrijah, umrl 28.9.1969 na Dobrijah. Za župana je bil izvoljen 15.10.1933 ter ostal na tem mestu do prihoda Nemcev 9. aprila 1941. Po poklicu je bil kmet na Dobrijah.

1935

Ilirska rudarska družba na Lešah je 28. marca prijavila konkurz. Pri volitvah dne 5. maja 1935 v Guštanju je na Jevtičevi listi dobil Doberšek 200, Lenarčič 20 glasov. Volilnih upravičencev je bilo 690, glasovalo 220 (32 %). Prvega septembra 1935 je bil velik narodni tabor na Poljani.

1936

Občinske volitve so bile 25. oktobra 1936. V Guštanju je bilo 1035 volilnih upravičen-

cev, volilna udeležba 313 volilcev (30 %). Lista JRZ je dobila 313 glasov, to je 24 %. Za te občinske volitve lahko rečemo, da ni ostalo kaj drugega kot volilna abstinenca, saj je takrat popolnoma prevladovala konservativna JRZ.

1937

Ustanovljeno je bilo Industrijsko gasilsko društvo, katerega prvi predsednik in poveljnik je postal Engelbert Gostenčnik. Kolektivna pogodba, s katero s v smislu 5. zakona o zaščiti delavcev ter 209. obrtnega zakona urejevali službene odnose delavstva Jurija grofa Thurnskega jeklarne d.d. Guštanj – Ravnne. **Ta pogodba je postala veljavna 1. avgusta 1937.**

Konec decembra je bil požar v tovarni lenpenke na Prevaljah, kjer sta zgubila življenje dva prevaljska gasilca. V tem letu je bil ustanovljen Nogometni klub Korotan v Guštanju.

1939

Meseca aprila je Guštanj obiskal ban Dravske banovine dr. Marko Natlačen. Podružnica sv. Cirila in Metoda s Tolstega vrha je poslala vsem društvom guštanjanske občine poslanico, naj nemoteno nadaljujejo svoje društveno delo, toda v tem nevarnem času naj odstranijo medsebojno nestrpnost in naj se zedinijo pri delu za narodno obrambo, posebno na severni slovenski meji. V tem letu je bil dograjen kulturni in prosvetni dom v Guštanju.

1940

Meseca junija so bile vaje v obrambi pred

Malgajev spomenik na Dobrijah (prvega, ki je bil postavljen 29.5.1924, so razstrelili Nemci leta 1941, drugi se je moral umakniti cesti)

napadom iz zraka. Občina Guštanj je določila, kdaj bodo vaje vojnih gasilskih čet, ter dostavila seznam ljudi, ki so bili določeni za razne funkcije v primeru vojne.

1941

Dne 9. aprila zvečer, ko so se začeli boji med nemškimi in jugoslovanskimi četami, je bila proizvodnja v tovarni ustavljena. Ponovno je začela obratovati 15. aprila 1941.

KAREL OSIANDER

Rojen 22.6.1901 v Kotljah, umrl 23.9.1987 v Celovcu. Bil je veleposestnik in lastnik posestva Javornik. Takoj po prihodu Nemcev, 10.4.1941, je postal župan v Guštanju, kar je ostal do odhoda Nemcev 8. maja 1945.

1942

Porušili so zadnjo pudlovko v tovarni in začeli delati za vojsko dele za letala in tanke ter topove. Rdeči križ Guštanj je med nemško zasedbo spadal pod nemški Rdeči križ.

1945

8. maja 1945 je bilo v tovarni zaposlenih 955 delavcev in 105 uradnikov, skupaj 1060 ljudi. Takoj po odhodu Nemcev so Francozi, Hrvati, Rusinje in Italijanke zapustili tovarno in Guštanj ter se odpravili na svoje domove.

MAKS HUSAR – SAVODNIK

Rojen 19.4.1893 v Guštanju, za mrtvega

Karel Osiander

proglašen 1. junija 1950. Kraj smrti neznan. Po poklicu je bil uradnik v tovarni, in sicer vodja mezdnega oddelka. Bil je namestnik župana Karla Osiandra za časa njegove odsotnosti, ko je bil le ta pri vojaki. Maks Husar je 8. maja zvečer predal občinske ključke partizanu Antonu Vušniku, ki je ta večer nato predal posle občine Luku Juhu.

NOB v Mežiški dolini 1941 – 1945 (nekaj podatkov)

1941

9. do 10. aprila – po zasedbi je Mežiška dolina podrejena šefu civilne uprave za Koroško in Kranjsko. Oblast prevzame tajna državna policija »GESTAPO«.

10. 4. do 15. 5. Nemci zaprejo napredne delavce, rodoljubne izobražence ter vodilne strokovne delavce.

8. julija. V transportu slovenskih izgnancev, ki odpelje iz Šentvida nad Ljubljano v Srbijo in Makedonijo, je nad 70 družin iz Mežiške doline.

Maks Husar

4. avgusta. Policija je odkrila in zaprla pripadnike uporniške skupine, ki je delovala po tajnih navodilih okrožnega komiteja KP v Mariboru, na Prevaljah, Lešah in Holmcu. Odpeljali so jih v Begunje in 20. avgusta ustrelili: Henrika Zagernika, Franca Šterna, Jurija Mežnarja, Rafaela Pavlina in Antona Jeriča – vse s Prevalj in okolice.

20. novembra. Dušan Kveder, delegat pokrajinskega komiteja za Štajersko, prinese komunistom in rodoljubom smernice za delo.

1942

Februarja prinese Rudi Janhuba aktivistom OF nove delovne smernice. 29. avgusta – borci revirci požgejo planinski dom na Uršlji gori.

1943

1. aprila. v Koprivni komandant Stane iz zbranih borcev ustanovi I. koroški bataljon, ki ga sestavljajo tri čete.

3. aprila. Zvečer bataljon napade Mežico. Borci prekinajo predstavo v kinodvorani in pričnejo zborovanje z meščani.

Zadnje nedeljo v oktobru so partizani 2. čete Koroškega bataljona po maši v Kotljah pod lipo priredili miting, ki je trajal tri ure.

1945

Ob koncu aprila je sklicana konferenca okrožnega komiteja SKOJ na Črnem vrhu. Dne 4. 5. 1945 je bil na križišču Guštanj–Dravograd–Slovenj Gradec ustreljen zadnji nemški direktor (od partizanske krogle začet) dipl. inž. Albert Kielhauser.

8. maja. Nemška vojska in policija zapusti Guštanj. Z njimi so odšli tudi župan Karel Osiander, krajevni politični vodja Hubert Legner, vodja krajevnega zaščite Rajmund Tišler, nadalje vodilni uslužbenci tovarne: tehnični direktor Fischnich, prokurist Anton Korošec, vodja personale dipl. ek. Robert Weck in drugi nemško misleči krajanji. Vsi ti so odšli pod okriljem vojske.

13. maja se je vnela ostra bitka med deli 3. armade in 14. divizije na eni strani in ustaši na drugi. Skoraj istočasno je Tomšičeva brigada z deli 3. armade na Poljani slavno potolkla 104. SS divizijo. 14. maja je bil še hud spopad z ustaši, prav tako na Poljani.

Šesti dan po splošni kapitulaciji nacistične Nemčije se je v Mežiški dolini končala zadnja bitka druge svetovne vojne na evropskih tleh.

(Se nadaljuje)

902
Štefan Lednik

Nekaj spominskih utrinkov iz družbenega življenja Mežice in Mežiške doline pred dobrega pol stoletja

(nadaljevanje in konec)

»POSLEDNJE USTOLIČENJE«

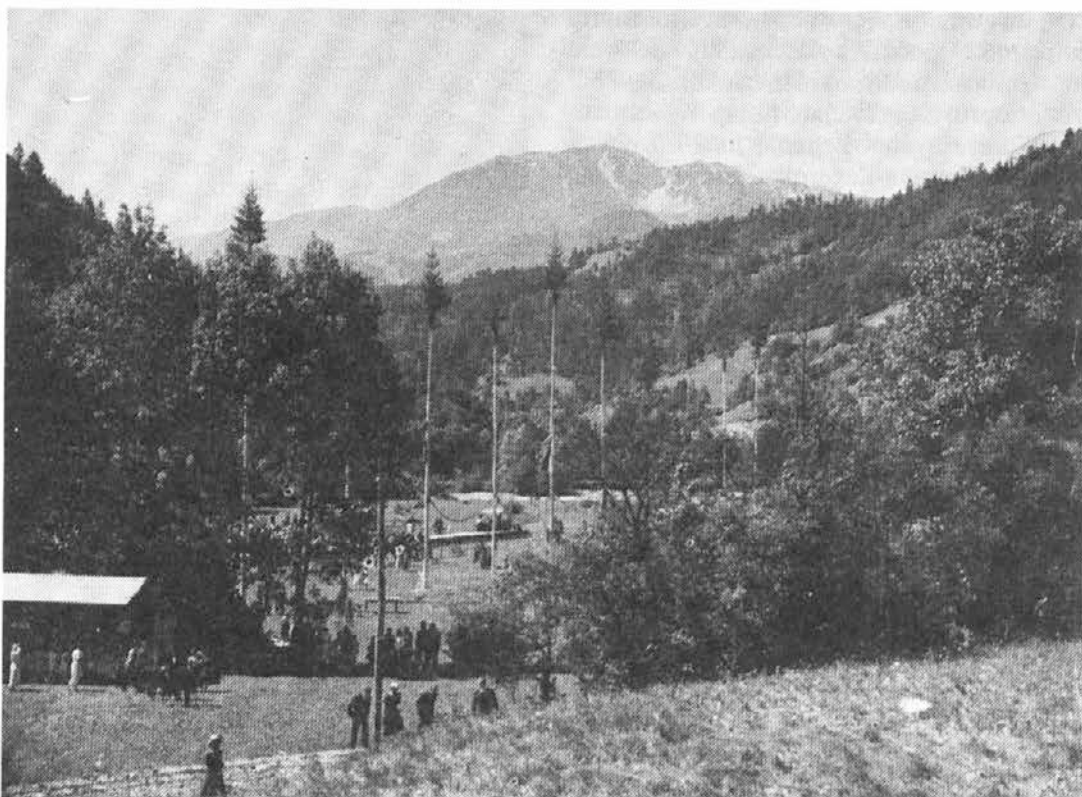
Čeprav bo bolj okrogla obletnica narodnega tabora na Poljani z uprizoritvijo igre Franceta Brenka »Poslednje ustoličenje« šele letošnjo jesen, naj vseeno z opisom nekaterih manj znanih podrobnosti tega dogodka nadaljujem v prejšnji številki Koroškega fužinarja načeto 55. obletnico. Sicer pa je mogoče z gotovostjo sklepati, da sega zamisel o izvedbi tega tabora v leto 1934. Se več, da je najbrž celo neposredno porojena v množici aktivnosti, sproženih ob smrti jugoslovanskega kralja Aleksandra, o čemer sem tudi pisal v prejšnji številki Fužinarja. Tako domnevo potrjujejo tudi v nadaljevanju navedeni »dokazi«.

Da sem skušal v svojem spominu oživiti omenjeno poljansko slavje in o njem zbrati vsaj nekaj dokumentacije, je krivo zgolj naključje. Morda dva meseca pred njegovo nenadno smrtjo mi je spomladi 1986 Mauhlerjev Franci dejal: »Ti, ki včasih napišeš kaj o krajevni preteklosti, ali ne bi objavil nekaj še o poljanskem taboru leta 1935? Nedavno sem dal narediti 20 slik o tem do-

godku s filma, ki sem ga takrat posnel. Če želiš, ti slike pokažem, posodim pa ti tudi film, da si priskrbiš posnetke še sam, če te stvar zanima.«

Nato je povedal, da se je na ta film spomnil šele pred nekaj dnevi, ko je doma pregledoval družinske papirje. Med nemško okupacijo je film in še nekatere druge »delikatne« stvari zložil v kovinsko škatlo in jo skrivoma zakopal na domačem vrtu ob takratnem njihovem stanovanju v Zerjavu. Po osvoboditvi je škatlo izkopal in film shranil. Pozneje pa ni bilo časa ne potrebe, pa tudi politično ne bi bilo modro, v letih povojne obnove in »izgradnje nove družbe«, ukvarjati se ali razkazovati take »znamenitosti« iz stare Jugoslavije.

Ob obujanju spomina na tiste čase je pravzaprav zanimivo ugotoviti, da so v nekdanji Jugoslaviji v Mežiški dolini, kljub razdeljenosti na takratne manjše občine, ki so bile vrhu vsega še v različnih strankarskih rokah, zmogli včasih složno spraviti skupaj marsikaj pomembnega, kot je npr. tudi poljanski tabor 1935. Saj tedaj kakih posebnih močnejših vezi med kraji ni bilo. Te je

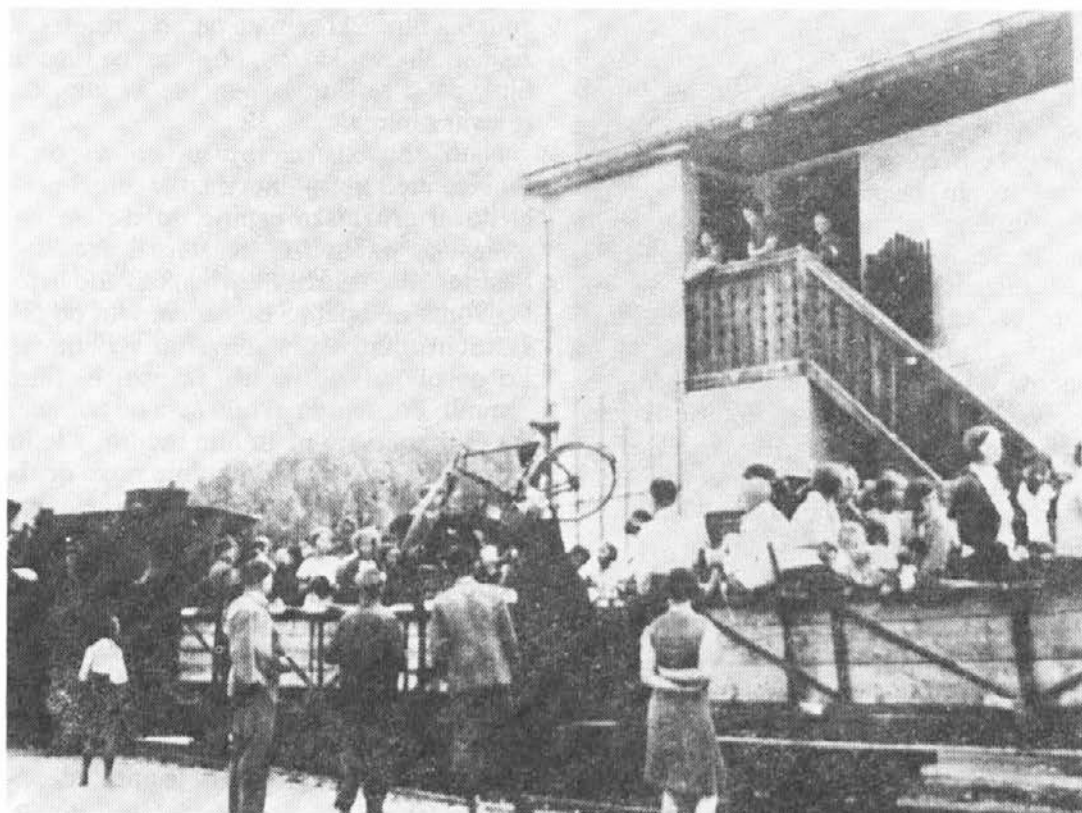

Prizorišče narodnega tabora in igre »Poslednje ustoličenje« leta 1935 na Poljani

uradno povezoval le skupen prevaljsko-dra-vograjski okraj s sodiščem in šolskim nad-zornikom in po cerkveni strani dekanija Mežiška dolina. Že zadnjič sem omenil, da so k družbeni povezavi gotovo največ prispevala društva, zlasti prosvetna in telovad-na, z znanimi takratnimi zlety in množič-nimi telovadnimi nastopi. V dolini od Pre-valj navzgor pa je pomembno vlogo kultur-nega žarišča v tisti dobi predstavljala še me-žiška meščanska šola z neumornim ravnatel-jem Josipom Hergouthom. Gotovo je tu-di za idejo poljanskega tabora on med naj-bolj zaslužnimi.

Že prejšnjih nekaj let so na Poljani za Vidov dan, 28. junija, ko je bilo konec šolskega pouka, prirejali šolske zlete s telovadnim nastopom in petjem. Izbira Poljane – središčnega kraja doline – je bila za ta srečanja pač najbolj naravna. S Prevalj in iz Mežice je ravno na pol poti. Zato 4 km peš hoje za otroke in starše ni bilo predaleč. Sicer pa je tako precej udeležencev, z Žerjavčani vred, prepeljal na Poljano rudniški vlak, ki pa za tabor leta 1935 ni več pihal po dolini, saj je bil opuščen že leto prej.

Prva dva poljanska zleta, ki se ju spomi-

Mežiški »coh« na postaji pri Robleku pred odhodom proti Poljani

njam, sem si najbolj zapomnil. Mislim, da je bilo leta 1930, ko sem zaključil prvi razred osnovne šole. Najnižji razredi šole se zleta niso bili dolžni udeležiti, niti niso sodelovali pri nastopu. Vseeno pa sem si na Poljano močno želel. Saj se je nam, takratnim kratkohlačnikom, zdel že vsak najmanjši skok iz domačega kraja pomemben za spoznavanje novega sveta. Starejši brat Janez, ki je zaljučil tretji razred, je že lahko šel, mene pa doma niso pustili, češ, da ne pridem tako daleč, ker sem še premajhen. Z vlakom pa so tako lahko potovali samo »meščanarji« in rudniški. Marsikateremu mojemu sošolcu ali še mlajšim pa doma niso branili na Poljano. Taka »krivica« me je močno prizadela. Z ogorčenjem in žalosten sem gledal, v družbi še manjših od mene, z zidu opuščenega pokopališča za mežiško cerkvijo, navzdol na belo cesto, ko se je po njej premikal sprevod pojočih otrok. V rokah so imeli papirne zastavice in veselo mahali z njimi. Nekoliko niže, ob Meži, pa je s postaje pri Robleku zapiskal vlak in s polnimi vagoni mladih in starih odhropel proti Poljani.

Na naslednjem zletu pa sem že bil. A nastopal še nisem. Posebno se spominjam telovadnih vaj deklet iz višjih razredov ob spremljavi rudniške godbe na melodijo: Slovenske mladenke, le pojte veselo..., ki so jo zraven še pele. Nastop je bil na dvorišču, oziroma sadovnjaku takratne Hrastove gostilne.

Po končanem programu so nastopajočim šolarjem delili malico. V lončke, ki so jih z žlicami prinesli s seboj od doma, so jim kuharice nalile iz kotlov vroče, goste riževe juhe. Ta pa menda ni bila užitna, sicer bi jo otroci gotovo s slastjo pojedli. Le nekateri so se silili z njo. Večina pa jo je kljub svarilom učiteljev zlila v betonirano korito potoka, ki je tekkel po dvorišču, da je bilo od riža vse belo. Meni se je zdelo te juhe neznanško škoda. Lačen sem bil in mislil sem, da bi jo mogel, kakršna koli že je, jesti poln lonec. Toda nihče mi je ni ponudil, samemu pa mi je bilo nerodno koga prositi zanjo.

Poljanski tabor, 1. septembra 1935, z igro Poslednje ustoličenje, je bil v prvi vrsti posvečen 15. obletnici koroškega plebiscita. Kot sem že omenil, pa je prireditelj spodobil tudi atentat na kralja Aleksandra, ki je bil 9. oktobra 1934 v Marseillu, saj so tabor uradno posvetili tudi prvi obletnici tega dogodka.

Na prireditvi je sodelovalo okrog 200 nastopajočih igralcev in pevcev iz vse Mežiške doline, iz različnih društev. Da je poljanski tabor in z njim spomin na nesrečni izgubljeni plebiscit res združil vse narodno zavedne ljudi, dokazuje tudi izbira obeh glavnih govornikov, takrat najbolj znanih koroških politikov, pripadajočih sicer nasprotnima strankarskima taboroma. Na dopoldanski otvoritvi je imel namreč pozdravni nagovor prevaljski učitelj Karel

Doberšek – znani levičar in poznejši član okrožnega komiteta KP za Mežiško dolino – takrat še narodni poslanec na listi v Sloveniji kraljevsko in centralistično usmerjene Jugoslovanske nacionalne stranke. Slavnostni govornik pa je bil prav tako prevaljski rojak, dr. Franc Sušnik, profesor iz Maribora, v prvih letih države SHS eden vidnejših politikov Slovenske ljudske stranke in v tistih letih tudi narodni poslanec na njeni listi (O Sušnikovem političnem udeleževanju iz dobe SHS je precej napisanega v knjigi dr. Momčila Zečeviča: Slovenska ljudska stranka i jugoslovensko pitanje, ISI, Bgd 1973).

Sicer pa je bila prireditev popolnoma v rokah ljudi iz JNS, ki so izgubo kralja najbolj občutili in obžalovali. Mnogi med njimi so še nekaj časa po atentatu nosili črn žalni trak v revirjih suknjičev. Z njimi pa so tudi ovijali takratne sokolske članske značke. Vodja prireditvenega odbora je bil rudniški inženir Božo Pirkmajer. Breme kritja stroškov prireditve je v največji meri prevzel mežiški rudnik. Večino opreme za igro so izdelale njegove delavnice v Žerjavu in na Glančniku. Te so pretežno opremile tudi prizorišče igre. Rudnik je nadalje dal na razpolago svoje tovornjake za prevoze, pri nastopu pa je sodelovala še rudniška godba.

France Brenk, takratni učitelj na Strojni, avtor igre Poslednje ustoličenje, je v Koroškem fužinarju št. 3/1983 oživil spomin na poljanski tabor v sestavku Poslednje ustoličenje koroških vojvod ali spomin na mladostna popotovanja po Koroški. Ob ponovnem prebiranju tega sestavka ter ob primerjanju njegove vsebine z Mauhlerjevimi posnetki in drugo dokumentacijo, ki sem jo pridobil, pa tudi po svojem spominu, sem ugotovil, da se je tudi njemu primerila

Spored poljanske prireditve 1. 1935

nerodnost nekaterih netočnosti glede poteka prireditve.

Na str. 16 omenjenega sestavka namreč piše:

...Če gledam z današnjimi očmi: Delo nima literarne, temveč zgolj sodobno ideološko propagandno vrednost.

Tega so se zavedali tudi ljubljanski klerikalci. 15. avgusta so v svojem glasilu Slovenec najavili uprizoritev Poslednjega ustoličenja,

S P O R E D

nerodnih svečanosti
dne 1. septembra 1935
na Poljani pri Prevaljah.

Prireditveni:

Pričetek ob 10 uri:

- 1) Fanfare in zvonovi.
- 2) Govori: Pozdravni nagovor (brevki nar. poslanec g. Karel Doberšek), slavnostni govor (g. prof. dr. F. Sušnik).
- 3) Vzidanje spominskega pergamenta.
- 4) Blagoslovitev spominskega kamna, posvečenega blagoslovitelem Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju.
- 5) Sv. maša s petjem in godbo.

Popolnani:

Pričetek ob 14 uri:

- 1) Fanfare.
- 2) Pozdravni nagovor (predsednik akcijskega odbora g. inž. B. Pirkmajer).
- 3) Fanfare.
- 4) Slavnostna igra Fr. Brenka: "Poslednje ustoličenje" (v treh dejanjih).

--- : ---

Po končanem sporedu petje, godba.

ličenja, ki bo 1. septembra in napovedali slovesno mašo na prostem, blagoslovitev knežjega kamna in nastop pevskih zborov iz Mežiške doline. Ker so vladali, so lahko organizirali tudi posebne vlake iz Ljubljane z znižano vožnjo.

Organizatorji in uprizoritelji temu poskusu klerikalizacije nismo nasledili. Preveč smo bili Slovenci: Socialdemokrati, prikriti bolševiki, pa tudi narodno zavedni klerikalci. Tako je nekdanja Natlačénova oblast posebni vlak z gledalci iz Ljubljane odpovedala. Kolikor se spominjam, ni bilo ne maše in sploh ne posvetitve knežjega stola ali nastopa pevskih zborov. Posebni vlaki pa so vozili gledalce samo iz Maribora in Celja. Res pa je, da je na Poljani postavila svoje antene ljubljanska radijska postaja...

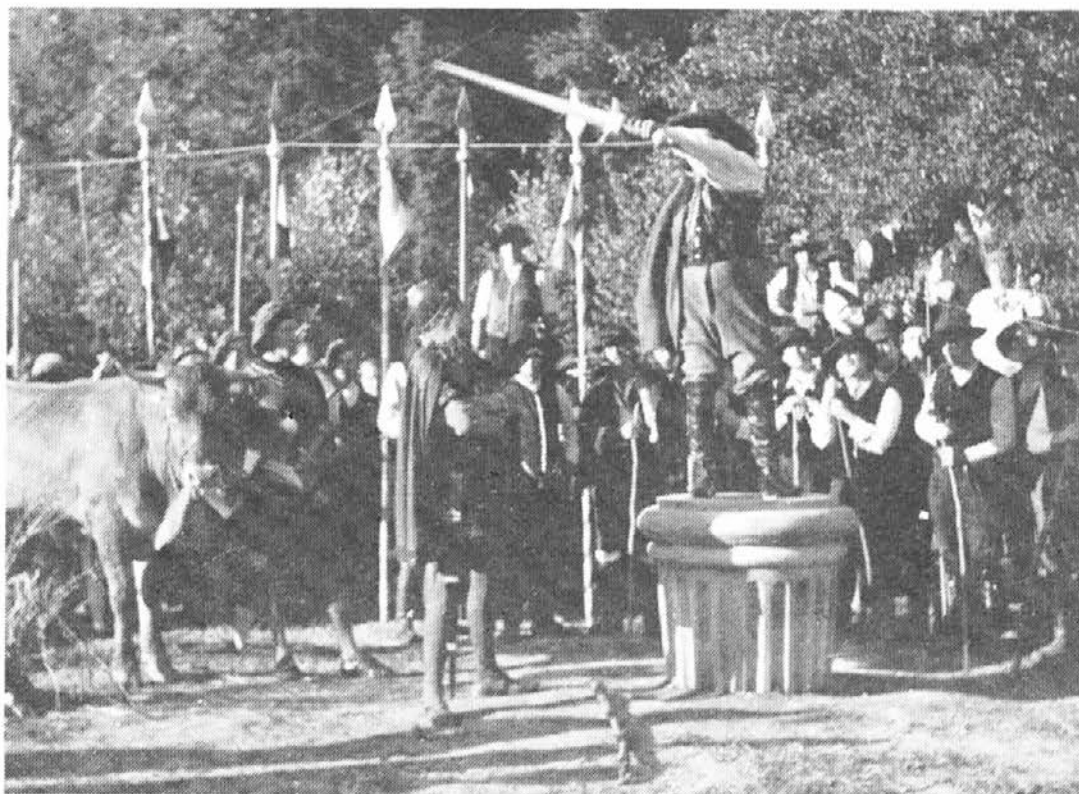
Iz priloženega Sporeda prireditve je lepo razvidno, da je bila na Poljani dopoldne tako blagoslovitev spominskega kamna, kot tudi maša s petjem in godbo. Duhovščino in poljski oltar za mašo, ki so ga postavili, pa je posnel tudi Mauhlerjev Franci.

Iz sporeda je dalje razvidno, da je bil glavni simbol prireditve, knežji kamen, začuda posvečen samemu kralju Aleksandru, čeprav Karadjordjeviči s koroški ni vojvodi in slovensko karantansko preteklostjo niso imeli nobene zveze. Pač izraz pretirane JNS-arske vdanosti tujerodnemu kralju. V kamen pa so še slovesno vzdali spominski pergament. Podobno, kot so storili prejšnje leto ob vsaditvi spominske lipe mlademu kralju Petru I. v Mežici.

Omenjene netočne Brenkove navedbe

Z dopoldanske otvoritve tabora

Prizor iz igre »Poslednje ustoličenje«

pa zanika tudi poročilo o poljanskem taboru v Ljubljanskem dnevniku Jutro, torek 3. septembra 1935. pod naslovom: »Odkritje knežjega kamna v spomin na viteškega kralja Aleksandra I. ujedinitelja.« V njem navaja dopisnik med drugim:

...V ospredju prireditvenega prostora je stal preprost oltar, okrašen z nageljčki in drugim cvetjem...

Iz nagovora narodnega poslanca Karla Doberška: ...Ves svet se je stresel, ko so nam umorili zahrbtni tujci vrhovnega poveljnika armade, ki je osvojila naš Korotan...

...V imenu kola Jugoslovanskih sester je položila gospa Gregoričeva venec hvaležnosti stoterim žrtvam, ki so padle na polju slave za Korotan, venec zvestobe pokojnim koroškimi prvoboriteljem Matiji Majerju, Urbanu Jarniku, Einspillerjem, Maistru, Lavriču, dr. Brejcu, dr. Rožiču... (Op.: Čudno, da je v tem naštevanju izpuščen Malgaj!).

Zbrane množice je nato nagovoril ban Dravske banovine g. dr. Dinko Puc... (Op.: Torej tudi ne drži Brenkova navedba o Natlačenovi oblasti, saj je Natlačen postal ban pozneje, za dr. Pucem. Ta pa ni pripadal klerikalnemu taboru).

...Blagoslovitvene obrede je opravil župnik dr. Arnejc iz Trstenika pri Kamniku... Pevski zbor Drava iz Maribora je zapel Gosposvetki zvon in nato Gor čez izaro in z njim ves narod. Nato je bila slovesna maša na prostem. Med mašo so pokali možnarji... Pri maši je pel zbor Drava iz Maribora pod vodstvom Albina Horvata. Igrale so združene godbe pod vodstvom kapelnika mežiške godbe g. Skačaja... Igro je prena-

šala ljubljanska radijska postaja in neko zagrebško podjetje je filmalo potek...

Ob vdoru nacistov, aprila 1941, je seveda tudi ta knežji kamen doletela enaka usoda kot mežiško lipo in rudno skalo z vzdanim posvetilom, kar so z naslodo odstranili.

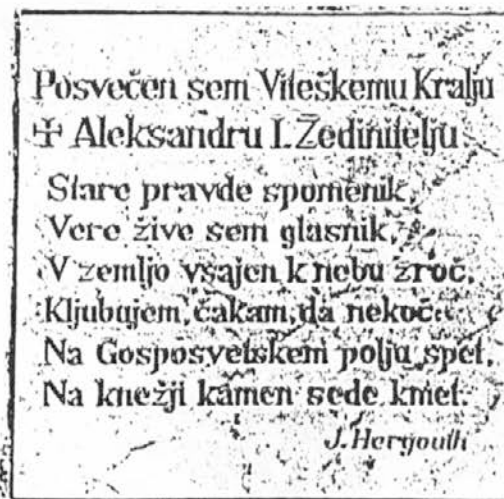
Kmalu po poljanskem slavlju, neposredno za 15. obletnico plebiscita, 10. oktobra 1935 so mežiški sodelavci izdali plakat z besedilom o plebiscitu, o kraljevi smrti, o poljanski igri itd. Na novo so objavili da bodo v Št. Danijelu postavili mladinski dom, pripisana pa je tudi namera, da bi se Poslednje ustoličenje na Poljani uprizarjalo še naprej, vse »dokler ne napoči stare pravde dan«.

Res so nato v Šentanelu odkupili kmečko domač ijo in v njej uredili mladinsko okrevališče, ki je bilo v oskrbi društva Kolo jugoslovanskih sester.

Besedilo plakata je verjetno delo Josipa Hergoutha ali pa morda tudi Brenka. Narisal ga je rudniški jamomerec Franc Polajner. Plakat je bil najbrž izdelan v več izvodih in morda izobešen tudi v drugih krajih doline. Zaradi zanimive in slovesno izražene vsebine, v enem samem dolgem stavku, prilagam fotokopijo fotografije plakata. Ker pa je besedilo zaradi obledelosti plakata težko čitljivo, sem ga »dešifiral« s pomočjo lupe in ga navajam v celoti:

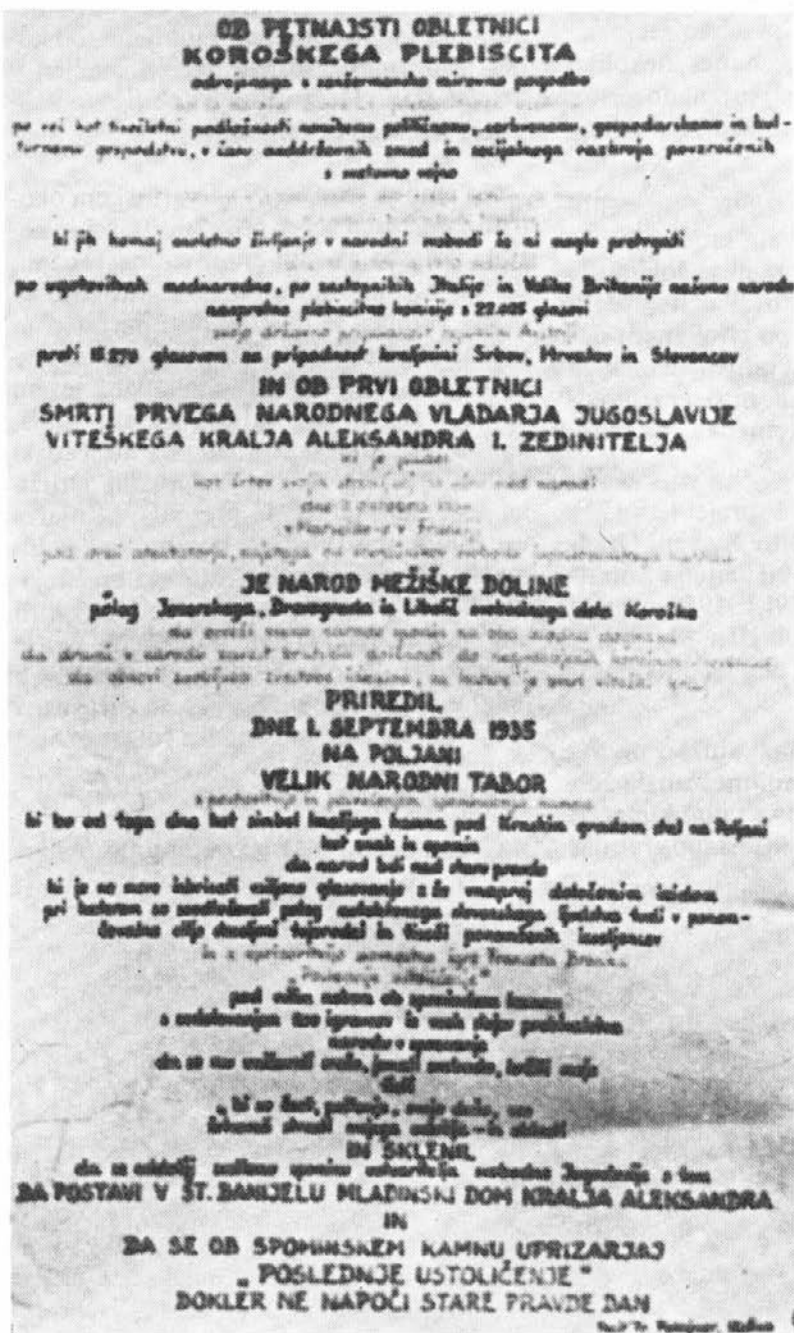
OB PETNAJSTI OBLETNICI / KOROŠKEGA PLEBISCITA / odrejenega s senžermesko mirovno pogodbo / ko so koroški Slovenci plebiscitnega ozemlja / po več ko tisočletni podložnosti nemškemu političnemu, cerkvenemu, gospodarskemu in kulturnemu / gospodstvu / ustrahovani s pro-

pagandno silo vsega nemškega naroda / in živeči še v sponah tisočletnih tradicij / ki jih komaj enoletno življenje v narodni svobodi še ni moglo pretrgati / dne 10. oktobra 1920 odločili / po ugotovitvah mednarodne, po zastopnikih Italije in Velike Britanije našemu narodu / nasprotne plebiscitne komisije z 22.025 glasovi / svojo državno pripadnost republikli Avstriji / proti 15.270 glasovom za pripadnost kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev / IN OB PRVI OBLETNICI / SMRTI PRVEGA NARODNEGA VLADARJA JUGOSLAVIJE / VITEŠKEGA KRALJA ALEKSANDRA I. ZEDINITELJA / ki je padel / kot žrtev svojih stremeljenj po miru med narodi / dne 9. oktobra 1934 / v Marseillu v Franciji – pod streli atentatorja, najetega od sovražnikov svobode jugoslovanskega naroda / JE NAROD MEŽIŠKE DOLINE / poleg Jezerskega, Dravograda in Libelič svobodnega dela Koroške / da osveži vsemu narodu spomin na oba usodna dogodka, da drami v narodu zavest bratskih dolžnosti do nesvobojenih koroških Slovencev / da obnovi zaobljubo zvestobe idealom, za katere je umrl viteški kralj / PRIREDIL / DNE 1. SEPTEMBRA 1935 / NA POLJANI / VELIK NARODNI TABOR / s postavitvijo in posvečenjem spominskega kamna / ki bo od tega dne kot simbol knežjega kamna pod Krnskimi gradom stal na Poljani / kot znak in spomin / da narod bdi nad staro pravdo / ki je ne more izbrisati glasovanje z že vnaprej določenim izidom / pri katerem so soodločali poleg avtohtonega slovenskega ljudstva tudi v ponemčevalne / cilje doseljeni tujerodci in tisoči ponemčenih izseljencev / in z uprizoritvijo slavnostne igre Franceta Brenka / »Poslednje ustoličenje« / pod milim nebom ob spominskem kamnu / s sodelovanjem 200 igralcev in vseh slojev prebivalstva / narodu v spoznanje / da so mu uničevali srečo, jemali svobodo, krčili meje / tisti / ki so čast, poštenje, svoje duše, vse / žrtvovali strasti svojega udobja – in oblasti / IN SKLENIL / da se oddolži svetlemu spominu ustanovitelja svobodne Jugoslavije s tem / DA POSTAVI V ŠT. DANIJELU MLADIN-

Posvetilo na marmorni plošči, vgrajeni vrh knežjega kamna

Plakat, izdan po poljanskem taboru

letja..., kratek pregled položaja na Koroškem ob ustoličenju 1414. Nato pa je v zgoščeni obliki podana vsebina igre. Zaključni odstavek pa se glasi: »Pisatelj Brenk pravi o svoji drami: »Ni bil moj namen prikazati samo, kako je bilo, ampak zakaj je bilo, kako se rodi gorje namesto sreče, kako usiha narodu svoboda radi tistih, ki čast, poštenje, svojo dušo, vse, žrtvujejo strasti svojega udobja in oblasti«. Zadnje Brenkove besede tega zaključka so uporabljene tudi v sklepnem delu prej opisanega plakata.

V koliko izvodih je bila brošurica izdana, ali so jo na taboru prodajali, ali morda samo razdelili nekaterim udeležencem, tudi nisem mogel več izvedeti.

Poljana, že kar legendaren kraj in prizorišče narodnega tabora l. 1935, pa je doživela deset let nato ponovno pomembne, tokrat veliko bolj vihrave dni. Saj ji je bila takrat namenjena vloga prizorišča poslednjega bojnega spopada druge svetovne vojne.

Namesto nekdanjega knežjega kamna na spodnji ravnici ob Meži pa stoji više ob novem cestnem križišču v Podjuno še lepši spomenik Svobodi in miru, postavljen ob 40. obletnici osvoboditve l. 1945.

JOSIP HERGOUTH

Ravnatelj nekdanje meščanske šole v Mežici in vsestranski družbeni delavec

V svojih spominskih spisih, ki jih tu in tam objavljam, je večkrat omenjen kot ena najvidnejših osebnosti predvojnega družbenega življenja v Mežici Josip Hergouth.

Nekaj malega je bilo o njem napisanega že l. 1952, ko je v prvi številki glasila ob-

SKI DOM KRALJA ALEKSANDRA / IN / DA SE OB SPOMINSKEM KAMNU UPRIZARJA / »POSLEDNJE USTOLIČENJE« / DOKLER NE NAPOČI STARE PRAVDE DAN.

No, igre kasneje niso ponavljali. Pač pa smo Mežičani ponovno uprizorili Poslednje ustoličenje že po osvoboditvi, 1. septembra 1946, na Koroškem festivalu v Guštanju. Vojvodo je tedaj igral Josip Hergouth.

Za poljanski tabor 1935 je bila izdana lična značka s trobojnico. V Brenkovem sestavku iz l. 1983 je prikazana na sliki, meni je ni uspelo kje stakniti. Dalje je bila izdana še drobna brošurica, velikosti 15 x 11 cm, z osmimi stranmi, ki jo je natisnila Podravska tiskarna Maribor. Kljub poizvedovanju nisem mogel ugotoviti, kdo je napisal besedilo, ki obsega, poleg uvodnega nagovora, ki se začinja... ROJAKI. Zbrali smo se danes ob spominskem knežjem kamnu na Poljani pri Prevaljah, da se živo zazremo nazaj v del naše stare zgodovine iz XV. sto-

Odbor podružnice Kola Jugoslovanskih sester za Mežiško dolino v Mežici leta 1934. Sedijo od leve proti desni: Mia Stopar, Alojzija Vreček, Luise Bargate, Majda Galob (predsednica), Karolina Robar (s Prevalj). Stojijo: Elza Jazbinšek, Ana Kapun, Mojca Vončina, Valerija Gergouth, Viktorija Flis (s Prevalj)

POSLEDNJE USTOLIČENJE

1414—1920—1935

Naslovna stran brošurice, izdane ob ustoličenju leta 1935

činskega odbora OF v Mežiškem vestniku, njegov urednik in predsednik obč. odbora OF Ferdo Kavtičnik objavil članek ob Hergouthovi šestdesetletnici. Drugič pa leta 1956, ko smo številni Hergouthovi dijaki proslavili njegovo šestdesetletnico (v resnici štiriinšestdesetletnico) v mežiškem narodnem domu in mu zaželeli »še na mnoga leta«. Sicer pa njegov velik prispevek pri delu za tedanji mladi rod in za razcvet kraja, v razmeroma kratkem obdobju dvajsetih let njegovega delovanja, še ni bil izčrpneje predstavljen.

Takrat, na omenjeni šestdesetletnici, je bil Hergouth kar razpoložen. Čeprav še ne docela pri sebi po okrevanju od kapi, ki ga je oplazila tri leta poprej, je s sebi lastno natančnostjo in šegavostjo pripovedoval, kako se je spoprijemal s težavami ob rasti leta 1926 ustanovljene meščanske šole in kako so se mu priljubili ljudje in kraji doline. Posebno je omenil, kako zanimivo se mu je zdelo poimenovanje njegovih dijakov, ki se jih je nekako samodejno prijela ljudska označba »meščanarji«.

Ko v pričujočem spisku Nekaj spominških utrinkov iz družbenega življenja Mežice in Mežiške doline pred dobrega pol stoletja ponovno naletimo na znaten delež Hergouthovega udejstvovanja, se mi zdi primerno o njem spregovoriti nekaj več.

Predvsem bi se lahko reklo, da si ljudi takega kova danes skoraj ni mogoče več predstavljati. Saj se dandanašnji v ospredjih pojavljajo premnogi, ki se jim ocenjuje položaj in priznavajo zasluge zgolj po govoričenju in vdanosti višjim od sebe, »konkretno« delo in učinki pa niso tako važni. Garači, ki vidijo smoter življenja predvsem v pridnosti, skromnosti in skrbi za skupni blagor, ne pa za osebno ugodje in rast svojega premoženja, pa so prej izpostavljeni posmehu in pomilovanju. In tak garač in

zanesenjake bil ravno tudi Josip Hergouth. Z vso upravičenostjo bi se lahko reklo, da mu je bilo prvo vodilo, danes nekoliko staromodno, a nekdanj bolj priznana geslo: »Ne samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.«

Rodil se je 15. aprila 1892 v Spodnjih Hočah pri Mariboru kot sin kmeta in mlinarja. Po končanem osnovnem šolanju je v letih 1906–1911 obiskoval učiteljsko v Mariboru. Leta 1921 je po enoletnem dodatnem študiju opravil z odliko še izpit za učitelja na meščanski šoli, in sicer iz predmetov pedagogika, matematika, prirodopis.

V državno službo je bil sprejet leta 1911 kot začasni učitelj na šoli v Slovenj Gradcu. Od l. 1912 do 1919 je bil učitelj v Šmartnem ob Paki. Nato je bil l. 1919 nastavljen na deški osnovni šoli III v Mariboru, od aprila 1920 dalje pa je učil na deški meščanski šoli v Mariboru.

Oktober 1926 je nastopil službo ravnatelja na takrat ustanovljeni meščanski šoli v Mežici. To je opravljal vse do okupacije 1941. 25. aprila 1941 ga je Gestapo aretiral.

Zaprta je bil na Prevaljah, v Celovcu, v Begunjah in v Št. Vidu nad Ljubljano, od koder je bil nato z družino vred izseljen v Srbijo. Tu so Hergouthovi dobili zatočišče v selu Bačina pri Varvarinu.

Ko smo se izgnanci v varvarinskem okolišju začeli med seboj povezovati, saj je nastala potreba po bolj enotnem nastopanju do tamkajšnjih oblasti in pa zaradi medsebojne pomoči, je bil Hergouth izvoljen za prvega predsednika odbora slovenskih izgnancev v srezu Varvarin. Že kmalu, jeseni 1941, pa so se Hergouthovi preselili v Niš, ko je Josip dobil tam službo na meščanski šoli. Konec leta 1942 se je upokojil. Družina se je nato leta 1944 preselila v Knjaževac zaradi nevarnosti ob bombnih napadih na Niš. Pa tudi zaradi nemškega preganjanja. Saj so ga kar osemindvajsetkrat zaprli kot talca in le po srečnem naključju je vse to preživel. Po osvoboditvi, oktobra 1944, je bil v Knjaževcu postavljen za začasnega vodjo tamkajšnje meščanske šole, pozneje pa je, vse do vrnitve v Slovenijo, učil na gimnaziji.

Konec julija 1945 so se Hergouthovi vr-

Josip Hergouth,
leta 1934

P. 4.

Provatni čas v Mariboru in po vsem slov. Štajerju je tako varjen odsek slov. zgodovine, da ga moramo bodouosti ohraniti. Sklepiil sem zato izdati knjigo, ki bo veruo pričala o trkvalnih dogodkih in jasno otkala zaslugi posameznih sodelovalcev.

Službenega gradiva imam precejšnjo množico, pogrešam pa za gladko zgodovino še manjkaj, kar je brez dvoma znano sodelovalcem in sodelovnikom. Trak donerek, tudi ako se zdi še tako malenkosten, bo dobro došel. Manjkouu bo do vprašanja sama poživila spomin za podrobnosti.

Zato razpošiljam prilozena vprašanja s prošnjo, da dobila zaesljivo zadevno odgovore in drugo naproseno gradivo do 15. avgusta 1924 na moj naslov v Mariboru, Maistrova ulica 17.

Važna navodila: 1. O. pripisli

1. Ob prejemu robu pole z odgovori naj vsakdo napiše svoje ime, čim in kraj bivališča.

2. Pred vsak odgovor naj se napiše številka, oz. črna tu-di vrha vprašanja.

3. Odgovori naj bodo kratki, razumljivi, ohogo zgodovinski brez prekrivanja ali v podjedanju, brez strukturnega ali jnjakeljskega uplivanja — odgovarjati morajo točni resnici tako, da stopi prave laško z njimi pred razsodiče.

4. Po uporabi pridejo vsi odgovori v arhiv zgodovinskega društva v Mariboru, kjer bodo na razpolago zgodovinarjem.

5. Polo z vprašaji naj vsakdo skremi, ker jo bo mogoe in rabiti za poznejše informacije.

Dragi Hergouth! Po dolgem izpraševanju sem vamotol dolil svoj naslov. Posiljam Ti dve poli vprašanj s prošnjo, da mi kar le moreš točno in podrobno odgovoriti. Prilike si imel dosti, da si videl in slišal tudi drugim kolikortoliko prikrita stvari, zato pričakujem tudi prav važnega gradiva od Tebe. Z lepimi pozdravi ostajam udani Ti Maister.

Z lepimi pozdravi ostajam udani Ti

Z milogi

l. l. v. 14. 3. 1924.

Maister

Okrožnica generala Maistra s pripisom Hergouthu

nili v Mežico, kjer je Josip 7. avgusta prevzel ravnateljstvo takrat ustanovljene nižje gimnazije. Leta 1950 je bil upokojen. Čeprav že precej načetega zdravja, se je zaradi pomanjkanja učiteljev dal preprositi in je učil honorarno še nekaj let. Leta 1953 je nameraval dokončno izpreči. Ob začetku šolskega leta 1953/54 pa so ga ponovno pregovorili in ravno na uvodni jesenski učiteljski konferenci ga je zadela kap. Umril je maja 1958, pokopali pa so ga v rodni Hočah.

V vojsko je bil vpoklican julija 1914. Služil je v domobranskem polku v Celovcu, nato je dovršil šolo za rezervne oficirje v Judenburgu in v Slovenski Bistrici. Med učiteljevanjem v Šmartnem ob Paki je skoraj vso prvo svetovno vojno preživel na Soški fronti in na Južnem Tirolskem, kjer je bil pri Cessiagu tudi ranjen. Konec vojne ga je doletel v Leobnu, od koder se je novembra 1918 vrnil v Maribor. Tam se je takoj vključil v Maistrovo vojsko in postal eden njegovih bližnjih sodelavcev. Ko je januarja 1919 poslal še uradno vlogo za sprejem v vojsko SHS šefu vojne misije v Ljubljano in za priznanje avstrijskega čina nadporočnika, mu je general Maister pripisal pod »Pripombe višjih poveljnikov«: Neutrudno delaven in vesten.

O pristnih in prijateljskih vezeh z generalom Maistrom priča tudi ohranjena Maistrova okrožnica. General Maister je namreč leta 1924 razposlal svojim nekdanjim sodelavcem okrožnico z vprašalnikom, ki obsega 30 vprašanj. Prosi jih, da bi mu na-

nje odgovorili, ker da namerava izdati knjigo o prevratnih dneh v Mariboru in Slovenskem Štajerju. Na to okrožnico je Maister Hergouthu pripisal: »Dragi Hergouth! Po dolgem izpraševanju sem vendar dobil Tvoj naslov. Pošiljam Ti dve poli vprašanj s prošnjo, da mi kar le moreš točno in podrobno odgovoriti. Prilike si imel dosti, da si videl in slišal tudi drugim kolikortoliko prikrita stvari, zato pričakujem tudi prav važnega gradiva od Tebe. Z lepimi pozdravi ostajam udani Ti Maister.«

Po prihodu v Mežico je Hergouth vse svoje moči namenil razvoju meščanske šole. Poleg strokovnega šolskega in organizacijskega dela, ki mu je bilo naloženo, se je močno posvetil še dodatnim dejavnostim. Osnoval je šolski pevski zbor, tako imenovano zborna petje, ki ga je sam vodil in ki je kmalu zaslovelo naokoli. Vzor temu zboru je vseskozi bil Trboveljski slavček, takrat najbolj znan mladinski pevski zbor v Sloveniji, o čigar lepem petju nam je Hergouth večkrat pripovedoval. Čeprav le s pomanjkljivo glasbeno izobrazbo — vsi učitelji tistih časov so namreč morali poleg osnovnih večšin za vadbo telovadbe obvladati vsaj nekoliko tudi violino ali klavir — je takorekoč s črkovanim sestavljanjem akordov in melodije na šolskem harmoniju neverjetno hitro naučil zbor tudi najtežjih pesmi, vse do Mokranjčevih Rukovjeti sa Kosova. Spominjam se ga, kako je z ostrim posluhom izločal ob začetku šolskega leta, ko se je zbor dopolnjeval z novimi pevci, one, ki niso imeli daru posluha, a so se vseeno prijavili. Ko smo počasi zlogovali in vlekli za njim... do re mi fa so..., je z očmi in ušesi vprašujoče vrtal po skupini kakih šestdesetih pevcev in iskal nesrečneža, ki je brundal po svoje. Ko ga je odkril, so se mu zasvetile oči, uprl je vanj prst, kot ga bi hotel prebosti in mu klical: »Ti, ti, ti...«. Najdeni pa se je oblit od rdečice sramežljivo umaknil.

Zgradba osnovne in meščanske šole v Mežici po dograditvi leta 1926

S p o r e d

koncertne prireditve za prenos po Radio Ljubljana dne 19. junija 1930.

- 1.) V. Parma : Mladí vojski - koračnica, svira rudniška godba
- 2.) Kóler Bela: Francoska veseloigra, oavertura, " " "
- 3.) Predavanje: Krajevno zgodovinski opis Mežice. Predava g. Šolski upravitelj Hergouth - med predavanjem nastopijo učenci osnovne šole v Dolčankah in pesnijo o Malgaju.
- 4.) I. Oovira : Kralj Matjaž, pesem poje meški zbor
- 5.) : Gospa Sveta - poje mladinski zbor meščanske šole
- 6.) Ipevic : Domovina - svira rudniška godba.
- 7.) Gounod : Fantazija iz opere Faust - svira rudniška godba.
- 8.) Predavanje: Zgodovinski sledovi početka in razvoja svinačenega rudnika do leta 1869: predava g. Ciril Vončina.
- 9.) Predavanje: Opis rudnika - predava g. inž. A. Gogala.
- 10.) Poljska narodna: Majniška - poje mladinski pevski zbor meščanske šole.
- 11.) Narodna : Kukavica - " " " " "
- 12.) J. Verbič : Planinski pozdrav - svira solonski orkester.
- 13.) J. Strauss: Dvorni ples " " " " "
- 14.) K. Noack : Farada " " " " "
- 15.) Premrl : V Korotan - poje meški pevski mešani zbor.
- 16.) E. Adamič : Točba " " " " "
- 17.) Predavanje: Turizem v Mežiški dolini - predava g. Ule,
- 18.) A. Skačej : 30letnica rudniškega gasilskega društva, koračnica, svira rudniška godba.
- 19.) E. Waldteufel: Estudiantina - Valček, svira rudniška godba.
- 20.) A. Nedved : Nazaj v planinski raj - poje meški pevski zbor.
- 21.) Švikaršič : Pojdem v Rute - narodna - " " " " "
- 22.) Zajc : Večer na Savi - svira rudniška godba.
- 23.) Leopold : Venček jugoslovanski pesmi - svira rudniška godba.

Spored koncerta v Mežici leta 1930

Začetek točno ob 15. uri. Med izvajanjem velop v dvorani zabranjen, ker se s tem moti prenos. Prosimo, da se občinstvo udeleži koncerta s največjim številu, vendar pa pusti predino dno, da ne bo moten pri

Ko sem že pri tem šaljivem delu, naj še omenim, kako se je Hergouth mogel včasih tudi močno razjeziti. Sicer dobričina, ki je marsikaj prenesel, vedno le ni mogel mimo prevelike porednosti in nemira v razredu. Takrat je kritiko naslovil kar počez na vse in ves zaripel kričal: »Vi osli, vi, vi, tepci, vi...«

Nekega takega šaljivega dogodka se še posebno živo spominjam. Bilo je leta 1938 v zadnjem letniku moje razredne družine. Janžekovičev Ivan s Prevalj (upam, da mi sošolec Ivo, poznejši znani koroški partizanski komisar in nato predsednik slovenskih sindikatov, izdaje tega podviga ne bo zameril), je imel pri pljuvanju v daljavo nenavadno zmogljivost, ki so mu jo mnogi zavidali. Nabral si je polna usta sline, nato pa jo je mogel skozi rego med gornjimi zobmi iztisniti, da je poletela po več metrov daleč. Nekega dne je imel Hergouth pri tabli, polno popisani z učenimi algebrskimi formulami, sošolca in mu vtepal v glavo matematične zakonitosti. Stvar se je vlekla kar dolgo in Ivo v zadnji vrsti se je menda zdelo vse že predolgočasno. Nabral si je sline, jo mlel v ustih in pomerjal proti tabli. Mi pa smo, muzajoč se, kradoma pogledovali nazaj in ugibali, ali si bo le upal in zmoget ta podvig. Nenadoma se je Ivo okorajžil, globoko zajel sapo in že je poletel dvametrski tanek curek čez cel razred na tablo, kjer se je počasi razlezel in razjedel s kredo napisane ulomke. Ko je Hergouth stvar za-

gledal, se je sprva prav začudeno oziral na strop in naokoli, od kod naenkrat voda na tabli. Rešitev se je ob splošnem krohotu razkrila šele nato.

Hergouthov pevski zbor se je obdržal na svoji visoki ravni vse do okupacije. Pogosto je nastopal na šolskih proslavah in krajevnih prireditvah. Enega njegovih prvih viškov je pomenilo sodelovanje na koncertu junija 1930 v Mežici, ki ga je prenašal tudi Radio Ljubljana. Naj si za ta zapis sposodim nekaj vrstic o tem koncertu iz svojega sestavka, objavljenega v zborniku 85 let pihalnega orkestra Rudnika Mežica iz leta 1986:

Pomemben uspeh in priznanje je doživel mežiško kulturno življenje, njeni godbeniki in pevci l. 1930. Tedaj je, dobri dve leti po svoji ustanovitvi, Radio Ljubljana organiziral iz Mežice enega svojih prvih radijskih prenosov s podeželja. To tedaj ni bila mala stvar. Na srečo se je ohranil spored te prireditve. Ob petdesetletnici Radia Ljubljana je o tem prenosu v št. 19, leta 1976, poročala tudi revija STOP v prispevku novinarja Bogdana Finžgarja: Petdeset let z radiom Ljubljana, ko pripoveduje med drugim tedanji radijski tehnik Franc Kramer:

...Spominjam se živo enega prvih večjih prenosov, tam okrog leta 1930, iz Mežice. Prenašali smo pevske zборе. Mežičani so bili sila ponosni. Nas radijce - takrat so nas v šali klicali tudi kar »kukavice«, so spreje-

li z največjimi častmi, skoraj kot nekakšno državniško delegacijo. Zdaj pa nas poslušava ves svet, so si klicali med seboj...

Ta koncert je bil v takratni dvorani gostilne Toff (današnji hotel Peca).

Leta 1936 je Radio Ljubljana iz Mežice spet prenašal. Tokrat koncert s podobnim sporedom, iz šolske telovadnice.

V tistih letih je v Mežici poleg rudarske godbe deloval tudi rudniški salonski orkester. V ožji zasedbi je igral predvsem na plesih, v širši zasedbi, okrepljen z učitelji in drugimi krajevnimi muziki, pa na proslavah, na koncertih, na telovadnih akademijah itd. S sodelovanjem orkestra in zbornega petja je Hergouthu uspelo leta 1933 v okviru Podmladka Jadranske straže na osnovni in meščanski šoli postaviti na oder prvo spevoigro »V kraljestvu palčkov«. V naslednjih letih se jih je zvrstilo še več. Vse do poslednje, »Dve Marički«, že tik pred okupacijo.

Ob tako živahnem glasbenem utripu na šoli in v kraju ni čuda, da se je porodila še zamisel o učenju nekaterih instrumentov. Z njim so začeli v šolskem letu 1935. Prijavilo pa se je okrog 15 učencev z obeh šol. V letopisu meščanske šole za šolsko leto 1935/36 sta navedeni med honorarnimi učitelji tudi Inka Tiringer za klavir in Ivanka Zmavc za gosli. Pozneje so uvedli še pouk harmonike, ki jo je učil Ivo Lesičnik. Tako je mogoče ugotoviti, da je neke vrste prva glasbena šola na našem koncu Slovenije menda obstajala prav v Mežici, in sicer po znatni zaslugi Josipa Hergoutha. Vendar je že po nekaj letih prenehala delovati, ko po odselitvi Tiringerjevih ni bilo mogoče pridobiti drugega učitelja za klavir.

Dijaki meščanske šole pa se gotovo spominjajo tudi zanimivih ekskurzij v mariborske tovarne, ki jih je organiziral Hergouth in ki so marsikomu pomenile prvi stik s širšim svetom.

Prav posebno paje bil Hergouth ponosen na letopise, tiskane v Mariborski tiskarni. Prvi je bil izdan ob 10-letnici šole, leta 1936. Zlasti ime se mu je zdelo posrečeno. Saj je v besedi Izvestje, kot se je letopis imenoval, kot je pravil, čutili sorodnost in pripadnost vsemu slovanskemu svetu, zlasti ruščini.

Hergouth pa se je v kraju močno vpregel tudi na drugih področjih. Sprva, v mlajših letih, je telovadil v društvu Sokol, bil pri njem tudi vaditelj, nato nekaj let še starosta, t.j. današnji predsednik. Še naprej, vse do leta 1937, je bil odbornik tega društva in njegov prosvetar.

Okrog leta 1930, v času močnega razcveta mežiškega planinskega društva, je bil njegov dopisnik v Planinski vestnik. Skratka, bil je povsod zraven, kjer je šlo za javno dobro in »narodov blagor«. O tem pričajo tudi prednje vrstice o »Mežiškem albumu«, pa o poljanskem taboru leta 1935.

Tako je seveda povsem naravno, da je 27. aprila 1941, ob beograjskem puču in ob prevzemu vladavine po mladem kralju Petru II., ko je tudi v Mežici bilo organizirano zborovanje in povorka, padla nanj dolžnost in odgovornost spregovoriti Mežičanom o težkih časih preizkušenj, ki so se ob preteči hitlerjevski nevarnosti zgrinjale nad nas.

Razumljivo je tudi, da je bil ob prihodu okupatorja med prvimi na vrsti. Pa ni iskal – tako kot nekateri drugi – niti našel zaščite pri svojih nekdanjih mežiških sokolskih tovariših, ki so mnogi v trenutku preskočili na Hitlerjevo stran in postajali vodilni krajevni nacisti.

Leta 1945 se je Hergouth, čeprav fizično že precej izčrpan in duševno prizadet od surovosti vojnih dogodkov, spet tvorno vključil v krajevno življenje. Predvsem mu je bila naložena naloga obnove pouka in organizacije nižje gimnazije. Močno pa se je spet vključil v kulturno prosvetno delo. Ob tem pa se je sprva – zrasel v stari šoli bolj resnih ali spoštljivih odnosov med sodelavci ter pedantnosti pri delu – zdel kar nekam negotovega spričo sproščenosti, s katero so se nekateri lotevali tedaj dela. Ko je marsikateri mladi funkcionar v svojih govorancah vpletel na kupe tujk in na novo uvedeni politični izrazi, ponajveč ruskega izvora, z raznimi kraticami vred. Posebno pogost izraz, ki so ga uporabljali vsi povprek, je bil »konkretno«. Marsikdo je z njim popestril vsako tretjo besedo svojega govora.

Moralo je biti v začetku avgusta 1945, ko se je mežiški odbor OF prvič po osvoboditvi na novo oblikoval. Za predsednika je bil izvoljen inž. Slavko Papler, nedavno prej dodeljen od vlade za upravnika jamskih obratov. Takrat društva še niso bila ustanovljena, posamezne dejavnosti so bile vključene kar v OF kot njeni aktivni. Spominjam se, kako se je zdela na sestanku Hergouthu beseda aktiv nenavadno zanimiva. Res dobro izraža bujno aktivnost, ki vse preveva, je pripominjal. Ko je prišla vrsta na izvolitev predsednika prosvetnega aktiva, je bilo nekako v zraku, da bi moral biti to Hergouth in nihče drug. Nekateri smo to tudi predlagali. Pa se je oglasil predsednik OF Papler, ki razmer v Mežici še ni dobro poznal, ali pa je ukrepal po »direktivi« in določil, da bom predsednik prosvetnega aktiva kar jaz. Morda pa je to storil le zato, ker smo bili s tovariši z njim vsak dan skupaj, bodisi pri odbojki, ali pa po večernih krokarijah, ki so bile takrat, v nadomestilo za vse prestano kar pogoste. Meni je postalo nerodno pred navzočimi, še bolj pa pred Hergouthom, toliko bolj izkušenim in usposobljenim za tako delo. Veliko raje bi prevzel kako delo pri fizikulturi, čeprav sem v tistih dneh tudi pri mladinski organizaciji odgovarjal za kulturo. No, na srečo so se tedaj spremembe odvijale sila hitro. Zato mi v tej, nenadno določeni funkciji, ni bilo

Nastopajoči v spevoigri »Kraljica palčkov« leta 1938. Zadaž levo prof. Milena Topolovec, desno učiteljica osnovne šole Karolina Lampret

storiti ničesar posebnega. Že konec avgusta je bilo ustanovljeno Fizikulturno društvo Peca, kamor je bilo sprva vključeno tudi kulturno prosvetno delo. Za prosvetnega referenta v tem društvu pa je bil takrat izvoljen Franc Pogorevčnik. Josip Hergouth je prevzel vodstvo moškega in mešanega pevskega zbora, ki ga je nato uspešno vodil vrsto let.

Ža svoje plodno delo je Hergouth prejel več odlikovanj, že v stari Jugoslaviji in tudi v novi. Leta 1929 je dobil red Svetega Save 5. stopnje, l. 1931 Orden Jugoslovanske krune 5. stopnje, leta 1951 pa medaljo dela 3. stopnje. Omeniti še velja, da je imel Josip Hergouth v stari Jugoslaviji v Mežici najvišji – majorski čin rezervnega oficirja.

Maturanti meščanske šole v Mežici na Vidov dan leta 1939 s svojimi predavatelji. Sedijo od leve do desne: Ljudmila Areh, Janez Hornböck, Josip Hergouth, prof., Lia Pogačnik, Franjo Iglar; v drugi vrsti Štefan Breznik iz Pliberka, Marija Hrobat iz Žerjava, Ljudmila Bruder, Mira Ferjančič s Prevalj, Vida Mlinar iz Črne, Zrnka Galob, Heda Pratnekar, Micka Oberžnik, Greta Lednik, Cvetka Samar iz Žerjava, Rezka Medl; zadaž Robert Preglav in Karel Berložnik, oba s Prevalj, Kristi Markovič iz Črne, Ivo Mori, Maks Krajcjer s Holmca, Ivo Kugovnik s Prevalj, Mirko Lampret.

Janez Mrdavšič

O POMENU KOROŠKEGA FUŽINARJA

Koroški fužinar je nastal iz istih, le vsebinsko niansiranih potreb kot pred njim ravenska gimnazija, študijska knjižnica in delavski muzej. Je dokaz prebujene samozavesti in kulturne volje ravenskih jeklarjev, ki so razumeli namen in pomen zamisli daljnovidnih posameznikov in jih spremenili v resničnost.

Zamisel samostojnega glasila korenini v spoznanju njegovih pobudnikov, da so Ravne s svojo bližnjo in širšo okolico vendarle tako oddaljene od središč z osrednjimi znanstvenimi, kulturnimi in informacijskimi ustanovami, da jim le-te tudi iz objektivnih razlogov ne bojo mogle posvečati zadostne pozornosti.

Eden temeljnih namenov Koroškega fužinarja v prvih letih njegovega izhajanja je bil dvig strokovne ravni v železarni zaposlenih delavcev. Ob takratni izobrazbeni strukturi zaposlenih, dostopnosti strokovne literature in potrebnih informacij je bila skrb za to, »kako bomo delali v novi veliki tovarni, kako bomo postali mojstri dela«, za železarno zelo potrebna in pomembna. Ob današnji stopnji strokovnega znanja zaposlenih, razvitosti računalništva, komunikacijske infrastrukture in dostopnosti informacij z vsega sveta je Koroški fužinar to nekdanjo nalogo izgubil, še vedno pa je prav, da se na bolj ali manj poljuden, velikemu številu bralcev razumljiv način pove, kaj se v železarni dogaja, kakšni strokovni problemi se pojavljajo v zvezi z uvajanjem novih programov in tehnologij, v čem je njihovo bistvo in pomen za železarno, za njen trenutni položaj in prihodnost.

Nalog sprotnega informatorja o dogajanjih in spremembah v železarni Koroški fužinar kot trimesečnik ni mogel docela uspešno opravljati, zato so ob njem nastali še Informativni fužinar, Novice in druge oblike obveščanja, ki pa v celoti vendarle ne morejo nadomestiti Koroškega fužinarja. Delavci železarne, njeno ožje in širše okolje imajo najbrž pravico do informacij o globalnih načrtovanih perspektiv železarne, o pomembnejših odločitvah in njihovem izvajanju, da niso odvisni le od skopih, marsikdaj senzacionalnih in enostranskih informacij, ki jih lahko preberejo v dnevnem časopisju, slišijo na radijskih in vidijo v televizijskih poročilih. Ta naloga bo slej ko prej ostala Koroškemu fužinarju, ki lahko v tem pogledu opravi pomembno nalogo in uspešno prepreči marsikateri nesporazum.

Koroški fužinar vsa leta svojega izhajanja namenja pomembno skrb in pozor-

nost naši preteklosti. V njem se je nabralo toliko dragocenih pričevanj, toliko posameznih podatkov in celostnih informacij o zgodovini, narodopisju, naravnih, kulturnih in drugih znamenitostih, dogodkih in posameznikih, da noben resen znanstvenik, ki se ukvarja s preteklostjo naših krajev, ne more mimo Koroškega fužinarja, ki je tako postal zelo pogosto navajan vir v znanstvenih publikacijah, ki obravnavajo najrazličnejša strokovna področja, hkrati pa je tudi sam objavljajl prispevke najvidnejših slovenskih znanstvenikov.

Tudi vse, kar je bilo v Koroškem fužinarju objavljeno kot poročilo o sodobnih dogodkih, dilemah, odločitvah, uspehih, se sproti spreminja v zgodovinsko pričevanje o polpretekli dobi, registrirano in širšemu krogu raziskovalcev dostopno samo v stolpcih Koroškega fužinarja.

Strokovna literatura in leposlovje, ki ju izdajajo osrednje slovenske založbe in objavljajo osrednja strokovna glasila in literarne revije, sta dosegli tako raven, da lahko na objavo v njih računajo le že znani, uveljavljeni strokovnjaki in izjemno predorni in talentirani posamezniki novinci. V Koroškem fužinarju pa je našel svoje mesto marsikak sestavek, ki bi kje drugje ne mogel iziti, a bi bilo škoda, ko bi bil obležal v predalu njegovega pisca, in marsikak pisec bi brez Koroškega fužinarja ne bil nikoli občutil zadovoljstva, ki ga prinaša lastna ustvarjalnost, ko najde svojo potrditev v

javni objavi. Taka spodbuda pa je vredna vse pozornosti.

Življenje poteka na različnih ravneh in ga ne sestavljajo le dogodki, ki jih bo obravnavala svetovna ali vsaj nacionalna zgodovina. Tudi v ožjih okoljih živijo in delujejo ljudje, ki zgodovinskih dogodkov niso oblikovali, a so v njih pomembno sodelovali, pomembno vplivali na življenje v svojem ožjem okolju, mu dajali s svojimi ravnanji opazen pečat.

Zatorej je prav, da se vsaj v naših krajevnih in širših krajinskih analizah ohrani spomin nanje in njihovo delo. Koroški fužinar dobro opravlja tudi to nalogo. Koliko takih imen, ljudi, njihovih značitev, podob je za vedno zaznamovanih ali vsaj omenjenih v Koroškem fužinarju.

Koroški fužinar v zadnjih letih ostaja v bistvu zvest prvotnemu uredniškemu konceptu, ki ga s posluhom prilagaja spreminjajočim se potrebam in možnostim.

Popolna, smotno urejena in zato pregledna bibliografija vseh letnikov glasila bi pokazala, koliko dragocenega gradiva se je zbralo in se ohranja na njegovih straneh bodočim rodovom, ki jih bosta zanimali naša sedanost in preteklost. Koroški fužinar je tako dragocen dar delavcem železarne in njihovem življenjskemu okolju, a tudi bogat vir podatkov in informacij za sedanje in bodoče raziskovalce.

Tudi z njim si je Železarna Ravne ustvarila ime, ki seže čez okvire njene popularnosti med poslovnimi partnerji, saj dokazuje njeno odprtost v okolje in njen poslušarjevo širšo problematiko svojega ožjega in širšega okolja, s tem pa tudi za širše »razglede ravenskih železarjev«.

Predsednik Sveta
Koroškega fužinarja
Janez Mrdavšič

05

Splošna ocena zadnjih števil

»KOROŠKI FUŽINAR« (RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV) je publikacija, ki v občini Ravne na Koroškem (in delno tudi v krajini) pomembno zapolnjuje vrzel splošno-informacijske in tudi predvsem globlje naravnosti, saj vemo, da celotna Mežiška dolina (torej: občina Ravne na Koroškem) razen informativnih glasil večjih delovnih organizacij v dolini (Informativni fužinar, Informator Rudnika Mežica itd.) in glasil osnovnih in srednjih šol v občini nima glasila, ki bi ujelo bližnji, polpretekli in pretekli kulturnozgodovinski, gospodarski, izobraževalni, športni, socialni in drugi utrip krajev med Uršljo goro in Peco. To veliko poslanstvo Koroški fužinar uspešno izpolnjuje že devetintrideset let in je potemtakem njegovo izhajanje utemeljeno že tudi samo iz navedenih razlogov.

V zadnjih (petih) številkah poskuša biti Koroški fužinar še bolj sodoben in aktualen, saj se tematika teh zadnjih števil še bolj približuje sedanosti, četudi še vedno rad poseže v bližnjo in daljnjo preteklost. Čutiti je, da se novi uredniški odbor Koroškega fužinarja zaveda dejstva, ki je pozitiven smisel katerihkoli prizadevanj: POGNATI ČVRSTE KORENINE V TEM ČASU IN V TEM PROSTORU; TUKAJ IN ZDAJ, in da je torej njegova vsebina vedno bolj prežeta s trenutnimi (četudi včasih neprijaznimi in sivimi) razmerami, ki nam jih ponuja resničnost. Skratka, iz zadnjih petih števil Koroškega fužinarja je jasno razvidno, da se njegov osnovni koncept krepi, širi in posodablja, kljub temu da je obdržal tudi nekaj že dolgo uveljavljenih rubrik, kot so: zapisi o pomembnih obletni-

cah in zgodovinskih dogodkih, spominski zapisi o zaslužnih krajanih, literarni kotiček (ki je predvsem naklonjen poeziji) in poročila osnovnih in srednjih šol v občini ob zaključkih šolskih let. Menim, da lahko kljub posodabljanju in aktualiziranju vsake posamezne številke te rubrike ostanejo tudi v prihodnje, uredniški odbor in glavni urednik pa morata izpeljati sicer nevhvaležno nalogo, da te prispevke ocenita, ovrednotita in objavita le tiste, ki izpolnjujejo vse kriterije za objavo v takem glasilu.

Ocena zadnjih številok nam torej ponuja naslednje sklepe (in morebitne pomisleke): KOROŠKI FUŽINAR bi nam moral tudi v prihodnje predstavljati približno tisto, kar si je že pred skoraj štiridesetimi leti zamislil njegov prvi urednik Avgust Kuhar. Razgledi ravnenskih železarjev naj predstavljajo razvoj in utrip železarne-matere, ki reže kruh veliki večini občanov (pozabiti ne bi smeli tudi na

kmeta!) kulturni, izobraževalni, športni in drugi utrip krajev v Mežiški dolini in problematiko zamejskih Korošcev pa bi morali predstavljati načrtno, smiselno in smotrno. Pri tem ne bi smeli zanemariti prav nobenega področja, ki je vitalnega pomena za vse kraje ali za del krajanov! Če bo vse to še posodobljeno (tudi z GRAFIČNE, OBLIKOVALSKE PLATI!) in predstavljeno v poljudnem (saj Fužinarja bere veliko ljudi najrazličnejših izobrazbenih stopenj), a vseeno lepem knjižnem jeziku, potem bo njegov namen in obstoj utemeljen že v sami naravnosti njegove vsebine. Sicer pa tudi že Fužinarjeva naklada, ki ni majhna, pa je kljub temu vsaka številka razprodana v celoti, izpričuje potrebo in željo vseh krajanov in občanov po tem, da RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV ostanejo, obveščajo, kritizirajo in prepričujejo za prijazno, dostojno, mirno, ustvarjalno, zdravo in srečno življenje vseh ljudi v Mežiški dolini.

Hedvika Gorenšek

BIBLIOGRAFIJA KOROŠKEGA FUŽINARJA

Ob prvi številki Koroškega fužinarja je urednik Avgust Kuhar zapisal: »Prvič od obstoja našega naselja in imena je sedaj izšel v Guštanju lastni list. Guštanj ni toliko zaostal, kakor je oddaljen in ne tako nezanimiv, kakor je tih, da ne bi mogel biti tudi kraj za izdajanje lastnega glasila.«

Čeprav mnogokrat na pretresu, a obdržal se je.

Devetintrideset letnikov Koroškega fužinarja imamo, 39 zajetnih knjig – svojevrstna zakladnica najrazličnejših podatkov o naših krajih in ljudeh, o naši preteklosti in sedanjosti. Če prelistavamo številko za številko, lahko ugotovimo, da ni veje v decimalni klasifikaciji, v katero ne bi kdo posegel in skoraj ni kraja v koroški krajin, o katerem ne bi bilo kaj zapisanega. Zbrana je popolna zgodovina koroških krajev, začetek in razvoj železarstva, gradnja in rast kulturnih ustanov, naše šege in običaji, proza in pesmi domačih ustvarjalcev... Skratka, Koroški fužinar nam je hkrati album in zbornik dogajanj v koroški krajin in nihče, kdor piše o Koroški in Mežiški dolini, ne more mimo Koroškega fužinarja. Oboje, pomembnost člankov in potreba po dajanju mnogih informacij, je Koroški osrednji knjižnici narekovala, da vse prispevke, objavljene v Koroškem fužinarju, dokumentira. Tako imamo v kartotečni obliki dokumentiran vsak članek, razpravo, oceno, poročilo, govor, leposlovno gradivo in drugo. Vsako enoto označimo s temeljnimi podatki: priimek in ime avtorja, stvarni naslov, slede podatki o publikaciji, ki članek prinaša: naslov časnika, datum, letnica, številka in stran. Tako nastaja bibliografija, s pomočjo katere bralcem ni treba za vsako iskano malenkost prelistati vseh Fužinarjev, ampak dobe podatek takoj.

Članki so razvrščeni po sistemu univerzalne decimalne klasifikacije v 10 temeljnih skupin in v okrog 80 podskupin. Za pregled vseh člankov Koroškega fužinarja (bibliografija), bi bila cela številka premalo. Za ponazoritev, kakšna bi bila taka bibliografija v pisni obliki,

sem pripravila izbor člankov, ki govore o naši ljudski kulturi–narodopisju. V to skupino nisem vključila folklorne, kulturnih društev, ljudskih praznovanj in mogoče še česa. Članki so razvrščeni v tri sklope:

A. Materialna kultura – sem spada vse, kar je v posredni ali neposredni zvezi s fizičnim življenjem ljudstva.

B. Socialna kultura – sem spadajo vse socialnoorganizacijske oblike, ki jih moremo za-

slediti pri ljudstvu, prek raznih običajev, ki so glavni vir za spoznavanje.

C. Duhovna kultura – sem spadajo predvsem verstvo, umetnost v besedi, jezik. Znotraj te razvrstitve so prispevki razvrščeni po abecedi avtorjev oz. naslovov.

MATERIALNA KULTURA

Naselja, stavbarstvo, živinoreja, obrt, industrija, prehrana, noša, trgovina

1. BAŠ Franjo: Turške šance pri Kotljah. – KF 1954 št. 7–12 str. 17–18. Ilustr.
2. BROMAN Avgust: Za slovo od furmanov. – KF 1973 št. 2 str. 13.
3. ČIBRON Andreja: Najbolj luštni čas ali filé na Prevaljah. – KF 1988 št. 4 str. 46.
4. ČUDODELNA veriga. – KF 1958 št. 10–12 str. 44. Ilustr.
5. DOLINŠEK Maks: Dimnice na območju štirih koroških občin. – KF 1984 št. 2 str. 20–25. Ilustr.
6. GLOBOČNIK Ivan: Povest o Čečovju. – KF 1961 št. 4–6 str. 32–33.
7. GORENŠEK Rok: Nekoč pozimi na kmetih. – KF 1982 št. 2 str. 45.
8. JASSER Rudolf: Spomini na oglarje v Mežici. – KF 1960 št. 12a str. 42–43.
9. KOTNIK Beno: Teritev ob koroško–štajerski meji. – KF 1963 št. 6–8 str. 27–30.
10. KOTNIK Stanko: C¹/₂ udodelna veriga. – KF 1958 št. 10–12 str. 44.
11. KOTNIK Stanko: Mlin pa tak mele, da vse se kadi... – KF 1959 št. 10–12 str. 21–24.
12. KUCHAR Avgust: Hotuljska kislá voda. – KF 1954 št. 1–2 str. 8–9. Ilustr.
13. KUCHAR Avgust: Kislá voda. – KF 1952 št. 4–6 str. 24.
14. KUCHAR Avgust: Kislá voda ostane. – KF 1956 št. 10–12 str. 36
15. KUCHAR Avgust: Posebnosti Brinjeve gore. – KF 1952 št. 4–6 str. 16.

Mežiška dolina ima dve posebni zanimivosti: spomenik Zmage na Poljani, kjer se je končala druga svetovna vojna v Evropi in najstarejšo lipo na Slovenskem, pri Najevniku na Ludranskem vrhu. Pod to znamenito lipo se je leta 1927 fotografirala tedanja Najevska družina. Sedita gospodarja Ana in Martin Obretan, na levi stoji Amalija, sedanja Osojnikova babica v Bistri, za njima stoji sin Falenti, ki ga je leta 1936 pobrala sušica, na desni sedi Francka, sedanja Najevska babica, poleg nje stoji Pavla (rajna) poročena Šepul. Številna družina, ki pa je komaj zasedla premer lipe! Manjkata Angela, sedanja babica pri Obru v Jazbini in Marička, nekdanja Klavževa babica v Javorju.

16. KUHAR Avgust: Tolstovrška slatina. – KF 1958 št. 10–12 str. 46–47.
17. MAHORČIČ Franjo: O »pudlanju« na Ravnah. – KF 1954 št. 3–4 str. 21. Podpis: F.M.
18. MAKAROVIČ Marija: Strojna in Strojanci. – KF 1977 št. 4 str. 53–54. Ilustr.
19. MAKAROVIČ Marija: Strojna in Strojanci. (Odlomek). – KF 1982 št. 3 str. 15–16.
20. MAUKO Marijan: »Šitl« ni škodla. – KF 1989 št. 1 str. 60.
21. MAUKO Marijan: Tatrmanova smrt. – KF 1989 št. 1 str. 20 in št. 3 str. 74–75. Ilustr.
22. MIHELAČ Peter: Narodna noša Mežiške doline. – KF 1975 št. 2 str. 32.
23. MODREJ Ivan: Bom oglarja vzela, bom tolarje štela. – KF 1977 št. 4 str. 63–64.
24. MODREJ Ivan: Desetina. – KF 1988 št. 1 str. 46.
25. MODREJ Ivan: Javorska kronika. – KF 1979 št. 1 str. 37–40. Ilustr.
26. MODREJ Ivan: Koprivna. – KF 1979 št. 3 str. 46–49. Ilustr.
27. MODREJ Ivan: Olcarji. – KF 1984 št. 1 str. 34–38.
28. MODREJ Ivan: Spomini na furmanske čase. – KF 1981 št. 1 str. 40–42.
29. MODREJ Ivan: Stoji gostilna zidana. – KF 1980 št. 4 str. 63–66.
30. MRAVLJAK Josip: Kovnica v Slovenj Gradcu. – KF 1952 št. 7–8 str. 15–16. Ilustr.
31. ODER Karla: Leše pred izkoriščanjem premoga. – KF 1989 št. 1 str. 16.
32. PUNGARTNIK Hermina: Še zibelka na vodo... – KF 1962 št. 8–12 str. 15–19.
33. ŠTRAJFANJE« – otepanje snopov. – KF 1969 št. 3 str. 33–34.
34. TELCER Franc: Zadnji oglar na Kozjem hrbtu. – KF 1989 št. 2 str. 50–51.
35. VAČUN Jožica: Žganjekuha v Mežiški dolini. – KF 1969 št. 2 str. 29–30.
36. VAČUN Jože: Olcarji, oglarji in cigani v Brusniji. – KF 1972 št. 2 str. 47.
37. WLODYGA Ervin: Naša pokopališča. – KF 1976 št. 3 str. 37–47. Ilustr.

SOCIALNA KULTURA

Ljudski običaji

38. BAŠ Franjo: V času, ko so Turki odšli. – KF 1954 št. 5–6 str. 28–29.
39. BREZNIK Silva: Sentanelski parlament. – KF 1976 št. 3 str. 35–36. Ilustr.
40. BROMAN Gustav: Zgodbe starih kmečkih poslov. – KF 1977 št. 3 str. 45–48.
41. GRADISNIK Josip–Sanclov Zepi: Nosačija, sestra steljeraje in gnojvože. – KF 1959 št. 10–12 str. 37.
42. HRIBERŠEK Marija: »Pa dr vušno je na steleraji«. – KF 1953 št. 1–3 str. 20–21.
43. KOKAL Avgust: Moje ovseti. – KF 1984 št. 1 str. 39–41. Ilustr.
44. KORUZA Jože: Ljudska kultura v Kotljah okrog leta 1907. – KF 1976 št. 2 str. 44–46.
45. KOLAR Marjan: Tudi ta konec je naš. – KF 1966 št. 1 str. 36–37. Ilustr. Podpis: n.r.
46. KOTNIK Beno: Jesihovanje. – KF 1966 št. 1 str. 31–32.
47. KOTNIK Beno: Kmečka ovset v Mežiški dolini. – KF 1963 št. 1–3 str. 25–36.
48. KOTNIK Beno: Pust, pust je masten okoli ust. – KF 1965 št. 1–3 str. 37–38. Ilustr.
49. KOTNIK Beno: »Štehvanje«. – KF 1957 št. 7–9 str. 10–11. Ilustr.
50. KOTNIK Stanko: Steljeraja skozi pol stoletja. – KF 1959 št. 1–3 str. 21–22.
51. KOTNIK Stanko: »U letu 1800...« – KF 1957 št. 10–12 str. 28–29.

52. KUHAR Avgust: Gornje Sele so se zbrale... – KF 1962 št. 5–7 str. 38–39. Ilustr.
53. KUHAR Avgust: Je venec na glavi ti bel in zelen, pa prstan na roki za te narejen... – KF 1962 št. 8–12 str. 22–23. Ilustr.
54. KUHAR Avgust: Smo svatje se zbrali. – KF 1956 s.t. 1–3 str. 20. Ilustr.
55. MAKAROVIČ Marija: Medsebojna pomoč na Zelenbregu. – KF 1976 št. 1, str. 43–56 in št. 2 str. 35–43. Ilustr.
56. MESSNER Janko: Gnojvoža na Komelnu. – KF 1954 št. 7–12 str. 8–10.
57. MODREJ Ivan: Biriči v naših krajih. – KF 1983 št. 2 str. 56–57.
58. MODREJ Ivan: Javorske kuglice. – KF 1981 št. 3 str. 34–35.
59. MODREJ Ivan: Rokovnjači v naših krajih. – KF 1979 št. 1 str. 55–56.
60. MODREJ IVAN: Žegnanje ali lepa nedelja pri Sentvidu nad Črno. – KF 1979 št. 2 str. 77.
61. PAHIČ Stanko: Naši kraji pod Rimljani. – KF 1967 št. 3 str. 22–29. Ilustr.
62. SENICA Feliks: Obredni ogenj v Šentanelu. – KF 1967 št. 4 str. 30.
63. SUŠNIK Franc: Iz starih časov. – KF 1952 št. 7–9 str. 30–31.
64. SUŠNIK Franc: Ko je bila na Šratneci še huda »jungfrava«, – KF 1952 št. 7–9 str. 14. Ilustr. Podpis: drfs.
65. SUŠNIK Tone: Obredni ogenj in obredna luč v naših krajih. – KF 1967 št. 1 str. 30–
66. ŠTAJNER Jože: Hotuljska lepa nedelja. – KF 1986 št. 1 str. 31. Ilustr.
67. ŠTRUC Simona: Stari običaji koledovanja na Pernicah in širšem okolju zahodnega Kozjaka. – KF 1988 št. 3 str. 37–38.
68. TOMAŽ Dora: Steljeraja. – KF 1964 št. 11–12 str. 44.
69. TRAVNEKAR Ivan: Štorklje in vrane, nevihte in povodnji v Mežici. – KF 1972 št. 2 str. 43–45.
70. VAČUN Jožica: Šranganje in omivalca. – KF 1970 št. 2 str. 26–28.
71. VOGEL Milan: Smrtne šege v Mežiški dolini. – KF 1972 št. 2 str. 18–23.
72. WLODYGA Ervin: Velikonočni strelci. – KF 1989 št. 2 str. 52.
73. ZADNJI hotuljski berači. – KF 1960 št. 3 str. 37–47. Ilustr.

DUHOVNA KULTURA

Imena, verovanja, ljudsko pesništvo in pripovedništvo, ljudska medicina

74. BESEDA o življenju ljudske pesmi v Mežiški dolini. – KF 1972 št. 4 str. 24–30. Ilustr.
75. BROMAN Gustav: O zarotovalcih, vražarjih in še kaj. – KF 1975 št. 3 str. 48–49.
76. DRETNIK Ivan: Od bunke do najlepše pesmi. – KF 1952 št. 1–3 str. 27–28 in št. 4–6 str. 29.
77. DRETNIK Ivan: Žalik žene. – KF 1986 št. 3 str. 23–25.
78. JASSER Rudolf: Žal žene na Volinjeku. – KF 1966 št. 1 str. 48.
79. KOTNIK Franc: Kako se zrcali javno življenje koroških Slovencev v njih narodnih pesmih. – KF 1968 št. 4 str. 30–33.
80. KOTNIK Stanko: Najovski križi. – KF 1960 št. 1–3 str. 33–34.
81. KROF Jernej: Domača imena. – KF 1975 št. 30–31 in št. 2 str.
82. LJUDSKA medicina. – KF 1952 št. 10–12 str. 19–22.
83. LODRANT Jože: Zanimiva listina iz Koprivne. – KF 1968 št. 3 str. 40.
84. MRDAVŠIČ Janez: Imena krajev, katastrs-

- kih občin in manjših zaselkov v širšem območju Črne na Koroškem. – KF 1987 št. 2 str. 27–30.
85. PUSOVNIK Ivan: Štehovske zbadljivke. – KF 1957 št. 7–9 str. 12.
86. SUHODOLČAN Marija: Nazivi prevaljskih domačij. – KF 1953 št. 11–12 str. 24–26.
87. SUHODOLČAN Marija: Rečenice iz kmečkega življenja. – KF 1953 št. 5–7 str. 31–33. Ilustr.
88. SUHODOLČAN Marija: Samorastne starosvetnosti Mežiške doline. – KF 1952 št. 8–10 str. 17–25 in KF 1953 št. 1–3 str. 28–30. Ilustr.
89. SUHODOLČAN Marija: Zbadljivke, ki smo jih čuli na steljeraji pod Brinjevo goro. – KF 1955 št. 10–12 str. 19.
90. SKOBIR Danijela: Povodni mož na skali. – KF 1983 št. 1 str. 38–39.
91. SUŠNIK Tone: Spomini na fevdno gospodo v izročilu ljudskih pripovedk. – KF 1968 št. 1 str. 30–31.
92. ŠTAJNER Jože: Pošast v Kogovskem. – KF 1983 št. 1 str. 37–38.

Kar 92 člankov govori o naši ljudski kulturi. Ne samo domačini, tudi priznani slovenski narodopisci in slavisti (Makarovič, Koruza...) so prispevali članke v Koroški fužinar in s tem pripomogli, da bogastvo narodnega blaga ni šlo v pozabo. Kulturno poslanstvo Koroškega fužinarja pa se s takimi prispevki še bolj utrjuje in potrjuje.

Za konec pa še misel, ki jo je 1960. leta v Koroški fužinar zapisala Marija Vačun: »Če se železarji zberejo, to nekaj pomeni. Kadar oni kaj sklenejo, se nekaj rodi. Kar oni hočejo, to se zgodi.«

In v preteklosti so se zbrali, rodil se je Koroški fužinar in danes hočejo, da ostane!

Suzana Praper

NE BOŠ VIDEL CVETA V MOJIH LASEH

Ne boš videl cveta v mojih laseh.

Nikoli,
ker danes ne begam po ulici
San Francisca,
ker danes nisem več princeska,
ker nisi več vajen mojega nasmeha,
ker ne čutiš mojih potnih dlani,
ker ne slišiš mojih besed,
ker ni več tvojih spretnih laži.

Ne boš videl cveta v mojih laseh,
poteptala ga bom,
zakopala v zemljo svoje krvi,
zalila z žveplom tvojega srca,
da ne bo nikoli več vzklilo.

Ne boš videl cveta v mojih laseh,
samo oči bodo ostale
in nešteto navnih solz,
ki so vedele,
čemu so potoki, reke, morja...

Solze so priznale,
jaz ne bom nikoli,
pa čeprav ne boš nikoli vdela
cveta v moje lase.

Franc Pušnik

Alpinistična odprava „GANGAPURNA '89”

Zakaj smo vložili toliko truda, napora in odrekaj, da smo se podali v neznano, se izpostavljali nevarnostim in kljubovali mrazu, snegu in samoti? Težko je odgovoriti na vsa ta vprašanja, a nekaj drži: alpinisti radi iščemo odgovore, hodimo po poteh, kjer nas spremljajo želje po odkrivanju neznanega.

Alpinistični odsek Ravne, je pred približno tremi leti začel resneje razmišljati o odpravi v Himalajo. Iz dokumentacije v alpinističnih revijah, iz pogovorov s plezanci, ki so že bili kdaj tam, smo izbrali cilj: severna stena Gangapurne, 7455 metrov visoka gora v pogorju Anapurn v zahodnem delu Nepala. Največ uporabnih podatkov nam je dal Stane Belak-Šrauf.

Letos januarja se je začelo odvijati hitreje. Kandidati smo se začeli intenzivno pripravljati – psihično in fizično. Vsi smo zavzeto trenirali in plezali. Vzporedno s tem je tekla sama organizacija odprave – iskanje dovoljenj, zbiranje plezalne opreme, pridobivanje finančnih sredstev in dogovarjanje s Komisijo za odprave v tuja gorstva pri PZS. Alpinisti smo sami zaslužili veliko denarja na delovnih akcijah, kjer so sodelovali vsi člani odseka. Opravljali smo vse: višinska dela, težaška, umazana dela, sredstva pa smo dali za odpravo. Prizadevanje celotnega odseka ni zadoščalo, pomagale so nam še nekatere delovne organizacije. Kljub težki gospodarski situaciji nam ljudje, ki razumejo in cenijo našo dejavnost, niso odrekli pomoči, prispevali so opremo in finančna sredstva.

Po vseh težavah smo 16. avgusta 1989 krenili na pot. Ekipo smo sestavljali: Andrej Gradišnik, Edi Krebs, Rok Kolar, Stanko Mihev in Franc Pušnik – vodja. Mesec dni pred odhodom je morala udeležbo odpovedati zaradi bolezni Jelka Tajnik. Odprava je bila številčno majhna, vendar smo se med seboj dobro poznali in bili smo pripravljeni. Uspeli smo preplezati deviško steno Gangapurne in 1.10. sta Rok Kolar in Stanko Mihev stala na vrhu.

Domov smo se vrnili 31. oktobra.

Vsem, ki so nam kakorkoli pomagali pri izvedbi odprave, se iskreno zahvaljujemo.

Rok Kolar

IZ DNEVNIKA

VZPON NA VRH

28.09.89

Skuhamo si še nekaj pijače, jemo čapati in marmelado. Okoli treh odidemo iz šotora.

Noč je jasna, polna zvezd, vendar mrzla, minus 15 stopinj. Lune ni, zato hodimo s prižganimi čelnimi svetilkami. Precej novega snega je, udara se, hodimo počasi. Tu in tam prične naletavati droben sneg.

Soj svetilke je kot majhna prijetna oaza sredi krute mrzle noči, ki človeka vedno znova navdaja z občutkom tesnobe in negotovosti. Na nebu zagledam Oriona. Veliki bojevnik mi je od vseh ozvezdij najbolj pri srcu. Kuka prek stene, kot bi pazil, da se nam ne bo nič zgodilo. Prav gotovo bo razgnal megle in nam naredil prosto pot do vrha.

Do krajne razpoke se nam neskončno vleče. Skoraj tri ure gazimo po strmih plaznem stožcu navzgor. Razpoka se je tako povečala, da je na običajnem mestu, kjer imamo napeto vrv, najbrž sploh ne bomo mogli preplezati. Vrv je močno napeta in pol metra pod ledom. Plazni stožec jo vleče navzdol. Drejč in Miha jo poskušata odkopati, sam pa iščem drug prehod čez razpoko. Na levi, trideset metrov niže, proti desni navzgor, splezam čez njo po snežnem mostu, nato pa nadaljujem navzgor. V našo smer pridem precej nad razpoko. Odkopljem vrv in se pripnem nanjo s prižemo.

Vreme se je pokvarilo. Pričelo je snežiti. Drejča skrbi, ker ne sneži iz monsunske megle, ki je vedno pritiskala k nam iz Mananga, ampak iz črnih oblakov visoko na nebu. Oklevata. Časa nimamo dosti, ura je že pol šestih, zato ju priganjam. Vrvi ne moreta odkopati, zato je odrezeta. Miha prične plezati za mano. Drejč predlaga, da bi odšel nazaj in bi poizkusil drugič z Edijem. V takem vremenu noče nadaljevati. Nama to ustreza, dvojna naveza je hitrejša, v šotoru bo več prostora. Če pa nama ne uspe, sta zadaj takoj onadva, tako imamo več možnosti za uspeh.

Kmalu je Miha pri meni in plezava naprej. Pričeli so teči majhni pršni plaziči. Nanje sem se že tako navadil, da jih skoraj ne opazim več. Še vedno sneži. Do sedaj sem opazil dokaj zanesljivo periodično ponavljanje slabega in lepega vremena. Po dveh, treh dneh slabega sta bila dan ali dva »lepa«. Bolj slabi, kot so bili slabi, bolj so bili lepi potem lepi. Čeprav smo imeli zares lepe dneve v celem mesecu le tri. Poleg tega sem opazil včeraj na nebu ciruse, ki predstavljajo začetek fronte. Ker so se premikali zelo hitro, upam, da bo danes prešla topla fronta, jutri pa mrzla. Pojutrišnjem pa bo zanesljivo lepo vreme. Pri nas se fronte gibljejo počasneje in ne bi mogel računati, da bo cel ciklon prešel v dveh dneh. Torej danes do šotora, jutri počitek, pojutrišnjem pa juriš na vrh.

Na koncu druge vrvi (vsaka vrv je dolga 100 m) odkopljeva zvite vrvi in si obesiva za pas vsak po en stometrski zvitek. Sranje! Kot bi si nadel svinčeno utež in hotel z njo plavati. Na tej višini predstavlja plezanje izjemno naporeno in vsak kilogram se močno pozna. Precej počasneje plezava naprej.

V glavi se mi nenadoma pojavi refren iz opere Porgy and Bess »I got plenty of nothing...« in si ga potem ves čas mrmram. Le od kod ravno ta melodija? Kaj ima podzavest zopet za bregom?

Medtem se je vreme že močno razbesnilo. Ves čas naju zasipajo veliki mrzli plazovi, sicer ni mrzlo. Na šestem stojišču (600 m), ko se prične malo jasni, a koj nato spet snežiti, moram celo sleči en Heli pulover. Prej sem imel dva pod nepremočljivo Gore Tex obleko. V zgornjem delu stene prideva v nekakšen navpičen vihar. Močan veter piha navpično po steni, nekaj časa gor, potem pa spet dol, in nosi sneg.

Nepalska Himalaja – Gangapurna, 7455 m, prvenstvena direktna smer. T1 – tabor 1 ali povišana baza; T2 – tabor 2. – Osvojen vrh 1.10.1989

Na osmem stojišču visi vrv od zadnjič, ko smo eno napeli, drugo pa po pomoti prinesli dve-sto metrov nazaj po steni. Privežem si jo za pas in jo vlečem ob zadnji, deveti napeti vrvi (900 m). Obupno! Vrvi so res težke. S skrajnim naporom se vlečem navzgor. Dve vrvi morava danes še napeti, da bo skupno napetih 1100 m vrvi. Manjkalo bo samo še 200 m do grebenčka s šotorom. Če se razbesni vihar, je vračanje brez fiksnih vrvi nemogoče. Nič nočeva tvegati, zato napenjava vrvi še sedaj, ko hočeva na vrh. Mogoče bi bilo pametneje štediti z močmi, ki jih bova še kako potrebovala zgoraj.

Skopljem si luknjo in se usedem. V tej strmini se lahko spočiješ samo na riti. Za vse ostale položaje je potreben napor. Pojem čokolado in napolitanke ter se napijem sladke pijače iz čutare. Zopet mi pozvanja v glavi »I got plenty of nothing...«. Res sem v bistvu brez vsega sredi krute narave. Kot bi se boril nag proti velikanu, polnemu zvijač, ki se igra z mano. Moja edina prednost je, da velikana dobro poznam in vem, da je edino uspešno orožje hladna pamet. Že večkrat me je rešila iz zagat, ki so bile videti popolnoma brezupne. Zato sem miren in z veseljem do boja sprejemam izziv. Bistvo je ravno v tem, da nimam nič. To povečuje draž. Kakšen smisel bi se imelo boriti s puško proti karateistu? Ali se pripeljati na vrh s helikopterjem?

Miha pripleza do mene, nato me varuje, ko splezam deseti raztežaj. Še vedno imam na pasu utež in še vedno vlečem 100 m vrvi za sabo. Ko zaslišim, da vpije Miha konec vrvi, pričnem iskati varovališče od zadnjič, ko smo se spuščali. Prav tu nekje bi moralo biti, vendar ga ne najdem. Sneg je vse lepo zgladil. Naredim novo in pritrdim vrv. Močan veter piha in levo in desno od naju grmijo veliki, hitri plazovi. Ko pride Miha do mene, prileti tak plaz skupaj z vetrom čez naju. Sneg leti kakih 100 km na uro in naju tišči navzdol. Kot bi nalagal na hrbet kakih 40 kg. V eni minuti, kolikor teče čez, sva popolnoma zmrznjena, da drgetava od mraza. Na vrhu, od koder tečejo plazovi, mora biti strahoten mraz. Nato snameva mojo utež s pasa, jo odvijeva in splezam še 100 m. Tokrat najdem staro varovališče in pritrdim vrv nanj. To je bila zadnja vrv, ki jo bova pustila pritrdjeno v steni. Naprej bova plezala z vrvjo, ki jo nosi Miha. Do grebenčka s šotorom je še 200 m. Plezava oba naenkrat, 100 m narazen. Tu in tam zavijem kak ledni vijak za varovanje, Miha pa ga izvije, ko pride do njega.

Ko priplezam do grebenčka, sonce ravno zahaja. Samo nekaj metrov mi še manjka, da bi videl zgornji del stene v zahodnem soncu, ki najbolj poudari relief. Od blizu še nisem videl, kje bova plezala zgoraj, zadnjič je bila ves čas megla. Zato vlečem vrv in tulim Mihi, naj pohiti. Ravno zadnji trenutek še ujamem, hitro fotografiram, nato sonce zaide.

Šotorček je na grebenčku naklonine 50 stopinj. Zadnjič sem bil precej razočaran, ko sem priplezal sem. Od spodaj je videti grebenček precej bolj položen in primeren za bivač, kot je v resnici.

Najprej odkopljem luknjo, v kateri smo zadnjič spali. Ko pride Miha, skupaj odkopljeva še šotorček, ki je popolnoma zasut. Obesiva ga v strmino, da je polica prosta in jo lahko razširiva, da nastane previs, ki naju bo ščitil pred plazovi od zgoraj. Močan mrzav je pritisnil (-20 st. C), veter pa piha navzdol in nosi sneg s sabo. Po dveh urah kopanja naju že

V bazi pod Gangapurno, septembra 1989

močno zebe. Šotoru morava zamenjati eno palico, pa tudi postavljanje in pritrdjevanje traja kar nekaj časa. Vsi snežni klini in cepini pridejo prav.

V šotoru je velik nered, povsod polno ledu in snega. Za dva je tu zelo malo prostora. Le eden se lahko premika, drugi pa se mora stisniti v kot. Trije tu ne bi mogli ležati. Skuhava nekaj pijače, nato zaspiva kot ubita. Vso noč divja zunaj vihar, po steni derejo plazovi, tudi na grebenu, kjer sva midva. Šotor mora biti dobro zaprt, sicer vdre noter veter in sneg vse pobeli in zmoči. Že tako je vse mokro od kondenza in ivja, ki se nabira na strehi kljub temu, da je dvojna.

29.09.89

Boli me glava. Zunaj močno sneži, še bolj kot včeraj. Po steni grmijo ogromni plazovi. Midva sva sicer na grebenu, vendar vihar in plazovi premetavajo šotor ves dan. K sreči sva izklopala polico za šotor močno v strmino, tako da leti sneg samo na zunanjo stran šotora, notranja pa je pod previsom. Hočeva pričeti kuhati, vendar ne moreva prižgati nobene gorilnika. Tudi vžigalnika se ne da prižgati. Čelo uro se mučiva, jemljeva krona z gorilnikov, jih grejeva, sušiva, vžigalnike goniva, da imava že vse črne prste, vendar brez uspeha. Potem gre Miha na malo potrebo. Odpred šotor, nekaj snega vdre noter, predvsem pa zrak. Naenkrat vsi gorilniki delujejo. Premalo kisika! Zato me je tudi bolela glava.

Ves dan leživa in počivava. Miha močno kašlja. Neke vrste višinski bronhitis. Jeva malo, ker ni nič pravega. Le čokolade, napolitanke in višinska dehidrirana hrana, ki nama ne tekne. Veter ves dan neutrudno stresa šotor. Zvečer nekoliko zaspiva.

1.10.89

Zbudi se okoli pol enih ponoči. Odgrneva šotor in zagledava zvezde. Zunaj je popolnoma jasno, vendar strahotno mrzlo, okoli -30 st. C. Termometer ne kaže več natančno,

ker je vdrla vlaga vanj. Vreme se že drži plana, sedaj se ga morava še midva. Miha skuha nekaj pijače, jeva napolitanke. Pijačo za čutarice sva naredila že včeraj. V šotoru je vse ledeno in mokro. Dolgo se oblačiva in obuvava.

Od šotora greva okoli petih. Popolna tema je, ker je ravno mlaj in ni lune. Navezana sva na 100 m vrv. Na rokah imam debele puhaste rokavice, vendar me vseeno zanohta, da ne čutim rok. Uporabljam samo en cepin, z drugo roko pa maham po zraku. Kmalu me prične zebsti tudi v noge, čeprav imam dvojne nove termo nogavice, specialne srebrne Koflach notranje čevlje in neoprenske gamaše čez čevlje. Po 100 m plezanja ne manjka dosti, da ne obrnem in splezam nazaj v šotor. Rok in nog skoraj ne čutim več. Ko splezam še naprej, se roke nekoliko ogrejejo. Miha sledi. Temno je še in ne vidim dobro, kam moram plezati. Včeraj sva se odločila, da bova plezala poševni žleb proti levi, kot smo razmišljali že v bazi, čeprav je bil zvečer v sondu videti skoraj najtežji od treh možnih variant. Vendar se je videlo, da je najkrajša možnost za prehod na zgornje snežišče. Ko se bližava žlebu, se vedno bolj dani. V nahrbtnikih nosiva spalne vreče, gorilnik, armaflex in nekaj hrane, za primer, če naju nad skalno stopnjo kaj presejati in bi morala bivakirati.

Od tod je videti zelo strmo. Počakam Miha, razpoloviva 100 m vrv in se naveževa na dvojno. Kuloar je dolg kakih 8 raztežajev po 50 m. Zaradi hitrosti plezava oba naenkrat in ne varujeva. Vsakih 30 do 50 m zabijem klin. Vsaj rad bi ga. Lapor je zelo neugoden za zabijanje klinov. Za iskanje razpok porabim ogromno časa in moči.

Strmina v spodnjem delu žleba je okoli 65 st., led je prekrit z 10 cm snega. Proti koncu se postavi bolj pokonci, 75 st., led postane bel, brez snega, zelo ugoden za plezanje. Pravi užitek je plezati, kljub višini. Edini problem je zabijanje klinov. Ker v debelih rokavicah ne morem vsega opraviti z eno roko, se moram spustiti z obema rokama, pri tem pa zelo za-

nesljivo in mirno stati z nogami. Pri tem mi še bolj zmrzujejo, saj se pri stanju na prednjih konicah derez iztisne vsa kri iz prstov. Zabijanje je pa vedno dolgočasno. Navadno razpade skala, če pa je razpoka »živa«, klin sploh ne gre vanjo, ampak se prične na polovici kriviti.

Osemdeset metrov pod vrhom počakam Miha, brcam po zraku z nogami, da bi si jih ogrel, ter naredim stojišče. Plezanje je postalo težje in potrebujem zanesljivo varovanje. Led je tu zelo tanek, krušljiv, pod njim pa krhka skala. Plezam mirno, zbrano in zelo hitro, da mi ne bi zmanjkalo moči. Vmes zabijem samo en klin. V plezanju še vedno uživam, vendar je precej bolj napeto kot spodaj. Ne smem si privoščiti napake. Led je krušljiv in tanek in cepin lahko zabijem samo enkrat. Če udarec ni dober, se vse skupaj odluči in potem ga moram zatikati v krušljiv skalnat drobir. Kočljiv raztežaj hitro preplezam, počutim se, kot bi plezal kje v Alpah, in Miha mi lahko kmalu sledi. Nekaj časa plezava skupaj, ko pridem na vrh, zabijem v skalo klin in ga varujem.

Priplezala sva na snežišče pod vrhom. Od tod naprej tehničnih problemov ni več. Le višina, pomanjkanje zraka in globok sneg. Pa tudi strmino tega snežišča sem skozi daljnogled ocenil na okoli 50 stopinj, sedaj ima pa dobrih 60. Skrbi me vreme. Do sedaj je bila še vsak dan popoldne nevihta. Upam, da bo držalo vsaj do enih, da splezava do roba stene. Vrh ni toliko pomemben. Glavno je, da preplezava steno, ki je ni še nihče pred nama. In to še po lepi, direktni smeri, ravno po sredini stene. Na vrhu je bilo pa že več kot 10 ljudi. Tudi v tej steni je že poizkusilo več odprav, pa nobena ni imela sreče.

Na snežišču si narediva vsak svojo luknjo, v kateri sediva, počivava in jeva. Miha se po walkie-talkie pogovarja z bazo. Po dvajsetih minutah čvekanja mu svetujem, naj raje je, ker nimava dosti časa. Bojim se popoldanske nevihte. Na vrhu nastanejo orkanski vetrovi, ki nama lahko resno zagodejo.

Nahrbtnike pustiva tukaj, spalnih vreč in gorilnikov zgoraj ne bova potrebovala. Zopet plezava oba naenkrat, brez varovanja, po snežišču proti desni navzgor proti žlebičku, ki vodi čez pas skal zgoraj. Skozi daljnogled je bil videti v redu, ali bo tudi v resnici? Že na velikem snežišču, kjer plezava sedaj, ni nobenega ledu pod snegom, le skala, in bi bilo vsako varovanje problematično. Počasi se približujeva žlebu z leve. Še vedno se ne vidi, ali je prehodni ali ni. Šele, ko prideva čisto do njega, vidim, da je o.k., le na začetku je nekaj skal pokritih s snegom. Previdno se jih lotim, lapor je za plezanje z derezami še kar ugoden. Kuloar hitro preplezava, presenetljivo kratek se mi zdi. Strmina 60 st., 20 cm snega. Proti vrhu postane sneg debelejši in vedno težje je gaziti. Poleg tega ves čas vlačim za sabo dvojno vrv. Malo pod grebenom se usedem v sneg, strmina se je položila na 45 st. Dosti mi je vlačenje vrvi. V snegu so mali zapih od viharjev in vrv se zatika. Nekaj časa čakam Miha, potem se pričnejo čez vrh vleči megle.

Rad bi fotografiral celo panoramo okoli Gangapurne, zato se odvežem, Miha je še kakih 30 m daleč, in odhitim naprej. Vsaj hočem hiteti, vendar ne gre. Sneg se udara do kolena in za vsak korak porabim ogromno energije in dihanja. Počasi pridem na greben, oziroma nekakšen plato na grebenu, od koder se dobro vidi severna panorama. Serijsko fotografiram in se sučem. Na vrhu je megla. Počasi od korakam naprej proti vrhu. Kupola se noče

in noče približati. Diham, kolikor morem, vendar ne gre nič hitreje. Miha sledi kakih 50 m za menoj. Vdira se do kolen. Obupno! Ko pridem skoraj na vrh kupole, zagledam pravi vrh še 100 m dlje in seveda višje. Najraje bi se plazil po vseh štirih.

Ob dveh sva na vrhu. Severna stena 7455 m visoke Gangapurne je preplezana. Veter piha, sediva na tleh. Zelo mrzlo je. Ne veva, kaj bi. Olajšanje, neskončno olajšanje... Uspelo nama je. Do zadnjega sva dvomila in se bala vremenskega preobrata. Čestitava si. Miha se mi zahvaljuje za gaženje. Veter piha. Nobenega razgleda. Tuliva v walkie-talkie, v bazi so vsi nori od sreče. Fižola hoče poslati poštarja kar takoj v Manang s sporočilom o uspehu. Pravim mu, naj le počaka, da se vrneva v bazo. Do uspeha je še daleč. Isto steno morava še enkrat preplezati navzdol.

Potem se fotografirava. Mislil sem, da ima Miha vse zastave s sabo, vendar ima le železarniško. V vetru je ne moreva razpreti, uspe nama le tako, da si jo Miha povezne čez trebuh. Pri tem se prične v ozadju skozi meglo kazati Machapuchare, ribji rep, eden najlepših vrhov na svetu, vendar precej nižje od naju...

Pol ure kasneje pričnem sestopati. Miha še sedi in uživa. 100 m pod vrhom se ustavim, zopet se odpre razgled. Samo dva vrha sta višje od naju. Daulagiri in Anapurna I. Pogled sega od morja belih vrhov Himalaje do rjavih gričev in sive planote v Tibetu. Solze mi stopijo v oči. Tako srečen sem, da sem lahko tu...

Dogaja se gotovo ena najlepših avantur v mojem življenju. Ker pa sem tu s starim prijateljem Mihom, s katerim sva bila kar nekaj let nerazdružljiva naveza, prvič pa sva skupaj plezala že pred štirinajstimi leti, je doživetje še lepše.

Do večera splezava nazaj do šotora. Po strmem žlebu v skalni stopnji se spuščava po vrvi. Naslednji dan sestopiva v bazo, vrvi, po katerih se spuščava, so globoko zasute z zbitim snegom in precej se namučiva, preden sva na varnih tleh.

V bazi nama prijatelji priredijo pristrčno dobrodošlico. Potem ležimo med šotori, pijemo vino in se smejimo. Res se lahko smejimo, odprava se je uspešno končala.

Tehnični podatki:

Gangapurna je eden glavnih vrhov v verigi Anapurn v zahodni Nepalski Himalaji. Severna stena do sedaj še ni bila preplezana, čeprav je poizkušalo že več odprav.

Naša odprava je to steno preplezala po prvenstveni, direktni smeri, dolgi 2200 m, višinska razlika med krajno razpoko, to je začetkom stene, in vrhom je 1600 m.

Bazni tabor smo imeli na višini 5200 m, tabor 1 na 5500 m, vstop v steno, krajna razpoka na višini 5850 m, šotorček v steni na 6800 m, vrh Gangapurne 7455 m.

Alpinistična ocena cele smeri je TD, kar pomeni peto stopnjo od šestih, strmine 75st/55-65 st.

Andrej Gradišnik 796.52

PRVI POSKUS

Vzpenjamo se ob fiksni vrvi. Nahrbtnik me pritiska k tlom, v novem snegu se mi vdira in vrv je zasuta. V zgornjem delu stene se prožijo pršni plazovi, ki nas na svoji poti proti ledeniku zasipajo. Zadihan počivam, ter med nogami opazujem tri postave, ki se mi bližajo. Po dvajsetih dnevih garanja pod steno in v njej je končno prišel trenutek, ko bomo poskusili prodreti do vrha. Kljub temu, da je bilo v preteklih dneh vreme ves čas slabo, me v teh trenutkih navdaja radostno upanje, da bo tokrat drugače. Vse te dni so nad goro rjovel in divjali »himalajski bogovi«, kot da jim ni prav, da smo se »zajedli« v steno. Odganjali so nas z nenehnim sneženjem, plazovi in meglo. Mi pa smo se vztrajno pomikali vedno višje in v steni puščali sledi — napete vrvi. Sedaj pa rotim bogove, naj nam naklonijo dva dni lepega vremena, to smo si vendar zaslužili.

Konec je fiksni vrvi. Rok in Miha zaplezata v deviško strmino. Čakam Edija, ki ga je črevesje izdalo v najbolj neprijetnem trenutku. Neprijetnost, ki je ne bi privoščil niti sovražniku, kaj šele partnerju v navezi. V dveh navezah plezamo snežno rampo proti levi. Vedno višje smo in

Vrh Gangapurne z južne strani

globino pod seboj lahko le slutimo, saj je snežna nevihta, ki se je razdivjala popoldne, zmanjšala vidljivost na minimum. Na srečo je tako hitro, kot je prišla, tudi minila. Le še pršni plazovi, ki se ves popoldan usipajo čez nas, govori o minulem sneženju. Položni snežni greben, ki smo si ga izbrali za današnji cilj, je še vedno daleč. Naravnost neverjetno je, kako razdalje v Himalaji varajo. Ves čas se mi zdi, da je greben že tako rekoč na dosegu roke, a vendar se vrtni raztežaji vrstijo, greben pa je še vedno nad nami... Dolina je že v mraku, le tu visoko zgoraj je še svetlo, toda tudi tu bo dan kmalu zamejnala noč. Hitimo, da bi izkoristili še zadnjo svetlobo. Rok in Miha s temo dosežeta greben, naju z Edijem pa noč preseneti v strmim snežnem pobočju. V trenutku mraz, ki nas je načeljal že ves dan, še bolj peklensko pritisne. Stojč na majhni polički na snegu, iz nahrbtnika vzamem čelno svetilko. S premrlimi prsti jo le težka pričvrstim na čelado. V višinah je vsako opravilo težavno in zamudno, v temi pa se to le še stopnjuje. Vlečem vrv in čakam, da Edi pride do mene. Obupno me zebe in v mislih ga rotim, naj pohiti. Toda temna senca se mi le počasi približuje. Dva, tri metre nato sledi počitek, vrv pa je dolga celih sto metrov. Prstov na nogah skoraj ne čutim več, čas teče... Ko je Edi pri meni, se zaženem naprej, dokler me razbijajoče srce ne opozori, da pretiravam. Stojč na konicah derez, tiščim glavo v sneg ter hlastam za zrakom. Še nekajkrat tako počivam, da končno dosežem greben, kjer sta Rok in Miha skopala polico in nekakšno votlino. Polica je preozka, da bi nanjo postavili šotor. Razočaranje je veliko, saj smo vendar pričakovali širok, položen greben. Moker sem po vsem telesu, mrazi me in noge me skrbijo. Medtem ko Edi žimari po vrvi, mi trije zlezemo v votlino, v kateri ni nikakršnega udobja. V prvem trenutku, ko se nekako skobacam v spalno vrečo, me zajame prijetna toplota, toda takoj zatem telo potoži zaradi pomanjkanja prostora. Tesno drug ob drugem, z močno pokrčenimi nogami, čepimo v nerodnem položaju. Spalne vreče so v stiku s snegom, vse je vlažno. Ko v že tako pretesno votlino zleze še Edi, pa je stanje že naravnost nevzdržno. Napori minulega dne so nas dodobra načeli; morali bi vsaj deloma nadomestiti dehidracijo, toda Ediju, ki je ob vhodu, se ne ljubi topiti snega. »No, če se že okrepečali ne bomo, se bomo vsaj spočili!« Čas mineva, spanca pa od nikoder. Rok ves čas gode, ker mu pritiskam na pljuča, sam se jezim nad ledeno bunko, ki mi pritiska na trtico, Edija zasipava sneg ob vhodu... Stanje je res nevzdržno. Končno ima Rok vsega zadosti. Z veliko muko in z našo pomočjo zleze na prosto, kjer na poličko z lednimi vijaki pričvrsti šotor. Kljub temu, da ga pol visi po pobočju, bo lahko udobno spal. V naši votlini pa se z njegovim odhodom položaj le malo izboljša. Sledi spanje na obroke. Krči v kolenu ali pa boleča trtica me venomer budijo in vsako naslednje prebujanje je bolj boleče. Na misel mi pride naslov Torkarjevega dela »Umiranje na obroke«...

Odrešujoče jutro. Pojemo napol pripravljeno vrečko dehidrirane hrane, potem pa z Edijem zleza iz mokrih spalnih vreč. Čez notranje čevlje navlečem plastični lupini, ki sta v protektorjih in tako ne opazim, da sem pomotoma vzel Mihovo lupino in imam na nogah dva desna čevlja. Na prostem me sprejme mraz. Smo na višini 6800 metrov in greben je zelo izpostavljen. Rok, ki ga močno boli glava, se iz napol podrtga šotora preseli v votlino, z Edijem pa se lotiva kopanja, da povečava polico in bolje postava šotor. Hladen veter nama v obraz zaganja ledene kristale. Vreme ne obeta nič dobrega,

Počitek nosačev

vrh je zavil v gosto meglo, iz katere padajo posamezne snežinke. Vsi smo mokri in o nadaljnjem vzponu ni govora. Zaradi majhnega prostora se pripravljamo na sestop posamezno. Ko sem na vrsti, preklinjam zaradi leve dereze, ki jo le s skrajnimi napori spravim na čevlji — da bi utegnil biti kriv čevlji, pa niti ne pomislim. Rok med zmedo opreme v snegu ne najde čelade, ki je verjetno padla s police. Tudi ostali ne natakemo čelad, ker so zaledenele in polne snega. Začnemo s sestopom, pravzaprav bežimo pred podivjanim vremenom. Z grozljivim bobnenjem se prožijo snežni plazovi. Naenkrat snežna gmeta spodnese Miha, ki je na srečo na vrvi in le-ta ga zadrži. »Himalajski bogovi« zopet stresajo jezo na nas, nepovabljeni goste. V smeri, kjer smo se včeraj vzpenjali, odločeni osvojiti vrh, se sedaj štirje zaledeneli možiči spuščamo, pri tem pa nas ne ženejo visoki ideali, ampak goli nagon preživetja. Z nočjo utrujeni pobegnemo iz stene. Da pa avantura še ne bi bila končana, se v temi in gostem sneženju na ledeniku, ki smo ga poprej že ničlikokrat rutinsko prehodili, še izgubimo. Blodimo v labirintu razpok, ne da bi vedeli, kam naj se obrnemo. Utrujen sem, vse me jezi: čevlji na levi nogi me žuli, čelna svetilka nagaja... Ko sam pri

sebi godem, kako do danes nisem vedel, da sem rojen pod nesrečno zvezdo, zagledam skozi snežno zaveso migetajočo luč. Vsi se usmerimo proti svetlemu krogu, ki postaja vedno večji in večji, dokler ni pred nami velika kerozinska luč, ki jo daleč predse moli nasmejani kuhar. S kuhinjskim pomočnikom sta iz baze videla štiri lučke, ki so se pomikale po ledeniku v napačni smeri in sta takoj šla za nami.

Kot štirje slepci se pustimo voditi šerpama proti bazi. Nič več nismo podobni zagnanim osvajalcem »nekoristnega sveta« in le globoko v sebi še čutimo, da se še nismo predali — odprave še ni konec...

Edi Krebs

796.52

KATHMANDU

O Kathmanduju se da dobiti kar lep kup knjig saj je to mesto z dolgo zgodovino in izjemno

Nepalski otroci iz vasi Manang

bogato ter raznoliko kulturo. Toliko templjev, starinskih lesenih stavb in palač v enem mestu bi težko našli še kje na svetu.

Legenda pripoveduje, da je bila v davnih časih dolina Kathmanduja veliko turkizno jezero. Na jezeru je plaval prekrasen lotosov cvet, iz katerega je žarela modra svetloba vsemogočnega. To je bilo prikazovanje Swayambhuja ali Adhi-Buddha, ki je bil prvobitni Buda. Zaradi lepote jezera in plamena je prihajalo veliko puščavnikov, ki so potem v jamah, kjer so živeli, molili in meditirali.

Izza planin, iz Kitajske, je prišel patriarh Manjushri, ki je želel meditirati bliže plamenu. S svojim mečem modrosti je zarezal v steno doline in dal prosto pot vodi. Lotosov cvet pa se je usedel na dno jezera. Na tem mestu je Manjushri zgradil svetišče, ki je potem zrastle v velik tempelj Swajambunath. Budove oči Swajambunatha pa še danes bdijo nad mestom.

Za izvor mesta Kathmandu ponavadi rečejo, da si je našel svoje mesto v t.i. »temnih časih«, v dobi vladavine Mallajev, vendar je skoraj gotovo, da je kopičenje manjših naselij, ki so že prej obstajala na tem mestu, privedlo do združenja v mesto.

Prvo znano naselje je bil Deopatan. Nadaljnje naselje se je razvijalo ob sotočju dveh glavnih rek Bagmati in Bishumati. To sotočje pa je veljalo za sveto mesto, kjer so opravljali duhovne obrede.

Središče mesta je bilo v srednjem veku in je še danes območje okrog Kasthamandapa. Od tod se mesto razpreda v obliki sablje; ročaj proti jugu in rezilo proti severu. Te sablje pa ni več mogoče razločiti na zemljevidih poznega dvajsetega stoletja.

Ime Kathmandu izhaja iz besede Kasthamandap, kar pomeni hiša iz lesa; to potrjuje, da so bile te hiše res njegovo prvotno središče. Urbanistični raziskovalci, ki raziskujejo stare in ozke ulice, ki vodijo v smeri reke, odkrivajo velike stavbe, bogate z rezbarijami. Te stavbe so bile morda nekoč palače. Ob rečnem bregu so ostanki zgodnjih templjev in grobovi svetnikov. Velik del zgodovine pa še vedno leži pokopan.

Arhitekturni slog se skozi stoletja ni kaj veliko spreminjal. Vse do sredine devetnajstega stoletja, ko je bila na višku svojih moči rodbina Ranas. Mladi Bahadur rana se je vrnil leta 1850 iz obiska v Angliji in Franciji s polno glavo vizij o veličastnosti. Palače, ki jih je zgradil kot kopije evropskih, so v zelo ostrem kontrastu z domačo arhitekturo. Višek tega stila pa je palača Ranasov »Singha Durbar«, stavba gigantskih razsežnosti. Sestavljena je iz sedemnajstih dvorišč in okrog 1700 sob; ima sloves največjega zasebnega stanovanja v Aziji, če ne kar na svetu. Zgrajena pa je bila v enajstih mesecih leta 1901. Na žalost je bilo vse, razen glavnega krila z razkošnimi sobami, uničeno v požaru leta 1973.

Pod Ranasi se je razširilo tudi predmestje. Tradicionalni koncept zidanja čim bolj skupaj, da bi ohranili vsak meter orne zemlje, je bil podrt. Na robu mesta so začeli graditi stavbe severnjaškega stila.

Mesto je razdeljeno na dva dela, od severa proti jugu, s cesto Kanti-path ali Kraljevo cesto. Ta cesta gre ob robu Kraljeve palače, čez predel Lazimpata (kjer so ambasade) in se nadaljuje na sever do ležečega Bude (Budhanilkata).

Novo cesto, ki gre od Durbar Squara do Tundhikela, pa seka tudi tako imenovana »Freak street« ali Muhasta ulica. Včasih je bila dom dol-

Zid z molilnimi mlinčki

golasih popotnikov, danes pa je to hipijevsko mesto, samo še znamenitost za turiste. Dolgolasci pa so se preselili na manj vidne kraje in lokale.

Malo naprej stoji belo ometana hiša z okraski iz mavca in zelo zapleteno izrezljanimi okni. To je hiša živih bogov, hiša Kumari Bahal. To samostansko dvorišče so zgradili v sredini osemnajstega stoletja. Vhodno stopnišče, ki ima na zgornjem brnu izrezljane smejoče lobanje, strazita dva leva. Balkonska okna krasijo izrezljana božanstva, pavi in golobice. Znotraj na dvorišču so na vseh štirih straneh zares izjemno lepi lesorezi.

Ko zberejo od obiskovalcev po eno rupijo, pride na okno enega od balkonov Kumari. Fotografiranje ni prepovedano, le tisti čas, ko je prisotna Kumari, ne sme nihče pritisniti na sprožilec.

Glede izvora Kumari si niso čisto na jasnem. Nekateri jo imajo za utelešenje boginje devištva. Kanya Kumari. Drugi menijo, da je posebitev Durge. Spet tretji, da je ena od osmih mater bogov ali osmih Achta Matrikar. Zdajšnja Kumari se imenuje kraljeva Kumari, za razliko od prejšnjih Kumari, ki žive ali so živele v Kathmanduju.

Žive boginje vedno izbirajo med 4 do 5 let starimi dekleti iz klana zlatarjev Sakya. Telo Kumari mora biti brezhbno in mora imeti dvaintrideset specifičnih značilnih znamenj. Končna faza izbiranja Kumari pa je ustrašovalni preizkus v templju Bali. V temi postavijo okrog deklet krvave glave bufala in tista, ki ostane hladnokrvna, je za Nepalce nihče drug kot utelešena boginja. Dekle si potem lahko izbere obleke in nakit od prejšnjih Kumari. Njen dom je sedaj Bahal. Gre lahko samo na določene verske obrede »festivale«, pa še tu jo morajo nositi, ker se njena noga ne sme dotakniti tal.

Ko pa pride v puberteto, oziroma dobi menstruacijo, mora zapustiti tempelj in izberejo spet novo. Dekle zapusti tempelj preskrbljena za življenje in se lahko omoži. Toda mnogo snubcev je prestrašenih zaradi kvalitet lepih žena, ki so navajene na brezdelje in laskanje, sedaj pa bi morale postati matere in gospodinje. Govori pa se tudi, da bivše boginje prinašajo nesrečo v hišo in zgodnjo smrt svojih mož.

V deželi, kjer pride smrt zelo zgodaj (povprečna starost moških je štiriinštirideset let, žensk

pa sedeminštirideset), je starost spoštovana. Stare ljudi častijo in ko so stari sedemdeset let, sedem mesecev in sedem dni, ponovijo ceremonijo Pasni, skozi katero gredo vsi otroci, ko so stari sedem mesecev. Sedemdeset let starega moškega nosijo po mestu na okrašenih nosilnicah. Vse skupaj pa spremlja velik pamp.

Ko tak človek umre, ga v Pashup patinatu ob reki Bagmati položijo na grmado iz bambusovih brun in zažgejo. Zažig opravijo pred sončnim zahodom. Po tradiciji bi ga morali do reke nesti njegovi sorodniki, danes pa včasih opravijo to kar na zadnjem sedežu taksija. Tu in tam spremljajo procesijo muzikantje s kakšno mirno glasbo.

Sinovi gredo potem trikrat okoli grmade s truplom in nosijo goreče maslo, ki ga potem dajo očetu na glavo. Ko grmado prižgejo, se sorodniki obrijejo po glavi in skopljejo v reki. Vanjo pa stresejo tudi pepel. Duhovnik ponese dušo mrtvega v bivališče boga Yame (bog smrti), kjer se bo spojila z božjo.

Življenje v Kathmanduju teče dalje. Na ulicah, na dvoriščih in v templjih Kathmandu vztrajno išče prehod. To je prehod od starega, katerega se mesto drži s trdnimi vezmi tradicije Newarov, v sedanost, ko se dežela vse bolj odpira v svet. Med ti dve skrajnosti so razpeti tudi ljudje, ki se tu rojevajo, živijo in umirajo.

Marijan Mauko

BREZA

... gledal sem te,
kako si se dvigala
v višine.

Kako oboževana
širila si veje

in šumela z listi,
ko te je potepuški
vetrček objel.

Kako solze si točila,
ko rano si dobila.

Kako so te podrli, da bi svet
s teboj podprli.

Zdaj gledam mladiko, ki je pognala
iz tvojih korenin.

Jože Žunec 496.52

UTRINKI S PIRENEJEV

Začelo se je v Kopru, ko smo v največji popoldanski poletni vročini sedli v avtobus, končalo pa naslednji dan proti večeru v Andori. Čeprav je bilo v avtobusu vroče, zračenje je bilo slabo, dobre volje ni zmanjkalo. Mnogo je k temu pripomogel naš voznik Pavle, ki je bil kljub naporni vožnji vedno prijazen in pripravljen prislunhiti potnikom.

Andora, čudovita deželica. Prijazni ljudje in slikovita narava, čista naselja, nizke cene dvigajo državico nad povprečje evropskih turističnih dežel. Andora so tri gorske doline v vzhodnih Pirenejih, ki jih obkrožajo visoka gorovja. Doline so posejane s tobakom, kar me je presenetilo. Poleg tobaka se Andorčani ukvarjajo z vinsko trto in sadjarstvom, kozami in ovčami, pa prodajo spominčkov ter preprodajo vseh mogočih stvari z vsega sveta. Prebivalci so Baski in Katalani, vsega skupaj 15.000 jih je. Glavno mesto je Andorra la Vella, v njem prebiva 2.500 prebivalcev. Ker imajo mnogo rek in potokov, izvažajo električno energijo.

Vrlim planincem iz Kopra, ki vsako leto organizirajo lepe planinske izlete, je uspel izjemno zahteven dosežek. Pireneji so sen mnogih slovenskih planincev, zato je bil avtobus zelo hitro napolnjen. Vsi, ki smo se izleta udeležili, smo ugotovili, da je bilo vse zelo dobro organizirano.

Noč smo prespali v šotorih v Andori. Utrujenosti in razgreti smo hitro zaspali, saj so noči na sorazmerno visoki nadmorski višini prijetno hladne. Zjutraj smo se podali po nakupih, nato pa v popoldanskem času nadaljevali proti izhodišču za vzpon na najvišji vrh v Pirenejih.

Za nekaj dni smo se ustavili in utaborili v kampu blizu idiličnega mesteca, ki se imenuje Benasque. Leži v dolini reke Esere, ki se prebija med vrhovi visokih gora. Dolina je izjemno lepa, vsa zelena in z bistro reko, ki se kot kača vije in daje občutek svežine. Ob reki je cesta, v spodnjem delu asfaltirana, ki smo jo nekajkrat prevozili, nekateri pa tudi prehodili. Na vročem asfaltu in trdem makadamu sem dobil prve ožuljke, ki so mi zelo nagajali v naslednjih dneh pri vzponih.

V taboru je bilo prijetno. Dobro smo spali. Sveži gorski zrak je ponoči ohladil naša razgreta telesa. Neprijetna je bila le močna vlažnost v zraku. Vsak večer je deževalo. Z dežjem je prišla dobrodošla ohladitev, a tudi neprijetna vlaga. Dež smo vsak večer nestršno pričakovali. Tedaj smo se za slabo urico poskrili v šotore in zadremali ob prijetnem škrebljanju dežnih kapelj.

Prijetni so bili vroči dnevi, deževni popoldnevi in večeri in zmerno hladne noči; pravo podnebje za planinarjenje in taborjenje. Dež, ki je za taborjenje lahko zelo neprijeten, je bil pravi dar božji. Vse se je ujemalo v tej dolinici. Bistra reka, gorovje na obeh straneh, kjer so se spočile utrujene oči. Pašniki in gozdovi so me znova navdajali s srhom navdušenja. Za vedno bi ostal v tej nepokvarjeni naravi, ki me je navdajala z občutki radosti in povedla v svet pozabe. Nisem se spominjal civilizacije, ki sem jo pred kratkim zapustil. To pa je bila največja vrednost.

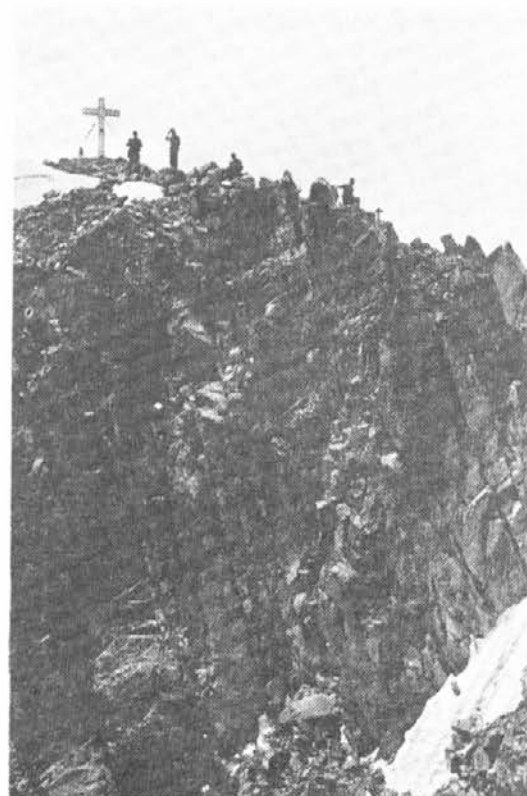
Ko se konča cesta na koncu doline, se pride do večje ravnice, ki ji rečejo Plan d'Estan. Na njej je pastirska koča, kjer so prodajali razne pijače. Tu je bilo pivo po vrnitvi z gore zelo dobro. Zdelo se mi je, da boljšega še nisem pil. Žeja je pač naredila svoje.

Iz Benasqua (1138 m) do koče, ki je na nadmorski višini 1870 m, je 17 kilometrov. Pot se nadaljuje čez strma pobočja do koče La Renclusa, ki je na platoju Foran de la Renclusa, na višini 2140 m. Od pastirske koče je hoje za slabo uro. Koča La Renclusa je glavno izhodišče za visokogorje Macizo de la Maladeta, ki ima nekaj deset tisočakov in je pravo ledeno oko Pirenejev. Ledeniki so prostrani, imajo globoke in široke nevarne razpoke.

Koča je neprijazna. Jedilnica je večji del dneva zaprta, zato se planinci tudi v dežju potikajo zunaj in stiskajo pod kap. Tudi nahrbtnike je treba pustiti zunaj ali v veži, kjer pa je malo prostora. Koča je pač zasebna in vsaka malenkost se plača.

Pred kočo pa je čudovit izvir vode. Kako je prišel prav, ko smo se vračali z gore. Sploh je celotno pogorje bogato z vodo, z mnogimi jezери. Ni se bati, da se ne bi odžejal, če zmanjka tekočine iz nahrbtnika. Vročina v avgustu pa je neznosna, zato je poraba tekočine še toliko večja.

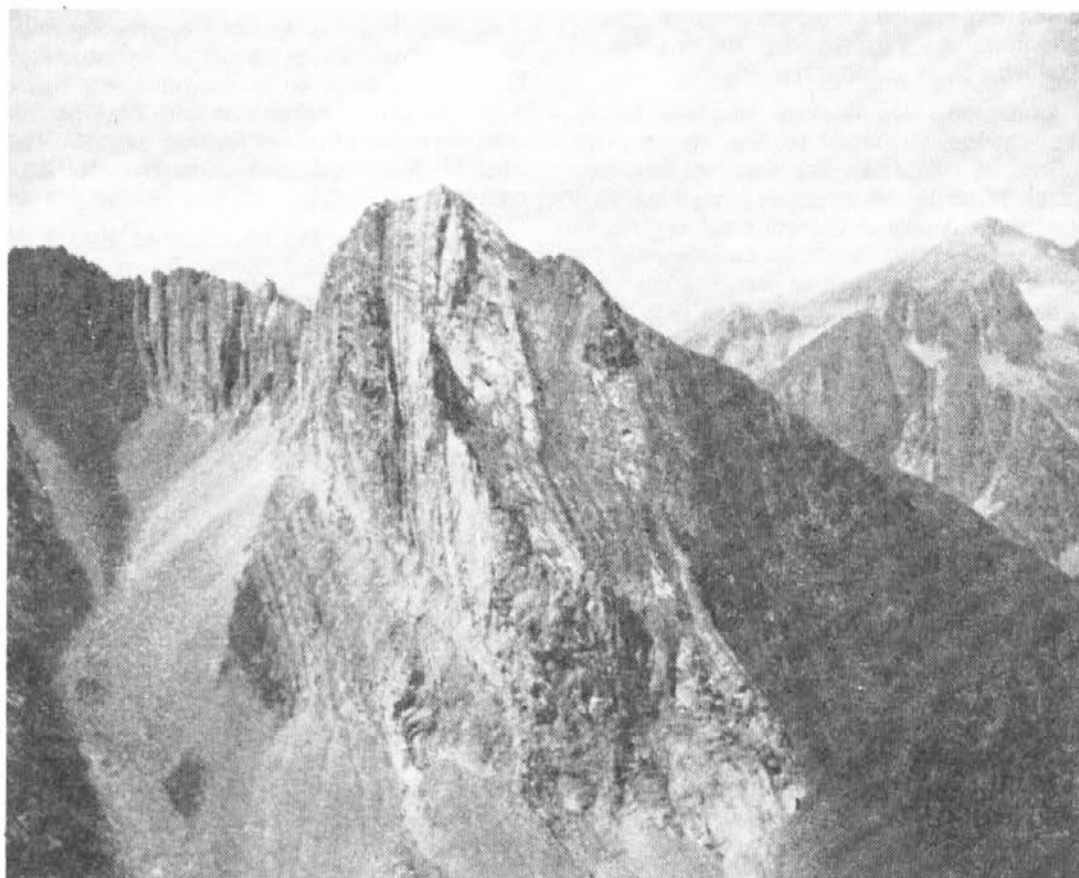
Za ogrevanje smo si za prvi cilj izbrali Pico de Paderna, ki ima dva ošiljena vrhova, prvi je visok 2622, drugi pa 2629 metrov. Sploh pa se

Najvišji v Pirenejih, 3404 m visok vrh Pico de Aneto

celotno pogorje imenuje Paderna in je nekakšna predstraža visokogorja Macizo de la Maladeta.

Pico de Paderna je vrh lepe gore, ki niti ni tako nedolžna, kot bi morda mislili zaradi višine. Od koče La Renclusa se v začetku pot le rahlo dviga. Teren je delno močvirnat, vmes pa so tudi posamezna jezercica. Največje je Lago de Paderna na višini 2240 metrov. Nato se začne steza strmo dvigati, tako da stočiš kar precej znoja. Pa nič zato, saj je malo nižje dovolj vode za ohladitev, pa tudi v nahrbtniku so še zaloge.

Gorovje okrog Benasqua

Z vrha Pica de Paderna je zelo lep razgled na sosednje visokogorje, posebej izstopa 3308 metrov visoki Pico De Maladeta, najvišji Pico de Aneto (3404 m) pa je skrit zadaj. Vidijo se tudi ledeniki, kar daje občutek, da smo v pravem visokogorju, kjer se srečujejo kamen, led, sneg in voda.

Poti v Pirenejih niso markirane, zato je treba paziti na stezo in kamnite možičke, ki pa včasih vodijo v več smeri in je treba izbrati pravo.

Vstali smo zgodaj. Kralj Pirenejev Pico de Aneto mora pasti. Avtobus nas je potegnil prvi del poti. Nadaljevanje je bilo predvideno s kombijem do pastirske kočice na Plan d'Estau. Mlajši in bolj vztrajni so se odpeljali med prvimi, nekateri pa smo z nahrbtniki prepešali večino poti.

Bila je še trda tema, ko smo se v zadnji skupini zagnali navkreber proti znanki koči La Rencusa. Hiteli smo, da smo prišli v kočico vsi preznjeni. Tu so nas lepo suhi pričakali oni iz prvih skupin, delovali so sveže in spočito, zato so priganjali, da čim prej zapustimo kočico.

Začutil sem prve bolečine na prstih in petah. Skoraj se ne spomnim, da bi me kdaj izdali čevlji in mi povzročili ožuljke, zato sem mislil, da je to le začasno. Brezskrbno sem čakal, da krenemo proti našemu velikanu. Kmalu smo se res odpravili.

Začetek je bil utrudljiv, bilo je prerivanje. Vsi so hoteli biti med prvimi. Vrsta se je raztegovala in nabijala. Vendar smo hitro lovili višino. Široka pot se je počasi izgubljala v kamenju, treba se je bilo pogosteje ozirati za možičke. Moje noge so vse teže prenašale neravno pot, posuto z debelim kamenjem in skalami.

Levo od naše poti se je pojavil Pico de La Rencusa (2700 m). Steza se je začela še bolj strmo dvigati, ko smo se bližali 2761 metrov visokemu Pico del Portillon Inferior. Bližali smo se 2745 metrov visokemu prelazu Portillon Inferior. Razcep na dve poti, ki pa obe vodita do istega cilja. Šli smo po desni, po grebenu in tik pod njim. Levo od poti, nad nami, se je videl 2908 metrov visoki Pico del Portillon Superior in smo se

na prehodu Portillon Superior spustili navzdol proti ledeniku. Čudovit pogled na belo morje snega in ledu, čez katerega teče cel potok.

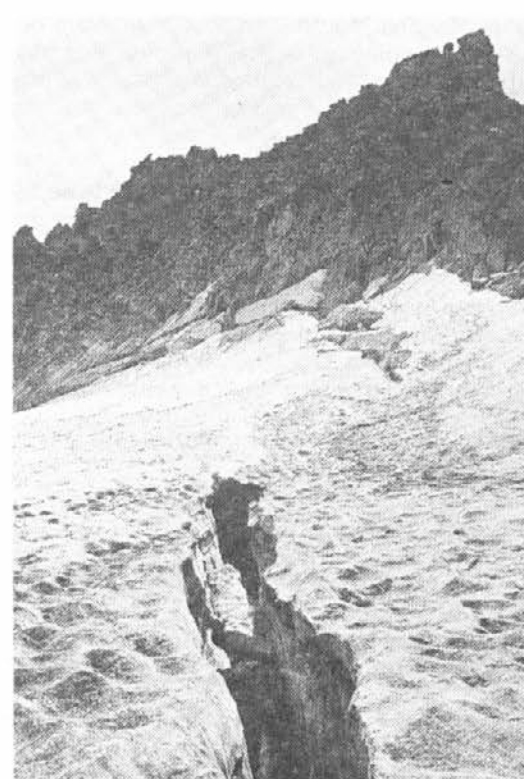
Ogromne skladovnice skal so oteževale prehode. Noge so se mi čedalje bolj čudno obnašale. Skelelo me je, zato sem stopal previdno, da ne bi obremenjeval bolečih delov. Treba bi se bilo sezuti in žulje zavarovati z obliži. Tako bi priznal napako, ki sem jo naredil zjutraj. Tega pa nisem hotel. Neumnost!

Ledenik. Soparo je zamenjal hladen vetrič, ki je pihljal ob robu nepregledne zaledenele snežne gmote, po kateri je tekla voda. Sonce je močno gredo in slepilo. Nekaj nas je zavilo na led in sneg. Precej je bilo takih, ki so se prvič srečali z derezami. Neutrudni vodniki so jih navezali. Pomikali so se počasi.

Dan je bil lep in sončen, vendar so se po vrhovih že zbirale megle, kar me je zaskrbelo. Bilo bi škoda, če bi poslabšanje vremena vplivalo na vidljivost in otežilo pohod, kar bi lahko postalo neprijetno zaradi precej tistih, ki so bili prvič na ledeniku.

Najhitrejši so se zagnali, da bi čim prej premagali velike bele razdalje. Taval sem na sredi med hitro skupino in navezami. Imel sem resne probleme z žulji na nogah, ki so me tako nepričakovano presenetili. Moral bi prevleči obolele dele z obliži, toda kdo se bo sezuval na ledeniku, v vetru in mrazu, ves otovorjen in oprtan. Skelelo je čedalje bolj. Žarki so jemali vid, vleči je začel močan veter. Začelo me je zebsti, zato sem pohitel, kolikor so mi dale razbolele noge.

Šel sem previdno po gazi, ki jo je delala prva skupina. Gledal sem pred noge in previdno prečkal razpoke, ki jih je bilo kar precej. Bila bi lahko vmes tudi kakšna bolj zakrita, zato je bila potrebna izjemna previdnost. Vse skupaj je videti zelo preprosto, cepin in dereze, očala in pokrita plešasta glava, rokavice in dobra volja. Vse to pa nič ne pomaga, če stopiš v prazno in te pogoltne razpoka, ki je navadno v obliki obrnjene črke V. Zato je potreben dober in varen pogled, če nisi v navezi, ki te potegne iz mrzle globeli.

Ledenik Pica de Aneta

Zadnji del ledenika je bil zelo strm. Skrbelo me je, kako bo šlo ob vrnitvi. Na tem delu je bil led temnosiv in odbijajoč. Ko premagaš ta del ledenika, pride na vrsto zadnji del vzpona, ki gre po ozkem, zelo izpostavljenem skalnatem grebenu Puente de Mahoma.

Zelo prijetno sem bil presenečen. Vedel sem, da so v osrčju Pirenejev ledeniki, toda tako močnih nisem pričakoval. Voda priteka v doline od tod. Zbira se v jezera, od koder se pretaka v bistré potoke in reke, ki tečejo po ozelenelih gorskih dolinah. Dobil sem tudi razlago, zakaj tečejo velike reke, polne vode, med rjavo in osušeno pokrajino. Res je, da pokrajina in gorovje ni tako narezljano kot v Alpah, da so gmote bolj oble, vendar kljub temu vzbudijo v obiskovalcu spoštovanje in ga očarajo s svojo lepoto.

Preselili smo se v dolino Valle de Broto, po kateri teče reka Ara v mestece Torla, ki je zadnje naselje pred Parque nacional de Ordesa (Narodni park Ordesa). V Torli so hiše razmeščene po strmih bregu nad reko Aro, vendar z lepim razgledom na gore, ki spominjajo na severnoameriška gorovja. Dolina ni tako zelena kot ob reki Eseri. Manj je vode, ker je tudi ledenik, ki spada k Monte Perdido (3355 m) manjši, pa tudi sestava Monte Perdida je apnenčasta, gorska skupina La Maladeta pa je sestavljena iz starih kamenin.

Torla je izhodišče za kočico Refugio Delgado Ubeda (2160 m), od koder se začne vzpon na 3355 metrov visoki Monte Perdido. Žal se zaradi žuljevih nog tega pohoda nisem udeležil. Izbral sem blažjo varianto in se z dr. Tonetom povzpeli v pogorju Sierra del Balcon na 2237 metrov visoki Punta Diazas. Ta sprehod, ki pa je trajal pri vzponu štiri ure, sva izbrala zaradi res lepega razgleda na gorsko skupino Monte Perdido.

Pot se začne v Torli in se vzpne do cerkvice St. Ana, od tod pa po serpentinasto speljani cesti do Punta Diazas. Le dva Francoza sta še hodila tisti dan peš po tej poti, več turistov pa so prevažali domačini s posebnimi avtomobili. Ustavljali so se na razglednih točkah.

Nisva bila razočarana. Ker je bil lep, sončen dan, se je pred nama pojavila kot na dlani ce-

Pogorje blizu Torle

lotna skupina Monte Perdido. Naj omenim nekaj vrhov, poleg najvišjega Monte Perdida bližnja soseda Soum de Ramon in Cilindro, ki ima ime zaradi značilne oblike. Izstopala sta tudi stožčasto oblikovana vrha Brecha in Astazu.

Naslednji dan smo pospravili šotore in se odpeljali proti Barceloni, kjer smo dva dneva preспали v taboru. Vročina je bila neznosna in samo sanjali smo lahko o prijetnem nočnem hladu Benasqua in Torle. V Barceloni smo si ogledali mestne znamenitosti. Bolj kot to mi je ostala v spominu nevihta, ki je bila značilna po verižnem grmenju in bliskanju. Pri nas se zasveti, nato za-

grmi, v Barceloni pa je bliskanje in grmenje trajalo neprekinjeno nekaj minut.

Na poti proti domu smo si ogledali še samostan Montserrat, ki leži visoko v skalah kot orlovo gnezdo. Do njega pelje lepa asfaltirana cesta, po kateri vozi vsak dan veliko število avtomobilov in avtobusov. Zelo značilne so skale v okolici samostana. So cilindrične oblike, naložene druga poleg druge kot cigare v pokončni legi. To čudo narave je bilo treba videti, je neverjetno!

Veseli in zadovoljni smo se vrnili, polni lepих vtisov, ki jih tudi naporna vožnja v vročini ni izbrisala.

Franc Telcer

496.52

Srečanje planinskih vodnikov Slovenskih železarn

Ob koncu vsake pohodniške sezone slovenskih železarjev se že nekaj let srečujejo tudi planinski vodniki-železarji, da pregledajo in ocenijo svoje delo, se pogovorijo o stvareh, katere je treba izboljšati, dopolniti za dobro počutje številnih železarskih planinskih pohodnikov. Na zborih se tudi že predvideva, na katere planinske vrhove bodo usmerjeni pohodi v naslednjem letu, ob tem se upoštevajo želje pohodnikov. Vse, kar na pohodih ni bilo dobro, poskušajo vodniki s skupnimi predlogi odpraviti. Vso odgovornost planinski vodniki sprejemajo popolnoma prostovoljno, z ljubeznijo do planinskega udejstvovanja in razširjanja planinske ideje med delavce-železarje.

Planinski vodniki se zbirajo vsako leto na drugem kraju, pod okriljem tamkajšnje delovne organizacije.

Letošnje, že 7. srečanje, so pripravili koroški železarji, in sicer v mesecu novembru na Ravnah na Koroškem in z nadaljevanjem v Šentanelu. Lepo sobotno vreme je privabilo skoraj vse planinske vodnike-železarje, da so prišli na Ravne. Prišli so iz Železarne Jesenice, Verige iz Lesc, Plamena iz Kroke, Metalurškega inštituta iz Ljubljane, Železarne Štore, Žične iz Celja, pridružili so se jim ravenski železarski planinski vodniki. Manjkali so samo vodniki iz Tovila Ljubljana. Bilo je prijetno srečanje ljudi, ki skrbijo za varno, zdravo in dobro počutje številnih železarskih planinskih pohodnikov.

Na Ravnah so si ogledali v Likovnem salonu na ravnem gradu razstavo slik poznanih železarskih delavcev Rudolfa Arha in Gregorja Klančnika.

Srečanje se je nadaljevalo v Šentanelu pri kmetu Lužniku. Poznojesenska pokrajina, obsijana s soncem, in z enkratnim razgledom je očarala še tako razvajene planinske obraze. Uršlja gora, Peca in Raduha so se neverjetno približale očem.

V poročilih je prevladovalo dejstvo, da je planinsko pohodništvo v letu 1989 nadaljevalo s svojo tradicionalno dejavnostjo. Z 20-letnim delovanjem je postalo planinsko pohodništvo najmožičnejša rekreacijska dejavnost slovenskih železarjev, skupno obiskovanje planinskih vrhov je obrodilo uspehe, s kakršnimi se med vsemi delovnimi kolektivi Slovenije lahko ponašajo samo delavci Slovenskih železarn.

Vse večje finančne težave delovnih organizacij v letošnjem letu so že trkale na vrata pohodništva, vendar so bili izvedeni še vsi štirje planinski pohodi. Edina ovira pri letošnjih pohodih je bilo večkrat slabo vreme, ki je marsikdaj okrnilo prijavljeno število udeležencev pohodov.

Planinski vodniki so tudi pohvalili organizatorje planinskih pohodov, ki so se zelo trudili za dobro izvedbo slehernega pohoda. Zgledni so bili primeri, ko so po posameznih delovnih organizacijah planinski vodniki opravili veliko dela brez slehernih stroškov.

Planinski vodniki v okviru združenega podjetja so edinstven primer tudi za Planinsko zvezo Slovenije, da sami skrbijo za vodenje tako številnih planinskih pohodnikov in pomagajo na ta način pri razvoju planinstva med delavci združenega dela. Planinski vodniki skrbijo tudi za svojo vzgojo in izobraževanje, na posebnih tečajih obnavljajo svoje znanje.

Na srečanju so pregledali tudi poročilo o delu planinskih vodnikov in njih udeležbi na posameznih planinskih pohodih.

V letu 1989 je na 4 planinskih železarskih pohodih sodelovalo skupaj 53 planinskih vodnikov, udeležba pa je bila 1439 pohodnikov.

Iz posameznih delovnih organizacij je bilo planinskih vodnikov: iz Železarne Jesenice 9, Železarne Ravne 10, Železarne Štore 10, Verige Lesce 5, Plamena Kropa 6, Metalurškega inštituta 1, Tovila Ljubljana 3 in Žične Celje 9.

16 planinskih vodnikov se je udeležilo vseh 4 pohodov

16 planinskih vodnikov se je udeležilo

3 pohodov,

7 planinskih vodnikov se je udeležilo

2 pohodov,

14 planinskih vodnikov se je udeležilo samo

1 pohoda.

Ob koncu poročila o delu planinskih vodnikov, o njihovi udeležbi na pohodih je bilo ugotovljeno, da so bili pri svojem delu uspešni in koristni ob skrbi za varno in zdravo počutje delavcev-železarjev.

Kljub vsem težavam, ki so se pojavljale ob prirejanju pohodov, so ostali pokončni, nepopustljivi in prav verjetno so te vrline pripomogle k uresničitvi že ustaljenih načrtov.

Mnogo različnih in pomembnih besed je bilo še izrečenih na račun bodočega dela, o nadaljnjih planinskih pohodih in o pripravah na nje.

Planinski vodniki kot neposredna in stalna vez med zaposlenimi delavci-železarji na delovnih mestih prenašajo misli in želje, da bi se še v prihodnje družili in srečevali na skupnih pohodih.

Jeseniški vodniki so prav na srečanju že povabili vse železarje v letu 1990 na skupen pohod na Triglav. Predlog je bil sprejet z velikim odobravanjem in verjetno bo tudi med vsemi železarji. Enake predloge pohodov so načrtovali tudi ostali iz vseh delovnih organizacij.

Planinska rekreacija je bila v dosedanjih 20 letih med delavci železarji najštevilnejša rek-

Planinski vodniki slovenskih železarjev 1988

Fanika Korošec

929

Priznanje Zofki Volčanšek

Za življenjsko delo na področju socialnega dela in socialne politike je **ZOFKA VOLČANŠEK**, UPOKOJENA SOCIALNA DELAVKA, PREJELA 5. decembra 1989 na svečani podelitvi v Ljubljani posebno **PRIZNANJE SKUPNOSTI SOCIALNEGA SKRBTVA SLOVENIJE ZA LETO 1989**.

Priznanje obsega pismeno priznanje in kipec in je namenjeno le za izjemne uspehe pri socialnem delu in socialni politiki. Zofki VOLČANŠEK je bilo dodeljeno priznanje za izjemne uspehe na družbenem, humanem in strokovnem področju. Naj naštejem le nekaj največjih uspehov njenega dela, s katerimi je Občinska skupnost socialnega skrbstva Ravne na Koroškem predlog za visoko priznanje utemeljila.

Uspehi, ki jih je Zofka dosegala pri družbenem in poklicnem socialnem delu za dobro naših občanov: Najprej se je uspešno ukvarjala z mladoletnimi prestopniki, z ustanavljanjem samoupravnih interesnih skupnosti socialnega skrbstva in socialnega varstva v občini, pionirsko delo za osamosvojitve strokovne službe socialnega skrbstva v občini.

Aktivno se je razdajala za humano delo pri AFŽ, Rdečem križu, Društvu prijateljev mladine kot tajnica, bila je prva predsednica Društva za pomoč duševno prizadetim osebam. Veliko ima zaslug pri ustanavljanju delavnice pod posebnimi pogoji v Črni na Koroškem.

Na področju zavodskega varstva ostarelih oseb ima veliko zaslug za gradnjo doma starostnikov v Črnečah in v Lukavcih. V Društvu upokojencev je s svojimi življenjskimi in strokovnimi izkušnjami vedno prisotna. Spodbuja vse okrog sebe k dejavnostim za polno in zdravo jesen življenja. S svojim igralskim hobijem z veseljem popestri z recitacijami razne dogodke in praznovanja v društvu, kar je med navzočimi vedno toplo sprejeto.

S svojim humanim delom je še vedno, kljub svoji starosti, zgled nesebične družbene delavke. Zato ji ob njenem visokem 70-letnem jubileju in k republiškem priznanju za življenjsko delo iskreno čestitamo, hkrati pa želimo, da bi ostala zdrava še mnogo let.

Franc Zabel

Oktober istega leta se je spet zaposlil v Železarni Ravne kot delovodja v čistilnici. To so bila leta velike gospodarske obnove, ko ni bilo vprašanje udarniškega dela ob nedeljah in praznikih. Bil je proglašen za udarnika in tudi odlikovan z medaljo za delo. Zaradi razmer v čistilnici je zbolel na pljučih in bil premeščen v skladiščno službo, kar je opravljal vse do upokojitve.

Poročen je z Okrogelnikovo Treziko in pri Okrogelniku sta si tudi postavila hišo, ki sta jo s svojimi žulji ves čas urejala in dograjevala. Po dolgih letih zakona se jima je rodila hčerka, zato sta jo vzgajala v toliko večji sreči in ljubezni. Njegova velika ljubezen so tudi rože, s katerimi je obdana cela hiša.

Miru nikoli ne pozna. Če ga potrebujejo pri Okrogelniku, pomaga tam, če je potreben pri Črnjaku ali pa kje drugod, je uporaben za vsako delo. Nikoli ne vpraša za plačilo, plačilo mu je že zadovoljstvo ob dobro opravljenem delu.

Na veliko knjižnih policah stojijo knjige, ki so jih vezale njegove roke. Knjigoveštvo mu je hobi v zimskih mesecih, ko ni dela zunaj. Verjetno ne more prešteti vseh knjig, ki jih je napravil, ko je vezal razne revije. Tako je iztrgal pozabi in uničenju ogromno gradiva, ki je sedaj vezano v lepe knjige. Vsi, ki imajo njegove knjige na policah, poznajo njegovo natančnost pri tem delu, saj se te knjige lahko merijo s tistimi iz založbe. To znanje pa je prenašal tudi na mlajši rod, saj je bil mentor knjigoveškega krožka na osnovni šoli na Javorniku.

Franc Zabel je tudi aktiven član raznih organizacij in društev. V Kotljah skoraj ni društva ali organizacije, kjer ne bi bil aktiven ali celo predsednik. Bil je predsednik KO ZZB Kotlje, dolgoletni predsednik nadzornega odbora GD Kotlje, še vedno pa je

Janez Gorenšek

929

Franc Zabel – 70 letnik

Konec novembra 1989 je v krogu sorodnikov praznoval svojo 70-letnico Franc Zabel ali Črnjakov Franci, kot ga Hotuljci poznajo. Med povabljenimi gosti je sedel ves čil in mladosten, kot da praznuje Abrahama. Ko hiti proti Kotljam na razne sestanke, mu je korak še hiter in prožen. Utrujenosti kljub vsem težavam v življenju ni opaziti in morda je ravno delo in nenehna aktivnost tisto, kar ga ohranja tako mladostnega.

reacijska panoga, ki je obenem združevala tudi njihove ožje družinske člane in jih navajala k ljubezni do narave, jim krepila zdravje in delovno sposobnost. Ni bila samo najštevilnejša, tudi vzgojna in zdrava, bila je tudi najcenejša glede stroškov.

Na kraju srečanja so planinski vodniki slovenskih železarjev sklenili svoje poslanstvo in vodniško dolžnost še nadaljevati. Kljub sedanjim pretresom ostajamo trdni in odločni, da se bomo srečevali na slovenskih gorskih vrhovih, od koder je pogled in razgled v sedanost jasnejši in treznejši.

Franci je bil rojen 23. novembra 1919 kot sin malega kmeta in delavca pri Črnjaku na Brdinjah. Ko je končal osnovno šolo v Kotljah, se je začela gospodarska kriza, tako da na nadaljnje šolanje ni bilo misliti. Zaradi krize so male kmete najprej odpuščali z dela, zato tudi pri hiši večkrat ni bilo kruha, družina pa je bila velika. Franci se je moral preživljati z raznimi priložnostnimi deli pri kmetih in tudi pri grofu Thurnu. Leta 1939 je dobil začasno zaposlitev v železarni v Guštanju, nato je s prekinitvami delal do leta 1943. Zaradi suma, da sodeluje z narodnoosvobodilnim gibanjem, je bil z zvijačo mobiliziran v nemško vojsko. Na ruski fronti je bil ranjen in poslali so ga domov na okrevanje, od koder pa je namesto nazaj v nemško vojsko odšel v partizane.

V partizanih je bil politkomisar v Bračičevi brigadi, ki je bila v sestavi 14. divizije. Po osvoboditvi je bil z brigado na avstrijskem Koroškem, vendar se je brigada morala umakniti zaradi odločitve zaveznikov, da se Koroška priključi Avstriji. Iz vojske je bil demobiliziran šele avgusta 1946.

predsednik KO RK Kotlje. Razen tega je aktiven tudi v občinskih organih. Naštevane vse funkcije in dejavnosti, kjer je bil aktiven, bi bilo predolgo. Lahko pa se reče, da je verjetno najbolj aktiven krajan v KS Kotlje.

Za svoje delo je prejel številna odlikovanja in priznanja. Prejel je medaljo za hrabrost, orden zaslug za narod, red republike z bronastim vencem, medaljo koroških partizanov, medaljo Bračičeve brigade, medaljo dela, bronasto in srebrno priznanje OF, poleg tega pa številna priznanja za delo v organizaciji ZB, RK, krajevni skupnosti

in gasilskem društvu ter v Železarni Ravne.

Franc Zabel je lik človeka, po katerem bi se morali vsi zgledovati, saj je človek v pravem pomenu besede. Za vsakega ima vedno pripravljeno lepo besedo in prijazen nasmeh. Kljub vsem težavam, ki jih je v življenju preстал, je znal ohraniti vedrino in neizčrpen življenjski optimizem. Kadar so bile težave le prehude, pa je vzel v roke kitaro in si kaj zaigral.

Ob njegovem lepem življenjskem jubileju mu vsi želimo še na mnoga srečna in zdrava leta, da bi jih v miru užival z ženo v cvetočem okolju svojega doma.

Rok Gorenšek

929

Konrad Skobir - Mušev, 70 let

Rojen je bil 19. novembra 1919. leta pri Žnidarju pod sv. Duhom nad Suhim dolom. Bil je otrok ljubezni, ki je ponovno zaživela po dolgih letih krvave prve svetovne vojske. Bil pa je tudi otrok kriznih in nemirnih let po vojski, let koroških bojov in nastajanja prve Jugoslavije.

Njegov visoki življenjski jubilej, sedemdesetletnico rojstva smo praznovali v pravljici, prijazni hišici »Pod robom«, ki si jo je v letih 1965 do 1967 sam, po svoji zamisli, s svojimi rokami postavil. V tem nekdanjem samotnem in zapuščenem Muševem kotu na Brdinjah, kjer je nekoč strašilo, slišal si pa lahko ponoči tudi »divjo jago«.

Ko je bil star dve leti, so starši kupili Muševo, kamor so se za stalno preselili. Pri Mušu je preživel mladost. Od tod je hodil v šolo v Kotlje, kjer ga je opazil tedanji nadučitelj Sokol. Opazil je njegovo izjemno nadarjenost za risanje, slikanje in ročna dela. Prišel je na dom in nagovarjal očeta, da bi ga poslal v slikarsko šolo. Očetu pa to ni bilo po volji. Kdo bo pa krave pasel in delal na kmetiji, je odgovoril učitelju in s Konradovim šolanjem ni bilo nič.

Veselje do mizarstva, kolarstva in drugih reči pa mu je vseeno ostalo. Še ko je obiskoval osnovno šolo, je samo z računom za sekanje stelje izdelal mizo. Pozneje, ko je oče kupil mizarški stol, pa je kar sam od sebe, kot samouk pričel delati pohištvo, sode, vozove, sani, skratka vse. Po končani osnovni šoli je pričel delati tudi pri kmetih razna kolarska in mizarška dela. To je trajalo vse do odhoda v nemško vojsko, kamor je bil prisilno mobiliziran o veliki noči leta 1943.

Za vojsko so ga izvežbali v Bautzenu, lužiškosrbskem Budišinu. Potem pa je sledila Rusija. Fronta pri Žitomiru in Beli cerkvi v Ukrajini. Bil je težko ranjen. Izgubil je eno

ledvico in vranico. Z letalom so ga odpeljali v Varšavo, kjer je dolgo ležal in se boril s smrtjo. Tu ga je tudi obiskal oče, ki se ni ustrašil dolge vožnje. Nato so si sledili lazareti po Nemčiji: Limburg, Eberstadt, Darmstadt. Tam je imel srečo, da so ga dan poprej premestili v Eberstadt. Drugi dan pa je bila bolnica v Darmstadtu, kjer je bil poprej, do tal porušena in zažgana. Sledila sta še lazaret v Celovcu in Gradec, od koder so ga dva meseca pred koncem vojne kot trajnega invalida odpustili domov. Pa tudi po osvoboditvi je doma bil še enkrat ranjen, ko ga je ponoči pomotoma obstrelila vojaška zaseda, ki je čakala križarje. K sreči je bil takrat le laže ranjen v nogo.

Po ozdravitvi je potem zopet delal sode, mizaril in tesaril po kmetih do leta 1948, ko se je prvič poročil ter se takoj potem zaposlil v železarni na Ravnah. Dve leti je delal v mizarstvu, nato pa je presedlal k nožem, kjer se je leta 1979 tudi upokojil. Danes zato praznuje tudi 10-letnico svoje upokojitve.

Ko je po 17 letih prvega zakona doživel zakonski brodolom, se je leta 1965 ločil in se vrnil k Mušu na Brdinje. S pomočjo očeta in matere, ki sta mu šla na roko, je pričel graditi hišico. Od temeljev do strehe jo je naredil in postavil sam. Kultiviral je okolico, nasadil sadno drevje, postavil hlev. Nekdanjo puščobo je spremenil v prijazen, čudovit košček zemlje, kjer se prijetno živi in se človek dobro počuti. Leta 1967 se je drugič poročil. Z ženo Mimko sta zaživela popolnoma novo in srečno življenje. Bila sta srečna in zadovoljna. Žal je njuna sreča prekmalu minila. Skrbno in dobro, ljubečo ženo mu je zahrbtna bolezen ugrabila po 22 letih skupnega življenja. Zato je Konrad, obhajal svoj praznik sam, z globoko, še ne zaceljeno rano v srcu. Rano, ki mu jo je povzročila nenadomestljiva izguba ljubeče žene.

Konrad Skobir

Človek mora živeti. Smrt, ki je neogibna, se mora umakniti pred življenjem. Kajti prvo je življenje, potem je šele smrt.

Teh 70 let življenja, ki jih je doslej preživel, Konradu ni bilo z rožicami postlanih, čeprav je ob vsem hudem doživel tudi mnogo lepega. To mu bo dajalo moč, da bo prebolel tudi najtežjo, zadnjo zadano rano, in bo ostal čvrst in pokončen.

Kličemo mu še na mnoga leta!

286,3-1

BiS

MOJE LETO

Leto moje je pošlo,
V nočeh je besnelo,
izpito, snežno, belo.
V dneve se je zapletlo,
sredi leta dvakrat je gorelo
in s suho solzo
pred tabo me je srečalo.

Leto moje je pošlo,
vzelo mi je radost.

Poglej,
rečem mu,
letu,
naj me pusti pri miru,
sredi pisem tvojih da zori,
da me pusti,
da te čakam po ulicah,
zjutraj,
ko življenje zori.

Leto moje je pošlo v dolge ure.

Sneg gori,
se topi,
mirno, še bolj mirno...
od solz tvojih vroč.

Zvonko Ortan

Spoštujmo ljudsko izročilo

Kultura slehernega naroda se izraža na različne načine, tudi v pesmi, glasbi, plesu; po očetu in materi so jih ohranili sinovi in hčere vse do danes. Vsako ljudsko izročilo je neizrekljivo bogastvo in prehaja iz roda v rod.

Ti, ki čutijo pripadnost svojemu narodu, zavestno ali pa podzavestno sežejo po zapuščini tega naroda in se vključijo ter poskušajo prispevati na kakršenkoli način svoj delež k nadaljevanju ali obnovi kulture, najsi bo to v pesmi, poeziji itd..

Slovenec ne more mimo tako priljubljenih pesmi, kot so N'mav čez izaro, Čej so tiste stezice ali Rož, Podjuna, Zila.

Za njimi se vrsti še morje naših slovenskih melodij, pesmi, brez katerih bi bila naša kultura revna. Vsa hvala našim pevcem, glasbenikom, umetnikom in vsem, ki obnavljajo kulturo Slovencev in jo izpopolnjujejo s svojimi deli.

Trdim, če mi nekdo prepove prepevati, govoriti v mojem maternem jeziku, če mi ne dovoli uživati kulturne hrane, kulturnega bogastva, podedovanega po prednikih – ta me ne pusti živeti.

To velja sicer za vsak narod na naši zemeljski obli. Vsi narodi naj bi si podali roke in drug drugega spoštovali. Pesem pa je prav gotovo ena izmed prijetnih zanesljivih vezi, saj si utira pot v srca ljudi po vsem svetu. Ne pozna sovraštva, želi prijateljstvo, mir.

Toda kultura ni le zapuščina naših prednikov, je tudi to, kar se na tem področju poraja in dogaja danes.

Tokrat mi dovolite, da se dotaknem glasbe in pesmi ter besedil zanje, vse od ustvarjalcev, ki imajo v ta namen najvišjo izobrazbo, skladateljev, glasbenikov, vse do preprostega ljudskega pesnika, glasbenika, in o včasih ne ravno prijetnih odnosih do preprostega glasbenika. Prepričan sem, da moj primer ni edini.

Kot samouk, amater se ukvarjam z glasbo že več kot 40 let. Zbral sem fante, preproste glasbenike in pevce, ter z njimi naštudiral prenekatero skladbo, ki sem jo napisal oziroma zložil.

S pridnim delom smo pod imenom KOROŠCI nastopali na prireditvah, prirejali koncerte po MEŽIŠKI, DRAVSKI, SAVINJSKI, MISLINJSKI dolini in pri KOROŠKIH SLOVENCIH v Avstriji.

Ansambel se je stalno obnavljal ter sodeloval na raznih prireditvah. Sodeloval je na oddaji Pokaži, kaj znaš, na oddaji Novi ansambli – nove melodije, na oddaji Za našo vas, na koncertu Pri vas doma vse pri (RTV LJUBLJANA), na kranjskem sejmu, na festivalu narodno zabavne glasbe v PTUJU. Tam smo se udeležili prvega, drugega, tretjega in četrtega festivala ter z našo glasbo dosegli, da nas je JUGOTON povabil na snemanje dveh malih plošč KOROŠKI ODMEVI in KOROŠKI POZDRAV.

Nastopali smo tudi s folklorno skupino PREŽIHOV VORANC z RAVEN na KOROŠKEM, z njimi gostovali v HOLANDIJI. Sodelovali smo na koncertih SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE in MoPZ EDINOST PLIBERK pod vodstvom FOLTEJA HARTMANA na avstrijskem

KOROŠKEM. Takih sodelovanj bi mogel naštet še mnogo.

Z novo zasedbo smo nastopali na GRAŠKI GORI. Snemali smo dve glasbeni kaseti z naslovom »KOROŠKI ŽELEZARJI« in »BRATJE, PODOJMO SI ROKE.«

Tako bogato je naše delovanje, vendar vsega še zdaleč nisem naštel. Povedati želim še to.

Pred leti sem zaprosil za snemanje pri HELIDONU. Poslal sem jim na magnetofonskem traku glasbene posnetke, posnete na Radiu CELOVEC za njihovo slovensko oddajo. Naša prošnja je v Ljubljani... preminila.

Drugič sem poslal na RTV Ljubljano glasbeno kaseto naše izdaje, ki nosi naslov KOROŠKI ŽELEZARJI, ter jih zaprosil, da nas uvrste v svoj program. Odgovora nismo bili deležni, niti nismo prejeli sporočila o sprejetju kasete. Ne vem, zakaj tako.

Še tretjič sem poslal našo drugo glasbeno kaseto, tisto z naslovom BRATJE, PODOJMO SI ROKE. Priložil sem tudi razglednico z našim naslovom za odgovor, v pismu sem jih prosil, da mi potrdijo prejem pošiljke. Vse skupaj je romalo v koš, saj mi niso vrnili niti razglednice, ki je bila priložena za odgovor. Vzroka ne vem. Zakaj tako?

Vem, da smo le amaterski ansambel iz preproste množice KOROŠCEV, da so naše skladbe res amaterske, za kakega poslušalca so pa gotovo doživljene, saj so okusi različni; preprosti ljudje naših krajev bi se jih gotovo razveselili.

Ko sem organiziral na Prevaljah srečanje folklornih skupin iz naših krajev in iz zamejstva in sta nastopili folklorni skupini PREŽIHOV VO-

RANC z RAVEN NA KOROŠKEM in ZARJA iz ŽELEZNE KAPLE z ansamblom Zvonka Ortana KOROŠCI, sem povabil tudi pesnika VALENTINA POLANŠKA. Zaradi zaposlenosti mu je bilo sodelovanje nemogoče, vendar je kljub odpovedi za sodelovanje le prišel, se prikazal na odru ter nas razveselil s svojo besedo. Na žalost zanj zaradi odpovedi nismo imeli spominskega darila, pa so mi očitali, da sem neolikan. To me je bolelo in sem skušal popraviti, ko se je na naše povabilo udeležil 10. obletnice našega ansambla in sodeloval v jubilejnem programu. Takrat sem popravil greh, boleči očiček in pozdravil svojo rano.

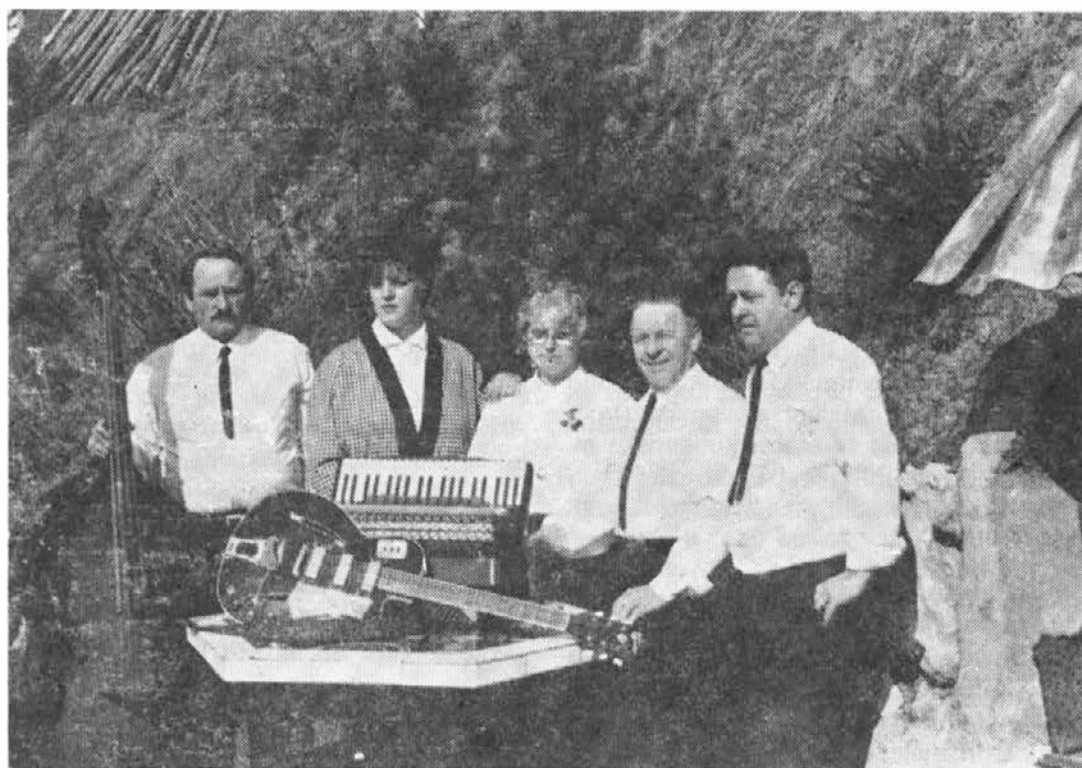
Kaj pa bonton RTV LJUBLJANE? Na prvo prošnjo nič, na drugo nič, na tretjo nič odgovora.

Večina ljudi prav gotovo loči amaterja od profesionalca, nekemu je všeč način enega, drugemu drugega, smo pač različni, kot kamenčki v mozaiku. Tudi kritika mora biti, z njo dosežemo kvaliteto. Vsi, ki se trudijo z dobrim namenom, so spoštovanja vredni. Okusi pa so gotovo zelo različni. Ni vse slabo, kar meni ni všeč, je pa zato všeč mnogim drugim. Dragi prijatelj MEŽIŠKE DOLINE, KOROŠKE in prijateljica, ki ti je všeč domača glasba, ali res nismo vredni odgovora za vse to prizadevanje, kaj misliš? In kaj misliš ti, ki imaš našo kaseto?

Slovenec sem, tako je mati djala. Skladbe, snemane na naše kasete, so dokaz ljubezni in spoštovanja do SLOVENSKE BESEDE, PESMI in GLASBE, so kapljica v morje tokrat živčnih prispevkov kulture našega kraja.

Kaj pa KOROŠKI RADIO? Ima obe kaseti, ima naše študijske posnetke, toda nas ne pozna. Kakorkoli že, VEDITE, v MEŽIŠKI DOLINI NA KOROŠKEM JE ANSAMBEL, KI SE TRUDI BITI S L O V E N E C V PESMI, BESEDI IN GLASBI.

Ob koncu pa še to: Moja dežela SLOVENIJA. Denarja nimam, da bi jo prepotoval po dolgem ali počez. Po njej me popelje televizor. Kaj, če

Ansambel Zvonka Ortana KOROŠCI

Od leve proti desni: Ivan Štrekel, Jerneja Mihev, Marjana Petelinšek, Zvonko Ortan, Franc Smrekar

bi SLOVENSKA televizija vsaj enkrat tedensko prikazala Slovenijo od CELOVCA do PORTOROŽA, od PREKMURJA do TRSTA. Slovenija je dežela pevcev, glasbenikov, od preprostih ljudskih talentov vse do izobraženih umetnikov, dobro znanih tudi zunaj njenih meja. Najbrž ne bi bilo tako hudo in bi se dalo uresničiti, da bi gledali oddajo od vasi do vasi, njih kulturno življenje in delovanje tam živečih ljudskih ansamblov, vokalnih kvartetov, oktetov, moških, mešanih, ženskih pevskih zborov, slišali o njih delu in umetnosti.

Premnogokateri SLOVENEK, ja, upam si trditi, večina bi prerada gledala in poslušala take oddaje.

Nazadnje pa še to: Kulturna dejavnost v Mežiški dolini je tako bogata, da bi jo KOROŠKI RADIO moral vsaj tedensko uvrstiti v svoj program.

Pol ure po domače, od ČRNE do VOTLE PEČI. Tam pod PECO, pevci BRATJE POTOČNIK, pevke sestre POTOČNIK, mlad kvartet s šestletno sopranistko, CRNA na KOROŠKEM ima mešani pevski zbor KUD GOZDAR ima moški pevski zbor, harmonikarski orkester, v MEŽICI je orkester s citrami, upokojenski

pevski zbor, na PREVALJAH pevski zbor VRES, oktet TRO upokojenski mešani in moški pevski zbor, ansambel Zvonka Ortana KOROŠCI, Šentanelški PAVRI, s svojstveno domačo pesmijo, RAVNE na KOROŠKEM imajo pevski zbor FUŽINAR, KOROŠKI OKTET, mešani pevski zbor v REKI, harmonikarski orkester, v KOTLJAH je mešani pevski zbor. Še bi lahko našteval, morda skrite talente, ki se skrivajo v MEŽIŠKI DOLINI.

Upam si trditi, da ni v MEŽIŠKI dolini takega, ki bi tako oddajo zanimal, nasprotno trdim, da bi jo ljudje nadvse radi poslušali.

Kulturnega življenja mnogi ne morejo gledati, poslušati v živo, zato je za naše kraje KOROŠKI RADIO, ki lahko s svojo oddajo ponese v vsako hišo MEŽIŠKE doline pesem in glasbo naših zborov, pevcev, glasbenikov.

Da bo KOROŠKI RADIO res KOROŠKI RADIO, mora imeti tako oddajo, da lahko nosi to ime, saj ga drugače ni vreden, potem naj nosi ime RADIO SLOVENJ GRADEC.

ZAVIST je sovražnik, zato ne bodimo zavistni, ampak prijatelji in uresničimo tisto, kar želijo ljudje našega kraja.

Žagar. K njim lahko prištejemo še Franca Stakneta, ki je bil predsednik pripravljalnega odbora. Saj vemo, kako težko je nabrati vse, kar je nujno za tak podvig.

Takšne knjige, v katere je vloženo veliko dela, znanja in končno tudi denarja, so nam praktično nedostopne. In če nimaš sreče, jih nikoli ne vidiš. Pa bi bilo čisto enostavno, da bi se te knjige dokopale do bralcev. V podjetjih bi kupili nekaj izvodov in jih nastavili v jedilnicah. Obenem bi te knjige ponudili v odkup vsem, ki bi jih želeli. In to bi bilo vse, kar bi bilo treba narediti.

Nada Krajnc

UREDNIŠTVU FUŽINARJA

Najprej se vam lepo zahvaljujem, ker mi zvesto pošiljate Fužinarja. Čustveno sem zelo navezana na vaše kraje, saj je bila moja mama doma v Mislinjski dolini. Več let sem rasla v Mariboru s Sušnikovimi fanti. V stanovanjskem bloku smo si bili najbližji sosedji. Odkar vem zase, mi je zelo pri srcu Prežihov Voranc...

Včasih mi kaj objavite in tega sem zelo vesela. Nekaj »dovžanskih« pesmi je najbrž še v vašem predalu. Zelo si želim, da bi objavili pesem: DREVESA UMIRAJO STOJE. Če se je kje izgubila, vam jo še enkrat pošiljam. In še nekaj drugih.

Od srca vam želim, da bi še dolgo dolgo tiskali Fužinarja. Uredniku pa želim veliko osebne sreče (ali pa vsaj zadovoljstva) v novem letu in lepo pozdravljam.

826.3-1

DREVESA UMIRAJO STOJE

Videla sem umirati smreke.

Drevesa umirajo stoje.

Molče

umirajo starci na samotnih kmetijah.

Že davno nekoč so zadnjič
zmogli strmino s svojih bregač
v dolino. Pod noč
so se vračali s težko glavo,
še težjim korakom in srcem
in težko sapo...

Svoje življenje, svoje trpljenje
in svoje delo ti darujem, o gospod,
so molili v skrivenčaste prste
žuljavih dlani
(in svoje neizsanjane sanje...)

Zdaj jih le navček zvabi v grapo
k fari. Tja so pred njimi že stari
legali v zadnje spanje.

Zdaj, ko nimajo kaj darovati,
jim nihče ne more kaj vzeti.

Drevesa umirajo stoje.
Molče umirajo starci
po samotnih kmetijah.

Marijan Maruko

ČAS ŽIVI V LETIH ŽIVLJENJA

Pred seboj imam štiri drobne knjižice, ki imajo nekaj skupnega. So na pol legalne. Izšle so v samozaložbi in so posvečene goram. Zaman bi jih iskali v knjigarnah ce lo tu na Koroškem.

Plezalni vodnik Raduha, Peca, Uršlja gora je izdala komisija za alpinizem Ravne na Koroškem leta 1984. Vodnik je rezultat dela skupine: Stanko Mihev, Viktor Povsod, Ivan Štornik, Milan Vošank, Engelbert Vravnik in Franc Malešič. Skice in fotografije je prispeval Stanko Mihev, naslovnico je narisal Karel Ritonja. Risbe je dodal Stanko Lodrant in Miran Kodrin je opravil delo slavista. Povedati je treba, da je »vodnik« sodobno zasnovan. Škoda, da avtorji niso poznali fotografije (Rado Vončina) severne stene Male Raduhe, na kateri je smeri vrisal Drago Zagorc. (Glej Planinski vestnik št. 6, leto 1964, stran 288). Kovačeva smer je izpadla. Sicer pa so to gradivo uporabili pri slovenskem vodniku in sem letos že srečal ljubljanske alpiniste na Raduhi. Torej lahko čestitamo vsem, ki so se trudili pri nastanku te knjige.

Čas živi v letih življenja je knjiga, ki je izšla ob šestdesetletnici mežiške podružnice Slovenskega planinskega društva leta 1986. Mirko Mlakar je napisal uvodna razmišljanja, Alojz Gorše pa v sestavku Čas živi v letih življenja opisuje razvoj društva. Ivan Praper je popisal mežiške planinske poti v Peci in Raduhi. Slike je prispeval kdo drug kot naš mojster fotografije Rado

Vončina. (Lani sem videl razstavo njegovih fotografij v Foto salonu Maribor in prav ponosen sem bil, da imamo takega mojstra.) Za knjigo Čas živi v letih življenja pa je treba še povedati, da je ena izmed boljših v tovrstni spominski dejavnosti.

Trikotnik je imenovala Ivanka Komprij svojo povest. Vinjete in oprema Ferdo Bobnar. Izšla je marca 1986 na Prevaljah. Posvetila jo je prvi slovenski odpravi v Himalajo 1986. V tej knjigi preseneča prava homerska natančnost pri opisovanju alpinistov, vzgoje mladih plezalcev, reševalne akcije in plezanja. Glavna junakinja Irma se znajde v podzemlju. Pleza navzdol, namesto navzgor in se reši. Istočasno teče reševalna akcija zunaj. Zgodba Irme in njenega ljubega Binija, rosnega pripravnika Petra in njunih odtujenih staršev, ki pa se ob hčerkinini nezgodi zblížata, se lepo bere, žal pa je ne boste dobili v knjigarni.

Karakorum 1987. Ti neverjetni Črnjani ali Črjani. Speljejo ekspedicijo, se prigarajo 5700 metrov visoko v negostoljubno gorovje Himalaje in ti v tej knjižici govorijo o neuspehu. Res ne vem, kaj bi še radi? Saj so dosegli največ, kar se na takih ekspedicijah da. Največji uspeh vsake ekspedicije pa je, da se vsi živi in zdravi vrnejo domov, o tem pač ne gre dvomiti. Pa tudi 5700 metrov ni šala. Člani odprave: Janez Gorjanc, Miro Jelen, Tomo Jeseničnik, Jure Mavrič, Alojz Kreup, Milan Plesec, Igor Radovič, Zdenko Razbornik, Karlo Ritonja, Milan Savelli, Ivan Štornik in Zdenko

Slavka Dragolič

940.542

KRIŽEVNIK

Bilo je med vojno, pozabila sem, katerega leta, ker so si bila vsa enako podobna. Vojaki, ki so kar naprej nekaj hoteli, streljanje, da nismo mogli iz hiše, in požigi, da je bil plamen večji od cerkvenega zvonika. Ne vem, ali je bilo leta 42 ali 43; vem pa, da je bilo spomladi. Doma smo sicer še kar imeli krompir, zelje, repo in tudi še kakšen kos svinjskega mesa se je našel za velike praznike v loncu, več pa ne.

Pritekla sem v hišo od kdo ve kod kot burja in se pričela sliniti okrog mame, da ne bi bila huda, ker sem se potepala. Še vrat nisem utegnila zapreti, tako se mi je mudilo pogledati, kaj vse se kuha na štedilniku. Ko sem ugotovila, da bo za večerjo samo krompir v oblicah in mama je na mizi ribala hren, da ga bo pripravila za zraven, sem se le odločila zapreti vrata; takrat pa se je oglasila, da mi vrat le ni treba zapreti, če jih prej nisem mogla, ker moram tako še k sosedovim po mleko.

Kako je mama uredila, da smo tam lahko dobivali mleko takrat, še pomislila nisem in mi je še danes uganka. Sosedje so veliki kmetje, prav nič niso potrebovali, kar smo pridelali mi, denarja pa takrat sploh nismo imeli.

Doma smo sicer imeli krave, včasih še več kakor dve in še kakšnega telička, da je zrasel, katerega smo potem prodali. Tedaj, ko je bila vojna, smo imeli samo eno kravo, pa še ta se je tedaj otelila. Pasti nismo smeli, sena pa verjetno ni bilo dovolj, ali pa je bil morda kakšen drugi vzrok, ki ga jaz nisem poznala; sem bila pač še premajhna za velike skrbi.

Vzela sem kanglo iz kuhinjske omare in pohlevno odšla k sosedovim. Velika vhodna vrata sem komaj odrinila in stopila v temačno veliko vežo, kjer me je na mizi že čakalo mleko v loncu.

Gospodinja je pravkar vstopila iz kuhinje in odprla vratca krušne peči, iz katere je prijetno zadišalo, da sem obstala kakor vkopana. Še kar stala sem tam, dokler iz peči ni prinesla na loparju velikega hlebca kruha, ga očistila z omelcem in ga zanesla v kuhinjo.

Iz mene je privrelo: »Kruh.« Iz oči pa so kar same začele vreti solze, velike kot lešniki, da se je iz njih naredil potoček, ki mi je lil po licih, silil v nos in usta, ter se iztekal za vrat. Ničesar nisem več videla kot samo spet velik hlebec kruha, ki je priromal iz peči.

Morda bi stala tam kdo ve koliko časa in gledala gospodinjo s hlebcom, če ne bi

ta zaropotala z loparjem po vratih peči, da sem se prebudila.

Skozi solze sem komaj videla lonc z mlekom in vsebino prelila v kanglo; kako, pa še sama ne vem. Zapodila sem se skozi vrata, da so se glasno zaloputnila za mano. Kot bi čakala samo to, se je v meni vzdignilo hlipanje, da me je vsakokrat kar zasulkalo in se oglasilo v meni: »Kruh«, pa spet prav do doma »kruh, kruh«. Nič nisem vedela, kod hodim, le domača vrata so se na široko odprla in ničesar drugega nisem mogla spraviti iz sebe kot: »Kruh, kruh so pekli!«

»Kdo je pekel kruh?« je vprašala mama.

»Pri sosedovih!« sem spet zahlipala še bolj, solze so pa še kar naprej lile, da nisem videla ničesar.

»So ga pa spekli, za žegen jutri!« mi je ugovarjala.

»Ali bomo tudi mi?« sem zamoledovala skozi solze.

»Ne, ga nimam iz česa, boš pač nesla samo meso, pirhe in hren!« je vztrajala.

»Ne, potem pa ne bom nesla!« sem bila trdovratna.

»Kakor hočeš; bom pa koga naprosila!« je oponesla.

Šele sedaj sem se spomnila, da še vedno držim kanglo v roki. Postavila sem jo na štedilnik in zdirjala v sobo, se vrgla na posteljo, zatulila v blazino in hlipala naglas: »Kruh, kruh so pekli, mi pa ne!« Verjetno nisem mogla misliti na ničesar drugega kakor na tisti veliki hlebec, ki ga je soseda vzela iz peči.

Kako dolgo sem tulila v blazino, ne vem, moralo je biti verjetno že predolgo, da se je mama znašla pri meni, ob postelji. Šla mi je s prsti po laseh, prijazno kot nikoli, in me potrepjala po hrbtu: »No, potolaži se, no, oni lahko pečejo, ker so kmetje in imajo. Ampak veš, tudi mi ga bomo!«

»Kaj, bomo?« sem nehala tuliti in hlipati, kot bi odrezal, in se dvignila na noge.

»Pekli kruh!« je povedala veselo. Pri tem pa ves čas nekaj pestovala na rokah in šele potem to dvignila v zrak.

»Kaj je to, moka?« sem vprašala.

»Ne, makaroni, hranila sem jih...« zataknilo se ji je, pa ni mogla več povedati naprej, šele čez čas je nadaljevala: »No, namočila jih bom in zamesila kruh.«

»Pa bo res bel?«

V meni je vrelo tisoč vprašanj, pa mi je prišel samo ta neumni stavek na ustnice. Brat se je pojavil med podboji vrat in naju gledal začudeno: »Kaj bo belo?«

»Kruh, in nesla ga bom k žegnu!« sem dejala zaneseno.

»Kako dolgo ga že nisem jedel!« je zaklical brat.

»Ne vem, če ne bo že od novega leta,« se je spomnila mama.

»Že tako dolgo!« sva zapela oba hkrati.

»No, potem pa na delo!« je dejala prešerno, se dvignila in naju pogledala: »Pridita in pomagajta!« Vsebinsko je stresla v pehar in nama ponudila, rekoč: »Spihajta ven te živalce, potem pa bo.«

Med makaroni sem zagledala rjave živalce, ki so urno pomikale svoje nožice iz kanala v kanal. Ničesar se mi ni gnusilo, čeprav sem vedela, da jih je imela skrite sama pred sabo v globoki skrinji za žito, pod kupom vreč. Prijela sem prvi polžek in ga nastavila na ustnice in pihnila. Živalca je poletela čez prag in pristala samo za trenutek na tleh. Kokošim sva z bratom pridedila pravo pojedino. Pridno sva pihala, še prehitro je minilo, kokoši so se drenjale pod nogami. Nazadnje sem obrnila še pehar.

Mama je pripravila skledo vode, rekoč: »Malo jih bom oprala, pa bo!«

Zaneseno sem gledala vsak njen gib, nič mi ni smelo uiti. Nazadnje, ko je stala na mizi skleda z makaroni, ki so pokrivali dno skleda in malo vode, je dejala: »Jutri, jutri bomo pa spekli!«

Ne vem, kolikokrat sem tisti dan pogledala v skledo, kakor da ne morem verjeti, da je sploh kaj notri. Ali pa se je že naredil tako zaželeni kruhek. Naslednji dan nikakor nisem mogla dočakati, da bo kruh že pečen. Potem pa spet nisem mogla dočakati, da bom nesla k žegnu.

Mama mi je zložila v cekar: kos suhe kuhane svinjske noge, dva pirha, hren in okrogel nizek kruhek. Vse skupaj je prekrila z lepim vezenim prtičkom, ki smo ga imeli doma samo v ta namen.

Komaj sem stopila čez prag, sem že odgrnila prtič in pogledala v cekar: »Pa še bel je,« sem dejala mami, ki me je pospremila do vogala. Tam sem že zagledala prijateljico, z istim opravkom, in rekla sem ji: »Veš, mama je spekla bel kruh za k žegnu!« Spet sem odgrnila prtiček in otipala še topli kruhek. Radovednosti pa nisem pustila pasti in sem hitro spet pokrila. V meni je bilo toliko veselja in vznihanosti nad kruhom, da sem skoraj vsakemu, ki sem ga srečala, povedala, da nosim tudi bel kruh v cekarju.

Doma je potem mama pogrnila v sobi mizo z belim prtom, oba z bratom sva se primaknila prav k njej, vsak z ene strani, da nama ne bi ušla nobena podrobnost. Slovesno je nanj na sredino položila hlebec kruha, ki je bil zame bel in velik, ter ga pokrila s prtičem in zaneseno rekla: »Nisem vedela, da bomo imeli letos za veliko noč tako lep križevnik!«

Žene ne oproščajo neuspehov.

ČEHOV

Janez Jurič—Vančy

GOLOBOVA HANA

Krave so prispele do štale, Hana jih je izpregla in pognala v hlev, gare z naloženo slamo pa je mukoma porinila v skedenj. Danes še mora narezati krmo živini, božični prazniki so pred vrati in ne spodobi se, da bi še takrat rezala krmo, pa še potice mora napeči. Za praznike bodo gotovo otroci prišli domov. Takrat pa je pri Golobu res lepo in živahno. Francijev starejši je tako prisrčen otrok, le da je snaha Julija tako stroga in osorna.

»Roki, ne v štalo k živalim!« bo kričala. »Roki, spet se boš umazal in smrdel po gnoju.« »Le kako te bom skopala?« »Joj, krava ti bo stopila na nogo in ti jo zlomila.«

Roki pa nič, prešerno se bo smejal in nosil šope detelje kravam v jasli. Kaka neumnost, komu pa je že krava zlomila nogo, si je mislila Hana. Tisto o smradu pa jo je bolelo, še huje, prizadelo jo je. Saj, saj, vedela je, da imajo živali svoj vonj, pa še kako dobro je to vedela, vendar to ni smrad. Kajti mleko in kruh nikoli ne smrdita!

Hana je nametala sena k slamoreznici. Spodaj je polagala koruznico, na vrh pa je pokladala seno, tako je rezala krmo. Tega dela je bila vajena, saj je to počela vse življenje. Misli so ji uhajale k njenemu gospodarstvu, kar napol na glas si je govorila. »Sedaj še imam tri krave in prašiče, a dolgo ne bom zmogla več tako sama. Drugo leto še mogoče, drugo leto, potem bom pa morala prodati krave, oj oj, kako žalostno bo brez živine.« Ko je tako razmišljala, so ji solze napolnile oči. Takrat pa, o, groza, je v tem svojem obupu porinila roko predaleč v stroj. Zobato kolo jo je zgrabilo s svojo železno močjo za prste in ji vleklo vkleščeno roko proti rezilom, ki so smrtonosno pela svoj smrtonosni kovinski sek, sek. Že so rezala ostra rezila prste in kri je brizgnila po skednju. Strašna bolečina ji je presunila telo, paničen obup je bil prežet v njenem kriku, ki je preparal tihoto zimskega večera. Tako krut bo moj konec, je mrzlično razmišljala. Tu me bodo našli, samo tukaj, joj, le kako se rešiti, o moj Bog. S poslednjo močjo je še zgrabila za varovalno loputo, tako da se je ustavilo zobato kolo in ji nehala potiskati roko proti rezilom. Z zadnjim naporom je zatrpala nekaj sena pod loputo. Vendar pa roke ni mogla izrjavati iz mogočnega železnega primeža. Kričala je, kričala na vso grlo, kolikor je le zmogla, a v odmev ji je le stroj odzvanjal svoj sek, sek, sek... Onesvestila se je in zdrsnila k tlom. Z glavo je udarila ob železno stojalo stroja. Ob topem udarcu se je zopet zavedla. »Ne, ne, ne smem se onesvestiti, to pomeni konec!« Jo je prešinjalo. Kričati ni mogla več, ker ji je jemalo preveč moči, bilo pa je tudi brez vsakega pomena, do najbližjega soseda je bilo več kot dvajset minut hoda. Hana je bila pa tudi že tako hripava, da se njeno obupno kričanje daleč gotovo ni več slišalo. Pričela je moliti, molila je tako goreče, kot ni že od poroda otrok naprej. O Bog, ti me edini lahko slišiš in mi lahko pomagaš, reši me te strašne samotne smrti! A tudi moliti ni več mogla jasno. Kar čutila je, kako ji s krvjo odteka življenje iz odrezanih prstov.

Zunaj se je pričelo mračiti in pri Duhu so zvonili večernice. Hana je zaslišala zvon, še bolj se

je prestrašila. Večkrat je že slišala starejše ljudi govoriti, da če kdo nenadoma zasliši zvonove zvoniti, kmalu umre. »Ne, ne smem tako umreti!« To je bila njena zadnja misel, nato se je onesvestila in obvisela na slamoreznici.

Elektrikar Miha se je rad oglašil pri Golobovih. Če je popravil elektriko kje na Ojstrici, se je vedno oglašil. Njegov sošolec Golobov Franci ga je večkrat prosil: »Ti, Miha, ti večkrat delaš na Ojstrici, oglasi se kaj pri naši mami. Spotoma ji lahko neseš časopis, pa še kakšno pošto. Saj veš, mama že težko grede v mesto. Sam pa veš, da ne utegnem, ker sem prezaposlen.«

Dopoldne je Miha v vasi pogledal za pošto v poštnem nabiralniku. Bil je Kmečki glas in nekaj voščilnic. Defekt na Ojstrici je bil precej zamotan, tako mu je delo šlo počasi od rok. Ko se je bližal Golobovi domačiji, je bila ura že osem zvečer. »Ne vem, če še Golobova mama bedi, kajti luči ne opazim v hiši. Kar na okno dam pošto, bo že zjutraj našla,« si je mislil Miha, ko se je približeval Golobovi domačiji. Ustavil se je pred hišo in sploh ni ugasnil avtomobila. Pošto je odložil kar na okensko polico in se napolil nazaj proti avtomobilu. Zmotil ga je čuden zvok – sek, sek, sek. No, to mi je še treba, v avtu mi nekaj tolče, ugasnil ga je in poiskal žepno svetilko, da pogleda, kaj je narobe z motorjem. Takrat je šele dojel, da čudni zvok prihaja od drugod. Kar odleglo mu je, nihče ponoči ne popravlja rad avtomobila na cesti, sploh je nerodno, če nimaš pravega orodja pri roki. Prisluhne, ta glas prihaja iz skednja, to je glas slamoreznice, spozna.

»Mati so pa nocoj pozni,« pomisli. Ko hoče k skednju, se mu Sultan divje zaganja naproti. Miha se začudi, da iz skednja ni opaziti luči. Gre okoli hiše proti skednju, koder Sultanu ne seže veriga. Vrata na skedenj so odprta, vendar zaradi teme ne vidi ničesar. Prižge žepno svetilko in takrat v

soju luči zagleda strašen prizor. Mati Hana visi na stroju, ki se vrti v prazno. Na podu je nekaj narezane krme, vse pa je pobrizgano s krvjo. Požene se k motorju in ga ugasne. Žensko poskuša rešiti iz stroja, ne gre in ne gre, roka je globoko vkleščena med železne zobnike. Miha mrzlično razmišlja, kaj naj stori. Stroj prične ročno vrteti v nasprotno smer, vse zaman. Končno le najde podloženo loputo, ki jo odblokira, in še zavrti stroj nazaj. Počasi izpušča slamoreznica Hanino roko iz svojega železnega objema; ko dokončno izrine roko, žena omahne na tla. Pogled na njeno roko je strašen. Iz odrezanih prstov zopet prične teči kri, ki se je prej zaradi stisnjenosti roke že skoraj ustavila. Miha odnese ženico proti avtomobilu. Baterijsko svetilko prime kar z zobmi. V naglici čisto pozabi na Sultana, a tudi ta mu ne napravi nič, ko vidi, koga ima na rokah. Položi jo na zadnji sedež in ji z gumijasto prevezo zauzavi krvavitev. Po UKV zvezi, ki jo ima v službenem avtomobilu, pokliče rešilni avtomobil. Hana se za trenutek zave, začudeno pogleda okoli sebe in zopet utone v nezavest.

Ko se Hana po dolgem času zave, se ji zdi, kakor da bi se prebudila iz dolge moreče noči. A ne ve, kaj so sanje, kaj resnica, prešinja jo le nekakšna otopela bolečina in strah, strašen prastrah. Okoli nje je vse belo, nekakšne narobe obrnjene steklenice stoje na stojalu poleg postelje. Mlado dekle, ki je tudi vsa v belem, ji je z mehko, prijetno hladno krpo brisala vročično čelo in ji nekaj prijazno prigovarjala. Hana je poskušala spregovoriti, a prek presušenih ustnic ni in ni mogla spraviti besede. Dekle jo spodbuja, končno Hana le zloguje besedo »ži-ži-va«. »Živa, živa,« se ji nasmehne sestra. »Kmalu vam bo še boljše!« Sestra steče skozi vrata po hodniku in kliče: »Gospod doktor, gospod doktor, Golobova se je prebudila.«

S sestro se vrmeta primarij in mlad zdravnik. Sedaj se Hana že zave, da je v bolnišnici. Le medlo se spominja nekih trenutkov, ki pa so zaviti v nekakšno meglo, boleči in grozljivi. Zdravnik ji spodbudno pokima in spregovori. Hani se zdi, kot da besede plavajo po zraku in dolgo pozvanjajo po bolniški sobi, preden dospo do nje. »Gospa Golob, v bolnišnici ste, hudo ste trpeli, a sedaj ste rešeni.« »Rešena...« kot v nekakšen daljen odmev ponovi Hana in se pogrezne v globok, odrešujoč spanec...

Tudi pridobitev

Milena Cigler

Anja

Anja je vstala iz postelje in stopila k oknu V sončnem jutru se je spet nekaj dogajalo: Na nasprotni strani njihove hiše in glavne ceste so delavci polagali zadnje metre asfalta in vroče se je še kadilo iz na novo položene plasti, stroji so še brneli, valjarji so valjali, njej pa je zunanji hrup samo osredotočil misli na nočni doživljaj s Slavčkom.

Rahlo okajeni so se zrinili skozi vhodna vrata, ona in njena prijateljca, s katerima je presedela vse popoldne iz jeze na Slavčka, ki ga ni bilo ob dogovorjeni uri, da bi se zmenila za praznovanje novega leta. Tako so torej zavili po stopnicah, vsak na svoji strani jo je držal pod pazduho, pozvonili so pred stanovanjem Anjinih staršev in prijateljca sta jo jadno odkurila, ko je prišel odpret Anjin oče s strogim in jeznim izrazom na obrazu. Anja se je ravno pripravljala na očetovo pridigo, ko je ponovno pozvonilo, rezko in odsekano, nakar je v stanovanje planil Slavči in ne da bi koga kaj vprašal, Anjo zagrabil za levjo grivo ter jo vlekel po stopnicah v klet. »Si se zmenila z njima, kaj, si se zmenila«, je besno ponavljal in besede iztiskal iz ust, kot bi jih cedil skozi zobe. Anja se je spominjala samo tope bolečine v glavi in petah, potem pa razburjenega očeta, ki mu je soseda tiščala apaurin, in mame, ki je brez barve na obrazu čepela v ozadju...

Slavček je sedel za mizo očetu nasproti in s pomembnim izrazom na obrazu brskal po vrečki z zdravili, morda je iskal kaj boljšega, kot je apaurin, in ta njegov posebni izraz na obrazu je Anjo spravil v bes – ta večni študent medicine, sedaj se drži, kot bi bili vsi drugi krivi njegovega izpada sredi noči – vljudno je molil čez mizo očetu nekakšne tablete in se mu celo ponudil, da mu izmeri puls...

Soseda se je počasi le spravila domov, ko je ugotovila, da se nocoj tukaj ne bo več kaj dogajalo, mama je odhajala v spalnico, spotoma še vedno zavijala z očmi, češ, mularija, kam me bo spravila, sestra Mija se je pravzaprav prva spravila spat, zaspano je še pomislila, kako bo jutri v šoli, Slavček pa se je, kot bi bilo samoumevno, vlegel zraven Anje, in ko ga je vprašala, če se ne bo šel vsaj umit, je odgovoril: »Seveda, ljubica, tudi to moram še narediti«. Sele, ko ga je že tretjič vprašala, ali je že bil v kopalnici, se je končno dvignil in odmotovilil tja noter in potem nekaj onegavil po kopalnici, slišala je žvižganje nekega napeva, oče v kuhinji je še vedno zabavljaj, ampak Anja jih ni več poslušala. Zleknila se je čez posteljo, spodvila roke pod glavo in razmišljala: »Kaj je vendar na tem tipu, Slavčku, da se ga ne znebim enkrat za vselej. Ko ga dobro pogledaš, se enostavno ujameš v globljo mehkobo njegovih oči in ko odpre usta, sami izbrani izrazi, da, ljubica, tudi to bova, seveda, tudi domek bova zgradila, da, to je bila že nova zgodba.

Pred kratkim je izvedel, da imajo znanci na deželi parcelo, na kateri nameravajo zgraditi počitniško hišico. Seveda jih je Slavček prehitel s svojo ekspedicijo – Sonjo, Mijo in prijateljem Cenetom; opremljeni z orodjem so se lotili nekakšnega kopanja, celo Mija, ki še v življenju ni držala krampa, je nekaj zamahovala in tudi Slavček se je trudil, a ni še minila dobra ura, ko je že ugotovil, da je to zanje prenaporno, da ni za njih, in končno, je pojasnil Sonji, »midva, ljubica, bova rajši gradila v redu hišo in ne takele pasje ute in sploh.. sicer so pa kleti po Ljubljani tople in problem nastanitve sploh ni tako pereč...«

Anja je razmišljala, tudi še potem, ko je Slavček že mirno dihal zraven nje in je njegova topla sapa grela njeno lice, oklenil se je je kot otrok in glavo zaril v njeno grivo in premikale so se samo ustnice, kot bi še v sanjah pritrjeval sam sebi: »ja, ljubica, to pa bova naredila!«

Anja je po večurnem premišljevanju že napol sklenila, da bo nekaj ukrenila v zvezi z njunimi odnosi, ko pa je tako sladko dihal poleg nje, je te sklepe zaenkrat odložila in se celo ni mogla premagati, da ga ne bi poljubila na napol odprti ustnici. Dolgo, dolgo ni odmaknila svojega obraza od njegovega in samo v tistih trenutkih se je počutila pomirjeno. Dotaknila se je roke, ki se je oklepala, in s prsti drsela prek lakti in ko se je približala notranji strani, je rahlo trzil, potem je pričela opazovati dolge in prelepe prste, predstavljala si je, kako brskajo po notranjosti pacientov, globoko v sebi pa je vedela, da tega nikoli ne bo, da Slavček pač ne bo kdaj prilezel tako daleč, kljub temu jih je morala poljubiti vsakega posebej, nazadnje se je lotila vratu in kodrov, Slavček je samo tu in tam trzil, spal je spanje pravičnega, z izrazom na obrazu, kakor da so mu pravkar storili ne vem kakšno krivico, ona pa je bila preveč lucidno bistra, da bi čutila kakršno koli zaspanost po doživljanju, ki je v temelju zamajal njeno samozavest. Pustila ga je spati, se odpeljala v kuhinjo in se potihno oblekla ter odšla na faks s knjigo pod pazduho ter z zmedo v srcu.

Domov je prišla v prav enakem stanju, le da je njen sinočni doživljaj izpodrinil nov doživljaj na faksu: Srečala je nekega tujega študenta in, kot že večina drugih, ki so imeli opravka z njo, je tudi on podlegel njenemu ognjenemu žaru in Anja je videla, da jo je ves čas predavanja požiral z očmi. Od sosede v klopi je izvedela, da študira srbohrvaščino in da je Norvežan. »To bi bilo kot nalašč zame«, je pomislila in tako bi se tudi znebila Slavčka, saj tip sploh ni slab...

Medtem je prišel iz službe oče, ki je igral hišnega gospodarja v smislu starih časov, čeprav ga je Anja krepko prinašala okoli.

Ravno so se spravili za mizo, ko je prihviral Slavček. »Danes, ljubica, imam zate posebno presenečenje.« Povabim te na vaje mojega ansambla – BAND MUSIC, vaje imamo za koncert in videla boš svojega Slavčka kot velikega bobnarja. Anja je naveličano našobila ustnici: »No, ja, če ne bo kaj pametnejšega, bom pa morda res šla«, si je rekla sama pri sebi.

Slavček je že okrog štirih pričel »čistiti« pasajo in vsem razlagal, da se pred Anjo ne bi rad izpostavljaj in bolje, da ni gledalcev, ko bo prišla ona, njegova velika ljubez.

Mularija za voglom je zatulila in zažvižgala od navdušenja, ko je Anja vkorakala v dolgo vežo, ki se je razširila v dvorano, zaradi pomanjkanja dnevne svetlobe osvetljeno z žarometi. Slavček je Anjo posadil na častno mesto, k mizi nasproti ansambla, in opazila je, da sedi nasproti strašno srčkanega kitarista. Tudi njega sta prevzela njen šarm in toplina, da je pričel poslušati pomenljive poglede proti njej, kar je sčasoma opazil tudi Slavček. Reakcija je bila silovita – kar naenkrat so bobni zgrmeli za oder in se z oglušujočim ropotom kotalili po stopnicah v vežo. Strašen trušč, ki je nastal, je povzročil, da so v dvorano planili mulci, ki so izza vogala kucali v vežo, in v vsesplošni zmedbi, Slavček je celo nekoga mahnil, je Anja izrabila priložnost in jo popihala. »Ne, to je pa že preveč«, je sikala sama pri sebi, »ne dovolim si več, da mi karkoli ušpiči«, je besno ponavljala in od jeze, besa in obupa so ji po licih tekale solze, da se je z rokavom brisala, kajti ni prenesla, da bi kdorkoli videl njeno bolečino.

Anka Matvoz

SANJE

Hodila je po zeleni preprogi trave. Pot se je vila med smrekami. Veje dreves so se nežno pripogibale, ko da bi jo hotele pobožati. Ob koncu gozda so se vzpenjale v zrak ostre in navpične skale. Vabile so jo v vsej mogočnosti nepremagljivega.

Nad njo je letal beli vran...

Kremplje je imel kot orel. Poletel je proti njej in jo je z njimi prenesel čez skale, na drugo stran.

Spet je hodila po travnati poti. Drevesa okoli nje so bila nenavadna, ko da bi dihala. Slišala je boleče vzdihne. Prišla je do bele hiše z zelenimi vrati. Hiša je delovala mirno in spokojno. Nenadoma pa je bilo okoli nje vse polno ljudi. Bila je strašna gneča, vsi so se prerivali in nekaj čakali. Gledali so proti hiši. Zelena vrata so se nenadoma odprla in iz nje sta prišla bojnika. Dober in zloben. Borila sta se. Množica je glasno navijala in kričala. Starčka v prvi vrsti, ki je najbolj klatil z rokami in se žvižgal v igro, je nenadoma zvil in padel je po tleh. Ljudje so ga pomendrali. Dober in zloben sta se še vedno borila. Zloben je bil močnejši in je dobrega ubil. Izpil mu je belo kri.

Ljudje so utihnil, starci so nemo dvigovali roke v nebo z neizrečeno prošnjo, matere so stiskale otroke k sebi. Takrat se je šla s srdom in divjo, neukrotljivo jezo bojevat z zmagovalcem ona. Bojevala sta se z različnimi vrstami orožja. Ljudje so spet kričali. Beli vran je letal nad njima...

Ko sta se bojevala dan in noč in še naslednji dan, ga je premagala. Ni ga ubila. Zbežal je v gozd, ona pa za njim. Nenadoma se je ustavil, se obrnil proti hiši in poklical na pomoč nekoga, ki je bil še vedno v njej.

Iz hiše je stopila ženska.

Bila je zlatolasa, s temnimi očmi in z dolgo obleko na sebi. Stala je na pragu. Ni se premaknila, le gledala jo je. Njo pa je zmrazilo. Spet je slišala boleče vzdihne okoli sebe. Zlatolasa ji je ukazala, naj pride k njej, ne da bi odprla usta. S počasnimi koraki je odšla proti

njej. Prišla je do nje. Gledali sta se v oči. Ženska na pragu, z zelenimi vrati zadaj, je imela v sebi ogromno moč. Moč, s katero je lahko ubijala. Ona pa se je ni bala. Le gledala jo je.

Zenska je bila lepa, s temnimi očmi in dolgo obleko na sebi. Nasmehnila se je. Prijela jo je za roko in odpeljala na jaso med nenavadnimi drevesi. Bili sta sami.

Beli vran je letal nad njima...

Zlatolasa jo je nežno obrnila proti sebi. Gledali sta se..., smehljali sta se, se poglabljali v čudežni svet pričakovanega. Njena praznina jo je bolela. Želela si jo je. Želela si je moč te

ženske, želela nežnost in grobost...

Zlatolasa jo je počasi dvignila k sebi. Počutila se je kot pero – lahna in dojemljiva za še tako lahno sapo. Ovila si jo je okoli sebe. Čutila je, kako prihaja vanjo in si jo jemlje. Oči je imela še temnejše, obleka je valovala v zraku. Jemala jo je počasi in nežno. Vseokoli se je porajala rdeča svetloba. Ona pa jo je čutila v sebi, se ji dajala in postajala del nje. Ko je bila polna, se je morala zbuditi.

V roki je držala bel kamen. Bila je polnoč. Kamen je bil vroč in zelišča v sobi so dišala tako, da jo je bolela glava.

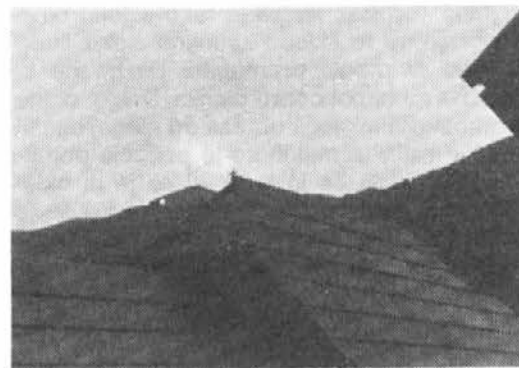
Marjan Mauko

POB

Pob ali pobova glava je nedvomno ena izmed mnogih koroških znamenitosti. Le kmetom in njihovim krovcem, ki krijejo strehe s šitlni, gre zahvala, da niso izginili s streh in s tem tudi iz koroške arhitekture. Ko sem raziskoval »poba« na strehi iz šitlnov, sem ugotovil, da so se ohranili pri hišah, na hišah, ki z veliko ljubeznijo skrbijo za tradicijo, ki je vezana na les. Čeprav imajo denar za sodobno kritino, ki je celo bolj poceni, kot so šitlni. Tu so nedvomno prvi Toplani. Od prvega do zadnjega so vsi ohranili lesene strehe. Čeprav je z njimi več dela kot s sodobnimi kritinami.

Pobova glava ali pob, ki mi ga je podaril Florin iz Tople, je tak: Les je macesen, ki so ga podrli visoko v gori. Tak macesen ima počasno rast, se pravi, da je goste rasti in ima veliko smole, zato je na svojem izpostavljenem mestu na vrhu slemena zmožen prestatati tudi po več menjav šitlnov. Ta Florinov ima na najbolj gostem mestu 17 letnic na 10 mm. Dolg je 750 mm. Del, ki se pribije k »ruštu«, je dolg 300 mm, s stranicama 53 x 40 mm. Spodnji del, ki gleda iz strehe, ima v premeru 145 mm. Obsekan je na osem oglov, ki-gredo 60 mm sporedno, nato se v elegantnem loku zmanjšajo oziroma stanjšajo na 20 mm, v dolžini 300 mm. Po tem se trup razširi v glavo, vrat ima 50 mm premera. Glava se razširi na 100 mm, vendar se ne da ugotoviti, ali je tudi ta del bil otesan na osem oglov. Del, ki je še ostal cel, kaže na to, da je bil. Vrh je sperel in le ugibamo lahko, kak je bil. Če sklepamo, iz dela, ki je ostal, bi lahko rekli, da je bilo 30 mm poševnine iz vratu, nato sporedni del, ki je bil dolg 70 mm, ta preide v vrh. Na sliki je sodobna pobova glava z Ivarčkega jezera.

Če pa pogledamo sliko Bovakovega poba, vidimo, da je nekaj sledi, ki kažejo na to, da je bil nekoč to pob z rokami. Kot je povedal gospodar, je bil nekoč to sveti Florijan. Pob je torej tudi zaščitnik, ki varuje zgradbo pred požarom.

Pob se je spremenil v križ (pri Kosu, Bistra 15)

Danes lahko vidimo na strehah celo paleto različic pobov. Sodobno krite strehe navadno nimajo nič na vrhu slemena. Nekoliko starejše pa so okrašene z izdelki, ki so jih izdelali kleparji iz cinkove pločevine. Tudi izdelovalci strešne opeke so razvili celo paleto okraskov, ki so na vrhu strehe. Navadno je to petelin. Petelin je danes izdelan tudi iz železne pločevine. Križ in vetrnica sta bolj redka. In seveda neka varianta poba, ki pa je bolj posnetek lesenega. Na starih slikah imajo na strehi pobe tudi mestne hiše. Če so tudi meščani verjeli, da jih štiti pred nesrečo, je težko reči. So pa radi krasili strehe s pobi, kot se to vidi iz knjige Vajkarda Valvasorja.

S fotografij pobovih glav, ki krasijo koroške lesene strehe, pa diha neka skrivnostnost. Pravijo, da je eden moški, drugi pob pa ženska. Vendar tega nisem videl na nobeni strehi. Sla pa je gospodinja od hiše, ko so novega poba pribili namesto starega (pri Florinu v Topli). Ali je to običaj, da ko je polna hiša delavcev, odide gospodinja od hiše, ne vem. Vsi stari običaji zginjajo, posebno, ker niso bili nikjer zapisani.

Nekaj pa drži: Pob je zaradi svoje enostavne elegancije nepogrešljiv vsaj na strehi, ki je krita s šitlni. Zgradbi da pravo šarmantnost. Kar poglejte hiše brez poba na strehi, kašto, hlev, drvarnico ali kakršno koli zgradbo. Prave koroške zgradbe so vsepovsod ohranile zaščitnika poba na sebi.

Bovakov pob na stari hiši

Da je na Koroškem še dovolj pravih ljubiteljev stare arhitekture, lahko vidimo na Ivarčkem jezeru, kjer so kar dostojno posneli stil in tudi zadeli poba na vrhu streh. Ni kaj, vsaka vam čast, vsem, ki ste se potrudili in zgradili »Ivarčko jezero«; lahko rečem, v pravem koroškem stilu. Rekel bi, da je to najboljši način, da se ohrani koroška tradicija.

O pobu nisem zasledil nič zapsanega. S tem pa še ni rečeno, da ni že obdelan. Ta zapis je posledica zbiranja gradiva o tatmanu.

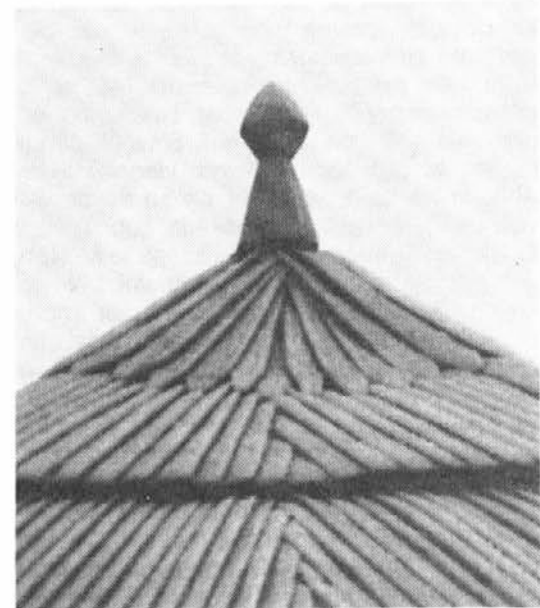
Pob ali pobova glava je ena od znamenitosti Koroške. Je tehnična rešitev za kritje s šitlni. Je pa tudi okras, ki je obenem tudi zaščitnik, stari dobri demon, ki ga je nasledil sveti Florijan. Ni pa verjeti, da bi segal vse tja v Kampidolijeve čase.

Pripovedovalci:

Franc Jug, Črna: pob kot moški in ženska. Jože Pauše, Skočidovnik, Prevalje: nekoč je bil pob sveti Florijan.

Anton Melanšek in Helena Bovak, Mežica: nekoč je imel pob na stari hiši roke.

Opomba: Kampidoli je bil uradni bog starega Rima pred krščanstvom.

Pob na strehi stavbe na Ivarčkem jezeru

Ajnžik

Za vse je svet dovolj bogat

Če bi pesnik Simon Gregorčič živel v naši dobi, bi bil prav gotovo zelo razočaran. Njegov globok socialni čut ne bi mogel razumeti, da so kljub neslutenemu razvoju v vseh vejah gospodarstva in znanosti, med človeštvom dobrine tako nepravilno razdeljene. Za oboroževanje daje človek fantastične vsote denarja, nima pa niti drobtinice za lačnega sočloveka, ki si v največjih primerih svoje bede ni sam kriv! Tako v naši atomski dobi na milijone ljudi strada, na tisoče pa jih od lakote umre.

Toda pustimo ob strani svetovne razmere in raje pometimo pred svojim pragom! Čeprav že skoraj pol stoletja živimo v toliko opevani socialistični družbeni ureditvi, bi z nami Gregorčič ne bil mogel biti zadovoljen, kajti socialne razlike so tudi pri nas zelo velike. Medtem ko v sedanji gospodarski krizi en sloj ljudi še nekako shaja, živijo mnogi na robu revščine, tretji sloj, ki ni tako maloštevilen, pa se bogati!

Velike socialne razlike se pojavljajo tudi pri tistih, ki že uživajo sadove svojega minulega dela. Razlike v pokojninah so bile vedno boleče, z vsako uskladjitvijo pa se še povečujejo. Življenjski stroški pa se povečujejo za vse enako!

Res čudne so te stvari. Kdaj bo na svetu taksna oblika socializma, ki bo sposobna to urediti za vse pravično?! Najbrž nikoli. Upoštevati moramo namreč tudi drugo stran medalje: koliko je posameznik prispeval, oziroma je bil zmožen dati v skupni žakelj, iz katerega potem črpa na stare dni?! Koliko vsak s svojim pridobitnim delom, sposobnostjo, znanjem in še kaj?!

Živo se še spominjam zelo poučne zgodbe, ki sem jo prebral v Slovenskem gospodarju, kmečkem tedniku v stari Jugoslaviji.

Pred prvo svetovno vojno je v neki vaški cerkvi pri mašah pritiskal na meh Jaka. Ob izbruhu vojne je bil mobiliziran, znašel se je v ujetništvu in doživel oktobrsko revolucijo. Ko se je srečno vrnil domov, je opravljal v cerkvi svoj posel naprej. Toda ne več z zadovoljstvom, kajti v Rusiji se je nalezil komunističnega duha. Grizlo ga je namreč to, ker je župnik dajal organistu plačo, njemu pa je in tam odrinil kakšen drobiž. To je enkrat potožil župniku.

»To bomo uredili,« je obljubil župnik.

»Kdaj pa,« je bil nestrpen Jaka.

»Že prihodnjo nedeljo.«

»Kako pa?«

»Prav preprosto,« pravi župnik. »Ti boš orglal, organist pa bo pritiskal na meh.«

»To pa ne bo mogoče,« je v strahu rekel Jaka.

»Zakaj pa ne?« se je delal nevednega župnik.

»Zato, ker jaz orglati ne znam.«

Takšni smo menda kar vsi! Radi bi enako plačilo, po enakem deležu pa se ne sprašujemo.

»...a tebi dom seljakov revnih, nesmrtni venec rad bi zvil.«

Čeprav je nosil talar, je Gregorčič vse življenje čutil s kmetom.

Tudi s stanjem našega kmetijstva danes Gregorčič ne bi mogel biti zadovoljen, kajti v sistemu, ki ga imamo, bi morali biti pogoji za gospodarjenje za vse enaki! Kako pa je bila ta ena-

kost vsa leta po vojni prisotna, je dobro znano. Kmetijstvo kot panoga je bilo zapostavljeno, postavljeno na stranski tir! Naša ljudska oblast je zasebnega kmeta sicer trpela, ni mu pa nudila nobene možnosti za razvoj, nasprotno, v določenih primerih je temu celo nasprotovala in mu metala pod noge polena! To se je odražalo pri brez-kompromisni obvezni oddaji, pri podružbljanju zemlje in pri kmetijski mehanizaciji, ki zasebnemu kmetu ni bila dostopna, prva leta celo zabranjena! Da mora v sodobni tempo razvoja tudi zasebni kmet, to je naša ljudska oblast dojela z veliko zamudo!

Do sodobne kmetijske mehanizacije, brez katere je vsaka tržna proizvodnja nemogoča, smo se zasebni kmetje dokopali zelo pozno. Vendar, zdaj jo imamo, a prav ta nam sproti požira ves ustvarjeni dohodek, neredko je treba v ta namen poseči tudi v kmetovo zlato rezervo – gozd. Temu so krive velike cenovne razlike med kmetijskimi proizvodi in med cenami repromateriala, ki pa se z vsako naslednjo podražitvijo še večajo! Svoj delež krivde pri tem imajo tudi posredniki, ki jih ni malo.

V naši družbi je za vse zaposlene dokaj dobro urejeno. Poleg redne mesečne plače je vsak zaposleni deležen tudi socialnega in zdravstvenega varstva.

Vendar se najdejo tudi taki, ki vsega tega nimajo. Vzroki za to so različni, o čemer pa na tem mestu ne bomo razpravljali. Rad bi povedal le to, da sem med tistimi tudi jaz. Treba bo poseči malo nazaj v zgodovino.

Dve desetletji po vojni je potrebovala naša ljudska oblast, da je spoznala, da je tudi zasebni kmet enakovreden član naše družbe! Sele takrat smo združeni kmetje v kmetijski zadrugi dosegli zdravstveno varnost za kmečke ljudi. Ta oblika sicer ni bila enaka zavarovanju zaposlenih, toda začetek je bil. Na tej poti smo bili zadnji, kajti pred tem so imeli to urejeno že vsi. Celo duhovščina prek svojega Ciril–Metodovega društva! Kot odbornik občinskega odbora sem v tej razpravi ogorčeno rekel: »Rad bi bil vsaj toliko zavarovan, kot so moje krave«. Zavarovanje živine je bilo urejeno že veliko prej! Da se je zdravstveno zavarovanje za kmečke ljudi moglo uveljaviti in uzakoniti, je moral biti pristanelek vseh zaposlenih, se pravi upravičencev zdravstvenega zavarovanja! V ta namen je bil razpisan in izveden referendum, ki je tudi uspel. Še en dokaz več, kako zapostavljeni smo bili kmečki ljudje v polpretekli dobi!

Razvoj je šel svojo pot naprej. Tega niso mogli ustaviti niti tisti, ki jim je napredek zasebnega kmeta bil tm v peti. Združeni kmetje v kmetijski zadrugi smo bili vedno bolj glasni in zahtevni. Boriti smo se začeli tudi za socialno varnost kmečkega človeka na stare dni. Prav ta negotovost je najbolj zvaljajala mlade kmečke ljudi z zemlje.

Po dolgih razpravah in prepričevanju smo uspeli. V republiški skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja je bilo uzakonjeno obvezno starostno zavarovanje kmetov, ki je zavezancu zagotavljalo zelo skromno pokojnino šele,

ko je dopolnil 65 let starosti. Slaba stran je bila tudi ta, da je bilo to zavarovanje možno le za enega člana kmečke družine.

To simbolično zavarovanje nikakor ni moglo jamčiti socialne varnosti za kmečko mladino, zato tudi ni vplivalo na razseljevanje podeželja.

Naša borba je trajala naprej. Želeli smo si in delali na tem, da se to naše simbolično zavarovanje izenači z zavezanci SPIZ. Vedno glasnejšim zahtevam je naša družba morala prisluhniti in tudi ugoditi. Kmečki ljudje smo torej postali enakovredni drugim šele nekaj let za tem, ko je prvi človek stopil na Luno!

Tudi ta oblika zavarovanja se še razlikuje v tem, da zavezanec ni upravičen do nadomestila za letni, bolniški ali porodniški dopust. Tega zavarovanja ne more sklepati starejša generacija, ker nima priznanih dovolj delovnih let. Še ena slabost. Če kmet sklene to vrsto zavarovanja, izgubi zakonec pravico do starostnega zavarovanja, kmetov, s tem namreč ta pravica ugasne. Ali obratno.

Zavezanec tega zavarovanja mora s področno kmetijsko zadrugo skleniti kooperantsko pogodbo. Pogoj je ta, da ima tržne viške v višini povprečnega republiškega osebnega dohodka. Ima možnost dokupa manjkajočih let in izbiro med desetimi razredi.

Ker sem se prehitro rodil, sem žal ta vlak zamudil, ujela pa ga je še moja žena. Zadnji vagon! Včlanila se je pri zadrugi kot kooperantka, plačevala prispevke in, ko je izpolnila pogoje starostne dobe, je dokupila manjkajoča leta in se starostno upokojila. Pri nastopu njenega zavarovanja so meni pri starostnem zavarovanju ugasnile vse pravice; vrnili so mi vse že vplačane prispevke in me razrešili vseh funkcij. Bil sem namreč predsednik IO regijske podružnice in član skupščine pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Ljubljani.

Povod, da sem o tej socialni problematiki začel bolj razmišljati, je bil moj obisk rojstne hiše S. Gregorčiča. To priložnost sem imel preteklo jesen na izletu DU Ravne, ko smo se vozili po Primorski in na Gorenjskem. DU Ravne namreč poleg drugega skrbi tudi za rekreacijo svojih članov. Kot članica se je tega izleta udeležila tudi moja žena in, kjer je ona, sem rad poleg nje. Vsak (dober) mož stoji svoji ženi ob strani, v dobrem in hudem.

Osrednja in najlepša točka izleta je bil za mene obisk rojstnega kraja in hiše »goriškega slavčka«. Čudovit je že sam pogled na imponzanten bronasti kip pesnika v duhovniški halji na trgu v Kobaridu. Potem sedem kilometrov dolga, sicer asfaltna, toda ozka, strma in ovinkasta cesta na gorsko planjavo, kamor smo prišli v opoldanski vročini. Vrsno! Skupina kamnitih hiš, ki se pred silovito kraško burjo stiskajo druga k drugi kakor jata preplašenih kur.

»Stavil te umetnik ni...«

Res je majhna in uborna pesnikova rojstna hiša, toda ko vstopiš vanjo, te obide občutek domačnosti. V pritličju je kuhinja z zidom s kuhinjsko opremo iz prejšnjega stoletja; v »hiši« poleg nje je med drugo opremo postlana pesnikova zibel. Po zelo ozkih in strmih stopnicah prideš v prvo nadstropje, kjer sta dve mali sobici. V eni so razstavljeni pesnikova dela, v drugi pa fotografije in razni spominki.

Če za koga, je meni ta obisk veliko pomenil. Videl sem rojstno hišo in zapuščino človeka, ki sem ga občudoval že v rani mladosti. Dobro pol stoletja je že minilo, odkar sem zafatil šolsko

torbo v kot, toda na pamet še znam zdrdrati (deklamirati ne znam) tri njegove pesmi v celoti, posameznih kitic pa več. Kot šolar sem občudoval čudovito rimo, pozneje pa sem podoživljal njegovih pesmi vsebino.

Na majhnem kamnitem dvorišču nam je tovarišica Zofka, naša amaterska režiserka in igralka, enkratno zdeklamirala Gregorčičevo vrhunsko pesnitev Soči. Ker sem bil med samimi upokojenci, sem povedal sklepno misel Siromakove tožbe.

»Za vse je svet dovolj bogat,
in srečni vsi bi bili,
če kruh delil bi z bratom brat,
s srčnimi čutili!«

Rok Gorenšek

Sklepna revma

Ne spominjam se več natanko, ali je bilo proti koncu meseca septembra ali v začetku oktobra 1945, ko sem v vojnem ujetništvu v Sovjetski zvezi nepričakovano zbolel. Dobil sem izredno hud napad neke vrste sklepne revme.

Že nekaj dni prej sem se slabo počutil. Ni mi dišalo jesti, ponoči pa nisem mogel spati. Potem pa sta me začeli boleti leva roka in desna noga. Bolečine so bile vsak dan hujše. Najbolj bolelo me je ponoči. Najhuje je bilo neko noč, ko so bolečine postale tako hude, da sem prišel, ne da bi se tega prav zavedal, stokati in na glas vpiti. Zjutraj sem imel levo roko tako zatečeno, da je bila podobna debeli štruci. Enaka je bila moja desna noga. Vsi sklepi roke: ramenski, komolčni, zapestni, dlani in prstov, so bili strahovito zatečeni in boleči. Nisem jih mogel več pregibati. Če pa sem to poskušal, sem pri tem občutil nepopisne bolečine. Enako se je zgodilo z mojo desno nogo: Kolk, koleno, gleženj, stopalo, prsti noge, vse me je nepopisno bolelo in bilo zatečeno. V obolelih sklepih me je zvijalo, trgalo in zbadalo, kot da mi kdo vanje zasaja dolg nož. Imel sem občutek, da mi bo sklepe popolnoma zvilno in raztrgalo, kosti pa pometalo iz sklepov. Strahovito sem se bal noči. Čeprav sem bolečine, če sem stisnil zobe, še kar dobro prenašal, sem bil pri tem čisto brez moči. Tu si ničesar nisem mogel pomagati. Le stokal sem lahko, na ves glas vpil in klical na pomoč. K sreči sem imel ležišče ob zidu v kotu sobe. Kadar je postalo zbadanje in trganje v nogi nevzdržno, sem lahko vzdržal le tako, da sem obolelo nogo celo noč držal navpično, naslonjeno na steno. Če sem nogo le za hip spustil, sem občutil, kot da mi po njej vrta sveder, od zgoraj navzdol pa mi po vsej dolžini noge vanjo zabadajo in zabijajo ostre žeblice in nože.

Ko sem že skoraj obupal in mislil, da bo po meni, je nekega dne zjutraj prišla mlada ruska zdravnica. Imela je nalogo, da nas ujetnike pregleda in ugotovi naše zdravstveno stanje. Zdravnica je bila mlada, inteligentno dekle, staro kakšnih 26 let. Bila je lepe, vitke postave in lepega videza ter je morala šele pred kratkim končati šolanje.

Ko me je zagledala in videla, v kakšnem obupnem stanju sem, se je vidno prestrašila. Pričela me je podrobno spraševati, kdo sem: Kako mi je ime, kako se pišem, kako star sem, kakšne narodnosti sem, kako sem se znašel v ruskem vojnem ujetništvu itd. Po pravici sem ji odgovoril na vsa vprašanja, ki mi jih je postavila. Povedal

Malo za tem je bilo v Beogradu srečanje voditeljev neuvrščenih držav. Koliko lepih, spodbudnih besed in želja je bilo izrečenih, vse za spravo in mimo sožitje med narodi, za mir, za pravično delitev dobrin! Toda, žal, mimo lahko trdim, da se stvari ne bodo spremenile. Kot da bi takrat pridigali duhovniki, ki prav tako želijo ljudem vse dobro, toda so nemočni, da bi kakoli spremenili.

Nemiri v mnogih državah vseh celin, ki jih vse pogosteje doživljamo, so dokaz več, da ta Gregorčičeva misel še ni prišla povsod dovolj do izraza! Pa čeprav imamo pri nas, kot tudi v drugih vzhodnoevropskih državah, sistem, ki se ponaša s tem, da bo to svojim državljanom zagotovil!

In vendar: ZA VSE JE SVET DOVOLJ BOGAT!!!

sem ji, da sem Slovenec, Jugoslovan, da so me Nemci prisilno mobilizirali v svojo vojsko, Rusi pa ujeli. Ko je tako zvedela, da sem Slovan, se mi je nasmehnila in rekla, da sem ubožec, ker imam take bolečine in zaradi njih tako hudo trpim. Rekla mi je tudi, da se bo zame zavzela, ker imam po vsej verjetnosti hud napad »sklepne revme«. Na koncu razgovora mi je rekla, da bo poskrbela zame in me čim prej poslala na pregled k zdravniku, specialistu za take bolezn.

In res so me še istega dne, že čez kakšno uro, skupaj s še nekaterimi bolniki naložili na kamion in nas odpeljali skoraj 200 km daleč v neko vojaško bolnišnico sredi beloruskih gozdov.

Vožnje ne bom opisoval. Dovolj bo, če povem, da je bila vse prej kot prijetna, in to tja in nazaj. Od strahovitih bolečin, ki jih je povzročalo poskakovanje vozila po razdrapani, kolovozu podobni cesti, sem bil bolj mrtev kot živ. Ko me je stresalo in premetavalo sem in tja, sem gotovo videl »vse zvezde«, kar jih je na nebu. Od približno 200 km dolge poti smo se kakšnih 50 km peljali po velikanskem gozdu. Kako velik je bil, ne bi mogel povedati, vem le, da se je širil na vse strani, vse do obzorja.

Po neskončno dolgi in mučni vožnji se je tovrnjak nazadnje le ustavil sredi precej velike trate v gozdu. Ko sem z veliko težavo zlezal s tovornjaka, sem najprej obsedel na tleh pred njim in se počasi razgledoval okrog sebe. Šele po daljšem času sem opazil, da stojimo pravzaprav tik pred velikim, precej dolgim, enonadstropnim, zidanim poslopjem. To je bila vojaška bolnica. Stavba je bila od vrha do tal čez in čez poslikana s črnimi, zelenimi, rjavimi, rumenimi in z ne vem kakšnimi »maskirnimi« barvami, tako da je med drevjem skoraj ni bilo mogoče opaziti. Toda v tem »zamaskiranem« poslopju ni bilo bolnikov. Tu so bile samo različne ambulante, operacijske sobe, dispanzerji, kuhinje in druge bolniške naprave.

Lepo pa se je videlo, da so se z jase pred bolniško stavbo med drevje izgubljale s peskom posute poti, ki jih je od zgoraj zakrivalo košato vejevje ob straneh stoječega drevja. Na precejšnji medsebojni razdalji so bile ob poteh, nekatere do polovice, druge pa v celoti, v zemljo vkopane zemljanke za paciente. Kolikor sem lahko videl, so bile od zunaj in tudi od znotraj obložene z lesom. Kako so bile znotraj urejene in opremljene, pa nisem mogel videti.

V tem je že prišla bolniška sestra, me poklicala po imenu ter me odvedla v stavbo k zdravniku specialistu. Ko sva s sestro tako počasi stopala in lezla po dolgem hodniku, ker sem komaj hodil in se držal pokonci, sem si sam pri sebi ves čas nekako predstavljal, da bo ta zdravnik specialist moški. Doslej sem namreč v Sovjetski zvezi videl in srečeval skoraj same zdravnice. Kako sem bil presenečen, ko sem vstopil v ordinacijo in se znašel pred staro gospo drobne postave, sivih, že skoraj čisto belih las. Bila je bolj podobna kakšni stari, dobrodušni babici kot pa zdravnici oziroma doktorju specialistu.

Z menoj je bila zares izjemno, prav materinsko ljubezniva in prijazna. Skrbno me je poslušala, ko sem ji povedal, da sem Slovenec, Jugoslovan. Torej Slovan. Prav prijazno me je pogledala, se mi nasmehnila in rekla: »Nu horošo! Ti germanski soldat. Ti Slavjan. Tebe Germani zadržali. Ti skoro pojdiš domoj. A teper nado ozdravitsja! No, dobro! Ti, nemški vojak. Ti si Slovan. Zato greš kmalu domov. A sedaj je treba ozdraveti!

Nato me je skrbno in natančno preiskala. Potrdila je, da imam v resnici močan napad neke vrste sklepne revme. Opozorila me je, da je stvar resna, da lahko postanem invalid za vse življenje. Po tem me je prijela za ramena, mi dolgo gledala v oči in dejala. »Sedaj me pa dobro poslušaj in si zapomni, kar ti bom povedala. Ali veš, kaj pomeni kronično! Ko sem ji zatrdil in povedal, da vem in razumem, kaj to pomeni, me je še kar naprej, mogoče 20 krat, vprašala, če zares vem, kaj pomeni kronično.

Imam zdravilo, ki ti ga bom dala. Toda vedi, če je bolezen kronična, to zdravilo ne bo pomagalo. Po tem te bo treba zdraviti na povsem drugač način. Če pa ni kronično, bo zdravilo, ki ti ga bom dala, zagotovo pomagalo. Če bo pomagalo, se ti bolezen verjetno nikoli več ne bo ponovila.

Iz omare je vzela zavitek pravega ruskega čaja in mi ga dala. Zraven mi je dala še štiri praške. Praški so bili zaviti v grobi, rjavi papir za zavijanje, ki smo ga prva leta po vojni spoznali tudi pri nas. Praški so bili brez vsakega vonja in okusa. Še najbolj so bili podobni trdo zmletim pšeničnim otrobom. Povedala mi je tudi, kako naj jih jemljem.

Ko se boš vrnil v taborišče, bo najbolje, če boš pričel jemati praške popoldne, da boš do večera gotov in boš ponoči lahko spal. Vsako uro, štirikrat zaporedoma, moraš vzeti po en prašek in zraven popiti pol litra vročega grenkega čaja. Potem boš čakal, da boš videl, kako bo. Če je kronično, ne bo pomagalo. Če pa ni, boš za zmeraj ozdravljen. Pristrčno, skoraj solznih oči mi je zaželela zdravje ter srečno vrnitev domov. Spremljala me je celo do glavnih, vhodnih vrat, kjer se je dokončno poslovila. A še s praga je klicala za menoj, da ne bo pomagalo, če je kronično.

Po vrnitvi v taborišče sem naredil vse natanko tako, kot mi je naročila zdravnica. Po tistem pa sem ves moker od potu s strahom in trepetom čakal, kaj bo. Bil pa je, vsaj od začetka, še veliko huje kot pa poprej. Celi dve noči in dva dni me je nepopisno bolelo, trgalo in zvijalo v roki in nogi. Znojil sem se, da je kar teklo od mene. Po glavi mi je pa kar naprej odzvanjala tista usodna, od stare zdravnice tolikokrat ponovljena beseda »kronično«. Skoraj sem že verjel in bil prepričan, da mi ni več pomoči, ko sem tretjo noč le zaspal in se umiril. Ko sem se zjutraj prebudil, je oteklina v rami izginila in splahnela. Prav tako oteklina kolka. V obeh sklepih tudi

nisem čutil nikakršnih bolečin več. Zato pa so vsi ostali oboleli sklepi bili toliko bolj boleči in oteženi.

Oteklina in bolečine so potem noč za nočjo izginjale. Ramenu in kolku sta sledila komolec in koleno. Tema pa zapestje in gleženj. Le sredinec leve roke in prste desne noge sem nosil še

kakšne tri tedne močno zatečene in boleče nankoli. Potem pa je počasi oteklina tudi tam ponehala in splahnela. Tudi bolečine so popustile in ponehale.

Sedaj sem star 66 let. Napoved stare, prijazne ruske zdravnice, da bo njeno zdravlilo pomagalo, če ni »kronično«, pa še vedno drži.

Janez Fajmut

OGLARJI

Od tega dogodka je več kot 100 let. K Silvestru pod Kramarce je prišel Silvester Fortin okrog leta 1860, po rodu je bil Italijan. Zaposlil se je pri grofu Thurnu v Smrekovcu kot gozdni delavec. Za seboj je pripeljal večje število svojih rojakov Italijanov. Silvester Fortin je bil zelo razgledan človek. Postal je kmalu olcarski mojster pri grofu Thurnu. Domenil se je za posek večje količine lesa. V glavnem so sekali bukov les. Uporabljali so ga za kuhanje oglja. Oglje so kuhali po vsem Smrekovcu od Kramarce do Bele peči in še dalj naokoli. Šli so celo na vzhodni del Smrekovca, na Štajersko proti Savinjski, pod koto na Smrekovcu do Akelskega sedla. Cesto od Kramarce do Akelskega sedla so delali Italijani, ki so jim rekali Lah. Ta del ceste se po starem imenuje Laška cesta.

Za postavitev kope so pripravljali les v dolžini 2 m, največ pa po 1 m. Kope so postavljali povprečno 3 m visoke. Najprej so zasadili tri močne rante, visoke kot kopa. Ko je bila kopa postavljena, so jo s smrekovimi vejami dobro pokrili, potem pa s prstjo obsuli in napravili dušnike. Ko je bilo to vse narejeno, so od zgoraj hosto natlačili v sredino kope in zažgali. Blizu kope so postavili majhno barako za dežurstvo. Navadno sta bila dva človeka pri kuhi, do polnoči eden, po polnoči pa drugi. Ko je bila kopa kuhana, so pripravili oglje za prevoz. Napravili so si sanke, ki so jim rekali paclerske sani. Za sanke so uporabljali navaden bukov les, ker je bil najbolj trd. Zrastek je moral biti tak, da je bil pri korenini že naravno malo ukrivljen. Potem

so v krivino malo zavrtali in napravili locenj za vleko. Za to pa ni bilo pomembno, kakšen les je bil, da se je le pognil. Sani so bile neokovane, to pa zato, ker so oglje prevažali v glavnem v poletni dobi. Čakali so tudi na ugodne dneve, da je bilo malo dežja.

Od Akelskega sedla proti Kramarci je bila cesta bolj ravna, zato so čakali na prvi sneg.

Veliko skladišče za oglje so imeli 150 m nad Silvestrom proti Kramarci. Oglje so prevažali v velikih vrečah iz navadne jute, zgoraj ob robu so bile našite rinke v obsegu 2 cm in špaga, da se je zadržnilo. Nekaj manjših skladišč so imeli na več krajih po Ludranskem vrhu, celo v Bistri. Od tod naprej je bila pa spet trgovska mreža na vse strani po Mežiški dolini in še na ono stran današnje meje.

Povedati moram še, kako je Silvester Fortin prišel do kmetije, ki ji danes pravijo po domače pri Silvestru. Tako si je hiša obdržala njegov priimek. Nekdaj se je pravilo tej kmetiji pri Radmanu.

Kot sem že napisal, je bil Silvester Fortin zelo vesten in aktiven pri svojem delu. Grof Thurn mu je za nagrado podelil to kmetijo. Čeprav je majhna, je pa še danes lastnina.

Za prevoz oglja je imel Silvester tudi par konj za dostavo v manjše kovaške delavnice. Ob tem je imel še pomožno trgovino. Delavci so večinoma pri njem kupovali živež in še gostilno je imel po vrhu.

Kot je že Möderndorfer opisal v pripovedkah iz Mežiške doline leta 1924, je imel stari Silvester škratke. Imel je škratke, vendar ne take, kot jih je Möderndorfer opisal, škratki so bili njegovi delavci.

Stari Silvester se je domenil za posek lesa pri grofu Thurnu, naprej pa je spet oddajal delo svojim skupinskim vodjem. Še za manjšo ceno tako si je že vnaprej izračunal čisti dobiček pri kubiku. Takrat so les za kuhanje oglja pripravljali v klatre – to je bilo 1 m višine in 2 m dolžine. Pri trgovini hrane je imel nekaj dobička, nekaj mu je navrgla pa še gostilna. Tako mi je pripovedoval njegov sin Franc Fortin iz Koprivne, da so tudi po 300 l vina stočili na eno nedeljo. Več pa v Črni, ko je bila lepa nedelja.

Do nekaterih tudi stari Silvester ni imel usmiljenja, čeprav so bili njegovi rojaki. Bili so bolj sezonsko zaposleni. Ko je prišla jesen, ko se je delo zaključevalo, pa mu stari Silvester ni hotel napraviti obračuna. Tako dolgo ga je Silvester pri sebi zadrževal, da je ves zaslužek pri njem pustil. Nekaj je zajedel, ostalo pa zapil.

Ko je Silvester videl, da bodo rajniši in goldinar že kmalu pri kraju, potem ga je šele izplačal. Izračunano je bilo tako, da mu bo samo toliko denarja ostalo, da bo imel za domov v Italijo. To so bili njegovi škratki.

Stari Silvester se je okrog leta 1898 preselil v Bistvo, v hlipovc, kjer je tudi umrl leta 1907. Ko se je začela prva svetovna vojna, je bila večina delavcev, ki so delali na Koroškem, mobilizirana v italijansko vojsko. Med Silvestrom in Kramarce sta bili dve večji skupini oglarjev, ki so kuhali oglje. Enemu so pravili Kapu, drugemu pa Juvani. Ti kopsiči še danes imenujejo Kapovo in Juvanijevo kopsiče.

Ko so morali zapustiti te koroške kraje, so eni kot drugi skopali jame in noter dali lesene zabuje in vse boljše orodje so zložili noter ter zasuli z zemljo, misleč, da ko bo vojne konec, bodo spet prišli sem delat. Pa ni bilo nobenega od nikoder več. Tako je to orodje še danes zakopano tam. Tam, kjer so kuhali oglje, so danes še vedno kopsiča.

Rodil sem se pri Silvestru leta 1914. Ko sem bil star od 6 do 8 let, je mati v času, ko je regrat spodaj že prerastel, izbrala dva in rekla: »Pojdita gor v Smrekovec na to in to kopsiče.« Tam je bil res še mlad regrat.

Leta 1953 sva se v Črni srečala s Francem Fortinom iz Koprivne. Me je pa vprašal, če imamo pri Silvestru škratke. Sem mu pa rekel, da sem dobil tri mladiče, pa da sta mi dva že crknila, pa ne vem, če mi še tretji ne bo poginil. Mišljenje je bilo tako: Ker je oče imel gostilno in škratke, bi jih morala imeti tudi midva z ženo.

Imeli smo nekaj let planinsko postojanko, ki jo je upravljalo Planinsko društvo, Žerjav. Obratovati je morala na staro leto 1953. leta.

Tako sem bolj v grobem opisal pripravo lesa za kuhanje oglja in žive škratke v Smrekovcu.

Matej Strahovnik

VRTINCI

**Srečal sem te z jutranjo roso objeto,
stran tvoja bližina samoto podi...
In sonce je vate vsak dan bolj ujeto,
ker kar se dotakneš, od sreče vzdrhti...**

Ni vse v novogradnjah

Jože Štajner 39

Še enkrat; zadnji oglar na Kozjem hrbtu

V aprilski številki Fužinarja, me je veselo presenetil Franci Telcer s prispevkom o oglarju pod Kozjim hrbtom. Odločil sem se, da tudi jaz nekaj prispevam, ravno o oglarjih, ki so včasih oglarili po obronkih Uršlje gore.

Kar kmalu po prvi svetovni vojni so se množile oglarske kope z oglarji. Takrat še les ni šel tako v denar, oglje je bilo pa zelo cenjeno, zato so se mnogi lotili kuhanja oglja. Prodajali so ga fabriki, mnogim kovačijam, in tudi večje kmetije, ki so imele konje, so imele svoje kovačnice. Oglje so kuhali za svoje potrebe, nekaj so ga pa tudi prodali.

Že v mladosti sem občudoval oglarje in njihovo delo okrog kope in na njej. Prve prave oglarje sem videl leta 1925 gori blizu izvira Suhe, blizu Godca pod Kozjim hrbtom. Takrat sem služil pri Večku; od tam smo vsako pomlad gonili ovce v pašo k Jeleni, vsako jesen pa s paše domov. Mnogokrat, ko smo hodili na Uršljo goro, sem imel nazaj grede priložnost opazovati oglarje pri njihovem delu.

Leta 1929, ko sem se osvobodil služenja pri kmetih in sem do leta 1941 vsako jesen hodil pomagat grofovskim drvarjem delat riže in spravljat les s Kozjega hrbta k cesti blizu Godčevega križa, kakšno leto sem pa pomagal tudi pri sečnji. Ker sem imel kar daleč od Gačnika v Kotljah do Kozjega hrbta, sem večkrat prespal kar pri oglarjih, ki so kuhali po dve kopi hkrati, med tem so pa že gradili tretjo. Ko je bila prva gotova in so jo, že dobro ohlajeno, začeli odpirati in »šterati«, so že tretjo zakurili. Blizu kopišča je bila velika uta ali baraka, ki so jo oglarji uporabljali za bivanje in tudi za shrambo oglja. Ker je pa začelo primanjkovati lesa za oglje, zaradi vse bolj intenzivnega spravila lesa s sečišča, je tudi oglarjenje začelo popuščati. Oglarji so se začeli seliti izpod Kozjega hrbta drugam, le posamezniki so se še obdržali, a so se pa tu-

di nastanili više v Kozjem hrbtu in na drugih posekah, kjer je bilo laže priti do opuščene, za drugo neuporabnega lesa. Okrog 1934. leta je tudi tiste ute Kolparne, kakor smo jo bili vajeni imenovati, zmanjkalo. Pozneje so tam uredili veliko gozdno drevesnico.

Najbolje se spominjam starega Steblovnika, ki je prej delal pri skupini pri Kolparni, in je sedaj čisto sam zase oglaril v zatišju stare poseke nad Godčevim križem. Privlačil me je s svojim pripovedovanjem, saj je imel v glavi vso kroniko malih kmetij in bajtarjev okrog Uršlje gore. Naj jih nekaj navedem! Seliško, Krvavčevo, Obretanovo, Suško, Jankovo in Bukovnikovo, naj bo še Rupnik in Krstave, zadnja dva sta že na žerjavsko stran. Po svojem pričevanju bi ta Steblovnik moral nekoč stanovati pri Sušniku blizu Obretana, bil naj bi v sorodstvu s Sušniki, ki so nekdanj bivali na Suškem, in tudi ti Sušniki so bili oglarji. Mnogi bralci Fužinarja posamične ali vse številke hranijo, da jih včasih lahko pogledajo, tako tudi jaz. In kar mi je nekoč oglar Steblovnik pripovedoval, sem nekaj tudi napisal (glej Fužinar št. 3, september 1982, stran 33).

Ker sem pa s spomini že tam pred petdesetimi leti in tam okoli Kozjega hrbta, naj povem, da je kar v bližini Steblovnikovega kopišča oglaril še en oglar, Anza Krničnik, ki ga je Franci Telcer že opisal v aprilski številki. Moram potrditi, da se niti eden niti drugi ni zlagal, ker sem sam hudičevo skusil tisto neurje, ki se je razbesnelo, kot da se je odprl pravi pekel. Takega neurja nisem doživel nikoli več ne prej, niti kdaj pozneje. Takrat smo ravno dokončavali črno sečnjo proti vrhu Kozjega hrbta tik pod Lužami. Ne bi opisoval tega neurja, ker se ga niti ne da opisati, je pa še ena živa priča iz skupine, ki smo to neurje doživeli na tem opevanem Kozjem hrbtu. To je Andrej Štefič, Navršnik z Navrškega vrha.

Tako so nekoč majerji—pastirji ulivali sirarski kotel na planini.

Ludvij Mori

PERNIŠKI ZVONOVI

Perniški zvonovi so peli lepo, njih bronasti glas je odmeval glasno, k molitvi Perničane vabili vse, nikdar zamudili še urice ne.

V tem stoletju bili sta vojni dve, ki k nam prinesli sta strašno gorje; vse zdrave može so na fronto poslali, nato še zvonove v neznano peljali.

Grenke solze so farani točili, ko od zvonov so se oni ločili, tudi zvonovi so milo ječali, ko od Pernic slovo so jemali.

Že dvakrat je vojna pobrala zvonove, zato odločili smo mi se za nove, že res je, da čas tudi rane celi, za nove zvonove bili smo prav vsi.

Je dolgo v cerkvi bil le en sam zvon, osamljen je bil in je nizek imel ton, minilo je res šestinštirideset let, nazadnje dobil je bratca dva spet.

Zdaj bodo v cerkvi spet trije zvonovi, mar spet za Pernice to časi so novi, Pernice zlih sil naj bi vsi varovali in z nami v času molitve kramljali.

Julka Potočnik

RESNIČNA ZGODBA

Bilo je na sveti večer leta 1938. Bila sem pri babici. Sedeli smo v majhni, topli, leseni bajti. Na steni je brlela petrolejka. Pogovarjali smo se in čakali polnoč. Naenkrat začne babica pripovedovati zgodbo iz svojih mladih dni.

Ko sem bila že poročena in je tudi sestra šla v svet, sta oče in mati ostala sama na majni kmetiji. Ker sta bila že stara in nista mogla več delati, sta prodala nekaj zemlje, vole in dve kravi. Kupila sta si črno kozo, da sta imela mleko doma. Na sveti večer pa pride oče in pravi: »Lojza, pojdi v farovž po fajmoštra, prosi ga, da pride k nam spovedat mater, ki je na smrt zbolela.« Jaz ubogam očeta in grem drugi dan v Mežico. Fajmošter je takoj vzel sveto popotnico in odšel z mano. Ko sva prispela na moj stari dom je oče v črni kuhinji nalagal drva na ognjišče, mati pa je ležala na postelji. Zadaj v kotu sta imela privezano črno kozo. Očetu se je smilila, ker je bilo v hlevu mrzlo, zato jo je pripeljal v kuhinjo. Na mizi je bila v majhni posodi nalita žegnana voda s smrekovo vejico. Na lesenem krožniku je bilo devet lanenih kroglic — bile so pripravljene za maziljenje. Fajmošter je vzel vejico, pokropil po kuhinji in rekel: »Mir tej hiši.« Z očetom sva potem odšla v sobo.

Ni bilo dolgo, ko se pojavi fajmošter na pragu v belem koretlu in se hitro odpravi proti Mežici. Ko stopiva z očetom nazaj v kuhinjo, je bilo vse razdejano. Žegnana voda je bila razlita, kroglice pa razmetane po tleh. Ko stopiva k postelji, pravi mati: »Veš, Lojza, ko sem šepetala je pravila fajmoštru grehe, je koza dvignila visoko glavo, pa zameketala. Ko je fajmošter zagledal kozo, mi je hitro dal odvezo, hostijo vtaknil v usta. Malo me je pomazal po nogah, rokah in čelu pa jo pobrisal.«

Oče je stal pri ognjišču, mi namignil z glavo in šel v sobo, jaz pa sem šla za njim. V sobi mi reče: »Veš, Lojza, fajmošter je mislil, da je po mater prišel hudič, zato jo je pobrisal.«

Čez dva dni je mati umrla. Sosed je nama z rajnim Falentom priskočil na pomoč. Vprežeta vole in dvojne kmečke sani in odrineta na moj stari dom. Tam sta naložila mrtvo mater in vse očetove stvari, zadaj pa je šel oče. Z eno roko si je brisal solze, z drugo pa je držal za vrv privezано tisto vražjo kozo.

Beno Mandl

JAKI

Moj praded Franc Brezovnik je bil rojen okrog leta 1870 v Koprivni. Poročil se je leta 1900 z bogato Blajsovo hčerko iz Lepene pri Železni Kapli. Grof Thurn mu je dal v najem krpo zemlje blizu Jeklove kmetije, ki jo je moral kljub rednemu delu v gozdu še posebej odslužiti. Težave so nastopile z večanjem družine. Leta 1900 se je rodila Marija, moja babica 1901 Julijana, 1903, Foltej, 1904 Jaki, eden pa je umrl.

Kmetija je bila nad 1000 metrov visoko, zato je bil pridelek pičel, otroci pa so morali nekako živeti. V šolo ni hodil nobeden, zato so ostali nepismeni.

Leta 1915, v času, ko je bila Evropa v žaru prve svetovne vojne, so potrebe po svinču močno narasle, zato so v rudniku svinca v Mežici pričeli zaposlovati več ljudi. Tako se je tudi praded zaposlil pri rudniku in je prišel do rednega denarja. Pot domov pa je bila le predolga, okrog 40 km tja in nazaj, zato je praded vzel v najem Mačkovo kmetijo na sedanji avstrijsko-jugoslovanski meji blizu mejnega prehoda Reht. Finančno stanje v družini se je popravilo. Dekleta so hodila na dnino po kmetih, Jaki pa je že pasel živino. Malo pred zlomom avstroogrške je praded dobil Mačkovo kmetijo v trajno last, tako je postal gospodar na svojem.

Za naslednika je bil določen Jaki; bil je izredno iznajdljiv pri kmečkih opravilih in zelo priden. Vendar nesreča nikoli ne počiva, Jaki je zbolel za špansko gripo, ki je v tistih letih pomorila zelo veliko ljudi. Zdravniki so imeli polne roke dela in mnogi so odšli na drugi svet, ne da bi jih zdravnik sploh videl, posebno revnejši, ki si niso mogli privoščiti izdatkov za zdravnika. Ko domača zdravila in molitve niso več pomagale, je praded odhitel v Mežico k zdravniku. Tam pa je dobil le nasvet, naj otrok ne pije vode. Ta nasvet so tudi dosledno upoštevali in Jaki je bil v vročinskih blodnjah med življenjem in smrtjo. Ko je bil že na tem, da umre, je oče udaril po mizi in siknil skozi zobe: »Dajte mu vode, pa naj umre, če je že takšna božja volja.« Tako so tudi storili. V Jakiju pa se je namesto smrti zopet začelo porajati življenje, vendar potem, ko je ozdravel, ni bil več tisti Jaki kakor pred boleznijo. Oči so izgubile lesk, besede so postale nerazumljive, njegovi možgani so med boleznijo zaradi pomanjkanja vode

utrpeli nepopravljivo škodo. Od prej lepega fanta je postal bebec z izbuljenimi očmi in težko razumljivim govorom. Š časom je začel hoditi po hiši in opravljati tudi bolj preprosta dela, sekal je steljo in podobno. Družbe se je pričel izogibati, zelo rad pa je pasel živino in je ure in ure strmел proti močno Peci.

Nekega dne ga je zadela še druga nesreča. Pri hiši so imeli hudega bikca in kdo ve zakaj je bik Jakija napadel, četudi mu prej ni nikoli storil nič žalega. Nemočnega dečka je valjal po tleh in metal v zrak, pri tem pa ga je večkrat prebodel z rogovi.

Ko zvečer Jakija ni bilo domov, ga je šel oče iskat. Že med potjo je naletel na bikca s krvavimi rogovi in obšle so ga hude slutnje. Na pašniku je potem našel krvavo kepo mesa, ki je le še tiho jokala. Jakija so odnesli domov in poklicali duhovnika, ta je prišel in naredil križ čez njega, odmrmral molitev, popil šnops in odšel v dolino. Vendar Jaki naslednji dan ni bil mrtev. Stanje se mu je iz dneva v dan izboljševalo, le roka in desna noga sta ostali poškodovani, tam mu je bik potrgal kite. Oče je pil in divjal po štali, z verigo je tolkel bika, nazadnje pa ga je za nekaj kron prodal v gostilni mesarju. Žalost se je naselila v hiši in praded je dostikrat tolkel ob mizo ali pa odsotno strmел v kot, kjer je bilo razpelo. Ščasoma se je pri rudniku zaposlil tudi prvi sin Foltej. Hčerki Marija in Julijana pa sta se poročili z Oberovima sinovoma iz Šentjurja pri Libučah.

Marija, moja babica, je vzela Antona, moje-ga dedija, Julijana pa Francija. To je bila dvojna poroka, dva brata sta vzela dve sestri, takšna poroka v tistih časih ni bila nobena redkost. Iz teh zakonov se je rodil močan rod zavednih Slovencev v Avstriji. V zakonu Marije in Antona Grilca se je rodilo šest hčera. Štiri so Avstriji, dve pa sta se poročili v Mežico z znanima partizanoma.

Usoda pa je bila z Brezovnikovo družino še naprej kruta. Ko je praded delal zadnji šiht v jami, mu je štajgar (delovodja) dovolil, da lahko gre malo prej domov. Praded se je peš napotil iz jame, kar pa ni vedel njegov sin Foltej, ki je vozil jamsko lokomotivo in ga je malo pred izhodom iz jame dobesedno zmlel z lokomotivo.

Foltej si očetove smrti ni nikoli odpustil, četudi zanjo ni bil kriv in je bila le splet ne-

Ivan Hamun

BELI ZIMSKI DAN

Ko ležim v postelji beli ves utrujen in bolan, otožno gledam skozi okno lepi beli zimski dan.

Lepe bele so snežinke, je narava kot bel prt, dolgo te ne bom več gledal, ker prihaja bela smrt.

Prideš kot snežinka bela, ki med snegom se zgubi, in izgineš neopazno kakor sneg, ki se stopi.

Vsako leto zima pride, na spomlad se sneg stopi, vedno se ljudje rodijo, bela smrt pa jih kosi.

srečnih okoliščin. Počasi se je zapil, zbolel za tuberkulozo in mlad umrl. Prababica je kmetijo prodala, sama je ni mogla obdelovati, Jaki pa ji tudi ni bil dosti v pomoč.

Po možu je dobila pokojnino in šla živet v Mežico, umrla je leta 1952. To je bilo tudi moje rojstno leto.

Jaki je odšel za hlapca k tedaj bogatemu kmetu Ručniku blizu izvira Šumca. Tam je živela Ručnikova mati s hčerko Micko in sinom Jozejem. Jaki se je tam počasi vživel, nihče ga ni gledal postrani in vsi so ga imeli radi. Opravljal je zunanja dela, najraje je sekal steljo. Ručnikova mati je pred smrtjo zagrozila Micki in Joziju, naj se nikoli ne ženita, ker se mora njihov rod z njimi končati. Razloga za to svojo odločitev ni povedala nikomur.

Jozej in Micka sta se bala materinega prekletstva in se res nista ženila. Nekdaj cvetoča kmetija se je počasi začela spreminjati v podrtijo. V hišo se je naselila tihota, v njej ni bilo otroškega vrišča in nobene bodočnosti. Z leti se postali čudaški, vase zaprti, ljudje so se jih raje izogibali... čas na kmetiji se je ustavil. Za koga naj delam, je včasih pravil Jozej in delal le toliko, da so bili siti.

Jaki je dobival socialno podporo in ta denar je dobivala moja mati in z njim kupovala Jakiju najnujnejše potrebščine. To so bili kruh sol, tobak in tobak za čikanje (štangovec), tega smo s težavo kupovali v Avstriji. Jaz sem te stvari enkrat na teden odnesel k Ručniku in tako spoznal njihov način življenja skozi svoje otroške oči. Ti dnevi so bili za njih nekaj posebnega, čeprav so to skrivali. Zmeraj so se zbrali okrog mene in me spraševali po novicah. Povedal sem jim to in ono, kakor pač otrok v teh letih gleda na življenje. Ko sem jim izročil kruh, so sramežljivo gledali v tla, kot bi si očitali in Jaki je tiho mrmral predse... »bog lonaj ... bog lonaj.« Micka me je včasih pobožala po laseh in rekla: »Naš pob so le pride pogledat na nas.« Ob takih priložnostih so se ji skoraj vedno v kotičku oči zasvetile solze, kakor neko daljnjo, tiho hrepenenje po materinstvu, ki ga nikoli ni bila deležna.

Navadno so se mi oddolžili s kakšnim pribojškom, spomladi so mi pokazali zrelo češnjo, poleti jabolka, hruške, jeseni so prišli na vrsto orehi, pozimi posušena jabolka ... Ob

mojem veselju so se prikrito nasmihali in me bodrili, naj fejš jem. Včasih sem odšel v hišo in brskal po zaprašenih skrinjah; v njih je bilo mnogo knjig iz 18. stoletja ... včasih sem se tako vživel v svoje raziskovanje, da sem šel domov šele v poznem mraku.

Črne kuhinje pa sem se raje izogibal; v njej je bilo vedno temno, le skozi majhno, zamazano okno je prihajalo malce svetlobe. Imeli so odprto ognjišče z velikim črnim loncem, ves prostor pa je dišal nekako kiselkasto po dimu. V drugem kotu je stal kurnik in kokiši so prihajale vanj kar skozi okno, v tretjem kotu pa je stal velik svetnik in molel roke proti počrnelemu stropu. V kuhinji so tudi spali in dimili meso. Ob nedeljah so vsi trije redno prihajali k maši in svoje borne prihranke vsipali v nenasitno mežnarjevo tablo. Micka in Jožej sta po maši odšla domov, Jaki pa je vedno prihajal k nam na nedeljsko kosilo. Tedaj je bil star že šestdeset let, s sklonjeno postavo, ponošeno obleko. Levo roko je skrival pod suknjič; to navado je imel še iz otroških let, od tedaj, ko je ozdravel.

Desno nogo pa je vlačil zasabo kot tujek. Izpod zamaščenega klobuka je plaho gledal v osovraženi svet okrog sebe, to pa je zelo zabavalo vaške otročaje. Zbrali so se okrog njega, vpili in ga obmetavali s kamenčki, on pa jim je nemočno grozil s palico in jih s tem le še bolj spodbujal k norčijam. Včasih jim je iz stare škatle ponujal bombone, da bi ga vendarle pustili pri miru, revnejši so bombone vzeli, bogatejši pa so se le nasmihali in vpili: »Jaki gre... Jaki gre.« Jaz sem ga včasih hotel braniti, pa sem bil zaradi tega še sam tepen, on je vse skupaj gledal s svojim prosečim pogledom in tako sva le pritavala do doma. Posebno rad je imel juho, cmokal je z jezikom in hudomušno gledal izza mize. Ko se je najedel, je pomaknil stol k odprtemu oknu, si odgriznil kos tobaka in pričel žvečiti. Tedaj se je za mamo pričela prava groza, kajti pljuval je povsod po tleh, še najraje pa skozi okno. Pod oknom so se sprehajali nedeljski sprehajalci in z gnusom gledali, od kod na pločniku črni pljunki. Včasih je koga zadel, tedaj se je sladko smejal kot maščevalc po uspelem maščevanju, pa tudi moje veselje ni bilo nič manjše. Le prizadeti niso delili najinega veselja in so jezno žugali proti oknu. Mati je na tihem prosila vse svetnike, da bi Jaki že vendar šel domov, kar se je navadno zgodilo šele pozno popoldne.

Enkrat na leto pa je Jaki šel na romanje k Belim vodam. Zdrav človek bi za tako pot potreboval dva dni, on pa je s svojo nogo hodil tudi po teden dni. Kako je to opravil, je vedel le on sam, jaz sem ga videl le tedaj, ko je prišel nazaj in je komaj še hodil, vendar mu je v očeh plamtel ponos, kajti opravil je vsakoletno poslanstvo z Bogom. Tako so minevala leta.

Nekoč sem prišel k Ručniku, ko je ravno sekal »paceljne«, blizu sebe pa je imel tudi že tri križe, bilo je ob svetih treh kraljih. Pokazal mi je, kam naj jih pribijem, kar sem z veseljem storil. Jaki je stegnil roko proti meni. Ker nisem vedel, kaj namerava, sem bliskovito odskočil. Roka mu je nemočno padla ob telesu, po obrazu pa sta se potočili dve debeli solzi. Šele tedaj sem vedel, da me je hotel samo pobožati po obrazu. Jezno se je obrnil proč in začel sekati »paceljne«, da so kar frčali okrog njega.

Kmalu po tistem je Micka umrla, za njo pa še Jožej. Jaki sam ni mogel ostati na kmetiji

in po družinskem posvetu smo ga odpeljali v Avstrijo k sestri Julijani Grlic. Toda tam se Jaki ni mogel vživeti, za nobeno delo ni imel več veselja, le proti Peci je strmel ure in ure. Tam za obronki je slutil svojo kmetijo, ki je nikakor ni mogel preboleti, zmeraj manj je govoril in v šestih mesecih od odhoda s kmetije je umrl.

Jaz pa vem, da če bi Jaki še ostal na kmetiji, bi živel še več let. Tako pa ni bilo več Micke niti Jožija, pa tudi natena (tnala), na katerem je sekal paceljne ne. Sedaj počiva v grobu s sestrama Marijo in Julijano v Spodnjih Libučah. Od tam je zelo lep razgled na Peco, ki jo je tako rad gledal z Mačkove kmetije, ko je bil še otrok in je bilo pred njim življenje polno upov, ki pa so se razblinili kot milni mehurček.

Franc Gornik

2, 929, 902

PAPEŽ PIJ II (1405 – 1464) JE HODIL PO NAŠIH KRAJIH

Enej Silvij Piccolomini, kardinal v letih 1456–1458, je svetoval cesarju Fridrihu III., naj ustanovi v Ljubljani škofijo. Ljubljanska škofija je bila ustanovljena s cesarsko listino v Gradcu 6. XII. 1461. Papež pa je bulo izdal v Pienci 6. sept. 1462. leta.

Iz vsebine obeh listin nas zanima le to, da je bila med dotacijami škofiji določena tudi župnija Šmihel pri Pliberku, kateri so spadali vikariati Pliberk, Črna na Koroškem, Globasnica in župnija Vogrče. K vikariatu Pliberk sta spadali tudi podružnični cerkvi v Mežici in Šentanelu, ki sta sredi 18. stoletja postali samostojni župniji. Sedež nadžupnije v Šmihelu je bil kmalu po ustanovitvi Ljubljanske škofije prenesen v Pliberk, zato se je pozneje imenoval ta cerkveni okoliš Pliberško okrožje.

Kaj je dovedlo cesarja in papeža, da sta novo ustanovljeni Ljubljanski škofiji priključila tudi to koroško cerkveno okrožje? Zgodovinske ugotovitve ugotavljajo, da je bila merodajna dediščina izumrlih celjskih grofov. Za pliberško cerkveno okrožje pa še to, da je v naših krajih živel in deloval Enej Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II. Rojen leta 1405 je po končanih humanističnih študijah stopil leta 1431 v službo kot tajnik kardinala Capranica, s katerim je prišel na koncil v Basel. Po kardinalovi smrti je postal tajnik baselskega zbora. Ko je cesar Friderik III. bival leta 1442 v Baslu, je sprejel Eneja Silvija v službo in ga vzel s seboj v Dunajsko novo mesto. Leta 1444 je s cesarjem prepotoval Štajersko, Koroško in Kranjsko. L. 1445 je Enej Silvij, star že 40 let, stopil v duhovniški stan in sprejel od cesarja več cerkvenih beneficijev, med drugimi tudi župnijo sv. Pankracija v Starem trgu pri Slovenj Gradcu. Ta župnija je bila nadžupnija za cerkveno okrožje Slovenj Gradec. Spadala pa je neposredno pod jurisdikcijo gornjegraške opatiije, posredno pa pod akvilejsko

Od tedaj je minilo že dvajset let in jaz s svojima sinovoma breдем po visoki travi proti Ručnikovi kmetiji. Povsod je tišina, kmetija razpada, vegasta kašča, v kateri sem tolikokrat sanjaril in prebiral Mohorjeve knjige, še stoji, štala pa se je že podrla. Stoji tudi še uta, pred katero je Jaki sekal drva. Tiho se ji približamo ... kot da otroka začitata mojo tesnobo, ne sprašujeta dosti. Vendar se najstarejši sin le odloči in me vpraša, kdo je tu živel. »Dobri ljudje.« Odvrnem z rosnimi očmi. Mali čuti tesnobo in me potegne za roko. »Gremo naprej.« Odidemo, za seboj pa kot da slišim Jakijevo sekiro in brenčeče paceljne, ter Mičkin mili glas: »NAŠ POB JE PRISEL, PA LE ŠE NI POZABIL NA NAS.« Glas je tako živ, da se nevede ozrem, vendar tam ni ničesar.

V spomin Jakiju, Micki in Jožiju.

partriarhijo. Nadžupnik v Starem trgu pri Slovenj Gradcu pa je bil že od nekdaj tudi nadžupnik in škofijski komisar za pliberško cerkveno okrožje. Enej Silvij ni nikoli sam upravljal župnije v Starem trgu. Dobival je del njenih dohodkov in imel tam svojega namestnika – vikarja. Opatija Gornji grad je spadala pod patronat celjskih grofov in ko je bil umorjen zadnji celjski grof Ulrik I. 1456, je prevzel cesar z njegovo dediščino tudi patronatske pravice nad vsemi cerkvami gornjegraške opatiije. Ko je bila opatiija Gornji grad s cesarsko ustanovno listino in papeško potrdilno listino dana v dotacijo ljubljanski škofovi menzi, ji je bila s tem dana v dotacijo tudi župnija Šmihel pri Pliberku s pripadajočimi vikariati. Ta pa je od nekdaj spadala pod škofijski komisarjat nadžupnije Stari trg. To je bilo znano tako cesarju kakor tudi papežu Piju II. kot nekdanjemu župniku te nadžupnije. Iz tega razloga sta priključila tudi pliberško cerkveno okrožje ljubljanski škofiji.

Iz »Zgodovine katoliške cerkve« je razvidno, da je po smrti papeža Kalista III. postal tržaški škof Enej Silvij Piccolomini I. 1458 papež Pij II. Bil je učen mož in ves vnet Evropo obvarovati pred turško silo. V ta namen je poklical krščanske kneze na zbor v Mantovo. Z dopisovanjem je hotel turškega sultana Mohameda II. poučiti o krščanski veri, vendar brez uspeha. Nazadnje je sam zbral veliko vojakov in ljudi, da bi z njimi udaril na Turke. Kot pišejo, mu je velik trud smrt prinesel I. 1464. Ta papež je po volji cesarja Friderika III. I. 1462 ustanovil Ljubljansko škofijo in postavil za prvega škofa Zigismunda Lamberskega. Papeža Pija II. je I. 1464 nasledil papež Pavel II.

Viri: iz Zg. časopisa XXVIII. 1974/3–4 st. 223–268

Peter Hitzinger, 1849: »Zgodbe katoliške cerkve«.

Janez Stergar 199

PREGLED S KOROŠKO POVEZANIH OBLETNIC V LETU 1990

Pričujoči pregled zgodovinskih obletnic in osebnih jubilejev, pomembnih za koroške Slovence, je spet obsežnejši od predhodnega in je že šesti po vrsti. Čeprav pri našem letnem opomniku počasi lahko začnemo govoriti o tradiciji, velja uvodoma ponoviti ali na novo zapisati nekaj pojasnil in opozoril. Pregled je namenjen predvsem operativni rabi, ko zamejske in matične ustanove, organizacije in uredništva pripravljajo delovne programe in urejajo koledarje za prihodnje leto. Izbor prav gotovo ni popoln in tudi ne vrednoti posameznih dogodkov in jubilejantov, zato bi bilo odveč primerjati število besed ali vrstic ob tej ali oni obletnici. Da opomnik ni nezanimiv tudi za nekaj širši krog spremljevalcev koroških dogajanj in bralcev del o preteklosti koroških Slovencev, smemo sklepati iz dejstva, da se povečuje število objav pregleda v celoti ali v redakcijskih izvlečkih: predlanskim je izšel v Koroškem fužinarju in v Informatorju našega inštituta, lanski pregled v Koroškem fužinarju, v priročniku Krščanske kulturne zveze in v več priredbah Ivana Vrnika v Našem tedniku. Opozoriti velja tudi, da odsek za zgodovino tržaške Narodne in študijske knjižnice že nekaj let pripravlja podoben pregled zgodovinskih obletnic za primorski del slovenskega zamejstva, medtem ko obstoji izvrsten pripomoček za obelježevanje osebnih jubilejev v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu.

Naš pregled je letos prvič uvrščen tudi v ekspertizni program INV, kar nam je omogočilo vsaj nekaj dni dodatnega zbiranja podatkov. Zavedno vključujemo tudi več obletnic, pomembnih za posamezne koroške kraje. Kljub temu nismo upoštevali prav vsakega zamejskega jubilaranta; merilo je bila poznanost v celotni koroški slovenski skupnosti, pomembnost za eno od odločilnejših področij manjšinskega življenja. Upoštevani so seveda tudi ne-Korošci, ki so svoje življenje tako ali drugače povezali s to našo deželico. Čeprav pregled ni znanstveno delo, je predvsem nekaj »stranski produkt« rutinskega strokovnega dela pri raziskovalni nalogi o družbenopolitičnih procesih znotraj slovenske manjšine v Avstriji po drugi svetovni vojni. Precej gradiva je avtor zbral ob pripravljanju »Kronološkega pregleda zgodovine koroških Slovencev od 1848 do 1983« (za zbornik Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes, Ljubljana-Celovec 1984, 1985), nekaj tudi v sodelovanju z inštitutsko dokumentacijo v zadnjih dveh letih ob nastajanju »Kdo je kdo med Slovenci na avstrijskem Koroškem« (doslej le Poskusni snopič z geselnikom, Ljubljana 1988). Glede obletnic dogodkov iz starejše koroške zgodovine do leta 1792 se naslanjamo predvsem na obe »Kronologiji koroških Slovencev« Frana Erjavca iz 1. in 5. zvezka njegovega dela »Koroški Slovenci« (Celovec 1955 in 1959), medtem ko je spisek uporabljenih knjig, priročnikov, revij, časopisov in arhivskega gradiva za novejšo zgodovino predolg za to uvodno pojasnilo.

Opomnik je razdeljen v dva dela: v prvem opozarjamo na obletnice iz zgodovine koroških Slovencev, v drugem pa na jubileje živečih in že pokojnih koroških ali s Koroško tesno povezanih oseb. Morebitnim zahtevnejšim bralcem/uporabnikom tega pregleda lahko vsaj nekaj dodatnega gradiva za posamezne obletnice nudita dokumentacija Inštituta za narodnostna vprašanja (Ljubljana, Erjavčeva 26) in sestavlja-

lec opomnika, ki bi bil hvaležen tudi za vse možne popravke in dopolnitve zbranih podatkov. Ti bi bili tudi spodbuda za pripravo bodočih pregledov, ki naj pripomorejo, da ne pozabimo na svoje globoko v korotansko zemljo zaraščene korenine samorastnikov, na vodnike koroških gamsov na plazju.

V letu 1990 bodo med drugim potekle naslednje obletnice:

1400—letnica prodora Slovencev do Špitala in Lienza (s propadom škofij v Teurniji in v Aguntu)

1100—letnica Vetrinja (»Vitrino«)

900—letnica Velikoveca (?)

900—letnica omembe cerkve pri Mariji na Zilji

500—letnica objave »Kärntner Chronik« Jakoba Unresta, župnika v Šmartenu na Dholici

475—letnica drugega velikega upora koroških slovenskih kmetov

450—letnica velike vročine in poletne suše s številnimi požari vasi in gozdov

375—letnica najstarejše znane slovenske omembe imena Celovca (»v Zelouzi«)

350—letnica viška čarovniških procesov na Koroškem (trajal od 1640 do 1690)

300—letnica rušilnega potresa, ki je močno poškodoval Beljak, Velikovec, Dobro vas in naselja po vsej južni Koroški (4.12.)

250—letnica smrti cesarja Karla VI. in nastopa vladanja Marije Terezije, ki je s svojimi reformami močno spremenila tudi življenje koroških Slovencev (20.10.)

225—letnica prepovedi prirejanja javnih verskih predstav

225—letnica obiska cesarice Marije Terezije v Celovcu (11.–14. 7.)

225—letnica izvzetja koroške politične uprave iz graškega gubernija in podreditve neposredno Dunaju (26.10.)

225—letnica priporočila za snovanje podeželskih šol (na posvetovanju pri koroškem deželnem glavarstvu 26.11.)

225—letnica uvedbe proste ženitve podložnikov

200—letnica smrti cesarja Jožefa II., povezane s preklici večine njegovih reform (20.2.)

200—letnica izida Gutsmanovega slovenskega abecednika

200—letnica ponovne otvoritve romarske cerkve na Sv. Višarjah (15.9.)

140—letnica obiska cesarja Franca Jožefa na Koroškem, ko mu ob številnih »živio« klicih v Celovcu guverner Schloissnig pojasni, da je tretjina meščanov Slovencev

140—letnica začetka izhajanja »Deželnega zakonika in vladnega lista« tudi v slovenščini (25.2.?)

130—letnica cerkvenega šematizma krške škofije, po katerem je od 336.726 Korošcev živelo v čisto slovenskih župnijah 118.909, v osmih mešanih župnijah pa 9.450 prebivalcev

130—letnica odloka krškega škofijskega konzistorija, da je treba slovensko poučevati v osnov-

nih šolah, ki so v farah s slovenskim veroukom

130—letnica potrditve spremembe Društva sv. Mohorja v cerkveno bratovščino, kar je povzročilo velik porast članstva (18.5. papež Pij IX. in 15.6. škof V. Wiery)

125—letnica pričetka izdajanja političnega lista Andreja Einspielerja »Slovenec« (14.1.)

125—letnica priporočila štajersko-koroško-kranjskega naddeželnega sodišča, naj se takoj nauče slovenščine tisti sodniški pripravniki, ki so znali le nemško (27.4.)

120—letnica ustanovitve Slovenskega katoliškega konstitucionalnega društva v Borovljah

120—letnica prvega občnega zbora slovenskega političnega društva »Trdnjava«, ki se je konec leta izreklo za ljubljanski jugoslovanski program (januar)

120—letnica deželnega zakona z določbo, da poučevalni jezik določa deželni šolski svet po zaslišanju vzdrževalca šole (17.1.)

120—letnica mladoslovenskega shoda društva »Trdnjava« v Bistrici pri Pliberku (18.4.)

120—letnica prvih štrajkov in prvega političnega zborovanja socialdemokratov v Celovcu (25.4., 20.6., 23.7.)

120—letnica ustanavljanja nemškonacionalnih liberalnih društev in njihovega prodiranja na koroško slovensko ozemlje (28.5., 17.7., 20.7.)

120—letnica volitev v koroški deželni zbor z neuspešnim nastopom kompromisnih kandidatov »Trdnjave« in Katoliškega ustavnega društva (27.6.)

120—letnica prvega slovenskega koroškega tabora v Bistrici pri Pliberku, kjer je 7000–8000 zborovalcev podprlo zahteve po Zedinjeni Sloveniji in jezikovni enakopravnosti (31.7.)

120—letnica tabora v Žopračah pri Vrbi, kjer se je zbralo skoraj 10.000 koroških Slovencev (18.9.)

110—letnica izvolitve Andreja Einspielerja v kmečko kurijo deželnega zbora na nadomestnih volitvah v velikovškem okraju; do konca monarhije so koroški Slovenci odtlej obdržali v deželnem zboru vsaj po enega poslanca (10.6.)

110—letnica ustanovitve »Deutscher Schulverein« na Dunaju; združen s »Südmark« še danes deluje proti Slovincem na avstrijskem Koroškem in Štajerskem (2.7.)

110—letnica zavzemanja Andreja Einspielerja v koroškem deželnem zboru za slovenski pouk v osnovnih šolah ob dodatnem pouku nemščine (21.9.)

110—letnica ljudskega štetja, ko je bilo na Koroškem naštetih 101.874 prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom; v današnjih deželnih mejah bi bilo 85.051 ali 26,6 % Slovencev, na današnjem dvojezičnem ozemlju pa kar 85,8 % (31.12.)

100—letnica tovarne celuloze na Rebrci

100—letnica ustanovitve socialdemokratskega konsuma na Prevaljah

100—letnica ustanovitve »Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem«, do prepovedi leta 1934 politične in organizacijske centrale manjšine (5.3.)

100—letnica prvega praznovanja 1. maja kot delavskega praznika tudi v Celovcu, v Beljaku in v Borovljah

100—letnica ustanovitve slovenske hranilnice in posojilnice v Dobrli vasi (27. 26.)

- 100–letnica izdaje odloka avstrijskega prosvetnega ministrstva o obsegu pouka v slovenščini in pouku slovenščine na koroških utrakvističnih šolah; s tem je po osemnajstih letih slovenskih prizadevanj moral koroški deželni šolski svet revidirati učni načrt (5.7., 26.9.)
- 100–letnica volitev v deželni zbor, ko so koroški Slovenci prvič po letu 1873 nastopili samostojno in izvolili v kmečko kurijo Gregorja Einspielerja in Franca Murija (20.8.)
- 100–letnica ljudskega štetja, ko je bilo na Koroškem (v današnjih mejah) naštetih 84.667 ali 25,5 % prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom, na današnjem dvojezičnem ozemlju pa 85,4 % (31.12.). Po sočasnem cerkvenem šematizmu naj bi bilo na današnjem dvojezičnem ozemlju še 101.000 Slovencev.
- 90–letnica ustanovitve Ziljske podružnice Slovenskega planinskega društva v Borljah, začetek organiziranega slovenskega planinstva na Koroškem (18.1.)
- 90–letnica velikih protestnih zborovanj proti podražitvi piva in za splošno volilno pravico: tudi v Beljaku, Celovcu, Borovljah, Velikovcu in Pliberku (8.4.)
- 90–letnica delno uspešne tritedenske stavke rudarjev v Rablju (začetek 3.7.); v istem letu so stavkali tudi rudarji na Lešah.
- 90–letnica 2. slovenskega katoliškega shoda v Ljubljani z močno udeležbo koroških Slovencev (10.–12.9.)
- 90–letnica deželne konference socialdemokratske stranke za Koroško v Celovcu, kjer so posebej obravnavali vprašanje prodiranja med slovensko delavstvo (23.9.)
- 90–letnica ljudskega štetja, ko je bilo na Koroškem (v današnjih mejah) naštetih 75.136 ali 22,3 % prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom, na današnjem dvojezičnem ozemlju pa 77,6 % (31.12.); po sočasnem cerkvenem šematizmu naj bi bilo na današnjem dvojezičnem ozemlju še 100.000 Slovencev.
- 80–letnica ustanovitve slovenske hranilnice in posojilnice v Štebnu pri Maloščah/Bekštanju
- 80–letnica Katoliškega prosvetnega društva »Drava« v Žvabeku
- 80–letnica Kärntner Landsmannschaft, ki še danes deluje proti interesom slovenske manjšine (19.2.)
- 80–letnica razprave v avstrijskem državnem zboru o aretaciji slovenskega župana iz Blata Pavla Miklavčiča na celovškem kolodvoru (24.2.)
- 80–letnica uredbe krškega škofijskega ordinariata s ponovljeno zahtevo, naj kateheti verouk poučujejo v materinem jeziku (11.7.)
- 80–letnica zasebnega ljudskega štetja, ko je Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem v starih mejah dežele naštel kar 135.415 prebivalcev slovenskega materinega jezika. Društvo je bilo zaradi štetja za devet mesecev prepovedano (19.10.)
- 80–letnica uradnega ljudskega štetja, ko je bilo na Koroškem (v današnjih mejah) naštetih le še 66.463 ali 18,3 % prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom, na današnjem dvojezičnem ozemlju pa 67,7 % (31.12.). Zaradi očitnih potvorb je Franc Grafenauer v državnem zboru vložil interpelacijo, saj je sočasni cerkveni šema tizem na današnjem dvojezičnem ozemlju izkazoval še 99.000 Slovencev.
- 75–letnica spomenice koroške slovenske duhovščine proti preganjanjem koroških Slovencev v vojnih razmerah (26.1.)
- 75–letnica protesta predsednika hrvaško-slovenskega kluba v državnem zboru dr. Antona Korošca zaradi hujskaškega pisanja nemških listov na Koroškem (april)
- 75–letnica uvedbe najstrožjega vojnega režima na Koroškem po italijanski vojni napovedi habsburški monarhiji (23.5.)
- 75–letnica zahteve duhovščine dekanije Velikovec, naj krški škofijski ordinariat sprejema slovenske vloge in jih rešuje v slovenščini in tako upošteva naravno pravo (30.8.)
- 70–letnica ustanovitve izobraževalnega (prosvetnega) društva v Selah
- 70–letnica ustanovitve pevskega in tamburaškega zbora »Jepa« v Ločah
- 70–letnica »Kärntner Heimatdienst« –KHD, še danes osrednje protislovenske organizacije na Koroškem (10.3.)
- 70–letnica slovesne obljube koroškega deželnega zbora, »da bo slovenskim sodeželanom varoval njihovo jezikovno in nacionalno posebnost zdaj in za vse čase in bo njihovem duhovnemu in gospodarskemu razcvetu posvetil isto skrb kakor nemškemu prebivalstvu dežele« (28.9.)
- 70–letnica predplebiscitnega propagandnega boja, plebiscitnega glasovanja in poplebiscitnega pogroma na narodno zavedne Slovence, ki so glasovali za Jugoslavijo (10.10.)
- 70–letnica izida zadnje številke časopisa »Mir«, ki ga je 10.1. 1882 začel izdajati Andrej Einspieler (30.10.)
- 70–letnica slovesnih avstrijskih obljub o spoštovanju mednarodno priznanih pravic koroških Slovencev (18. in 19.11.)
- 60–letnica zadnjega sestanka šolskega odbora koroškega deželnega zbora, ki sta se ga od Slovencev udeležila dr. Franc Petek in Janez Starc in ki je pomenil neuspešen konec pogajanj o kulturni avtonomiji koroških Slovencev (12.6.)
- 60–letnica spomenice o slovenskem vprašanju, ki jo je Johan Kazianka v slovenščini prebral prazni deželni delavski zbornici, saj so vsi delegati s predsednikom vred zapustili zasedanje (julij)
- 60–letnica izrednega občnega zbora Političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem, ko je prodrlo usmeritev mlade radikalne katoliške struje z dr. Rudolfom Blümlom in dipl. trg. Vinkom Zwitterom (2.10.)
- 60–letnica prve desetletnice plebiscita z večjimi proslavami in z aretacijo komunističnega voditelja Johana Kazianke, ki je izdal slovensko-nemški letak s pozivom za skupen boj proti narodnemu zatiranju in socialnemu izkoriščanju ter za priznanje pravice Slovencev do samoodločbe ne glede na obstoječe meje (10.10.)
- 60–letnica izvolitve Janeza Starca in dr. Franca Petka v deželni zbor z 9205 ali 5,3 % glasov ter podpore tedanjega manjšinskega vodstva krščanskosocialni stranki na hkratnih volitvah v avstrijski državni zbor (9.11.)
- 50–letnica treh diverzantskih akcij organizacije TIGR blizu Judenburga, do tedaj največjih sabotaž v nacističnem rajhu, ki so imele velik političen odmev (15.4. in 19.5.); zaradi sodelovanja pri sabotažah je bilo zaprtih več koroških Slovencev, od katerih so jih jeseni 1941 nekaj tudi usmrtili.
- 50–letnica nacističnega razpusta Družbe sv. Mohorja v Celovcu (22.5.)
- 50–letnica vrste drugih nacističnih ukrepov proti koroškim Slovincem
- 50–letnica pobega več skupin koroških fantov v Jugoslavijo (15.7. itd.)
- 45–letnica vrste pomembnih dogodkov iz NOB, zaključnih bojev za osvoboditev Koroške, prizadevanj za združitev južne Koroške z novo Jugoslavijo, vrnitve koroških slovenskih pregnancev in prvih britansko-avstrijskih obljub in ukrepov za povrnitev škode in izboljšanje položaja manjšine
- 45–letnica prisilnega prenehanja izhajanja »Slovenskega vestnika« (14.6.)
- 45–letnica uvedbe obveznega dvojezičnega šolstva na južnem Koroškem (3.10.)
- 45–letnica prvih povojnih deželnozbornskih in državnozbornskih volitev, ki se jih manjšina s samostojno listo ni udeležila iz protesta proti britanski zahtevi, da se mora prej odpovedati prizadevanjem za združitev z matičnim narodom. Na listah večinskih strank je bilo v deželni zbor izvoljenih skupaj šest Slovencev (25.11.)
- 40–letnica prvih povojnih občinskih volitev, ko je 35 slovenskih list v 32 koroških občinah s 4821 glasovi dobilo 76 mandatarjev, 13 mandatarjev pa še brez glasovanja; samostojne slovenske liste so postavile le enega župana (12.3.)
- 40–letnica prvega kongresa slovenske mladine na Koroškem (23.4.)
- 40–letnica prvega koroškega partizanskega tabora v Kotljah (23.7.)
- 35–letnica ustanovitve Zveze slovenskih organizacij na Koroškem–ZSO (25.3.)
- 35–letnica podpisa Avstrijske državne pogodbe s 7. členom o narodnostnih pravicah Slovencev na Koroškem in Štajerskem ter Hrvatov na Gradiščanskem (15.5.)
- 35–letnica obnavljanja delovanja protimanjšinskih organizacij na Koroškem (19.5. itd.)
- 35–letnica skupne spomenice koroških Slovencev avstrijski vladi, štirim velesilam in Jugoslaviji o odprtih vprašanih manjšinskega varstva po 7. členu ADP (11.10.)
- 35–letnica zakona o trajni nevtralnosti Avstrije (26.10.)
- 35–letnica sprejema Avstrije v Organizacijo ZN (15.12.)
- 30–letnica delovanja doma katoliške prosvete v Tinjah
- 30–letnica izhajanja revije »Mladje« (oz. Koroško mladje)
- 30–letnica izvolitve dr. Valentina Inzka za predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev (4.1.1960–13.10.1968)
- 30–letnica pomembnih uradnih obiskov avstrijskega zunanjega ministra dr. Bruna Kreiskega v Jugoslaviji in jugoslovanskega državnega sekretarja za zunanje zadeve Koče Popovića v Avstriji (16.–19.3. oz. 24.–27.11.)
- 30–letnica mešanega pevskega zbora J.P. Gallus v Celovcu (27.5.)
- 25–letnica samostojnega delovanja Slovenske študijske knjižnice v Celovcu
- 25–letnica objave novega programa Zveze slovenskih organizacij na Koroškem – ZSO (12.2.)
- 25–letnica volitev v koroški deželni zbor, ko je del manjšine po dobrem desetletju in pol spet

Pri Plodru

- samostojno nastopil in je Koroška volilna skupnost z Mirkom Kumrom dobila 4272 ali 1,57 % glasov, kar ni zadoščalo za izvolitev (14.3.)
- 25-letnica prvega obiska avstrijskega predsednika (oz. vršilca dolžnosti predsednika) dr. Josefa Klause v Jugoslaviji (23.-25.3.)
- 25-letnica Katoliškega delovnega odbora Katoliške akcije krške škofije z dr. Vinkom Zwitterom kot predsednikom (19.9.)
- 25-letnica prvega skupnega obiska obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev NSKS in ZSO v Sloveniji (19.-20.11.)
- 20-letnica Univerze za izobraževalne vede v Celovcu, ki je med koroško izobraženstvo postopoma vnesla več razumevanja za položaj slovenske manjšine
- 20-letnica »vetrinjske afere« ob nameri Mohorjeve družbe, da kupi stari vetrinjski samostan (25.1.)
- 20-letnica deželnozborskih volitev, ko Slovenci niso nastopili s samostojno listo, za poslanca na listi socialistične stranke pa je bil izvoljen podpredsednik ZSO in bilčovski župan Hanzi Ogris (22.2.)
- 20-letnica izida prve številke glasila napredne slovenske koroške mladine »Kladivo«, ki je naznanilo tudi nov veter v manjšinskih organizacijah (31.3.)
- 20-letnica občinskih volitev, ko je 17 samostojnih slovenskih list v 16 občinah prejelo 2514 ali 1,05 % glasov, kar je zadoščalo le za izvolitev 25 odbornikov (26.4.)
- 20-letnica ustanovitve Slovenskega atletskega kluba –SAK (17.7.)
- 20-letnica veličastne proslave stoletnice slovenskih koroških taborov v Bistrici pri Pliberku (20.9.)
- 20-letnica protislovensko in protijugoslovansko obarvane proslave polstoletnice plebiscita, ob kateri je glasilo KHD »Ruf der Heimat« napovedalo, da na Koroškem ne bo miru, dokler bosta na Koroškem dve narodnosti. V Ljubljani je izšel zbornik »Koroški plebiscit«, ki predstavlja enega izmed mejnikov v povojnih raziskavah koroškega vprašanja (10.10.)
- 20-letnica protestnih napisnih in trosilnih akcij slovenskih koroških mladincev, ki jim je sledil proces proti tedanjemu predsedniku Zveze slovenske mladine Marjanu Sturmju (10. in 26.10., 19./20.12.)
- 20-letnica pogovorov delegacije koroških Slovencev z novim avstrijskim kanclerjem dr. Brunom Kreiskim o uresničevanju neizpolnjenih manjšinskih določb 7. člena ADP (18.12.)
- 15-letnica Slovenskega prosvetnega društva »Obir« na Obirskem
- 15-letnica Kluba slovenskih študentov v Gradcu
- 15-letnica otvoritve razstavnega prostora in dvorane za komorne kulturne prireditve »Aula slovenica« v novem poslojpu Zveze slovenskih zadrug v Celovcu (28.2.)
- 15-letnica volitev v koroški deželni zbor, ko je Koroška enotna lista – KEL z dr. Pavlom Apovnikom dobila 6130 ali 2,03 % glasov, kar je bilo sicer za nekaj sto glasov premalo za izvolitev, pač pa od leta 1930 do danes največ glasov, oddanih za posamezno samostojno slovensko listo; 9.10.1949 je bilo več glasov oddanih za obe slovenski listi skupaj (2.3.)
- 15-letnica preselitve Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu v novo poslopje (10.5.) in slovesne uradne otvoritve nove šolske zgradbe (18.6.); s tem je bilo zaključeno 18-letno popoldansko gostovanje v tujem poslojpu.
- 15-letnica Memoranduma koroških Slovencev ob 20. obletnici podpisa Državne pogodbe; osrednji organizaciji manjšine sta v njem ponovili stališča svojega memoranduma iz leta 1955 in navedli 39 svojih pomembnejših predlogov, na katere avstrijska vlada ni odgovorila.
- 15-letnica protizakonitega sklepa celovškega občinskega sveta, ki je spremenil namembnost objekta na Kardinalschütt (Kardinalskem nasipu) v Celovcu in s tem onemogočil gradnjo slovenskega kulturnega doma (4.6.)
- 15-letnica zadnje seje kanclerjeve študijske komisije za vprašanja slovenske manjšine (8.7.)
- 15-letnica ustanovitve Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu (14.12.)
- 15-letnica neuradnih pogovorov avstrijskega kanclerja dr. Bruna Kreiskega z jugoslovanskim predsednikom Josipom Brozom Titom in Edvardom Kardeljem na Brdu pri Kranju, ko je avstrijska vlada že pripravljala protimanjšinsko sedmojuljsko zakonodajo (29.12.)
- 10-letnica pogreba jugoslovanskega predsednika Josipa Broza Tita; med delegacijami z vsega sveta so se ga udeležili tudi predstavniki osrednjih organizacij koroških Slovencev (8.5.)
- 10-letnica ponovne izvolitve dr. Rudolfa Kirchschrägerja za avstrijskega predsednika. Zaradi njegovega razumevajočega odnosa do manjšin je v volilni kampanji sodeloval tudi komite »Slovenci za Kirchschrägerja«; v občini Sele oddanih 92,3 % glasov za Kirchschrägerja je bilo največ v vsej Avstriji (18.5.)
- 10-letnica slovesnega odprtja kulturnega doma SPD Danica v Šentprimozu v Podjuni (26.5.)
- 10-letnica odprtja »vrta slovenskih koroških kulturnikov« kiparja Franceta Goršeta v Svečah (29.6.)
- 10-letnica prvega sestanka – vaje Koroškega partizanskega pevskega zbora (2.7.)
- 10-letnica »Oktobrskega tabora« na celovškem sejmišču z udeležbo okoli 3000 ljudi (11.10.)
- 10-letnica izvolitve Janeza Wutteja–Luca za novega predsednika Zveze koroških partizanov (15.11.)
- 10-letnica poluradnega obiska tedanjega koroškega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja v Sloveniji in pogovora tudi o manjšinskem vprašanju s tedanjim predsednikom izvršnega sveta skupščine SR Slovenije Janezom Zemljaričem na gradu Strmol (12.12.)
- 5-letnica odprtja dvojezičnega otroškega vrtca v Škofičah (7.1. oz. 9.6.)
- 5-letnica zapleta s TV–pretvornikom SPD »Trta« v Žitari vasi (januar)
- 5-letnica prvega »hearinga« o manjšinskem šolstvu v odboru koroškega deželnega zbora (17.1.); Slovenci nato 11.4.
- 5-letnica odprtja prenovljenih prostorov založbe Drava v Celovcu in predstavitve osmih novih knjig (8.2.)
- 5-letnica občinskih volitev s povečanim številom glasov za slovenske liste (4613 oz. 4879) in nespremenjenim številom 44 mandatov v občinskih odborih 21 občin (17.3.)
- 5-letnica sprejema akcijskega programa Zveze slovenskih organizacij na občnem zboru v novem Mladinskem domu Slovenskega šolskega društva v Celovcu (21.4.)
- 5-letnica odprtja prve dvojezične kulturne taberne »Bierjokl – Pri Joklnu« v Celovcu (26.4.)
- 5-letnica predstavitve listine narodnostnih skupnosti v Avstriji (dr. Franci Zwitter) in govora avstrijskega predsednika dr. Rudolfa Kirchschrägerja v novem Slovenskem centru na Dunaju (7.5.)
- 5-letnica slovenske koroške protestne manifestacije pred avstrijskim parlamentom ob zboru zunanjih ministrov držav podpisnic Avstrijske državne pogodbe (15.5.)
- 5-letnica oživitve manjšinskega kongresa v Ženevi (16.–19.5.)
- 5-letnica odstranitve dvojezičnih napisov v poslojpu ljudske šole v Žitari vasi (8.6.)
- 5-letnica sklepa o ločenih razredih v koroškem osnovnem šolstvu na klavzurnem zasedanju koroške deželne vlade (11.6.)
- 5-letnica odkritja spomenika 26 žrtvam nacističnega nasilja pri Šašelnju v Slovenjem Plajberku (16.6.)
- 5-letnica občnega zbora Kluba slovenskih občinskih odbornikov z izvolitvijo novega predsednika Frisca Kumra (29.6.)
- 5-letnica odprtja »Rožeške galerije« družine Šikoronja–Zwitter v Semislavčah pri Rožekju

Rok Gorenšek

IN VNDAR JE BIL »IVAN«

Nekega večera, kak teden dni je bilo po tisti siloviti ruski kanonadi, ki je trajala nad štiri ure ter zbrisala dve tretjini naše čete, so nas in ostale, prav tako zdesetkane enote, natovorili na kamione in nas odpeljali daleč nazaj za fronto. Po celonočni vožnji smo se zjutraj znašli v Ljubotinu, majhnem, ne preveč porušenem ukrajinskem mestecu, kakih 22 km zahodno od Harkova. V Ljubotinu smo ostali le en dan in eno noč, potem pa so nas odpeljali v Harkov, na izpopolnitev in nadomestitev izgub v ljudeh in materialu, kakor so nam povedali. Ljubotin sem si najbolj zapomnil po stotinah otrok obeh spolov v starosti od šest do 12 let. Ti otroci so se vsuli v nas in nas obkolili, čim smo se ustavili in poskakali s tovornjakov. Bile so to vojne sirote, brez staršev, brez svojcev, brez doma in strehe nad glavo, ki so, zaviti v bedne, umazane in raztrgane cape, prosjali za hrano. Hrano smo jim kljub prepovedi tudi dajali, kolikor smo je pač sami imeli. Mnogo je pa tudi mi nismo imeli. Tisto, kar človeka, ki ima vsaj še količkaj srca v vsaki vojni najbolj pretrese in kar je najbolj žalostno, je trpljenje in beda otrok, ki brez svojcev in doma, lačni, bosí in raztrgani od vseh zapuščeni, begajo in tavajo naokrog. Danes sem tudi prepričan, da je bilo med njimi prav gotovo precej ruskih, partizanskih obveščevalcev. Vpraševali so nas, od kod smo, katera narodnosti smo, kako stari smo, kdaj smo odšli od doma itd. Pri tem pa so za svojo starost pokazali izjemno in presenetljivo znanje zemljepisa, poznavanje držav, mest in narodov Evrope.

Drugega dne smo na poti proti Harkovu na obeh straneh ceste videli in občudovali velikanske nasade mladega, kakih 10 let starega, sadnega drevja. Skoraj 20 km daleč so seti sadovnjaki širili po obeh straneh vse do obzorja. Bili so tako razsežni, da se od daleč sploh ni videlo, da bi bili poškodovani, čeravno so bila v preteklih bojih premnoga drevesa polomljena, izruvana s koreninami in pomendrana od tankov. O tem so lepo pričali razbiti tanki, topovi, avtomobili in druga vojaška tehnika, ki jo je bilo videti med vožnjo. O tem so pričale tudi porušene tovarne in pripadajoča stanovanjska naselja za delavce, ki so bile postavljene za predelavo sadja, na vsakih 4 do 5 km razdalje sredi nasadov. Ko sem o tem velikanskem sa-

dovnjaku, ki sem ga takrat videl, po vojni nekoč pripovedoval Ivanu Kokalu—Imretu, mi je rekel: »Rok, sedaj pa vem, da ne lažeš, da si bil tam, saj sem tisto sadno drevje sam, osebno, pomagal udarniško saditi, ko sem pred vojno nekaj časa prebil v Harkovu.«

V Harkovu smo se ustavili in utaborili v praznem, napol porušenem poslopju v bližini glavne železniške postaje. Pred vojno je to moralo biti velikansko, monumentalno poslopje iz jekla, stekla in betona. Sedaj pa je bilo popolnoma porušeno. Pred seboj sem videl le ogromen kup ruševin, iz katerega je na vse strani štrlelo skrivenčeno betonsko železo. Prvo, kar mi je pred porušenim postajnim poslopjem padlo v oči, je bil velikanski ruski mornariški top kalibra 32 cm, brez zaklepa, ki so ga Rusi pred umikom sami onesposobili. Njegova cev je morala biti zelo dolga, saj je bila do mesta, kjer je bila v obliki orjaške rože, kresnice, razstreljena, še zmeraj nad 10 m dolga. V bližini topa je ležalo še nekaj neuporabljenih granat, ki so bile daljše od odraslega človeka.

V Harkovu sem nekega dne videl prizor, ki je ne samo mene, pač pa tudi mlade nemce globoko pretresel in navdal s strahom in razmišljanjem. Nemški stražarji so, oboroženi do zob, s puškami z nasajenimi bajoneti prignali mimo nas več sto metrov dolgo kolono, v kateri je po štiri navštric šlo tisoče ruskih žensk. Bile so to rosno mlada dekleta, skoraj še otroci, zrele ženske in sključene starke, ki so komaj še hodile. S krampi in lopatami na ramah so jih gnali kot živino nekam na prisilno delo. Pozneje sem slišal Nemce, ki so govorili med seboj: »Človek! Tu pa ni Francija. Če že ženske gonijo tako zastražene, kako je šele z moškimi. Vidi se, da se tukaj v Rusiji ne šalijo in se ne gredo športa. Vojna v Rusiji je krvava resničnost, pobijanje, boj na življenje in smrt, brez izbiranja sredstev.«

Tu na tem praznem, zapuščnem trgu, pred do tal porušeno glavno železniško postajo Harkova, med ruševinami neštetihi hiš in palač pred vojno nedvomno lepega, milijonskega ukrajinskega mesta smo po kakšnem tednu dni le dočakali našo izpopolnitev v ljudeh in materialu. Dolgi vlaki tovornih vagonov so po železnici naravnost iz Nemčije in z vseh koncev zasedene Evrope pripeljali novo, sveže »topovsko meso«. Mlade vojake, mlajše, še večje zelence, kot smo bili mi, ki so nas pripeljali zgodaj spomladi 1943. Med temi »novimi« so bili: Holandci, Danci, Flamci, Francozi in Madžari. Z njimi je naša četa postala zopet polnoštevilna in »einsatzfeig«. To je pomenilo, da je bila spet sposobna za uporabo in boje na fronti. Seveda pa so Nemci zelo pazili, da je bilo tistih, ki niso bili Nemci, v vsaki četi le šestina, največ petina vsega moštva.

Po železnici so pripeljali tudi nove avtomobile, tanke, topove, gorivo in strelivo, hrano in drugo vojaško opremo. Oblekli so nas v nove obleke in obuli v nove škornje. Prejeli smo posebno očala proti soncu in prahu. Tako smo bili kmalu, z vso nemško natančnostjo in organizacijsko sposobnostjo, zopet pripravljene za odhod na fronto, v klavnico. Le nekaj se Nemcem vkljub vsej njihovi organizacijski sposobnosti

ni posrečilo izpopolniti in nadomestiti. Nizke morale in zavesti, ki smo jo imeli vsak dan manj. Najmanj pa tisti med nami, ki so nanovo prišli.

Še nekaj mučnih, pikolovskih pregledov orožja in opreme, takomenovanih »vollzählichtkeits« apelov smo morali prestati v Harkovu, preden smo bili zares pripravljeni za odhod. To so bili pregledi, kjer se je moralo natančno, številčno ujemati vse, s čimer je bil vsak posamezen vojak zadolžen. Še več! Vse je moralo biti popolnoma brezhibno, čisto, kot novo. V podplatih ni smel manjkati niti en sam žebelj. Če je manjkal, si moral takoj k čevljarju, da je zabil v podplat novega. Povrhu si bil pa še kaznovan s »pumpanjem«, počepanjem s puško, ki si jo držal pred seboj z iztegnjenima rokama. Takšna kazen je ponavadi pomenila 20 do 50 počepov. Kaznovali so tudi s čezmernim stražarjenjem in drugimi načini. Ti apeli so nam šli vsem skupaj pošteno na živce. Nekateri Nemci so celo trdili, da bo Nemčija zaradi prevelikega pikolovstva in natančnosti svoje opreme na koncu vojno izgubila.

Okrog desete ure zvečer, ko smo na železniški postaji raztovarjali vagono, nas je v Harkovu presenetil ruski zračni napad. Nenadoma so zatulile sirene, žarometi so pričeli tipati v nebo. Oglasili so se protiletalski topovi vseh kalibrov. Nastal je strahovit hrušč in trušč. Zasliali smo brnenje letal, ki se je naglo bližalo. Planili smo na vse strani in iskali zaklonišča. Z nekim Nemcem, sva tekla ob železniški progi ven, vstran od tovornih vagonov, s katerimi je bila zatrpna železniška postaja. Ko so pričela letala odmetavati bombe na postajo, oziroma na vagono in so ti pričeli goreti, sva se vrgla na tla ob vnožju železniškega nasipa in se stisnila k njemu. Vrsta težkih eksplozij bomb v najini največji bližini naju je prisilila, da sva v strahu zlezla in si poiskala kritje v štirioglatem obzidanem kanalu, ki je bil speljan skozi nasip pri njegovem dnu. Po kanalu je tekla voda skozi nasip. Bil pa je ravno toliko širok in visok, da sva tesno in s težavo zlezla vanj. Jaz sem lezel spredaj, Nemec pa za menoj. Bila sva vsa mokra od vode in prestrašena. Mene je najhuje skrbelo, kaj bo, če pade kakšna bomba v bližino in nama zasuže izhod iz kanala. K sreči napad ni dolgo trajal in sva lahko zlezla na prosto. Bil pa je tudi skrajni čas. Voda, ki sva ji s svojima telesoma zaprla pot, se je počasi pričela nabirati in vzdigovati. Grozila je, da naju bo zalila in bova utonila. Posebno jaz, ki sem tičal najbolj daleč v kanalu. Tako sem to noč doživel kar dvojni strah. Prvič, da bo kakšna bomba zadela ali padla v neposredno bližino. Drugič pa, da me bo zalila voda, da se bom utopil in zadušil v ozkem kanalu. Pri tem napadu smo jo odnesli brez mrtvih in ranjenih. Le vrsta tovornih vagonov je bila razbita. Nekaj jih je zgorelo z vsem tovorom vred. Druge večje škode pa ni bilo.

Končno se je izpopolnjevanje in opremljanje naših enot le končalo. Prišla je ura, ko smo se morali vrniti na fronto. Tudi tokrat, sedaj že drugič, smo se nekega dne navsezgodaj zjutraj odpeljali s tovornjaki iz Harkova proti severovzhodu, proti mestu Bjelgorodu, kjer je tedaj potekala bojna črta med obema nasprotnikoma. Tako kot prvič smo se tudi sedaj najprej peljali skozi poškodovano in porušeno mesto. Navkljub strahovitim razdejanjem pa mesto vseeno še ni bilo popolnoma razdejano. Tako sem med vožnjo skozi mesto videl čudovito pravoslavno cerkev, zgrajeno iz belega marmorja, s sedmimi čebulastimi stolpi, ki so bili pokriti z zlatimi strehami. Okrog cerkve smo videli nemške stražarje, ki so jo noč in dan stražili. Najbrž za

5—letnica odprtja »Drabosnjakovega doma« v nekdanjem razpadajočem farovškem hlevu na Kostanjah (13.10.)

5—letnica ustanovitve Dunajskega centra avstrijskih narodnostnih skupnosti s Karlom Smollejem kot predsednikom (25.10.)

5—letnica predstavitve dvojezične antologije »Das slowenische Wort in Kärnten = Slovenska beseda na Koroškem«, ki so jo uredili R. Vospornik, P. Zablatnik, E. Prunč in F. Lipuš (7.11.)

5—letnica skupnega zborovanja osrednjih organizacij koroških Slovencev, nadstrankarskega komiteja za obrambo dvojezičnega šolstva, učiteljev in prosvetnih delavcev, ki so se družno s posebno izjavo zavzeli za ohranitev dvojezične šole (9.12.)

radi čistega zlata na njenih strehah. Peljali smo se tudi skozi majhen, popolnoma cel in neporušen del mesta v bližini Rdečega trga, kakor so Nemci tedaj imenovali največji trg v Harkovu. V tem nepoškodovanem delu mesta so imeli sedaj Nemci nastanjene svoje štabe in poveljstva. Vse je kazalo, kot da so ta del mesta Nemci čisto načrtno pustili nedotaknjen, da so imeli kje stanovati. To sem lahko videl pozneje še enkrat, leta 1945, v dotodaj nemški Breslavi, sedanjem poljskem Vroclavu, ko sem kot ruski vojni ujetnik na poti proti vzhodu šel tam skozi. V Breslavi so pa Rusi načrtno pustili cel majhen del mesta okoli Rotovža in stolnice, za svoje štabe in poveljstva. Vse ostalo mesto je bilo do tal porušeno.

Rdeči trg v Harkovu, kakor so ga Nemci takrat imenovali, se sedaj imenuje trg Džerdžinskega (op.p.). To je še danes eden največjih trgov na svetu. Zavzema več kot 11 ha površine. Ko sem se leta 1943 vozil čez ta trg, je bilo na njegovih zelenicah veliko nemško vojaško pokopališče. Tudi tukaj je bilo v ravnih vrstah zabitih v zemljo tisoče majhnih brezovih križev s čeladami in imeni v spomin vojakom, ki so padli v dolgotrajnih in krvavih bojih za Harkov. Rdeči trg so ob vseh straneh obdajala visoka, nebotična poslopja. Pravzaprav so bili to le železobetonski skeleti in ogrodja nekdanjih mogočnih stavb. Bili so brez oken in vrat. Najvišje stavbe so bile na čelni strani trga. Bile so tako razsežne, da sta bili v dveh smereh skozi speljani dve široki, dvopasovni, avtomobilski cesti. Po enem od teh dveh »predorov« skozi ta monumentalna poslopja je krenila na pot iz mesta tudi naša motorizirana avtomobilska kolona. Jutro je bilo lepo in sončno. Pogled na mesto je bil kljub ruševinam lep, čudovit. Mesto je zgrajeno na hribovitem, razgibanem terenu, s ponekod prav strmimi ulicami in cestami.

Ko smo prišli iz mesta, smo se več kilometrov daleč vozili mimo orjaške, v silovitih zimskih bojih močno razrušene in poškodovane harkovske tovarne traktorjev. Tako velikanske tovarne še nisem poprej nikoli videl. Zgrajena je bila še pred vojno v eni ruskih petletk.

Ko je bilo mesto za nami, smo se obrnili proti severozahodu in se ves dan vozili skozi široko, rahlo valovito pokrajino, skoraj brez drevja, z redkimi razrušenimi in požganimi vasmimi. Pozno popoldne smo prispeli v veliko vas, ki je, tako kot Kotlje, ležala delno v dolini z zamočvirjenim, plitvim jezerom v sredini, delno pa višje, na planoti, ki se je tako kot v Kotljah od Tonija proti Šrotneku, razprostirala na široko in daleč na vse strani. To sem omenil le za lažje in boljše razumevanje. V resnici pa so bile razdalje in velikost te vasi čisto ruske. Vas se je imenovala Amaniolkva. Hiše v vasi so bile borne, večinoma lesene ali iz ilovice. Le malo jih je bilo zidanih. Pokrite so bile po večini s slamo. Le redko z opeko ali s pločevino.

Povsod po vasi se je kar trlo vojske vseh rodov. Tisti, ki so, tako kot mi, prispeli v vas bolj pozno, so ostali na prostem. Za bivanje so si morali postaviti šotore. Naš minometalski vod je štel 9 mož. Imeli smo svoj tovornjak. Pešačiti nam ni bilo treba. Naši kompaniji in našemu vodju so določili kraj za taborjenje tik ob zadnji steni velikega, kakšnih sto metrov dolgega, zidanega in s slamo pokritega kolhoznega hleva. Znotraj v hlevu je bila namesto živine po vsem prostoru skoraj do stropa naložena artilerijska municija. Tisoče in tisoče granat za topove vseh kalibrov. V tej nevarni soseščini smo se morali na povelje utaboriti in si postaviti šotore. Za naš šotor smo uporabili kar ogrodje in cerado, ki smo ju sneli z našega tovornja-

ka. Dan je bil jasen, vroč, kakor so lahko vroči le dnevi poleti v Rusiji. Sonce je sijalo. Bilo nam je prijetno. Kamorkoli si se ozrl, si videl tisoče vojakov, kako so se umivali, brili, čistili čevlje in obleko, urejali šotore ter skladali opremo. Spet drugi so, goli do pasu, ležali in se predajali soncu ali pa pregledovali perilo ter lovili in pobijali uši, te najzvestejše spremljevalke vsake vojske in vojaškega življenja.

Ko sem se tako oziral naokrog, sem opazil pred nami, kakšnih 50 metrov daleč, na posebno vrtljivo postolje postavljeno strojnico, namenjeno za protiletalski boj. Ob strojnici je stal stražar in z daljnogledom pazljivo pregledoval obzorje okrog sebe. Kakšnih kilometer ali dva višje gori na planoti, na gornjem koncu vasi, je bila nastanjena lahka protiletalska artilerija z 20 mm enocevnimi topovi »solo« in štiricevni (vierling) topovi na položajih.

Tako se je tisti dan počasi nagnil proti večeru. Sonce se je spustilo že čisto nizko proti zahodnemu obzorju, vročina je ponehala. Tedaj smo zagledali, kako se nam prav iz sonca približuje nizko leteče letalo. Letalo je bilo enomotorni dvokrilec. Letalo je kakih 100 do 200 metrov visoko. Priletelo je nad del vasi, ki je ležal v dolini pod nami. Tam je zakrožilo in se prevračalo v zraku. Izvajalo je lupinge, se strmo, navpično dvigalo naravnost v nebo in se od tam spet strmo spuščalo proti zemlji, od koder ga je z velikim zanimanjem spremljalo in opazovalo na tisoče parov radovednih oči. Na krilih letala so bile razločno vidne vojne oznake nemških letal. Črn križ, obrobjen z belo barvo. Medtem ko kljukastega križa, s katerim so bila označena nemška vojna letala na repu, ni bilo videti. Ker je bilo letalo tudi po obliki močno podobno nemškemu tipu letal »Haenschel«, smo vsi mislili, da je letalo naše, to je nemško. Tudi stražar pri protiletalski strojnici je bil najbrž enakega mišljenja, zato ni streljal, pač pa je prav tako kot vsi ostali z zanimanjem opazoval polet in akrobacije letala. Nanadoma je neki starejši nemški oficir kriknil: »Mensch! Das ist Iwan!« Človek! To je Ivan! To je Rus! Predobro poznam ta letala še iz bojev pred Leningradom, da bi se motil! »Streljaj že, Človek, če ti rečem!« je vpil nad strelcem pri protiletalski strojnici. Medtem so drugi vpili: »Nein! Nicht schießen! Ne! Ne streljati! Letalo je naše! Nemško! Strellec pri protiletalski strojnici je bil očitno zmeden in ni vedel kaj bi storil. Končno je vendarle izstrelil rafal opozorilnih strelcev proti letalu. Lepo je bilo videti verigo svetlečih krogel, ki so šinile iz cevi strojnice mimo letala v nebo. Le trenutek za tem je letalo odvrгло 3 zelene in pet belih raket. To je bil naš, nemški razpoznavni znak za letala v zraku so bili — prav tako kot gesla, parole za vojake in stražarje na zemlji — na fronti — vsak dan novi. Za vsak dan posebej dogovorjeni.

Letalo je naše! Ne streljajte! So se sedaj zaslišali kliči od vseh strani. Le starejši, izkušeni oficir, ki je trdil, da je to Ivan, se ni dal prepričati. Še naprej je vpil, da je letalo rusko, da je treba streljati. Ker pa to ni ničesar zaleglo, je sam skočil k protiletalski strojnici, nameril in izstrelil dolg rafal proti letalu, ki je takoj, ko so svetleče krogle šinile mimo, zopet odvrгло nemški razpoznavni znak za tisti dan. Tri zelene in pet belih raket. Potem je tudi on prenehal streljati, čeravno ni prenehal trditi, da je letalo rusko. Letalo se je takoj nato spustilo še nižje, se obrnilo in odletelo proti zgornjemu, oddaljenemu koncu vasi, kjer so bili na položajih protiletalski topovi. Zaslišalo se je streljanje topov in od daleč smo lahko opazovali, kako so proti

ČESTITAMO KATJUŠI PUŠNIK, MITJI KUNCU IN ALPINISTIČNI ODPRAVI NA GANGAPURNO, KI SO BILI PROGLAŠENI ZA NAJBOLJŠE ŠPORTNIKE V LETU 1989 V NAŠI OBČINI!

letalu poleteli svetleči izstrelki protiletalskih granat, ki so z glasnim pokanjem eksplodirale v zraku. Tudi tu je letalo na streljanje odgovorilo s tremi zelenimi in petimi belimi raketami. Nakar so tudi protiletalski topovi utihnili.

Letalo se je potem spustilo čisto nizko nad gornji del vasi. Zakrožilo je nad njo, potem pa se usmerilo nad nas. Tik nad glavami nas je preletelo. Vse je bilo tiho. Vsi smo ga molče opazovali. Slišati je bilo le tistega oficirja, ki se nikakor ni mogel pomiriti, kako je vpil: »Preklete, kakšni norci smo! To je vendar Ivan! To je Rus! Boste že videli!« Komaj nas je letalo preletelo, se je nad v dolini ležečim delom vasi obrnilo proti vzhodu in se pričelo strmo vzpenjati. Kakšne 3 do 4 km oddaljena od vasi je v nekem gozdiču bila utaborjena naša tretja četa. Ko je letalo preletelo njen položaj, je bilo že kakšnih 700 m visoko. Tudi njim v tretji četi se je zdelo sumljivo, zato so nanj pričeli streljati tudi tam. Lepo so se videle verige svetlečih krogel, ki so poletele proti letalu in v nebo, ko je letalo odvrгло dve beli in pet rdečih raket ter nadaljevalo svoje vzpenjanje in let proti vzhodu. Sedaj ni bilo več dvoma. Zakaj to, kar smo videli, je bil nedvomno ruski letalski razpoznavni znak za ta dan. Nemo smo strmeli za njim in opazovali, kako postaja vse manjše, čim bolj se oddaljuje od nas proti vzhodu. Slišati je bilo le oficirja, ki je vpil: »Saj sem vedel! Dobro sem vedel, da je to Ivan! Lepo si nas je lahko ogledal, nas slikal in si zapomnil, kje smo. «Ne bo dolgo, pa bodo pričele padati bombe!»

Imel je prav. Komaj smo povečerjali, se je tudi že stemnilo. Zlezli smo v šotore, kjer smo prepolni vtisov in doživljajev tega dne poskušali zaspati. Zunaj je bila topla, svetla noč. Luna je sijala z neba, tako da zvezd skoraj ni bilo videti na nebu, ki je bilo skoraj modro. Počasi smo utrujeno utonili v spanec. Komaj smo dobro zaspali, ko nas je okrog 11. ure ponoči prebudilo zamolklo brnenje in bučanje težkih bombnikov, ki so leteli nad nami. Nismo se še prav zdramili iz spanja, smo že zaslišali značilni, predirljivi šum padajočih bomb. Temu je sledila vrsta močnih eksplozij. Vse skupaj pa je spremljal peklenski ropot protiletalskih topov, ki so pošiljali rafal za rafalom svetlečih granat v nebo nasproti napadajočim letalom. Največ bomb je pri tem napadu padlo in eksplodiralo na spodnjem, pod nami ležečem delu vasi. To je bilo čudno, ker je bil tam teren mehek in močvirnat. Pri tem napadu me začudno ni bilo preveč strah. Ležeč na hrbtu sem samo glavo pomolil izpod šotora. Lepo sem razločil na jasnem nebu letala, ki so nizko krožila nad nami in bombardirala. To noč Rusom nismo sestrelili nobenega letala. Pa tudi mi smo imeli to noč veliko srečo. Oziroma jaz sem jo imel. Če je ne bi bil imel, sedaj tega ne bi mogel pisati.

Zgodaj zjutraj me je prebudil eden mojih kameradov, rekoč: »Ti pa kar spiš! Ali nič ne veš, da bi se bil to noč prav lahko zbudil na 'onem svetu', če se ne bi bil zgodil čudež. Če mi ne verjameš, vstani, pojdi z menoj in poglej!« Vr-

Sedaj mu je treba dvigniti še desno krilo

glo me je pokonci. Odšla sva okrog hleva, do vrha polnega granat. Ko sva prišla na prednjo stran hleva, sem tam zagledal, komaj dobre štiri metre od hlevskega zidu oddaljen, rep težke letalske bombe, ki je molel iz zemlje. Na gornjem koncu hleva sta na isti razdalji od zidu tičali v zemlji še dve enaki bombi. Po vsej vasi jih je bilo pa še več. Vse te bombe na srečo niso eksplodirale. Kaj bi bilo, če bi eksplodirale ali zadele hlev, si lahko samo mislimo. Prav po vsej resnici je bil to čudež. Zakaj skoraj vse bombe, ki so padle na spodnji del vasi, kjer je bil teren, kot sem že poprej rekel, mehke in močvirnat, so eksplodirale. Tu gori, kjer je bil teren trši, kjer smo bili mi, pa skoraj nobena. Srečo smo imeli najbrž zaradi slabih ali vlažnih detonatorjev ruskih bomb. »No, naj je bilo, kakorkoli je že bilo, jaz sem takrat imel srečo, da sem jo v življenju zopet enkrat poceni in živ odnesel«.

Toliko je Ivan s svojim ponočnim napadom in bombardiranjem pa le dosegel, da smo zjutraj takoj, ko se je zdanilo in je vzšlo sonce, pobrali vsa svoja šila in kopita ter na vrat in nos poglobili vstran od nevarne soseščine, ven v nekaj kilometrov od vasi oddaljene gozdove, kjer smo se utaborili. Tu smo se čutili mnogo bolj varne pred Ivanom in njegovimi velikimi, brnečimi ponočnimi komarji.

Skrivanje in taborjenje v gozdu nam pa pri našem počitku pred novo ofenzivo ni veliko pomagalo. V vlažnih gozdovih smo se srečali s še hujšim in krvoločnejšim sovražnikom, ki nas je napadal neprestano, podnevi in ponoči in pil našo kri. V vlažnih gozdovih je bilo na tisoče in tisoče, toliko, da jih je bilo ponekod vse zeleno, pravih komarjev. Pikali so nas, da nas je žgalo kot živ ogenj. Kmalu smo postali vsi zabuhli in krastavi povsod, po obrazu in drugod, kjer so nam komarji lahko prišli do živega. To stanje, ki je bilo nevzdržno, se je nekoliko zboljšalo šele, ko smo po nekaj dneh strahovitega trpljenja le prejeli posebne mreže proti komarjem, ki smo jih potem nosili čez obraz. V drugih pa smo ponoči spali. Dokler nismo dobili mrež proti komarjem, smo preživljali pravi pekel. Nič se ne čudim Rusom, ki komarje imenujejo »gnus«. Prav imajo! Tudi meni so se komarji takrat »zagnusili« za vse dni, kolikor bom živel.

226.2-7
Stefan Šumah

UČINKOVITOST

V podjetje je prišel nov direktor, mlad in ambiciozen. O ne, njega niso, kakor njegove predhodnike, na to mesto postavili občinarji. On je na to mesto prilezel brez zvez, le z znanjem in sposobnostjo. Ni imel nobenega strica na visokih položajih, le diplomo in glavo na pravem mestu.

Kakor vsaka nova metla dobro pometa, tako je tudi novi direktor začel. Pa ni bil le metla, še sesalec za prah povrh. Hotel je očistiti vse kotičke podjetja in povesti podjetje v Evropo 92. a delavci kakor delavci, »čez kamot ga ni,« se na njegove poskuse niso kaj prida ozirali.

Če ne gre gora k Mohamedu, gre pa Mohamed h gori, direktor pa med neposredne proizvajalce. Sklenil je vsak dan narediti dva do tri obhode po podjetju in dodajati ali odzemat % učinkovitosti po tem, koliko bo kdo med njegovim obhodom delal. Da pa ne bi delavci pospešeno delali le takrat, ko bi ga pričakovali, je prihajal nenapovedano, kakor blisk z jasnega neba, šel skozi obrate z beležko v roki in beležil pluse in minuse.

Če mislite, da so se delavci vrgli na delo, takoj ko so zagledali direktorja, se motite. Oni so lepo naprej klepetali in kadili, kaj je njih brigalo, če se je direktor sprehajal po hali. Le Janez je bil vedno na svojem mestu in pridno brusil ter vrtal, pilil ter žagal. Skratka, njegov delovni elan je vsej hali močno kvaril povprečje.

Direktor je tehničnemu ukazal, naj da Janezu 15 % zraven pri končnem izračunu učinkovitosti.

Nekaj dni pred plačilnim dnevom je direktor zahteval izračune učinkovitosti, da jih pregleda. Obračal je list za listom, povsod skoraj enako velika učinkovitost, med 45 in 55 %. Tudi Janez je bil zajet med ti dve meji s svojimi 53 %. Zato povpraša tehničnega, zakaj ni dal Janezu nič zraven. Tehnični pa se bra-

Terezija Jaser

INFLACIJA

**Inflacija je huda stvar,
denarja dosti ni nikdar,
ker so vsak dan druge cene,
vrednosti denar nima nobene.**

**Sliši se, da nas inflacija požira.
Res to drži,
ampak nekaterih izmed nas
se dotaknila še ni.**

**Dan za dnem le o inflaciji se govori,
z eno plačo ali pokojnino
se težko preživi,
ko dajatve vse poplačaš,
težko spet na novo pokojnino čakaš.**

**Treba bo inflaciji za vrat stopiti,
to pa ne bo tako lahko,
ker smo razvajeni močno;
ne vsi enako, pa vendarle
vsak po svoje pomagal je do nje.**

**Da bo treba potrpeti še,
pravijo učeni nam možje,
saj še huje lahko je,
se privadit moramo na vse.**

**Le ne glejmo tako temno,
optimisti bodimo,
z združenimi močmi
inflacijo bomo premagali.**

Julka Potočnik

UPOKOJENSKA

**Zapuščeni živci, osivele glave,
pokojnina majhna dela nam težave.**

**Lakota, draginja vsaki dan narašča,
saj že paver jamra, da bo prazna kašta.**

**Ko mi zvon zapoje otožno in prav milo,
takrat, ljuba žena, vzemi posojilo.**

ni, češ, da je dobil točno toliko, kot je bil ukaz.

»Zakaj pa se mu potem nič ne pozna?« še naprej sili direktor v tehničnega. »Saj je ja stalno delal, ko sem bil na obhodu.«
»Delal že, delal, pa veste, kaj je delal?«
»Ja, kaj naj bi, to, kar je moral!«
»To se pa pošteno motite, bolje bi pogledali, bi pa videli!«
»No in kaj je delal takega?«
»Lahterne in vaze,« odgovori tehnični, pogleda v direktorjev osupli obraz in nadaljuje: »Ja, lahterne in vaze, privat, za prodajo, saj se bliža dan mrtvih. Veste, za to je Janez največji mojster v naši tovarni.«

Direktor se je sesedel v stol in na glas zaklel: »Hudiča!«

KAKO SE JE KOZAMURNIK OKOPAL V MEŽI

To je pripoved o tem, kako se je kalilo jeklo tista prva leta v svobodi, zapisana po spominih Ivana Ivartnika, nekdanjega topilca z Leš.

Po osvoboditvi smo hitro zagrabili za delo in začeli na takratni martinovki topiti jeklo. Sedanje delo (1982) se ne da niti malo primerjati s takratnim. Tedaj smo vse delali ročno, »na horuk«, kakor smo tedaj rekli. Prav je, da naši sinovi in vnuki vedo, kako smo si takrat trdo služili kruh. Tedaj je med nami res bilo pravo tovarništvo, takšno, kot smo ga poznali v vojnih letih v partizanih. Tovariši so se vračali iz vojne in iz ujetništva po raznih krajih, vsak po svoje je trpel, zato ni bilo nobenega prerekanja, če je bilo treba to in ono narediti. Vsi kot eden smo zgrabili, pa četudi z golimi rokami, in delo je bilo opravljeno.

Stara martinovka je bila desettonska, ves vložek smo zmetali v peč z lopato, štirje so nalogali na lopato, dva pa sta vozila »rafudo« v peč. Tik ob peči je stal na podestu vratar, ki je vsakokrat odprl vrata in jih po zalaganju hitro zaprl, da ni ušlo preveč toplote v okolico. Bil je ves čas moker, kot bi stal na dežju, zaradi toplote, ki je sevala iz peči, bil je pravi mučenik, plačo pa je imel slabo. Četudi je bila martinovka majhna in smo vse naredili ročno, smo vendarle naredili po 28 do 32 šarž na teden, kar je zneslo kar veliko ton jekla. Največ je bilo odvisno od vložka in pa od gorilnega plina, drugih pripomočkov tako in tako ni bilo. Še več pa seveda od naših rok, prej je bila peč založena, da ni ušlo preveč toplote iz peči, prej je bila šarža raztopljena in pripravljena za vlivanje.

Ko smo založili peč, smo morali po nov vložek na postajo. Tam so ga nakladači naložili na vozičke, včasih po šest, včasih do dvajset, odvisno pač od kakovosti.

Morali smo pošteno pohiteti, da smo vozičke spustili dol po »bremzu« k Meži in potem zopet po bremzu gor k peči. Ko pa je bil vložek pri peči, je bilo treba odpeljati še žlindro, ki so jo jamski delavci medtem naložili na prekucnik. Prekucnik (kiper) je moralo peljati pet do šest mož — trije so bili navadno spredaj, dva ali trije pa zadaj. Ti zadaj so potiskali prekucnik z lesenimi drogovi, saj drugače ni bilo mogoče, ker je bila žlindra včasih še žareča. Vozili smo tja, kjer zdaj stojijo plinski generatorji. Čez Mežo je vodil navaden lesen most na dveh tramih, ob straneh zavarovan z navadno ograjo iz najbolj preprostih lesenih rant. Ko smo pripeljali voz do sredine mostu, smo se kar zibali, tako se je most upogibal.

To, o čemer vam hočem povedati, se je zgodilo na nočnem sihtu, okoli enih je bilo — pozimi. Zadaj sta rinila Franc Klančnik in Ivan Kozamurnik. Naslonjena na lesena drogova sta močno rinila voz in tako pomagala onim spredaj, da jim ni bilo treba toliko vleči.

Nenadoma pa Kozamurniku drog zdrsne, zletel je v ograjo, ranta je popustila in že je bil v Meži. Ker sta zadaj oba popustila, je začel voz drseti nazaj. Prednji trije še opazili niso, kaj se je zgodilo, samo debelo so gledali in poslušali, kako je Kozamurnik klical na pomoč sredi Meže. Klančnik je hitro utrgal tisto počeno ranto od ograje in stekel na breg Meže pa ob Meži navzdol, ter skušal podati drog svojemu tovarišu v vodi. To pa ni bilo tako enostavno, saj je bilo temno in se je orientiral bolj na srečo in na glasne klice, ki so prihajali od sredine Meže, ki je odnašala Kozamurnika. Klančnik sam ni vedel, kako se mu je v tisti trdi temi posrečilo, da je podal ranto Kozamurniku in ga takoj nato potegnil k sebi na suho. Pri tem ne smemo pozabiti, da je le nekoliko niže bil tedaj jez in je bilo v njem vode tudi do dva metra... in to ledene vode. Sedaj so priskočili tudi drugi trije in pomagali Kozamurniku, da se je očistil. Ko se

je nekoliko zavedel, je najprej vprašal, kje je pa moj klobuk... Šel je po vodi, so mu povedali... on pa... če bi bili vi zgoraj na mostu za kakšno rabo, bi morali rešiti tudi klobuk. Jaz sem bil tedaj pri peči topilec... gledam na uro... dolgo jih ni nazaj. Naredil sem že tretjo proba... nič, ni jih od nikoder.

Zato sem stopil po mojstra Videčnika, ki je bil ta čas v livni jami, naj pride k peči, jaz pa bom pogledal, kaj se je zgodilo z njimi. Za topilnico so mi že pripeljali pod roko vsega mokrega Kozamurnika. Kmalu smo se vsi zbrali okoli njega pred pečko... Ko smo videli, da mu ni kaj hudega, smo se začeli z njim šaliti. Njemu pa ni bilo niti najmanj do šale, saj je še vedno bruhal vodo. Nekateri so hoteli vedeti, kakšen okus ima Meža, drugi so ga spraševali, če si ne upa kopati podnevi, da to počne sredi noči, in tako dalje... Ko je prišel Kozamurnik nekoliko k sebi, se je razjezil. »Zafrkavali me pa ne boste«, reče, »ko ne veste, kako je bilo; še malo, pa bi bil pod jezom, potem bi pa vi lahko redili moje otroke.«

Vendar smo še kar zbijali šale na njegov ra-

čun, seveda bolj iz objestnosti in veselja, da se tovarišu ni zgodilo nič hujšega. Kozamurniku pa seveda ni bilo do šale, branil se je kakor je vedel in znal. »Tiho bodite — hudiči«, je rekel. »Če na upravi zvedo za to, bodo mislili, da sem bil pijan, potem bom pa imel hudiča. Mi tako in tako žena ne bo verjela, da mi je Meža odnesla klobuk.«

Četudi je bilo delo naporno in težko in ni bilo za smeh pravega vzroka, smo se na ta račun še velikokrat smejali.

Seveda se je tedaj z nami smejal tudi Kozamurnik, ki je bil dolgo, dolgo hvaležen Klančniku, da ga je tisto mrzlo zimsko noč potegnil iz Meže.

Tako smo včasih kalili jeklo... in takšni ter podobni dogodki so se ohranili v naših spominih, z njimi pa so se ohranili tudi spomini na delo, tovarništvo, mladost in na čas, ki ga je že davno prerasel čas.

Tudi pripovedovalca teh spominov danes žal ni več med nami.

Zbral in uredil: Mlinar Rudi.

Tež Potočnik

OD KOD NAM GROZI SMRT

Smrt. Kratka beseda, ki pa vendarle pretrese človeka, če se spomni nanjo. Pod tem pojmom si predstavljamo mrliča, ki je morda naš sorodnik, katerega življenja sveča je dogorela in ugasnila. Ostane le še bled spomin na človeka, ki je nekoč hodil po naši zemlji in garal za to golo življenje. Smrt ima tisoč obrazov in vsi so si različni, a imajo vseeno skupni imenovalec.

Eden pogostih obrazov smrti v današnjem času je onesnaževanje okolja in zemlje sploh. Zemlja nam postaja koš za

različne odpadke. Vanj mečemo vse, kar nam škoduje. Vsak dan se manjša količina ozona v ozračju. Milijoni avtomobilov in dimniki vseh tovarn vsak dan onesnažujejo zrak. Reke so zastrupljene z različnimi odplakami, a tovarne še naprej brez sprememb obratujejo.

Gozdovi se sušijo, smog prekriva mesta, zrak je iz dneva v dan slabši, večja se število pljučnih obolenj... Za ceno našega standarda in udobja umira narava, od katere živimo. Za preživetje potrebujemo velikansko količino energije. Hidro- in ter-

Kotlje II

mo-elektrarne delujejo s polno močjo. Toda to ni dovolj. Postali smo tako po tratni z energijo, da smo morali postaviti še jedrsko elektrarno. Vse bi še nekam šlo, če se ne bi pojavil problem, kam z odpadki. Kljub močni radioaktivnosti jih skladiščimo kar sredi še kolikor toliko žive narave. Z jedrsko energijo se igramo kot otrok na peskovniku. Ne zaveda se, kako mu ta polzi v čevljičke in za majico med veselim igranjem. Tudi mi ne slutimo, kako nevarno je to početje za vse človeštvo. Samo na posledice Černobila pomislimo...

Človek prihaja, je in odhaja. Ni ga, ki bi mogel to zanikati ali poiskati drugačno pot. Dejstvo je torej, da je vsakemu človeku odmerjen čas in prostor, v katerem bo klesal podoba svoje civilizacije. Toda poglejmo okoli sebe. Naši predniki so nam zapustili svet, ki daje upanje.

Kaj mi zapuščamo in ustvarjamo za namcem???

Če človeško življenje nima nedotakljivih stvari, spodkopava lastne temelje. Žal je tu človekova svoboda premnogokrat izbrala pot napredka v škodo človeka. Pod krinko »napredka in razvoja« se je človek zagnal v naravo in jo začel pustošiti na vseh koncih in krajih. Jemlje, golta, seka, vrta, ubija. Obrnil se je proti veliki sestri, ki mu daje življenje. Veliki bratje in sestre, ki spregovorijo takrat, ko človek utihne, ostajajo vedno bolj brez glasu in moči. Na eni strani kaže človek moč in gospostvo nad naravo, na drugi strani pa mu le-ta vrača njegovo objestnost s takšnimi obrestmi, da je bolje zapreti oči kot gledati.

Kar naprej nam razni »znanstveniki« dokazujejo, kako ta dim in ona tekočina nista škodljiva, da radioaktivnost ni izven meja normale, da gozdovi ne umirajo od onesnaženosti, temveč od nečesa tretjega. Zanimivo je, da umirajo ravno v Šoštanju, Štorah, Trbovljah, v Mežiški dolini, ki je postala dolina smrti.

Kakšno zanimivo naključje, da v poginjenih ribah najdejo neverjetno veliko količino strupenih snovi, ki jih tudi po naključju proizvaja tovarna, ki ima svoje odtočne kanale speljane v reko. Res, kar preveč takšnih »naključij« nas udarja v obraz. Vsaka hiša že vnaprej poskrbi za svoje stranišče, jedrska elektrarna pa je začela razmišljati o svojih odpadkih šele tedaj, ko je bilo že precej nakopičenih.

Spet naključje ali skrivanje resnice o nevarnosti teh odpadkov, ki jih nihče noče? Čas je že, da rečemo bobu bob. Obnašamo se, kot da bi bili zadnja generacija živih bitij na zemlji. Za sabo puščamo rjave gozdove, ki so bili nekoč zeleni, nerodovitno zemljo, plastične solate, za sabo puščamo temo.

Ni stvari, v katero človek ne bi posegel. Lotil se je narave, umetnega spočetja, vesti. Šel je tako daleč, da je posegel v nedeljivo plast materije. Nastala je energija, ki ji človek ni več kos. Kako smešno utopične so bile besede po černobilski katastrofi: »Ostanite v stanovanjih, da se ne boste preveč izpostavljali sevanju!« Ali res tistih nekaj 10 cm betona in opeke zadrži vso to energijo? Morda, toda od zraka, ki smo ga imeli v stanovanjih, res ne moremo živeti. Ne varajamo sami sebe!

Uničenje nam grozi res še bolj od daleč, a približuje se nam s svetlobno hitrostjo. Kopljemo si grob. Če bomo tako nadaljevali, ne bo na njem nikoli rož. Ne bo jih, ne bo pa tudi tistega, ki nam bi jih prinesel in se spomnil na nas. Če ne bomo končali tega nesmiselnega norenja in samomora na obroke, ne bo naš konec nič boljši, kot je bil konec v plinskih celicah. Za vsem tem pa stoji človek, ki mu je bilo vse dano, on pa tako lahko-miselno zapravlja v igralnici življenja.

Zbudi se človek, zbudi!!!

Mitja Šipek 9201

TONČ SE POSLAVLJA

Bilo je sredi vojne, ko je mladega Tonča pobral gestapo sredi dela v takratni grofovi železarni, še ne 25-letnega ključavničarja, in ga kot člana odporniškega gibanja poslal v uničevalno taborišče Dachau, kjer je dočkal konec vojne.

Čim se je vmil, je odšel na delo tja, kjer ga je pred leti moral zapustiti – v fabriko. Tej fabriki je bil zapisan njegov oče, brat, on, družina in dom fužinarjev.

Potem se je podal v šolo, da se pripravi na odgovorne naloge, ki so tista leta čakale vsakogar, najbolj pa vodilni kader, ki ga ni bilo in se je porajal med delavci, med delom. Prevzel je vodstvo stare valjarne, živel je z njo in z njo je odšel v zgodovino ravske železarne.

Bil je trd do sebe in sodelavcev, toda pravičen in dosleden, tak pač, kakršnega je naredilo življenje brez mladosti, z malo pravic, a z mnogo dolžnosti.

Poslednji pionirji naše železarske tradicije se poslavljajo, ne bo dolgo, ko se bodo poslovile še poslednje priče naše borbe za svoj jezik, za svojo svobodo, ostala bodo le pisana pričevanja, besede brez obraza in duše.

Ob tem slovesu mi kane na dušo kaplja pelina ob misli, kako v naši širši domovini skrunijo s solzami in krvjo plačano svobodo in kličejo k novim žrtvam ter kopljejo nove grobove. Ali bomo še imeli ljudi takega kova, odločne, poštene, preda-

Anton Radušnik

ne domovini, tudi za ceno življenja, kot je bil pokojni Tonč?

Ni bil aktiven bорец v četi, ker je prekmalu padel v pest izdajalcem, toda že en dan jetništva v uničevalnem taborišču, oropan vsake svobode, je hujši kot leto dni še tako krvave borbe, vendar svoboden.

Teža žrtvam v taboriščih naša družba dolgo ni priznavala in to usodno zmoto bo lahko popravila le zgodovina, kot zadoščanje za nazaj in svarilo za naprej.

Če bi pokojni Tonč lahko spregovoril, bi govoril z menoj: »Spoštujte se med seboj in čuvajte s krvjo oblito svobodo.«

Tak bo ostal v našem spominu!

Rok Gorenšek 9201

FORTUNAT REPAS – »FORTA«

Človeku je v življenju prav gotovo najhujše in najbolj bridko pri srcu takrat, kadar ga nenadoma, nepričakovano, popolnoma nepripravljenega zadene usodni udarec; hitra, nenadna, nepričakovana smrt najbližjega, ljubljenega človeka.

Tak usodni udarec je 27. novembra lani boleče prizadel Repasovo družino na Javorniku, kjer je od kapi zadet nenadoma umrl ljubljani mož, očka, dedek, sosed, prijatelj in naš dobri znanec Fortunat Repas.

Rajni Forta, kakor smo ga po domače radi klicali, se je rodil 6. julija 1932 pri Repasu na Vrheh pri Slovenj Gradcu. Bil je drugorojenec med 11 otroki. Zgodaj se je kot kmečki sin spoznal s kmetijskim delom in opravili. Rad je imel to delo in mu je tudi pozneje, vse življenje, ki ga je preživel kot delavec v železarni na Ravnah, ostal zvest in ga je rad opravljal. Z naj-

večjim veseljem je v prostem času pomagal kmetom pri njihovih delih. Pa naj je bilo to pri Gampratu, pri Nadovžniku ali pa kje drugje.

V šolo je hodil na Sele. V železarni na Ravnah se je zaposlil 1954. leta, potem ko je odslužil vojsko v Mostarju, kamor je bil vpoklican leta 1952. Zaposlen je bil pri plinskih generatorjih in v kovačnici. Leta 1988 je šel v pokoj. Sedaj pa, ko bi bil lahko še leta užival sadove svojega dela med svojimi dragimi, ga je smrt tako nenadoma iztrgala iz njihove in naše sredine.

Fortunat Repas

Forta je bil dober človek. Miren, dober, kulturni človek je bil v svojem življenju. Povsod so ga radi imeli. Bil je delaven in skrben, da je le malo takšnih. Svojo ženo Marico je ljubil in razumel. Rad je imel svojo hčerko, vnuka in zeta. S pravo očetovsko ljubeznijo je skrbel za dobro počutje in dobro voljo v družini. Enaintrideset let sta z Marico preživela v srečnem zakonu. Njena bolečina in žalost za nenadoma umrli možem sta zato še toliko večji. Samo čas bo umiril bolečino in hrepenenje po njem, ki ga nikoli več ne bo.

Človek, ki je rad dobre volje, ima rad vse, kar ga obdaja. Rad ima ljudi, živali in rastline. Tudi rajni Forta je bil tak. Rože so mu pomenile vse na svetu. Sam je skrbel zanje, z ljubeznijo jih je zalival in se pogovarjal z njimi. Vedel je, kar ve le malo ljudi, kar pa je znanstveno dokazano, da rože človeka, ki jih ljubi, razumejo in toliko lepše cvetijo, kolikor rajši jih ima.

Toda ta ljubezen in razumevanje rož je bila le odraz ljubezni do svojih najbližjih. Zato je njegova nenadna smrt zanje še toliko težja in nenadomestljiva izguba. Prav tako za nas, njegove prijatelje, znanke, sosede. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

BRUNO BOROVNIK

Bil je vodja in trener Karate kluba Ravne v obdobju 1972 do 1981.

Leto 1968. Bil je eden izmed najbolj ogretyh in navdušenih članov za novo športno disciplino, ki je takrat osvajala Evropo in tudi našo dolino.

Prva znanja je dobil od dr. Ervina Pečnika, dokončno pa so ga v karate in izpopolnili dr. Ilija in Vladimir Jorga ter prof. Taiji Kasse. Že leta 1969 je na prvem slovenskem prvenstvu v karateju zasedel 3. mesto, v decembru 1969 pa je na mladinskem prvenstvu Jugoslavije postal državni prvak v srednji kategoriji. Takrat je že občasno vodil treninge. Leta 1971 je bil na državnem prvenstvu v Beogradu tretji. Zaradi velike krize v letu 1972 je prevzel klubsko delo. Razpisal je tri začetniške tečaje. Imel je 72 članov, pretežno mladih. Na prvenstvu v Zrenjaninu je osvojil 4. mesto v katah. To leto je tudi organiziral odprto prvenstvo Koroške. Postal je republiški prvak v absolutni kategoriji ter zasedel 2. mesto v poldrugi kategoriji. V okviru kluba so imeli tekmovanja vsak mesec.

Leta 1973 je šel Bruno na služenje vojaškega roka. Klub je ostal brez trenerja in voditelja, karatejska dejavnost pa je začela propadati. Leta 1975 je Bruno na republiškem prvenstvu ponovno osvojil 1. mesto v lahki kategoriji. Opravil je izpit za republiškega sodnika po IAKF.

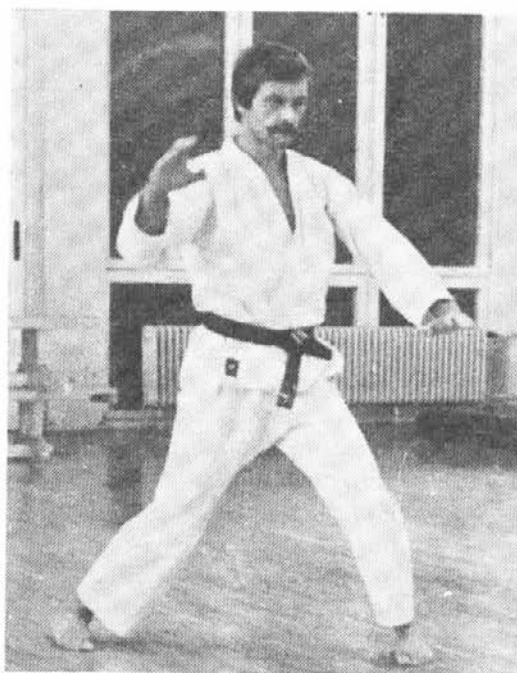
Pozno jeseni 1976 je Bruno Borovnik (takrat že mojster I. stopnje) ponovno oživil delo na Ravnah. Ustanovil je novi izvršni odbor in klub uradno registriral. Razpisal je začetniški tečaj, v katerega se je vpisalo 152 članov, od tega 26 deklet. Treningi so se pričeli v januarju 1977. Po štirih mesecih so bili prvi izpiti za pasove. Prostor, v katerem so trenirali, je bil zelo majhen, zato je nove člane razdelil v tri skupine. V mesecu juniju so ponovno vpisovali nove člane. V tem času je imel tudi teoretična predavanja.

V letu 1978 je delo zopet zastalo in to zaradi težke poškodbe, ki jo je utrpel na prvenstvu Slovenije. V začetku leta 1979 se je vrnil na Ravne in do jeseni že sestavil svojo prvo ekipo, ki jo je popeljal na regijsko prvenstvo v Dravograd.

V letu 1980 je klub na široko zaživel. Imel je 100 aktivnih članov, razdeljenih v tri skupine. Imeli so dva začetniška tečaja. Vse treninge je vodil Bruno – 1 dan. To leto je klub že razpolagal z močno tekmovalno ekipo 17 karateistov. Zelo živahna so bila klubska prvenstva. Člani so na

republiških prvenstvih že osvajali 1. mesta in se uvrščali na državna prvenstva.

V letu 1981 si je klub pridobil svoje mesto v samem vrhu slovenskega karateja v tekmovalnem in organizacijskem smislu. Razpisan je bil samo en začetniški tečaj. Na republiških in državnih prvenstvih pa je bilo osvojenih kup medalj in pokalov. Takrat je bil Bruno že uspešen zvezni sodnik, znan po zelo korektnem in poštenem sojenju. Zaradi prevelike zasedenosti je leto 1982 že močno šepalo, kar se je poznalo v klubu. Jeseni se je preselil v Titovo Velenje. Takrat se je tudi prenehala njegova zelo aktivna karatejska pot. na

Bruno Borovnik

Ravnah. Nekajkrat smo ga povabili v matični klub, nazadnje leta 1988, ob 20-letnici obstoja kluba, ko je bil na Ravnah mednarodni turnir. Ko je vodil trening, je še vedno dokazoval, da mu je karate v krvi in da ga ne bo nikoli pozabil. Kljub njegovi neaktivnosti je še vrhunsko demonstriral tradicijo karatejske veščine.

Kot glavni trener kluba je vodil vso administracijo, ki mu je vzela ogromno časa, vso organizacijo, treninge, vse je sloanelo na njegovih plečih. Bil je zelo dober praktik in demonstrator. Tehniko je imel čisto, dovršeno. Bil je hraber borec. Njegovi treningi so bili ostri, disciplinirani, zelo strokovni in težki. Vzgojil je veliko mladih športnikov, ki so dosegli lepe športne dosežke. Osemkrat je organiziral tradicionalno odprto prvenstvo Koroške (prvo leta 1972, zadnje leta 1982). Ta tekmovanja so imela velik pomen za popularizacijo karatejskega športa v dolini.

Največji njegov uspeh pa je, da Karate klub Ravne nadaljuje z uspešnim delom in dobiva bitke, ki jih svoj čas on ni uspel. Njemu okoliščine niso dopustile, da bi vse svoje želje v karateju izpolnil. V njem pa je vedno živela želja, da bi se nekoč

vrnil na Ravne in prevzel delo s pionirji, ki jih je vzgajal še posebej zagnano in potrpežljivo. Usoda mu je to preprečila 15. 11. 1989 zvečer, ko je pri vračanju domov izgubil življenje v hudi prometni nesreči.

Več kot 1000 članov karateja naše doline se ga bo spominjalo, saj so prva osnovna znanja dobili prav od njega. Spominjali se bodo njegove dobrote, delavnosti, metodike, vadbe, ki je bila nekaj posebnega. To je bil on. Spominjali se ga bomo po trdi, vendar srčni vzgoji.

Bruno je za vedno slekel beli kimono, toda njegove zamisli in ideje bodo naprej živele v nas. Nadaljevali bomo njegovo delo.

Člani Karate kluba Ravne

ANICA MEISTERL

So ljudje, ki živijo nekako neopazno med nami, po človečnosti in dobroti pa so njihova dela velika za celo Goro. Taka je bila Anica Meisterl in objavljamo dva spomina: prvega je zapisal njen dolgoletni sodelavec in ravnatelj Tone Golčer, drugega pa njena prijateljica Dorica Lebič.

Anico sem spoznal v marcu 1956. leta. Takrat je prišla na vrhuncu svojih moči in znanja na pobudo Dr. Franca Sušnika službovat na Gimnazijo.

Njen rod po materini strani izvira iz okolice Djekš. Rodila se je 14. julija 1917. leta v Celovcu. Šolala se je na višji gospodinjski šoli v Ljubljani in leta 1936 postala učiteljica gospodinjstva in ročnih del. Od novembra 1936. leta pa vse do okupacije je bila učiteljica na meščanski šoli v Mežici. Ker Hitler ni zaposloval slovenskih učiteljev, se je morala preusmeriti v drug poklic. Tako je med vojno delala v velikovski hranilnici. Po osvoboditvi se je vrnila v svoj učiteljski poklic. Eno šolsko leto je poučevala na osnovni šoli Prevalje, pa tudi v Javorju in v Mežici. Nato jo je ministrstvo za prosveto premestilo na šolo za turizem v Maribor. Proti koncu 1947. leta je bila Anica Meisterl premeščena v bančno službo, kjer je delala vse do 1954. leta, od tega dve leti v Mariboru, ostala leta pa na Prevaljah. Dve leti je bila zaposlena tudi pri trgovskem podjetju »Kovina« Prevalje. S prvim marcem 1956. leta pa je prevzela dela tajnice in računovodkinje na ravenki Gimnaziji. Ta dela je opravljal vse do konca februarja – do upokojitve leta 1974.

Sodelavci smo jo takoj sprejeli med sebe, saj je kot učiteljica bila sposobna razumeti tudi delovne in osebne stiske profesorjev in drugih sodelavcev.

Anica Meisterl

Nepozabni bodo ostali vsem, ki smo imeli priložnost delati z njo, spomini na praznično vzdušje, ki ga je znala le ona ustvariti ob plačah ob silvestrskem času, ko je na plačilni kuverti vsakega sodelavca bila smrekova vejica s prižgano svečo.

Aničine osebnostne poteze so bile zelo zanimive. Bila je po domače zelo dobra duša, vsaka krivica – še posebej socialna, jo je močno prizadela. Zato je bila vedno pripravljena pomagati v krščanskem duhu revežem, prizadetim otrokom in starostno onemoglim ljudem.

Bila je tudi posebnež, vedno na kolesu, vse do trde zime, celo brez nogavic. Tako se je po svojem prepričanju utrjevala v duhu župnika Kneippa.

Bila je velika ljubiteljica Uršlje in Brinjeve gore pa tudi drugih planin. Povsod tod je vsako leto, ne glede na vreme, zelo rada romala. Včasih jo je le srečno naključje rešilo, da ni izgubila življenja.

Taka je bila naša Anica. Vsi njeni sodelavci se je bomo dolgo spominjali kot dobre in zelo vestne delavke, ki ni spoštovala le delovnega časa, ampak predvsem – tako, kot bi vsi (predvsem v teh časih) morali – le pravočasno opravljeno delo. Kar okrog dvajset generacij maturantov se je bo spominjalo kot vestne tajnice in svetovalke v kriznih situacijah, ki se dogodijo dijakom v šoli in zunaj nje.

Naj bo spomin nanjo še dolgo živ v vseh nas, ki smo jo poznali in naj njen pepel počiva v miru pri Barbari – med Uršljo in Brinjevo goro, med gorami in cerkvami, ki jih je imela najraje.

Anici!

»Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe«, to je bil moto Aničinega življenja. Kljub opozorilom je v tem celo pretiravala in je imela soljudi rajši kot sebe in svoje življenje.

Vsako nedeljo je odhajala v dom starostnikov, najprej v Dravograd, pozneje v

Črneče. Za vsakega je imela prijazno besedo, za vsakega znanca je bila vedno v njeni torbi kakšna dobrotka. Na te obiske je odhajala pozimi in poleti v vsakem vremenu z avtobusom, na »štop« ali del poti peš, če ni bilo drugače. Dogajalo se je, da je hotela marsikatero stvar v življenju soljudi spremeniti, izboljšati, pomagati, kar pa vedno ni bilo mogoče. Iz vsega srca je ljubila, negovala gospo Debelak in ji tudi najmanjšo željo brala iz oči in ji jo izpolnila. Gotovo je po Aničini zaslugi gospa dočkala tako visoko starost.

Njena denarnica je bila večji del napol prazna. Na vsako svarilo je odgovarjala: »Bo že kako, bo že Bog dal.«

V pismih, ki jih po njeni smrti prebiramo, so povsod zahvale: »Hvala za dragoceno darilo, hvala za čudovito pošiljko, hvala za velik dar...«

Denar, imetje ji je pomenilo le toliko, kolikor ga je lahko razdeljevala. Kar je še zapustila, tudi to je namenila kot dar drugim, ki še potrebujejo.

Pred kakim letom na adventno nedeljo je pevce na Fari povabila h Krišanu na večerjo. Ugasnili smo luči, prižgali sveče na mizah in ji zapeli: »Zdaj je razsvetljena noč... In bilo nam je čudovito lepo pri duši.

Mrsikomu se je zdela morda nekoliko čudaška. V zadnjem času je spregledala, če jo je kdo pozdravil ali pa ni opazila znancev na cesti. Prosim, oprostite ji, bila je zelo bolna, niti slutili nismo, kako zelo. Zaradi njene brezmejne dobrote jo ohranimo v lepem spominu.

Igor Prodnik

JANEZU JUVANU V SPOMIN

»Naše življenje je potovanje v mrazu in skozi noč.

Vedno pa iščemo izhod, kjer pač vidimo luč.«

Spoznal sem te kot otrok – v šoli. Bil si moj učitelj.

Učil si me poštrevanko, lepo vedenje, ... potem pa si naenkrat izginil iz Črne. Morda je bila premajhna zate; morda si se razočaral nad ljudmi, človekom; morda pa si samo želel potovati ...

Dolgo te nisem videl, vendar sem bil gotov, da te bom v svojem življenju še srečal.

Zaključeval sem študij v Ljubljani, ko sem te nekega poletja zagledal in prepoznal. Bil sem že odrasel in tebi se še senjalo ni, kdo da sem. Pristopil sem k tebi in se ti predstavil. Nisi verjel, da sem te prepoznal – zanemarjenega, dotolčenega, neboljenega, brez denarja in zapitega.

Pravkar si se namreč vrnil iz zapora – s potovanja!
Vse, kar si doživljal, je bilo nareč zate – potovanje!
Razkril si se mi, mi povedal svojo življenjsko zgodbo, kjer je bilo polno besed – ljubezni, razočaranje, iskanje pijančevanje, zapori, nerazumevanje; vendar:
»Imeti sebe v življenju je najvažnejše, zato ne pusti, da te zavedejo,« si mi dejal na koncu ...

Hotel si začeti znova, kajti so stvari, zaradi katerih si hotel ponovno zdržati, umirati in živeti v istem času. Hotel si se vrniti domov, čeprav nisi imel doma. Želel si si doživeti kaj lepega, toplega, rahlega, nekaj podobnega zemlji, nad katero smo pravkar opravili praho, ali pa nekaj podobnega materi, katere nisi niti dobro poznal. V njenih brazdah si hotel na novo nastajati, pa sploh nisi vedel, kako, zakaj in za koga. Hotel si preprosto – LJUBITI.

Zate je bilo ljubiti – umirati, umirati pa kot dolgo potovati.

Zopet si »pripotoval« na Koroško, nazaj med svoje ljudi. Kakašno razočaranje! Vse ti je bilo tuje, si mi dejal, ko sva se ponovno srečala. Govoril si mi, kako človek z leti postane na žalost moder, kako spozna mnogo stvari, katere bi lahko že prej, pred mnogo leti razumel. Razumel si, da je življenje lepo, nisi pa razumel, da je lahko lepo tudi njegovo slovo. Spoznal si da je vsaka ura, ki jo preživiš in je podobna sanjam, prava dragocenost in da je zanj vredno vztrajati.

Janez, veliko si mi govoril o potovanju – tokrat le kot o veliki želji. V vsej tvoji množici spominov si bil tako prekleto sam, da sem te včasih komaj poslušal. V življenje tvojega materialnega siromaštva sta se vselila še dvom in strah. To pa sta dve najmočnejši kategoriji, ki človeku onemogočata, da funkcionira razumno in uspešno.

Pred meseci si imel težko nezgodo. Obiskoval sem te v bolnici v Slovenj Gradcu. Poškodovano si imel glavo in misli nisi mogel več stniti v pravilno, lepo zaokroženo celoto, kot je bila navada pri tebi. Kljub temu pa sem rad prihajal k tebi in te poslušal, kako v sanjah pišeš roman o svojem življenju, saj drugače, si dejal, ne bo ostalo za teboj ničesar ... Sedaj si bil zares na dnu! V tebi pa je kljub temu bil neki duh, ki te je vedno delal močnega v vsej tvoji šibkosti in lepega v vsej tvoji zanemarjenosti in ta duh mi je pripovedoval, kako si želi – potovati. Pripovedoval mi je o potovanju z ladjo – tokrat v SMRT.

Nobenega izhoda nisi več videl!
Kazal si mi cigarete, ki sta ti jih prinesli socialni delavki ...
Kazal si mi pismo sorodnice, katerega si bil zelo vesel ...
Kazal si mi luknjo v glavi, ki je bila velika,

kot otroška pest ...

Čakal si na obiske, ki jih ni bilo ...

Vsi prihajamo iz skupnega izvira, iz istega brezna, iz iste matere, si dejal; vendar vsak teži, kot poskus in met iz globin, k svojemu cilju.

Lahko se med seboj sovražimo ali razumemo, razloži pa lahko vsakdo le sam sebe.

Vsak ima svojo pot in potovanje, konec je enak vsem.

Janez!

Potovati je koristno.

Vse drugo so samo razočaranja in muke.

Naše potovanje je popolnoma neresnično. V tem je njegova moč.

Teče od življenja do smrti. Ljudje, živali, mesta in stvari, vse je izmišljeno. Vse to je roman, katerega si hotel napisati in katerega del si bil tudi ti.

Veš, vsak si lahko to privošči ...

Samo zamižati je treba.

Z druge strani življenja.

FRANC MESNER

Na silvestrovo je v zgodnjih jutranjih urah našemu sodelavcu inž. Francu Mesnerju prenehalo biti srce. Njegovi sodelavci in učenci nismo mogli dojeti njegove nenadne smrti. V učiteljskih vrstah in v zbornici je nastala velika strokovna in človeška vrzel. Stol za katedrom v razredih, kjer je poučeval, je ostal prazen. Učenci 2.č razreda strojniške usmeritve pa so ostali brez razrednika – njihovega dobrega, drugega očeta. Učenci in sodelavci ne bomo nikoli več poslušali njegovega žametnega, dobrodušnega glasu.

Naš učitelj Franc Mesner se je rodil v rudarski družini na knapovskih Lešah sredi vojne vihre – 2. septembra 1943. leta. Tam je preživljal tudi svojo mladost. Po uspešno končani osnovni šoli na Lešah in na Prevaljah se je vpisal na Industrijsko šolo, kjer je junija 1961. leta postal ključavničar. Zaposlil se je v Železarni Ravne. Vmes je odslužil vojaški rok in postal rezervni oficir. Bil je žejen znanja in je s šolanjem ob delu 1970. leta postal strojni tehnik.

1972. leta je prišel na našo ustanovo za učitelja strokovnih predmetov, 1974. leta je opravil strokovni izpit in postal učitelj strokovnih predmetov strojne stroke. Ob delu na šoli je izredno nadaljeval študij strojništva na Visoki tehniški šoli v Mariboru in 1976. leta postal inženir strojništva. Na naši šoli je poučeval razne predmete strojne stroke ter tako pomagal vzgojiti vrsto mladih kvalificiranih delavcev kovinarske in drugih strok ter mnogo generacij strojnih pa tudi metalurških tehnikov.

Franc Mesner

Ker je bil rezervni oficir, je moral velikokrat poučevati tudi obrambno vzgojo.

Zaradi svoje tople in pristne človeške narave je znal z mladimi zelo hitro navezati stike. Bil je dober mentor naši šolski mladini ter zelo zaželen spremljevalec na šolskih ekskurzijah in izletih.

»Kogar bogovi ljubijo, umrje mlad!« Franc je bil ljubljenec svojih kolegov in prijateljev. Še tako zahtevni družbi je znal izvabiti smeh. Znal nas je zabavati na naših sindikalnih ekskurzijah. Bil nam je dober tovariš, nobenemu kolegu in odrekel pomoči, ko so gradili svoje hiše. Vedno je tudi sam povprašal: »Kdaj boš potreboval spet kakšnega močnega? Ti samo povej!«

Poznali smo ga kot dobrega učitelja, v tem smislu, ker je pač vedno imel čas za učence. Na naših zimskih pohodih z učenci je ves premočen gazil na čelu kolone. Bil je vsakoletni spremljevalec končnih izletov, spremljevalec učencev na kovinarska tekmovanja itd. Učence je imel zelo rad in srečnega se je počutil med njimi. Pa tudi učenci so ga imeli radi.

Sam je večkrat iskal drugačno sprostitvev – vključil se je v ravensko gledališko skupino in v Čedermacu igral kmečko dobričino – tako podobno njemu. Pel je v mešanem pevskem zboru in pri Vresu. V domačem kraju pa je bil delaven v krajevni skupnosti in vnet ter zvest sodelavec leške gledališke skupine.

Svoje srce je redkokdaj razkrival; vedeli smo, da skrbi za mater in da mati tudi skrbi zanj, občutili smo, da si pomenita

vse. Tak je bil naš Franc Mesner, dober učitelj in tovariš v pravem pomenu besede. Počiva naj zdaj v miru na Barbari v bližini rodni Leš med Brinjevo in Uršljo goro.

Tako je o njem zapisal ravnatelj SŠTNPU Tone Golčer.

Učenci pa so zapisali:

Nemo smo obstali ob novici, da je za vedno prenehalo biti vaše dobro srce. Zakaj vi? Kako vi? Saj še ni dolgo tega, ko ste stali pred tablo s kredo v roki, nasmejani, dobre volje, polni energije. Razum ne more dojeti, oči se napolnijo s solzami, roka zadrhti, korak obstane. Zelo nas je prizadela vest, da smo izgubili vas, razrednika, učitelja, dobrega prijatelja. Je res na belem listu s črno obrobo vaše ime? Kako čudno kruto je življenje?!

Človeku jemlje tisto, kar je dobrega, draga. Vi ste bili dober učitelj, vedno pripravljeni pomagati in svetovati. Za zunanjo strogostjo se je skrivalo toplo človeško srce. Radi smo vas imeli, spoštovali smo vas. Toda vi ste odšli, tako dokončno odšli. Kdo bo sedaj stopil v razred, nas bo razumel?

Koliko vprašanj, a odgovorov ni!

Ne bomo vas pozabili, v naših mislih boste z nami tudi v prihodnje. Ne, tak človek ne umre, umre le telo, sadovi njegovega dela pa ostanejo.

Mitja Šipek

ELI TUŠEK NA POT

To je bilo leto slovesa! V manj kot enem četrtletju sem se poslavljaj od treh sodelavcev, ki so odšli nenadoma in prezgodaj za človeška merila, ki so relativna. Zato brskamo po spominu in naštevamo velika in mala dela in dejanja pokojnika kot ceno spomina nanj. Za enega najdemo neizčrpen spisak podatkov, za drugega le nekaj navidezno nepomembnih doživetij. To je tudi poslednja krivica, ki jo prizadenemo svojim pokojnim.

Vsako življenje je del skrivnosti narave in je enakovredno vsaj v trenutku porajanja in ob slovesu. V vsakem srcu je prebivala ljubezen, ki je pripravljena na žrtve, da se daje in tudi sprejema. V tem večnem ritmu življenja ljubiti in biti ljubljen se oblikujejo človekova podoba in njegova dela.

Vsaka žena – mati stori največje delo ko rodi otroka in mu pokloni vso svojo ljubezen. Pokojno sodelavko Elo sem spoznal prav v času, ko se je pripravljala na materinstvo, rosno mlado z rahlo rdečico

Ela Tušek

v obrazu, in tako sem jo ohranil v spominu vseh 35 let, ko sva se kot sodelavca vsak dan srečevala. Dozorevala je v krogu svoje družine in v krogu svojih prijateljev – sodelavcev, ki jim je bila posremanja vreden zgled delavnosti in tovarištva. Kot nikomur drugemu tudi njej življenje ni prizanašalo s težkimi preizkušnjami. Zvesta svojim najbližjim, kraju in kolektivu železarne je živela in delala odgovorno in v trdnem prepričanju, da bo njenim potomcem življenje lažje, kot je bilo njej v prvi povojni generaciji. Njen delež bodo pomnili športniki in krajani, ki jim je bila na duši skrb za nemoten tok življenja na mnogoterih področjih dobrega sožitja.

Ko se tako dan za dnem poslavljamo od svojih sodelavcev in svojih dragih, ne da bi vedeli, komu bomo jutri zaželeli miren počitek, je trenutek, ki nam narekuje, da se v spoštovanju do vseh pokojnih zazremo v nas same in v naša dela, ki so še sedanjost in bodo morda jutri še bodočnost in ki bodo morda odločala, po kakšni poti bo hodila naša mlada generacija, poti nesoglasij, ki vodi v temo, ali pa po poti tovarištva in sodelovanja v kulturnem dialogu in iskrenem stisku rok, ko se srečamo, pa tudi takrat, ko se poslavljamo.

Pokojna Ela je v svojem prekratnem življenju dokazala, da je mogoče v ljubezni zmagovati tudi navidezno nepremagljive strmine na življenjski poti, prava koroška mati, ponosna na svoje prednike, ki so zmogli in znali ohraniti narodni ponos in svojim otrokom vcepiti zavest odgovornosti do svojega malega naroda, ki je preživel in bo obstal le, če bo stopal po stopinjah sožitja, časti in ljubezni, tudi za ceno lastne žrtve.

Vsi, ki smo jo poznali, jo bomo ohranili v spoštljivem spominu.

Podporni člani Gorske reševalne službe Prevalje...

Slovenski gorski reševalci so v lanskem letu pristopili k veliki akciji zbiranja podpornih članov Gorske reševalne službe, da bi na ta način priskrbeli za sebe nekaj potrebnih finančnih sredstev, obenem pa naši skupnosti in ljudem še bolj približali naše delo in delovanje. Koroški gorski reševalci postaje Prevalje so uspešno sledili klicu in vabilu in med krajani na svojem območju, v podjetjih in ustanovah zbirali podporne člane.

Bili smo uspešni. Povsod, kjerkoli smo se v pisni obliki ali osebno oglašili in ponudili v prodajo nalepke: »Podporni član GRS 1989«, smo bili deležni razumevanja in pomoči.

Vsem našim podpornim članom se za njihovo dobro voljo in humano pomoč iskreno zahvaljujemo. Posebna zahvala velja združenemu delu, ustanovam, zasebnim obrtnikom in številnim ravenskim občanom. Vsa zbrana finančna sredstva porabljammo za nabavo opreme in za vzgojne akcije naše službe.

Vse, ki ste nas v letu 1989 podprli s svojim pristopom kot »podporni član GRS«, prosimo in želimo, da ostanete z nami tudi v letu 1990. Prosimo tudi ostale, ki bi se želeli priključiti naši akciji, da to storijo, ko se bodo zopet oglašali naši gorski reševalci. Hvala vsem.

Koroški gorski reševalci
Prevalje

Čestitamo

Mitji Kuncu, mlademu alpskemu smučarju SK Črna in občinske alpske selekcije za njegovi imenitni vožnji, v zadnjem veleslalomu za svetovni pokal, ki stamu z osvojitvijo 15. mesta prinesli tudi prve točke v svetovnem pokalu. **Samo tako naprej!** Čestitke veljajo tudi njegovim trenerjem.

Ta uspeh je velika vzpodbuda za alpsko smučanje v naši dolini. ki pa bo v bodoče – vse tako kaže – odvisna od topov – tistih namreč ki streljajo sneg!

LISTNICA UREDNIŠTVA!

Ponovno prosimo in opozarjamo vse naše sodelavce – dopisnike, ki še niso javili uredništvu svojih žiro računov, da to čimprej storijo. Torej: za vsakega, ki dopisuje v Koroški fužinar, rabimo njegov **popoln naslov in številko žiro računa**. Tako bo lažje obračunavati in izplačati (skromne) honorarje.

Prispevke za naslednjo številko sprejemamo **do 20. marca 1990**.

FOTOGRAFIJE SO PRISPEVALI:

Franc Mlinarič, Marjan Mauko, Milivoj Zajc, Erwin Wlodyga, Štefan Lednik, Ajnžik, Tone Sušnik, Ernest Kocuvan, Franc Telcer, Rok Gorenšek, Jože Žunec, Zvonko Ortan, Herman Rigelnik, Stanko Mihev, Janez Gorenšek, Karate klub, Tone Golčer, Neva Šimenc, Ivica Žnidar in Fotoarhiv KF, ki je prispeval tudi naslovno fotografijo.

Stroški Koroškega fužinarja v letu 1989

Stroški tiska	86.334,00 din
Stroški honorarjev	5.803,00 din
Skupaj	92.137,00 din

Izdaja DS Železarna Ravne. Ureja uredniški odbor. Majda Verčko, Milan Švajger, Ana Pavše, Ivan Vušnik in Jože Šater. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon (0602) 21-639. Lektor Marija Potočnik. Tiska Grafika Prevalje.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov UO tudi: Boris Florjančič, Marta Kos, Emil Mori, Janez Mrdavšič in Silva Sešel.

Glasilno je po 7. točki prvega odstavka 36. člena Zakonao obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.